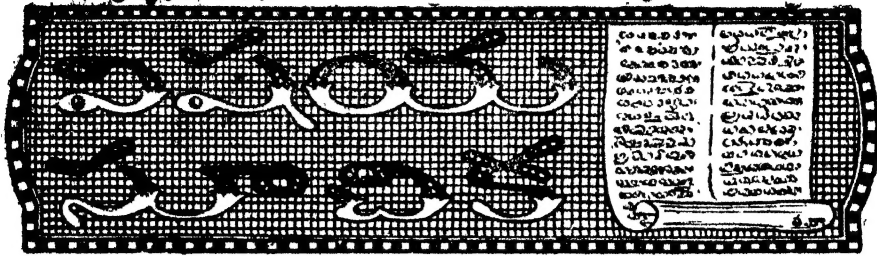

భారతి JULY. 1931

చాటుపద్యములు—వడ్డాది సుబ్బారాయడుగారు	...	...	౧-౨
యతిప్రసాదములు—కె. వి. యస్. గీతీతులుగారు	...	...	3-౮
జీవాలంభము—మోచర్ల రామకృష్ణయ్యగారు	...	...	౯-౧౦
కతిపయశబ్దార్థశబ్దస్వరూపవిచారము—వేదము వేంకటాచలముగారు	...	...	౧౧-౨౨
ప్రేమపరిక్ష—శ్రీ శివశంకరశాస్త్రిగారు	...	...	౨౨-౨౪
శ్రీ ప్రతాపసీరధదేవుడు—కట్ట సాంబమూర్తిశాస్త్రిగారు	...	...	౨౫-౨౯
శాంతిప్రసాదము—అల్లం శేట్టి అప్పయ్యగారు	...	...	౨౯
ఊహగానము—కాశిహస్తీశ్వరరావు, ఓలేటి సీతారామమూర్తిగారు...	...	...	3౧-3౬
శిలాదృశ్యము—సన్నిధానము సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు	...	...	3౭
వేంకటశబ్దవిచారము—చంగోలు వెంకటరంగయ్యగారు	...	...	3౮-౪౧
నాయనగారు—పూడిపెద్ది వెంకటరమణయ్యగారు	...	...	౪3-౫౦
శ్రీకృష్ణసందేశము—సోమంచి వాసుదేవరావుగారు	...	...	౫౧-౫౪
సువర్ణమేఖల—జనమంచి కామేశ్వరరావుగారు	...	...	౫౪-౫౫
కురుక్షేత్రపరిదేవనము—నిజమర్తి ఈశ్వరప్పగారు	...	...	౫౬-౫౮
“కన్యాకాలే యత్నా ద్వరితా”—శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు...	...	...	౫౯-౬౯
మనస్సు—కొత్తపల్లి సూర్యరావుగారు	...	...	౭౯-౮౨
పిట్టకథలు : కామశాస్త్రి—రావి అప్పల నరసింహంగారు	...	...	౮3-౮౪
,, గబ్బిలముల తపస్సు—రామనాథదత్తగారు	...	...	౮౫
,, “లక్ష్మీప్రభావం”—బి. ఆర్. ఆర్.	...	...	౮౬
మానసబోధము—చిలుకూరి లక్ష్మీనరసమ్మగారు	...	...	౮౭-౮౮
కాముకప్రేమతత్త్వము—అయ్యగారి సత్యనారాయణమూర్తిగారు	...	...	౮౮
వినోదశిల్పము : తాటియాకుల వినసకట్టు—కొ. నరసింహాచారిగారు	...	...	౮౯-౯౧
ఓ కవులారా!—మంగిపూడి వేంకటేశ్వరగారు	...	...	౯౧-౯౨
గురుశిష్యసంవాదము ౭—కూచి నరసింహముగారు	...	...	౯3-౯౭
నిజగురువు—ధర్మాల అప్పన్న పంతులుగారు	...	...	౯౭

న పర్తి మండలము—నడింపల్లి జగన్నాథ రావుగారు	...	...	౯౯-౧౧౭
చిత్రశాల : భావశబలత : శ్రీకొమట్రాజు వేంకటలక్ష్మణరాయడు—			
మున్నంగి లక్ష్మీనరసింహశర్మగారు	...	...	౧౧౭-౧౧౮
మేఘదళికము—మాడభూషి నురం వేంకటాచార్యులుగారు	...	...	౧౧౯
చోడభక్తిరాజు మద్రాసుమ్యూజియము తామ్రశాసనము—టి. య్.			
రామచంద్రగారు	...	...	౧౨౦-౧౩౩
బండివాడు—మండపాక పార్వతీశ్వర శాస్త్రిగారు	...	...	౧౩౩
నమద్కప్పి—జి. జాషువగారు	...	...	౧౩౪
చిత్రకళ : గజేంద్రుడు—తిలిశెట్టి రామారావుగారు	...	...	౧౩౫-౧౩౩
జీవయాత్ర—అంబటిపూడి నరసింహశర్మగారు	...	...	౧౩౩
నాట్యకళ—ప్రాచ్యనాట్యకళ : వాసుదేవగారు; చిత్తూరు శ్రీరామవిలాసభ	...	...	౧౪౪-౧౪౬
కలగూరగంప—హిందూమతరహస్యములు; మాధవాచార్యశే విద్యారణ్యులు;			
ఆచార్య రామలింగేశ్వరాలయము; పైపురైటరులో చిత్రనిప			
బడిన చిత్రముల సమూహము; క్రైస్తవసంకేతము	...	...	౧౪౭-౧౫౬
బసవగీత—ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారు	...	...	౧౫౭
భారతీయమహిళామండలి—	...	...	౧౫౮
విమర్శనము—	...	...	౧౫౯-౧౬౫
సాభిప్రాయవిశేషములు—	...	...	౧౬౭-౧౭౧

చిత్రములు

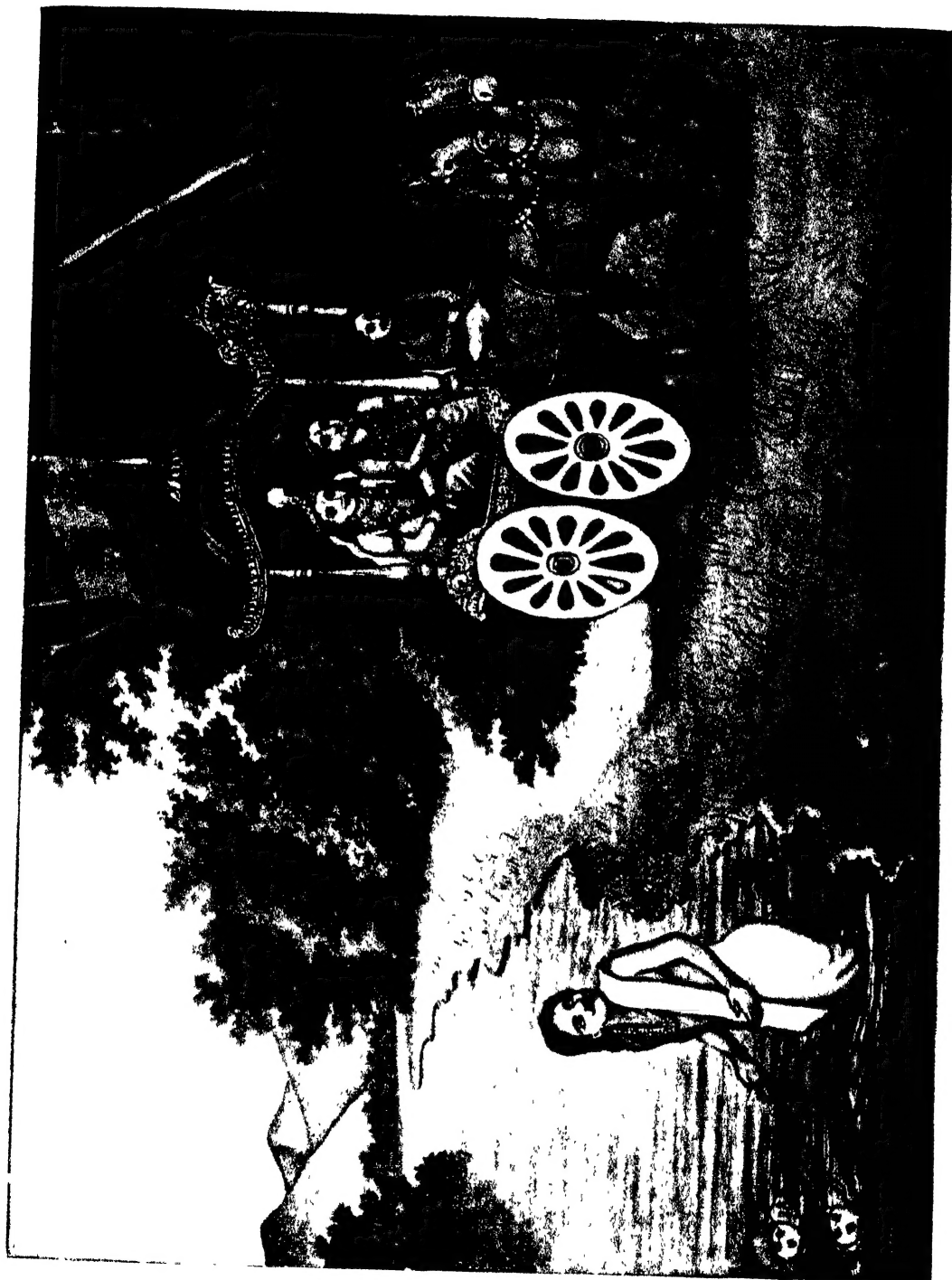
త్రివర్ణ చిత్రములు :—అక్రూరుని విభాంతి, కామోద, శ్రీ యడ్ల రామదాసుగారు

సాధారణ చిత్రములు :—తామర అగడిత; శ్రీ కృష్ణుని యాలయము-పుష్కరిణి;

ప్రాచ్యనాట్యకళోజ్జీవన చిత్రములు ౬; ఇతర చిత్రములును.

చెన్న పట్టణము, జూలై ౧౯౩౧

నంపుటము ౮

ప్రజోత్పత్తి సంవత్సరము అపొధమాసము

సంఖ్య ౭

చాటు పద్యములు

వడ్డాది నుబ్బరాయడుగారు

క్రిమనిసొమ్ము లైన చివురాకులతోఁ బువ్వుగుత్తిపింపితో
 మామిడికోనలోనఁ బవమాసకిశోరము లాట లాపింకొని
 చామెయి సోక నామెయి; తదంగకసంకలితాంగగాఁగపుం
 గోమలసౌరభంబు గల గుమ్మన, వేకువ మేలుకాంచితిన్.
 కసరా కుండిన సీపు కన్నులకు, నీ కంఠస్వరిం బో వికాం
 గన! వేఁ బోక సుధాప్రసేక మయి నా కర్ణంబులం బల్లెఁగాఁ
 దనుకన్, నిద్దరమేలుకొందును నసంతంబందఁ గొన్నాళ్లుగా;
 మును పేమితివొ, యెందుఁ బోయితివొ రేపున్ మాపు నిన్ నే వినన్.
 తెలవాటుసమయమున తె-క్కల రిం గనుమ్రోయి, కాపు కా వనుకూతల్
 దెలుపుఁ గులాయంబుల కా-కులు కొఱకుల కొఱకు నగుగొ కోలాహలమున్.

కోకిలకూతరము పినుకోరిక నేం జెప్పు చొప్పు యున్న యీ
 నేకుననేళ, నమ్మలుంగు పినుల దయ్యగ నాన పీని ఏ
 ల్లాకులగోల గల్గె నధికంగా నిష్ప డిదేల? నష్పనే
 లోకులమాట! మేలులకు లోకములో బహుళాంతరాయముల్.

జెప్పు జెప్పు జెప్పు జెప్పుమని, అక్కల మ్రోత లెసంగ నిగి, నే
 కున కలుచిక్కుల జలిచికూటికి గూటన తొచు మేత యి
 క్కునలకుం గొప్పగా నాసి గనగొడి బడగాన గొప్ప కొప్పుమం
 పడచెప్ప, చిట్టగొప్పెను పక్కన్నెను నుదనా కనుక్కుముల్.

జలధరమూ పరమము బాగుగ బాగుక నన్న సన్నభా
 కలుగును జిల్లులగులె దొరంగుల జల్లులు దోలు? యిప్పు భా
 స్కల నిలిచి జేయునం గొప్ప వేట వనముబాట
 ఖర గనం బోలు; గొప్పదము గాం పక్కము గాన నేగిదా.

తొప్పుల సుమృదులు ప్రవహించునూ పురగినిదిదపుల్
 ప్రాణను పుతపన్నెనూలుగ బుప్పుపుప్పు కేగు చిల్లులన్
 ప్రాణమొకం గొప్ప, గొప్పమతి పొదిపు పేదలూకుక
 బోపు చిత్త్రన ప్ర సుమభూషిత లాశ్మ స్ఫురింతు పేదనల్.

తొ ముసమోసమోసమును పాపాపిసములు చక్క, వేనైపై
 వేములు వ్రాలుల బ్రత్యహము, స్పృశ మొకుచుకుట్టులస్ఫుర
 వ్భినాదచారితము, అనుపింఘి కేసరు లివ్వ, భక్తిచిం
 తాపా మోదమం గొల్పును నదా వారి యుక్తుల సంశరంగమా!

యతి ప్రాసములు

కె. వి. యన్. దీక్షితులుగారు

“గణములు ప్రాసములో యగులు
కావ్యమునం గుణములో ఘటింపఁ గా
రణములు పద్య మల్ల ను దొ
రంకొనుచో, ననుకొని భావజ్యం
భావపదబంధతో భాటఁ
బాటిలుఁ దన్ని యమాన సారిత్రక
స్పృశి కరిణిం బలెం గజిత
నీమ మె నూ నడిపిఁను నింపుగన్.”

— పి. సు. రాయని చాటుధార.

గ్రామ్య గ్రాంథిక భాషావివాదముతోపాటు
వీనిని గూర్చి విద్యత్పార్వభాములు త్రొక్కుడు
వడ బయలు దేరిన వాదోపవాదధూళి మన్ను
మి న్నొక్కటి గావించినది. అప్రశ్నన్నుఁడ
నయ్య వారితో నొకగంతు వేయవలెనను
కుతూహల మనివార్య మగుట నీచర్విత
చర్చణమునకుం దొరఁకొంటిని.

నేటి కీవాదమున మూఁడుపక్షము లేర్పడి
నవి. యతిప్రాస లుండవలె ననువారు మితవా
దులు. అతివాదు లక్కఱలేదందురు. మూఁడవ
వారు తటస్థులు (Liberals). సమయానుగుణ
ముగ నుండవలెనని వీరి వాదము.

“అద్యక్షకృతి యగు సంస్కృతమున
యతిప్రాసలు లేవు. ఆంధ్రముననూత్ర మవి
యెందులకు? ఈ నియమము భావప్రతిబంధ
కము. అందుచే రసస్ఫూర్తికాదు సరికదా రస
భంగమగును. కావ్యమందుచే సద్యఃపరినిర్వృ
తిసాధనము కాఁజాలదు. నిరర్థకవితాచా

తురీధురీణుల వాక్సాస్త్రశాస్త్రము సరికట్టుట
కివి 144 శైక్షను ప్రయోగము వంటివి. కనుక
నీనియమకంటకముల నూడఁబెరికి, ఆంధ్రసర
స్వతికి విశ్వంఖిలవిహారసముచితమంటాపథ
మొకటి నిర్మింపవలె”నని అతివాదుల సిద్ధాంత
వాదము.

సంస్కృతమున యతిప్రాసలు లేవా?

ఏ సంస్కృత సారస్వత సుధార్ణవమునుండి
మనపూర్వికు లాంధ్రభాషామతల్లి నలంకరిం
చుట కమూల్యాలంకారము లనెడి రత్నముల
నేరినో, అట్టి సంస్కృతమున యతిప్రాసలు
లేవనుట హాస్యాస్పదము. యతిప్రాసము
అరునవి సంస్కృతమున వ్యవహరింపఁబడిన
పరిభాషలే కాని యాంధ్రమునఁ బ్రత్యేకముగ
సంకురించినవికావు. లక్ష్యపరింపరలూరక పెరిగి
పోవునపుడు సదసద్వివేకమునకై నియమములు
పుట్టుచుండును. అందుల్లెఱుమితము లాదర్శక
ము లగుచుండును. అట్లే కావ్యచితింగూర్చి
కొన్ని కట్టబాట్లు బయలుదేరినవి. అలంకార
ములు, రసములు, రసోచితవృత్తులు, రీతులు
మొదలగువానింగూర్చి చెప్ప నలంకారశాస్త్ర
మిందులకుఁ బుట్టినది. దీని కంగముగా ఛంద
శ్శాస్త్ర ముత్పన్నమైనది.

“సా విద్యా వా స్తితిహితాంగంభీరం కావ్యసాగరమ్”.
అని ప్రాకృతులు దీనినే పొగడిరి.

“రసప్రకృతికే జానగును పద్యంబు, పద్యరాశిని
సూర్యబహు గావ్యము”

అని కావ్యమునఁ బద్యకవిత ప్రాధాన్యము
వహించినది. తొల్ల వింతగమనికలతో సరిరా
కుగేయములే వృత్తములుగా మారినవి. అం
దులకే గణనియమము పుట్టినది. యతిప్రాసలు
వానితోపాటుగనే రసోపస్కాగ్రహేతువులై
ప్రాధాన్యము వహించినవి. సంస్కృతసారస్వ
తమునందే అవి తొల్ల రూపొంది యాంధ్ర
మున మెఱుంగుచున్నవి. ఆంధ్రామమున నాంధ్ర
సంస్కృతములందు కొద్దిభేదము తటస్థించి
నది. అంతమౌనమున నవి తజ్జన్యములు కా
వనుట పొరపాటు. శ్రావ్యశననుననించి రూ
భేదము కలిగినది అట్టిభేదము కలుగుటకుఁ
గూడ సంస్కృతలక్ష్యములే మూలాధార
ములు. సంస్కృతలక్ష్యములు వీరిని సార్వ
త్రికనియమముగా పాటించియుండనికతమున
నాభాషయందు విరళప్రచారముకలవచ్చెను.
సార్వత్రికనియమములేకపోయినను, ఇవి సం
స్కృతలక్ష్యములందు రసోచితముగ నెగడుట
వలన నివి యద్రయత్న సిద్ధములనికూడ చెప్ప
వీలగుచున్నది. తొల్ల సంస్కృతమునందలి
యతింగూర్చి విమర్శితము. —

“శ్లోకేషు నిమగ్నానం పదచ్ఛేదం యతిం విదుః,
పదశ్చేతి యతిభిష్టం శ్రీమహోద్భవం యథా.”

—కావ్యాగ్రము.

“ఏకం యథాయథా ద్వైగ బుద్ధియాం నోపహాయో,
తథాతథా మధురతానిమిత్తం యతి రివన్యః.”

—కవికల్పవతి.

అని యతిన్యరూపమును నిరూపించుచు, నది
శ్రావ్యతకొఱకే యుద్దేశింపఁబడినదనియు, నది
లేనిచో యతిభంగ మను కావ్యదోష మమరు
ననియుఁ దెలిపిరి. సంస్కృతమున యతిస్థాన
మున “కి”యున్న మరల “కి” యుండవలెనను
నక్షరనియమ మిందు లేనిమాట నిక్కము.
అందుచే నది విరితి, విశ్రాంతి, విరామము
అను పర్యాయనామములచే సంస్కృతమున
వ్యవహరింపఁబడినది. ఆంధ్రలాక్షణికు లొ
క్కిత మాన్యుతో సిద్ధాని కందము గూర్చిరి.
సంస్కృతమునందలి యాపదవిరామనియమ
ములయి శాఖగున నక్షరనియమము వచ్చి
నది ఈనియమమునూన సంస్కృతమునందు
వలె నదవిరామము లేకున్నను శ్రావ్యతకు
భంగము కలుగకపోవుటయే గాక ఆంధ్రపద్య
గమనిక సంస్కృతమునందుకంటె మిగుల
మనోహరముగ నున్నదనుట నిశ్చయము.
సంస్కృతసంప్రదాయసిద్ధమగు నీయతి కక్షర
నియమ మందముంగూర్చెనా? అను ప్రశ్నము
నకు లక్ష్యములే జవాబు చెప్పగలవు. అది
గాక

“అన కథామృతం తప్తశివమ్
కవిభి రీశితం కల్మషాపహమః.”

“మదోక్తిః సాం మదిలాసానామ్
గజోత్తమానాం గతియోఽన్య మందః.”

అను నిట్టిచోట్ల నదవిరామమేగాక అక్షరమైత్రి
యుం గన్పట్టుచున్నది. ఇట్టి సంస్కృతలక్ష్య
ములందలి శోభను గమనించి యాంధ్రలాక్షణి
కు లిట్లంతటఁ బాటించుట సుకరముకాకపోదని

యిద్దానిని నియమబద్ధముం గావించిరి. నిజమున కీది నియమమేకాదు. అద్భుతభావానేతమునం దిది యప్రయత్నముగానే వడును.

ఇక్కడ ప్రాసము

దీనిని సంస్కృతలాక్షణికు లనుప్రాసమని వాటిరి. అది శబ్దప్రధానమగు నొకనియమము. కావ్యమునం దిది రసావహప్రధానోత్తమ సాధనములలో నొకటి.

“స్థానా ననుస్మృతి ర్వా న తిమా నంతిరస్థితః
అనుప్రాస స్థ తేనైవ సవాధా క్వాప్యపద్యతి.”
—కవికల్పలత.

“ఉపస్కర్వంతితం సంతం యేనంగ ద్వా రేణ సంశ్రేతః,
హోరాదివ దిలంకారా తేనైవ ప్రాసోపమాదయః.”
—నిద్యానాథుడు.

ఆంధ్రలాక్షణికు లిద్దానిని గుర్తించి, శబ్దసామ్య మంతట గ్రహించుచో నియమ మతికఠిన మగునని తలచి, అక్షరమాత్రసామ్యము గ్రహించి, అందును స్వరవైషమ్య ముగీకరించి

“సవలక మనుకొన్న విగ్రహు కృశులను
బహుమారు నుడిగిన ప్రాసమయ్యె.”

ననిరి. ఆపై “అద్యోషళి ర్ద్వితీయాప్రాసః” అని యాంధ్రవాగనుశాసనము సూత్రీకరించిరి. ఇందఁ బ్రాసమునకు స్థలనిర్దేశము చేయఁబడినది. ఈనియమానుసారము నడచినది మొదట భారతము. ఆపై నందరికిని అదేదారి. సూత్రకర్తలు ప్రాసము రెండవయక్కురముగా నుండవలెనని శాసింపఁగలుగుటకు సంస్కృతసారస్వతమే మూలాధారము.

సంస్కృతభాగవతమానవ్యాసభగవానులు

“జయతితేనగం జమ్బవావణః
శ్రుత ఇందరా శక్య దశహి,
దయిత! దృశ్యతాం దిక్షు తావకా
ప్రస్థు ధృతాసు స్త్వా విచిన్వతి.”

అని యీవిధముగ సోపకాగీత ప్రారంభమట్లమున నద్భుతసక్తితో శృంగారరసాధిదేవత సలంకరించిరి. ఏరెందుమూఁడుతావులతో తప్ప ప్రాసాక్షరము భేదింపలేదు. యతికూడఁ జాలవరకు శ్రుతిమనోహరముగఁ బాటించఁబడినది.

ఈమట్టమునందే:

“మషజలశమాత్ వ్యాకృం సుసాత్
స్థూమారుతాత్ వైద్యుతానూత్,
స్థూమారుతాత్త్యజాత్ విశ్వనోభయాత్
స్థూమభి! నే వయం రక్షిత మహంః”.

అనుచో, ‘మ’ కు ‘న్’ ఁడినది. అయినను శ్రావ్యులకు భంగము కలుగలేదు. యతిభేదములు నిట్లే గమనించువది. ఇట్టి యువాహరణములు సంస్కృతవాఙ్మయమున నెంతయులుగ నెత్తి చూపవచ్చును. వీనింబట్టి యతిప్రాసలు రసప్రధానసాధనము అని స్పష్టపడకమానదు. వర్ణింపఁబోవు రసస్వరూపమునఁ దన్మయుడై కాని కవిత్వము వ్రాయఁజాలఁడు. వ్రాయునో, అది నిజమగు కవిత్వము కాదు. అక్మత్రిమసుం దరస్వరూపముతో ననంతభావగంభీరగర్భితమగు నద్భుతకవితాసుధానవంతి పొంగిపారలి నప్రయత్నముగానే రసోచితపదవిన్యాస మమరుచుండును. అడ్డగింపవలెనన్న నాగదు; రప్పింపవలెనన్న రాదు.

“చంద్రుజభ్రమితపండగదాభిఘాత
సంచార్జితోరుముగళస్య సుసాధవస్య”.

అని వేణీసంహారమున భీమునిపాత్రలో వైకృత
ముంబొందిన కవిహృదయాంతరాళమునుండి
యద్భుతవీరరసోచితపదవితానమృద్యువించినది.
ఇందు ‘చంచత్’ అనుటకు సరిగా ‘సంచూ
ర్ణిత’ అనుప్రాస మప్రయత్నముగానే పడినది.
ఇట్లే

“శిశుర్వా శిష్య వా యది భాసి త్తీక్షణమతిథా
విశదేధుతక్రగ్నైస్త్వయి సు మహాభక్తిం జనయతి,
శిశుత్వం ప్రాణం వా భిషకు నను సంక్వాఽసి జగతామ్.
—భవిభూతి.

“ఉటకే రామ మనీం జటామండలధారిణం”
—రమాయణము.

“అనాఘ్రాతం పుష్పం కిసలయ మలూపం కరీరుమౌ
రవావిధం రత్నం మధు సమ మనాన్వాదితరసమ్”
—కాలిదాసు.

“బాలాయ నీలనిపుషే ననకింకిణీక
జాలాభిరామజఘనాయ దిగంబరాజు”
—కృష్ణకర్ణామృతము.

అని యనేకసంస్కృతలక్ష్యములయందుఁ బ్రాస
మున్నది. కొన్ని పాదములయందు మాత్రమే
యుండుటకు నిరవరాహిత్యమే కారణము.
అయిన నిది యున్నచోట్లు మిగుల మనోహర
ములై యున్నవని తెలిసికొనుట కివిచాలును.
లీలాశుకుని కృష్ణకర్ణామృతమునందు నాల్గు
పాదములయందును బ్రాసముగల శ్లోకము
లనేకములు—

“కందర్పప్రతిమల్ల కాంతినిభంపం కాదంబినీబాంధవం
బృందారణ్యలూః సీమసనినం వేషే భూషణయశస్,

మందన్నేగముఖాంబుజం మధుసూత్రవ్యా “ప్రప్తబింబాధరం
వందే కందళితార్ద్రయావనవనం కైశోరకం శారణ్యం.”

శ్రవణపేయము లగు నిట్టి శ్లోకములు
పెక్కులు సంస్కృతవాఙ్మయమునందుఁగలవు.
కేవలలక్షణములంబట్టి లక్ష్యములు పుట్టునను
కొనుట పొరిపాటు. “సిద్ధిలోకాద్వృత్త్యా”
అనునది లక్ష్యలక్షణము లన్నిటికి వర్తించును.
సంస్కృతమానందు గుర్తింపబడి కన్నడకవి
త్వమునందుఁ బ్రాస మంతటను బ్రాముఖ్యము
వహించినది. అతివమునందుఁ గూడఁ బ్రాస
నియమము కలదు. అదియుఁగాక ద్విప్రాసము,
త్రిప్రాసము, ముక్తపదగ్రస్తము మొదలగు శాబ్ది
కాలంకారము లిందుఁ బెక్కులు కలవు.
చూడుడు—

“శ్రీమాణి యకస్కైస్త్రై, ఇతై
పాటిప్పాడి క్కణ్ణీర్మలక్కి, యెల్లవె
వాడివాడి నరిశ్శెట్టాన్ద్రు
వాడివాడు మివ్వణ్ణుతిలే
పారుమానీళ్ వడై ముగ్గి శ్శెట్టాడు
తిరుమానీళ్ క గ్గిలమన్దొగ్గి
ఒరుమాణిప్పట శాకినిమిర్ద, న్ద
కరుమాణిప్ప మెన్దొణ్ణు శతాపమే.”

వివిధభాషాసగ్రహదాయములం గమనిం
చియే మనవా రీయత్రిప్రాసము నియమించి
యాంధ్రమునకు వన్నెఁదెచ్చిరనుట నిస్సంశ
యము.

యత్రిప్రాసములు భావప్రతిబంధకములా?

కావు భావపోషకము లనవలెను.
ఒక్కొక్కప్పుడు భావానేకమున నప్పటికప్పు

దక్షయత్నముగానే యతిప్రాసలు పడును. ఒక్కొక్కప్పుడు యతిప్రాసముల మూలమున ననుకోని భావము లంతట దోచుచుండును. ఈ రెంటికీ గల సంబంధ మతినూత్నము; అవాచ్యము; అనుభవైకవేద్యము.

“భూషణములు చెప్పుకు లుధ
తోషణము లనేక జన్మగురి తో ఘని
శోషణములు మంగళితర
ఘోషణములు గరుడగమన గుణభాషణమల్”.

అనుపద్యములో యతిప్రాసలంబట్టి భావ మమ రెనా, భావములంబట్టి యతిప్రాస లమ రెనా? ఈక్షణ కుత్తర మిచ్చుటెట్లు? కేవలభావము లకే ప్రాధాన్య మిచ్చుచో గద్యకవిత్వము వ్రాయుటయే సులభము. అం దీనియమములు లేవు. అట్లుగాక, పద్యములు రసోపస్కార హేతువులు. అం దిమిడ్చిన భావములు మిగుల రాణించు ననుచో, గొన్నినియమములకుఁ గట్టువడకతిప్పుదు. నియమ మనన దెప్పడును ప్రతిబంధకమే. ఆపదమున కర్థమే అంత. ఒక నియమమునకుఁ గట్టువడినప్పుడుగాని యొక వింతయందము రాదు హారాద్యలంకారములు భారావహములే, అగుగాక! సౌందర్యాపేక్షచే నవి ధరింపబడుటలేదా? వివిధ కావ్యప్రకారం దలి విద్యుద్దీప్తికలవలె వివిధవృత్తబంధములం దమరిన భావవిస్తరము వింతయందము నెన యును. మన మాడుమాటలే, మన మూహించు భావములే కవిబ్రహ్మల నూతనసృష్టియం దప్రాకృతనూతనస్వరూపమున మూర్తీభ వించును. అది విన్యాసవిశేషముంబట్టి జగ

న్మోహన మగుచుండును. అట్టిశబ్దార్థసంఘట నమే కవిత్వము. అదే కవికిఁగల జగన్మోహ నార్థంబగు పరికర మని పెద్ద లనిరి —

“యాశీన శబ్దార్థో నియ మాలహమో
యాశేషశబ్దార్థో నియ మల్లిఖాహః,
తైశేని విన్యాసవి శేషభవ్యైః
సమ్మోహనం నే కవయో జగంతి”.

“అడిగెద నని కడునడిఁ జను
నడివెనె తనమగఁకు నుడువఁడని నడి యుడుగఁ
పెనెపెడఁ దిడిముడి తడఁబడు
నడుఁగిడు నడుఁ గిడును జడియ నడుగిడు నెవలకొ”.

అనుపద్యము గమనింపుడు. ఇందు యతిప్రా సలనియమమే కాదు, శాబ్దకనియమము మఱి కొంత హెచ్చుగానే కుదు. ఇవి భావముల నరిక టైనా? లేదు; పోషించెను. ఇందలి వర్ణము, యుజడి లక్ష్మీదేవి హృదయమునం గల యలజడిని వాచికముగా సాక్షాత్కరింపఁ జేసి రసస్ఫూర్తి కెంతయు నుపకరించెను. ఇది యిట్లుండవలెనని యాలోచించి కూర్చుటకు సాధ్యమగునది కాదు. కవీశుని భావనాసరణిం గోచరించు సమైక్యదృశ్యము, కనువగు రసా వహమగు వాక్స్వరూపము తనంతి మూర్తీభ వించుచుండును. అది “సహజపూర్ణరసోఽస్మి సోఽహమ్” అని యానందించుచు నద్భుతరసా వేశమునం గవిత్వము వ్రాయు పోతనాదికవుల కృతులయందే గోచరించును. అట్టివారి భావా వేశము నీనియమము లరికట్టఁజాలకపోవుటయే గాక తామే వారి ననుసరించుచుండును.

“తాకికానాం హి సాధూనా మర్థం వా గమవర్తతే,
ఋషీణాం పున రాద్యానాం వాన మథోఽనుభావతి.”

అనికదా కలదు. దీనింబట్టి మన మొకటి గ్రహింపవచ్చును. పోతనాదులవంటి యుత్తమకవులకివి బాధకములు కాలేదు. అభ్యాసావస్థలో నున్నవారిమాట చెప్పనక్కఱలేదు. మధ్యములకే యివి బాధకములు. వానికి భావానేత మెప్పుడోకాని కలుగదు. కలిగినపుడందు కనువగు శాస్త్రజ్ఞాన ముండదు. ఇట్టిస్థితిలో యతి ప్రాసలు ప్రతిబంధకములు, కంటకములు. మరి యేమన్నననవచ్చును. వీనివల్ల కలిగెడుబాధ వారిచే. కాని అంతమాత్రమున నీనియమములను సడలించు టేటిగ్యాయమా? ఆంధ్రవాఙ్మయ మనంతము. అనేకభాషల కద వికృతి. భావానుగుణ్యముగ పదజాలి మందు లభింపక పోదు. ఒకనేత తిగినంత ప్రతిబంధక మెక్కడేని తటస్థపవచ్చును. అట్టితావులయందు యతి ప్రాసలేకాదు, గణములుకూడ తప్పినను తప్పవచ్చును. వ్యాకరణముంబట్టి కుదురిని యపశబ్దములే పడవచ్చును. అందుకు సంస్కృతిము సం దనేకలక్ష్యములున్నవి. అందుచే భంగములేదు. యతిప్రాసలులేనివో కవిత్వము బెడిసి కొట్టునను నుద్వేగ మెచ్చటను కానరాదు. కాని దురూహ్యములగు సట్టిసమయము లెక్కడనో, ఎప్పుడో వచ్చునని తెలచి సార్వత్రిక

నియమములను సడలించుటవలనఁ బ్రయోజనము కలదా? నియమములు సడలించి సీరస కవిత్వములకుఁ బ్రాముఖ్య మిచ్చుట తగినపని. అందుచే క్రమముగాఁ బద్యకవిశ కేయకవిశగా మారి తందాసపదాలే మహాకవిత్వ మని యానందింపవలసినరోజులు భాషయొక్క యనాది స్వరూపమును బోధించుచు నురల మున్నుంగఁ దలమెత్తునేమో! ప్రాక్షనుల నిర్ణయము లతి గంభీరములు. అవి యింతవఱకు శాసనముగానే పనిచేసినవి. కాదనువా రంతటఁ గలుగలేదు. యతిప్రాసములం దెచ్చిపెట్టుటలోఁ గల వారియద్దేశము చక్కగ ఫలింఁగితరె ననుటకు లక్ష్యపరంపర లాంధ్రసరస్వతి కిమూల్యాలంకారములై యలరారుచున్నవి.

భాషాసేవకులారా: భాషామతిల్లి సహజసుందరస్వరూపమును గ్రొంగొత్తలగు భావపరిమళముల వెదఁజల్లు సరిసముఁగు చంపకోత్పలాదివృత్తిమాలికల నందముగాఁ గై నేసి కృతికృత్యుల మగుదము గాక! “దేశభాషలుదు తెలుఁగు లెన్న” యని తెలుఁగువాని నుతింపఁబడుట మన భాగ్యముకాదా!

“ఇదివిధిఁ బూర్వోక్త సమావాకంప్రశాస్మహే
పంచమహిని తాం వాణీ మమృతా మత్మిణః కలాపః.

త్రోడం బుట్టినవాడవయ్య, నిటా శత్రుశస్వంబు పాటించి, నా
కీమంగోరి, యుర్రాతులగ్ గలియుధంగిగ్ చాడ, నా మర్మపుం
బాడల్ రామునితోడం చెల్వి తిని, నాస్యాతింబునగ్ వోచె — నె
వ్వొడ డీగేపజగాలు నన్ను సమయింపజాలు — కాకున్న వోగ్.

రాజద్రోహులపొల్కి శాస్త్రపుంజేరగ్ భర్మమార్గంబు
య్యో! జన్మించితి మొక్కతొల్కికిం బులస్త్యవహ్మకుగ్ నిర్మల
వ్యాజప్రేమముం బొంగగాం దగిన నీ మోరా! యిహాత్ క్రూరకేగ్
నా జీవమ్ములు యుక్కింట్టు పొలుంగగాం తెల్లనె వైకేగ్.

నిందితదుష్పథానుసరణిగ్ జరియిండితిగ్గాక, నీ హిశం
పుం దెరువుగ్ దిరస్కరిణముం బొసరించితేగ్గాక, నీవు న
న్నం దెగనాడు బొప్పనుచును చలదోసెన మోనగ్గాక, చే
రం దగునా యరాతిని విరాజ దురాజ నిటల్ నెట్టెనా!

నీ హిశవాక్యముల్ వినని నేరము నాపయిబెట్టి, శాస్త్రవ
హ్మహముంజేరి, యన్నయసుపుల్ గొనవచ్చిన ద్రోహి నీవు న
శూపాలు భర్మవేత్తి తెట బొప్పవరోయి! మోయరాజ్యను
శ్రీహరియీను నానె యిటా జేసెనె, శెట్టుగ్గరోయి, తిమ్ముడ !

ఏ నోసరించినట్టి యగుమే ప్రతికారిము నాకొనెట్టు నెం
వో నయశీరి! నన్నిచ్చి, యొర్కిం దటస్థుంజువై మెలంగినగ్,
నీ నియమమ్ము నానె మనీషులు మెచ్చరె, శత్రుపతిముగ్
బూనుట రాజభర్మమని బాధం దొందితినే! నీగేసెనా!

రాజ్యపుగాంతి పొంకె, నెరిహంబు పాదము లాశ్రయించి, సా
మ్రాజ్యము పాడుచేసెనె గరాసుం కెల్లను మొలుబొత్తివై
పూజ్యతలబసి యుండదగు బాధనిగోనుండ పిన్చ, నీకు నే
రాజ్య మొసంగియుండనె, తిరిమ్ముగ నీ వదె కోరియున్న వోగ్.

ఇంటిగుట్టులు పగతుర కలుకపడిచి, లంకధ్వంసించినట్టి యల్పమతి వీవు
 నే ననిష్ఠుండనైతిఁ గాకేమి, నీకు నంతమాత్ర నరులజేరు టర్హమయ్య !
 ఒక్కకంచాన భజియించి, యొక్కమంచముననె పండినవారము, మనసుభేద
 మైనమాత్రాన పగవాని నాశ్రయించి యిట్టి కుత్సిత మొనరింప హితమటయ్య !
 ఇహసంసుధములన్ ద్యవించి యపవర్గచృచ్ఛ, లురిన్ వీడి, య
 మృహసీయుండు విభీషణుండు చనె సమ్యక్బుద్ధి; నేనన్న, న
 న్వహమున్ దౌష్ట్యమె ఘానియుంటి నను చింతన్ గుందితిన్ గాని, రా
 జ్యహృత్గూరి, యర్చి భజింతువని నిన్ శంకింపరా దుర్మతి !
 సీవె రాజ్యము నేలు మోయీ! విభీషణా! రఘూద్వపల దివ్య బాణమున మడిసి
 పడెదను నేన యవ్యభావ్యఫలము-చెలగు మీవాక్కుడవె చిరింజీవివగుచు.
 అని యంతట వీరాశంసనమున రఘురామబాణజాలక్షుతి ప్రీ
 లిన నక్షముతోడ దశాననుఁ డనువుల వీడి చనియె నాకంబునకున్.

మా వ్యాస కర్తలకు

వ్యాసములు చిన్నపైజ కాగితములపై ఒకపై పున మాత్రమే విశిష్టరములతో బంతులు
 దూరదూరముగా, దిద్దుబాట్లు లేకుండ, తిన్నగా వ్రాసి వర్ణక్రమమునను తప్పలు లేకుండ
 చూచుకొని పంప వేడికోలు. లేకున్న ముద్రణకార్యములయందు మిగుల కష్టము కలుగుటయే
 కాక తప్పలుకూడ నిలిచిపోవునని మనవి.

సంపాదకుడు, 'భారతి'.

౨ వ వ్యాసము

పాడుకలోనుండు తెలుగుభాషలో ఆస్థిక ములుగానివి యు, సంస్కృతశబ్దములును చిట్ట నములును కానివియు, నగు పదములు ఇతరభాషలనుండి వచ్చియున్నవి. ప్రాకృతములు—[హిందీ—కజరాజీ—మరాఠీ—ఇత్యాదులు] హిందుస్థానీవేక ఉర్దూ—డఖనీ—అరబ్బీ—పారసీ—ద్రావిడములు [తమిళము—కన్నడము ఇత్యాదులు]

సూరి ౪౯—మెటిక్ [అస్సీరియన్—బాబిలోనియన్—సీబ్రా ఇత్యాదులు.] గ్రీకు—అటిన్—ఇంగ్లీషు—ఇత్యాదుభాషలనుండి లభ్యపడినవి. కొన్ని పదములు స్వతఃకొన్నియున్న మూలమున పారిభాషికములు; కొన్ని సంస్కృతములలో కల్పింపబడిన పారిభాషికములు; కొన్ని వేదశాస్త్రములలోని సంస్కృతముల ననుసరించియు, కొన్ని భూగోళమున సంబంధించియు, కొన్ని ఇతివృత్తములకు సంబంధించియు కలిగివి. కొన్ని ద్వైభాషికములు, అనగా తెలుగుభాషలోని పదముకలిగియు, అన్నినాన్యభాషాభివ్యక్తియైన వేరొక భాషలోని పదముకలిగియున్నవి. ఇట్లు భాషలలోని పదములు కలగఁ జేయుట కలగు. ఇట్టిపదములు ఇంగ్లీషులో బైలింగ్వాలిజం (Bilingualisms) అని యంటారు. వాణిజ్యము—నావికాముత్రము—ఇత్యాదసంబంధములైన కలిగినపదములు కొన్ని ఆయాకాలపు ప్రాంతాంగపదములను, వ్యావహారికసంబంధములను అనుసరించి నలుమడిన పదములు కొన్ని—స్త్రీ పురుషుల ఆధారములయు, ఆలంకారపరికరములయు నాదుములు కొన్ని; అనుబంధపదములు, పిండిపంటలు, మిఠాయిలు గదులు—‘గ్రంథాభిము’లని చెప్పబడు వైద్యమున సంబంధించు వస్తువుల నాదుములు, కొన్ని—అనేకవిధములగు యారగాదులు, పుష్పఫలములు, చెట్టుచేరులు, ధాన్యాదులు, నామములు

కొన్ని, గీపావళినాడు పిల్లలు కాల్పుచుండు వాందుసామానుల వేర్లు కొన్ని—అటపాటలు, మేళతాళములు—ఊరేగింపులు—భోగననినీల స్వత్వాదికములు, ఇత్యాదులకు సంబంధించిన వేర్లు కొన్ని. యాధానేనలు—గుడ్డిములు—ఏనుగులు—బండ్లు—ఇత్యాదులకు సంబంధించిన నామములు కొన్ని; వనశాడుపులు—వస్త్రములు—‘షికారీలు’ పేటలు, సాముగిరిగోలు, వీటిపదములకొన్ని—ఇంకను ఇతరవర్గముల మాదులు పెక్కులును వాడుకభాషలో కుదిరియున్నవి. ఇవన్నియు ఇతరభాషలనుండి వచ్చినవేనవి. ఇట్లే లోకములోని అన్ని భాషలయందును సాంకర్షము కలదు. అయితే యూరోపియనులకును మఱకును గల ఖైదు మొకటి స్వీయక్రమముగా చెప్పవలసియున్నది. ముప్పదతి సంస్కృతి పాండిత్యమునండి వానరు వచ్చిన దాదుము.

“ఒకరాజులు మారు తెలియదు,
ఒకరున్ మానాలు తెలియనొల్లరు ఆయి,
నొగకన్న నొకవిశేషము,
మృలన్ మానాలును మోతే తెలియదు.”

అని సమతృప్తిగా చెప్పబడిన సంగతి చూచు సరిపోవుచున్నది. ఇతరభాషలనుండి—ఇతరస్వములనుండి వచ్చు భాషలలో పదములు చేరియున్నవట తిప్పు, బ్రెజిలు కాగములు. సంస్కృతమునకూర్చి యిట్టిమాట చెప్పువాడు చేపబాబులును—దొంగ్రోపి—వాని డురితిము నకు నిష్క్రియ చేసెను. అంగ్రమునుగూర్చి చెప్పినచో బహుశా ప్రాయశ్చిత్తకాండలలో నేదేని కృచ్ఛ్రానాం ద్రాయణాదెదులధివార్గ మగపడవచ్చునని తోచుచున్నది. యూరోపులోని సుసంస్కృతములయిన భాషలు అనగా ఇంగ్లీషు, జర్మను, ఫ్రెంచి—వీటిలో వైన చెప్పివిధమన నన్యదేశీయములు మొదలుగ నుండునా, వాటి విషయమయి ఆయాదేశీపులాక్షణికులు, వైఖంటి

కులును ఒక్కొక్క మాటయొక్కయు పుట్టుకను చరిత్రమును శోధనచేసి బయటపూచి నిఘంటువులను వ్రాసియున్నారు. ఇంకను వ్రాయుచున్నారు. ఇందుల కారణము, వారికి మానానమానములు లేకపోవుటయే. ఇట్టిగ్రంథములు మనభాషలకును కానలసియున్నవి. ఎప్పుడు కలుగఁగవు? మనకును మానానమానములు వీడిపోయిపడెను. ఇప్పుడు అనేకపదములు అన్యదేశములని మనలాక్షణికులను, వైఘంటికలకును తెలియటలేదు. అట్టివాటిని దేశ్యములని చూపి విరమించుచున్నారు. ఈనిఘంటువులలో తెలుగుపదములు దేశ్యములు, అర్థగ్మీనుండి వచ్చినవియును దేశ్యములే ఇట్టి లక్షణమువలని ప్ర గాఢనామి?

ఈక్రింది వ్రాయబడిన పదములను పరికింతురు గాక.

౭. అంగడి-దేశ్యము=దుకాణము-దేశ్యము.

౮. కిటికీ, దేశ్యము = గనాక్షము -

౯. హజురు-దేశ్యము-ఆస్థానము-హజూరుము యొక్క మాటురూపము.

సాబాగము-దేశ్యము, అబారము=కు ముసలి రూపము.

అబారము-దేశ్యము. మొగసాల.

౧౦. పాపాసు } వైకృతము=మచ్చ.

౧౧. పారుసా } వైకృతము=రాజు.

ఈ వైఘంటికలు ప్రయోగించుచున్న దేశ్యము వైకృతము అను సంకేతముల కర్థము వారికి తెలియవలెను. నగువువారికి తెలియదు. 'విధాతావేర్తి నానవా'.

౭. దుకాణశబ్దము-అర్థగ్మీనుండి పారసీలో చేరి, భృతఖండములోని మహమ్మదీయుల వాడుకలో ప్రచురమై, హిందువులు వాడుచుండుట. ఇది మాండలికము. ౭. శేషించి విశాఖపట్టణనీమలో దుకాణ మందురు. నల్లారునీమలో అంగడిమందురు గాని దుకాణమునట

లేదు. దీనికి పారసీరూపములు దుకాణ-దుకాణ-దుకాన్-వీటి యర్థము అంగడియని-ఇది యెట్టిదేశ్యమని ఈవైఘంటికల యభిప్రాయము?

౮. కిటికీ, దేశ్యము=గనాక్షముని యర్థము.

ఇది తెనుగుమాటకాను-హిందీ-అబ్రాహం దీని రూపము ఇట్లే-ఇది యెట్టిదేశ్యము ?

౯ హజురు } దేశ్యములు=ఆస్థానము-
హజూరుము
అబారము

ఈపదములు అర్థగ్మీశబ్దమునకు తెనుగువారి వాడుకలో పుట్టిన వికారములు. మహమ్మదీయప్రభుత్వములో పుట్టినవి - అగ్నీరూపములు హజీర్ - హుజూర్,

ఈహజీర్శబ్దమును 'కోర్టుకప్పేరీ' వాడుకలో మహమ్మదీయులును, హిందువులును అనుదినము చెప్పుచుందురు. అయితే ఉచ్చారణ తప్పుగ నుండును. హజీర్ అని మృగ్యవర్ణమును ఇకారముతో చెప్పక హజర్ అని అకారముతో చెప్పుదురు. ఇట్లే 'హజీర్' శబ్దము, 'కోర్టు నాబరుగా' అందురు. 'హజీర్' అని చెప్పవలెను. ఈపదము లెట్టిదేశ్యములు?

౧౦. పాపాసు - పాయపాసు, వైకృతము=ముచ్చె. వైకృత మను సంజ్ఞకు నిర్వచన విట్లున్నది. 'ప్రాకృతసముఖ సంస్కృతప్రాకృతభేదము వైపరీతము' - తిరియర్థము సులభభేద్యముకాదు. మొదటివిషయము, ప్రాకృతిమన శేష-సంస్కృతము చెడి హిందుస్తానములో నూరుప్రాకృతిము లయియున్నది. ప్రాకృతిము అన్నమాత్రమ యేప్రాకృతమని అన్వయించునది. - ఏప్రాకృతసముఖ. ఈపాపాసు, పాయపాసు శబ్దములు ప్రాకృతిసముఖములు కావు, సంస్కృతప్రాకృతభేదములు కావు. పారసీమాటలు - 'పాయెపాసు' అనునది రూపము. (యకారమును శేలబలుకవలెను). అనగా ముచ్చె అని అర్థము. - పాయె=కాలికి, పాప=లోడుగు=కాలి కిలోడుగు అనగా ముచ్చె - పాపీచక్ అని పారసీ

ధాతురూపము—అర్థము, తొడుగుట. దీనియందలి మతాగము మనవారి వాడకలో సకాగముగ మాటినది. ఈశబ్దమును మాండలికము—కల్లూరునీమలో మద్రాసులో కొంతకాలముక్రింది వాడుకలో నుండినది. ఇప్పుడు—ఈమాటను వాడుట లేదు. ‘బూట్సు’ క్రింద నలిగిపోయినది. దీనియర్థము ఈకాలములో సాధారణముగ తెలియదు.

౧౧. పాదుసా - పాదుసాహి — వైకృతము = రాజువీటినిగుఱించి యొకవార్తికమును వ్రాసియున్నారని. “పాదుసా, పాదుసాహి, శబ్దములకు స్త్రోభావము యందు తొలుత వాడుక గలదు.”

దీనినలన స్పష్టము. వీరికి స్త్రోభావమున కర్థము తెలియలేదు. ఈ తెలియము మనలో సంజీవముగ సామాన్యమై యున్నది. స్త్రోభావమునందులో ఈ భిరతలంపములోని మహమ్మదీయుల వాడుకభావముని వీరిపోగగా తెలియుచున్నది. నాలోయ ‘తలము’ అనుటలో వీరి భావముని తెలియలేదు. ఇయ్యనగాక తొలుతవాడుక గలనటచే నేమి ద్యోతితము? ఇది తెలుగుమాట యనియును దీనిని స్త్రోభావము తిలభావములో చేర్చుకొని వాడుచున్నారనియు, లేక యది స్త్రోభావములో రూఢయియు పదమనియు తెలుగులో చేరియుండుననిగా?

ఈ రెండు సంస్కరములలో నొకటియును వీరి వైకృతశబ్దనిర్వచనమునకు సరిపడదు. అట్లుండి వైకృతములు యెట్టిది. పాదుసా—పాదుసాహి—ఇవి పారసీభాషమాటలకు వికృతరూపములు. పాద్ సా—పాద్ సా: (పాద్ సా: అని రూపాంతరము) అనగా, సార్వభౌముడు, చక్రవర్తి, సమ్రాట్ — రాజు, పాద్ సాహి—విశేషము—విశేషముగ గూడ వాడెడును. ౧. చక్రవర్తికి సంబంధించిన, సామ్రాజ్యమునకు సంబంధించిన, ౨. ప్రభుత్వము—ఆర్థానిర్వహణము మహమ్మదీయప్రభుత్వముతో వాడుకలోవచ్చి చేరినది. మొగలయు ప్రభుత్వములో మిక్కిలి వ్యాపకమును జెందినది. ఢిల్లీపాదుసా అని వాడుక.

సామంతరాజులకు పాదుసా అని చెప్పరు. తలముగ నాంగ్లముల వాడుకలో ‘పాచ్చా’, ‘పాచ్చావు’, ‘పాచ్చాయి’ అని గూడ కలదు. పాపాసు శబ్దమునందు నది మతారము సకారముగలదు.

బొబ్బిలికథలో (బాఘములో విన్నబాపకము.) బుస్సీవారసరదారిలోని ఫ్రెంచిసేనకులను గుఱించి కలమాటలు.—

‘దేశమెరుగనీ ఫరాసులే మనదేశము కొచ్చినరు. భూమిలెరుగనీ ఫరాసులే మనభూమిల కొచ్చినరు. అంత లేసి మారాట భూమిలే వాతముచేసినారు. గోలకొండ దర్బారి మీదనే కొట్టి పోలివారు. పాచ్చావును సాధించినా ఫరాసులే వీరు’

ఈక్రమేచ్ఛివనారికి ఆకాలముందు పాచ్చాశబ్దము యొక్క క్రమమైన యర్థము తెలిసియుండినది. గోలకొండ దర్బారు అన్నాడు. అనగా సామంతప్రభుత్వము—ఇక్కడ గోలకొండ దర్బారు అనునది నిజము గారి ప్రభుత్వము.

పాచ్చావుఅన్నది ఢిల్లీచక్రవర్తి. మారాట, అనునది మహారాష్ట్ర అని యర్థము.

పారసీకులు—సాంస్కృతికుల గణములోని వారు. కావున సాంస్కృతికులనంటి స్త్రోభావములేగాని వేరుకాదు. వారి భాషయును సంస్కృతభాషవంటి స్త్రోభావములేగాని ఎక్కువ తక్కువలులేవు. వివరము వక్ష్యమాణము—మనదేశములోని మహమ్మదీయులు వాడుచుండెడిభాషయును స్త్రోభావము కాదు. హిందు సానములోని హిందువులు వాడుచుండు భాషయును ఇయ్యను ఒకభాషయే యని చెప్పనిచ్చును.

ఇట్టి పన్ని వేళ్ళములో అక్షేపణీయ మయిన సాహితీకారులు లేక మతభాషలకు నిఘంటువులను వ్రాయువాడు సాహసము. కేవలసంస్కృతము వాధారహిణి సంస్కృతమునకు గాని, సంస్కృతాంధ్రములనుమాత్ర మధారము చేసికొని తెలుగునకు గాని నిఘంటువులు వ్రాడవు.

తెలియని విషయము తెలియదనుటలో అవమాన మేమియు లేదు. తెలియనిచోట్ల యానన్యజ్ఞిని వివేచనా గించి తెలిసికొను ప్రయత్నములు చేయవలెను.

మఱియు కొన్నిమాటలను సర్వసామాన్యముగ వాడుచుండుదు. అయితే ఆపదముల కుండు ఆర్థ మొకటి, వాడుకలోగల ఆర్థము మఱియొకటి. కొన్నిమాటలను కొందఱు ఒక ఆర్థముగాను, మఱి కొందఱు మఱియొక ఆర్థముగాను ఉపయోగింతురు. కొన్ని పదములు వాడబడిన ములు అనగా దేశ్యములు. ఒక మండలములో వాడుక లోనుండు మాటలు ఇంకొక మండలములో అలియరావు. ప్రేతమనకు పిచ్చియు వచ్చును. ను జరుపునట్టి యపర కర్మకు ఒక ప్రదేశములో కర్మాంతముగా, ఒకచోట తీరాంత, ఒక చోట దిననాగముగా, ఒకచోట క్రతువులు అని చెప్పవచ్చును. ఇటువలెనే ఒకచోట గర్భధాన ముండును; ఇంకొక చోట ఆక్రమకే నిష్కేమండును; మఱియొకచోట 'ప్రస్తుత' ముండును. వేటొకతెవుల పునస్సంధాన ముండును. పోల్చుటలములో 'ప్రస్తుతం' అనునచే గర్భధానమని తెలియదు. కడపవారికి పున స్సంధాన మనుటలో ఈ తుర్లము కలుగదు. ఇట్టి మాండలి కములు వేనవేలు యూహాపయమభివలలో కలుగు. వాట కన్నిటికిని స్థలపక్షములు, వ్యవస్థితి, పురుక కాలము, ఇత్యాది విషయములను తెలియపరచు నిఘం టావులు ఏర్పడియున్నవి.

మఱియు, కొన్నిమాటలను అవార్థములలో నుప యోగింపగుని చెప్పతిమి. ఇందుల కుదాహరణముగా పయిన చెప్పిన గర్భధానప్రస్తుతమునే విచారింతుము. యాజులు, పురోహితులు, తమ గృహస్థులతో హి ణ్డారిలో బంధమిత్రులను ఆహ్వానము చేయవచ్చు— "అయ్య-రేపు దేవతత్వముగారి కుమారుడికి గర్భ ధానము. తమకు సకుంబులముగా నియమింతును" అని చెప్పవచ్చును. ఈ శబ్దప్రయోగమును గూర్చి మన దేశములో ఇంగ్లీషు దిదివినవారిలో కొందఱివాడుకయు నొకటి వచ్చుచుగలదును. వారు 'ఈదినము రాయయ్యగారి యింటకి ఛోజానికి వెళ్లాలి. వాడికి

సవ్వెలుగు' అని చెప్పవచ్చును. ఈ 'సవ్వె' అనునది ఇంగ్లీషుమాట, గర్భధానమని అర్థము. మనమాటకు పట్టిన గుర్తింపవారచే మనవారి యాజమాన్యమున ఆ యింగ్లీషుమాటకు హాస గలిగినది. ఆ 'సవ్వె' అను మాటను గర్భధాన మనమాటలెనే స్త్రీ విషయమయ్యే చెప్పవలెనని మగవ నిమిత్తజ్ఞించికాదు. దీని కారణము ఈ రెండుపదముల వ్యవస్థితిలో తెలియును.

ఇట్లే 'కాత్యాయనీ' శబ్ద ముంటి. దీనిని సంస్కృత విద్వాంసులు అష్టాశ్చమ్యో నుపయోగించు టను చూచియున్నాడను. 'కాత్యాయనీ' శబ్దస్థలం యా కామయననాద్యనాని అని అనుగింపవలెను. సుష్టుగా చెప్పియున్నాడు. తెలిసి నా, తెలియకయో మనపండి తులు ముంకిట్రాహ్మ్యా విశ్వేస్థలన, కలుచది సంవిత్స రముల నుపయోగింపవలెనని, ఈ వాచానిత్యే శి మతో చెప్పల కలదు. ఇది తిష్టు. ఈ పదము పుట్టిన కారణము, దీనియర్థమును, దీనిప్రయోగమును వారికి బోధింతు. వివరములు ఇక్కడ ప్రాయుటకులేదు. శబ్దాంతమును, భవిష్యత్కాలములో వ్యవహారము. అమరని నిర్వచనములోని అధునా అనమాటను విధివా అనుదానికి పర్యాయముగ అర్థము చేయుచున్నాడు. ఇది తిష్టు. 'అధునా' అనునది 'పెండ్ల' లేనియామ అని యగము—పెండ్ల అయి ముండుపాపి అయిన స్త్రీ 'విధులు'

ఈ త్తరస్కరములలో గారెలు, బూసెలు నమలి మ్రొంగుదురు. నెల్లూరువారు చెప్పిన నుగియలను భక్షిం గురు. బూర శబ్దము యామండలమున అల్లలయిన దిదును. ఈవిషయము రాజోపు పుటలలో విస్తృతము చేయబడును. మఱియు సంస్కృతమునుండి వచ్చిన పద ములలో 'ప్రసూమలతో' నట్టి కష్టమును లేదు. సంస్కృత భిన్నములలో కొన్ని సులభస్వములు. మఱి కొన్ని సంస్కృతభిన్నములని తెలియకపోవుటయు కలదు. ఇది గాక సంస్కృతపదములు కొన్ని మిక్కిలిగా రూపు మాటి ఇవిషయం అని తెలియరాకయుండును. అట్లే స్వచ్ఛమయిన తెలుగుపదములకూడ గుర్తించుటకు వెలును లెని వైరూప్యము పొందయుండును.

మఱియును, కొన్ని ఆలంకారికవిచనములు వాడుకలో నుండును, అవి తెలియనివారికి తెలియుటయెట్లు? 'వాణ్ణి పెద్దవాణ్ణి చేసి పంపినాడు.' అనగా గుడ్డును విచ్చి తఱిమివారని యర్థము. 'వాడికి పాదువ్రాజుచేసినాడు' అనగా చెప్పుతో కొట్టి పంపినాడని యర్థము.

కొన్ని పదములు స్వస్వరూపములగు బ్రహ్మసనుంగలములగు సుంగసనియు, అవాద్యములనియు భావించి విపరీతముగ సవరించి చెప్పుచున్నారు. కుంపిలో 'విచ్చుము నిండుకున్నది' అనగా లేదని యర్థము. 'కుంపికుంటు పరిగిపోయినది' అనగా తెగిపోయినని యర్థము. 'తెగిపోయినవంటి పైగిరిసూచకము—'మంగలవారము' ఏకాగ్ర్యమునకుగాని అమృతము. అయినను మంగలమరి చెప్పబడుచున్నది. అట్లే 'మంగలవాండ్రు', 'భద్రకాలి', 'శనివారము' చెప్పుట ప్రత్యక్షము కాదు; స్థిరవారిను అనవలయును. 'దీపమును చిగ్గించు, అచ్చివేయి' అని చెప్పుటయు, 'దీపము పెద్దదివేయి' 'నిలుపు' అని చెప్పవలెను. ఇట్టివాటలు ఎన్నియో కలవు. ఇవి తెలియనివారికి తెలియుట యెట్లు?

ఇట్టి పదవిశేషముల కంతయు ప్రైవ చెప్పిన యవార్థాభిప్రాయలలో నిమగ్నమవులు ఏర్పడుచున్నవి. మనభాషలలో నట్టిగ్రంథములు ఏర్పడుటకు సామగ్రి యేమియున్నది. పరిశ్రమ చేయువా రెందు? పూర్వము స్కూలు దేశాభిమానులయి భాషాభిమానులయి, పాటల పద్యాలయను, అనకాశము కలంకజేసికొని యిట్టి విషయములను నిర్వింపించుచును. ఒకదినములో నగుపని కాదు. ఒకపురుషాంతరములో నగునది కాదు. ఒక్కనికెల్ల నే తుదముట్టునదికాదు. అలగ్యముయినను ఆరంభము చేయవచ్చును. 'అల్పశ్చకాలో బహుశ్చైర్భూషా' అయ్యును, కొంతకాలమునకు నిరంతరపరిశ్రమనైన నిట్టిగ్రంథములకు ఆకృతి యేర్పడగలదు. మోహంపరేని, స్పృశేన చదువు కానును అక్కణ్ణి రాదు.

బూరకబ్రము నెల్లూనసీమలో అన్యమైన మాటయని చెప్పితిమి. అయినను 'బ్రాహ్మణా భోజనస్త్రియాభి కావున బూరల, గారల, లడ్డుకముల, మోచకముల సంగతి విచారించితిమి.

మనద్యస్వప్తి యేర్పడిన కొంతకాలమునకు... మానవకోటికి, దేవుని — దియ్యము అనే కృత్తుని ఉంకియున్నచిహ్నించి, వానియందు ఒకవిధియైన భయముతో హాసించి భక్తి ఉత్పన్నమయినది. ప్రభుమయుని చెట్టు, చేమూరు, రాళ్లు, అప్పులు, అచేతనములు. వీటినుందు దేవత్యమును విశాఖ్యమును కల్పితములు యుండినవి. పగ్యములనాండి గండ్లతైలములు కదలిపినవెండ్రుకల వాటినిన్ని, అవి శములలోని శోభోగ్యండ్లములనాండి భద్రములయి ఈ—మినిద పశుమందు పాషాణములు దైవభాసనచే కొలుచుచుండిరి. ఇట్టి యనిలకములు కాలక్రమమున నిత్యభూములలో అడుగిరిటిపోయినవగాని మన కిప్పటికిని దైనందిన విషయములుగా నున్నవి. తుల చెట్లు, కంపిలకలు, ఉసిరిక చెట్లు, కేదారము, అశ్వత్థము, నింబము ఇత్యాదులు అనదిసము కొలుచుచున్నారము.

అక్కడక్కడ కొన్నిచెట్లు, కొన్నిండ్లు నాయుచేష్టితమునగాక గూఢమయిన కారణములచే కదిలుట, తిరుగ యథాప్రాప్తములమగు అగపడుచుండును. ఇట్టివి నిస్సంజ్ఞములుగా దేవునిగాని భావించి వాటిని లాంచుచుండిరి. ఈ సంపర్కములలో ఒకమూలను ఉదాహరింతము.

౧౨ వేతాశ—వేతాశ—భేతాశ—ఈ శబ్దమును నుడుచి రెండు రూపములలో సంస్కృతముగా భావించియున్నారు. ఆంగ్లదేశమున వాడుకలో వర్ణభుక్తిగా చెప్పుట కలదు. గ్రంథములలో వర్ణభుక్తియాదిగ నుండును. సంస్కృతరూపములు 'విభి' గూర్తము అని చెప్పినది. వానిలో 'వేతాశ' అనునది సరియైన రూపమని భావించియున్నారు. అట్లుకాదు, 'వేతాశ' అనునది సరి. ఈపదమునకు అర్థము శబ్దభక్తికరములలో నెట్లు చెప్పబడినది. వేతాశము — "సంస్కృతము. విశేషము—౧ పిశాచము—౨ భూతానష్టమృతకీరము; వేతాశుడు—యనుకొనరాదు." శ్వానానభిములయందును, రిణిరింగములందును రాత్రినకల కొఱవపిశాచములును, భూతావిష్ణుములయి లేచి ఆడు కలంకములను, మృతశబ్దములును ఉండునని నమ్ముచుండిరి. అమర

సింహుని కృతిలో వేదాలశబ్దము లింగాదిసంగ్రహార్థము నంగుః 'పుంస్త్రీ' అను అధికారసూత్రముక్రింద పరిపబడియున్నది. అయినను స్త్రీలింగరూపముకూడ నొకచోట 'ఉష్ వేతాతీ' అని యొకక్షుగ్రస్త్రీ నతి సేగుగా కనబడుచున్నది.

ఈ శబ్దము 'కు' సరియైన పుష్కపైతి యే నిహంతువు నందును అగపతుఁడు. ఇంగ్లీషునిగ్వాంకుల సూక్ష్మత నిహంతువులకుఁ గూడ కావరాదు. ఇది హీబ్రూ భాషలోని నాట. ఆ హీబ్రూ లుంగు—బెత్ అని యుండును. అదిగా ప్రాచీనతమయిన కల ముద్రలు అచేతినము. — 'రే' అనగా 'చనికపట్టు', 'నివాసము', 'ఇల్లు', 'నిత' అనగా 'చేవులు'. బెత్—అనగా దైవ మనకు నివాసమునని. లేక దైవమునే ఆవిష్కృత నయినది. అట్లే నివాసావిష్కృత మనకు గూడ పంకేరియైనది. 'బెత్' అనగా 'పట్టు' అని చెప్పెడిది. ఈమాట సంస్కృతములో 'భృత్తి' అని చేరియున్నది. భృత్తి అనగా గోడ—గోడను చేసితి యిల్ల కుమారునివా! 'బెత్' అనుమాట అర్థమే 'బెత్' అని నిలిచినది.

కాలక్రమమున ముక్త్యాజ్ఞానుని లోకముం దంతయు నొకచోట నుండు తెలిసినది. క్రమియింతులు—సకలసత్త్వములు — జలసరములు — ధూమములు—హవనకొటి—నీటి కన్నిటికిని ఉత్పత్తియు, స్పర్ధయు స్త్రీపురుషప్రకృతుల సాంగత్యమున కలిగినట్లు వ్రేసింది. అందువలన యీధూమియందలి స్పర్ధిగాక ప్రపంచ మంతయు ఈకారము లననే స్పర్ధిపటవినదిగా నిశ్చయించితి. ఈ ధూమియందలి ప్రపంచస్పర్ధి ద్యావాభృగవుల స్పర్ధిగాయుండునని గలిగినది. ఇందు మొదటిది పురుష—ధూమి స్త్రీ.

అందుకు సంబంధికి కారణధూమ లగు స్త్రీ పురుషు లున్నారనియు, వానిని నిగంతగము కొలుచును వారికి నీశ్వర్పర్ధి కలిగించుచుండినగాని ఈధూమి యందలి ప్రాణికోటికి, జన్తుజాలమునకు, సస్యసమృద్ధికి కొంతవాటిగలననియు భావించుచుండిరి. అప్పట్లో వివిధ నామములతో నయ్యయిదేశములయందు ఒకపితృదేవ

తను, ఒక మాతృదేవతను ఆరాధించుట యేర్పడినది. అయితే ఆపుటికి విగ్రహనిర్మాణము ఇంకను ఏర్పడలేదు. ఈదేవతలకు ప్రత్యేకముయముగ నానుష్యజాతిలోని స్త్రీపురుషుల సరాంగరూపములను ఏర్పఱచి పూజించుచుండిరి. ఆదేవతలకును నానుష్యజాతికిగల దేహములందు టిచే యుండినట్లు భావించిరి. ఈపరిస్థితుల ననుసరించియే మన సహస్రనామములలో అమృతానికి అనేకనామములు 'ఎగ్నా', 'భగరూపా', 'భగలసా', 'భగార్చితా', 'భగారాధ్యా', 'కాలినీ', 'వామాచారతా', 'కామగృత్యగనీపితా', 'వేత్యా', ఇత్యదులు కలిగియున్నవి. విగ్రహము లేర్పడినదప యెల్లవోట్లను అమృతాని స్వరూపములు నగ్నముగ కులాలాదిల్పి కృతిములయి రాజ్యము లంతయు వ్యాపించియుండినవి. ఈపరాశక్తి గొప్పదేహముతో నగ్నముగా మర్మము దాని రూపముతో పర్యవసరించుచు చెక్కబడి యున్నది. ఈవిషయము కాలికాపురాణములో నొకచోట ఈవిధముగనున్నది. 'స్థితో రసయితుం క్రిత నిత్యమేవ హిమద్రశా' 'సప్తకోకము' 'రమయితుం' అనునది 'రస్తుం' అంటున్నాము. మఱియు మనరాజ్యములోని కర్మాలుసమీపమున గుంగధీద్రాతీరమున నుండు దేవీవీధుయిన అలంపురివద్ద యీదేవి జగహసనలో జగగునుండు విశేషమును ఈవ్యాసమును గడువు నారు తాముగా చూచిగాని, యాశ్రమలవలన తెలిసికొనిగాని జోధపఱచుకొననలెను.

మఱియు నయ్యనారి సంగతియు నిట్లే. పల్లటూళ్లలో సాగుబడిసాలములలో కొండలు కావులు సుంజిలముల నొకచోటయిన పల్లటూళ్లరాజు విగ్రహమును, మృద్వికారమును చేయించి పెడుదురు. దీనికి ఒక ప్రహసనములో కంధకర్ణునిగొర్చి చెప్పినట్లు గరుడగము, నతిదీర్ఘమునగునని యుండును. ఈవిగ్రహము గుప్తి నోప పరిహారార్థము కల్పితమని చెప్పుచుండురు. పురార్థాచారము నకసరించి చేయబడిన రూపమేగాని నవీన కల్పన కాగు; దుర్మార్గుల పనియుచుగాను; దృష్టికోప పరిహారార్థమున కాదు. ఇది సస్యసమృద్ధికి అత్యవశ్యక ముననది. ఇటులే పురాతన కాలమందు ఎల్లెడలను

అపాధమానము

వ్యాపించియుండ, కాలక్రమమున నన్యదేశములకుండు నిర్భాగ్యులు ఈపదానారమును విడిచిపెట్టి కొన్నార. మనకమాత్రము భగవదనుగ్రహముచే నింకను జరుగుచున్నది.

ద్యావాప్యనువుల కలయికలో సుదర్శము తెల్లంబునో మనకు తెలియదు. ఆ కల్యాణవసగోహము-కావుననే పరిమేష్ట్యుని నింకమునకు ఆస్థానములు తెలిసికొనలేక బ్రహ్మనిష్ఠులు క్రైస్తులైరి. మఱియు సంతానాదేశచే కొందఱు కలస్త్రీలు ఇప్పటికిని సంతానగోపాలని సంపర్కించి, సంతానద్వారాపుర్యులు కూగజేసి కొనుచున్నారు.

మనదేశములములలో గోవురములపయి వినిపియులయుండు ప్రతిగులు అండులకును తెలిసినవేకదా. నృప్తివోహురహోగార్థమై యిట్టి బూనుబొమ్మలు దేశములో నుండులననవి? స్నానముచేసి, మనుగులస్త్రీములుకట్టి ఆరాధనకు బోలినవందాట ప్రశ్నించుననియి. మానసికము ఎటుయిర నుండుకక, దృష్టిదోషపరిహారార్థమని యిట్టివాటిని పారంపర్యముగ సంరక్షింతురా, కాదు. ఒకకాలమందు ఇది సార్యజననమున మరములో సంతర్భముగ స్థిరపడి విషయము ఆకాలము ఇట్టి ప్రతిమల కవసర ముగిసెడిది. వాడుకలో నిలిచిపోయింది. ఆలయములోనందు దేవతల వ్యవస్థాదికొలకు ప్రశ్నికర్తవ్యక్తి మావివరణము ముగిసినవేద్య మను భావముతో నిట్టి సాధనసామగ్రి సంకల్పింపబడినది. ఇదియును గొణము; చాడవనకముగా కల్పితము. ప్రాచీనమున, ఉత్తరమున నయినది, మనుష్యులొక స్త్రీపురుషకర్తృకము. ఆప్రకారము బహుకాలము పుగొతనమున జరుగుచువచ్చినది. వేయికాల్గమంటపములుగానలనది దేశములలో స్థిరమగు కట్టబడివికావు స్త్రీలు వివాహమునకుముందు ఈగర్భములందుగ చేయుచుండును. వివాహమునపిదప ముత్తయిదువలల అప్పుడపుడు ఈవైవేద్యపు మ్రొక్కుబడిని చల్లించువలెను. ఇది పరిపురమని తోడనే జరగవలెను. సంపర్కమునకు ఒకసారియని

కలివయశద్వార్థశబ్దస్వరూపవిచారము

కొంతకాలము నిబంధన. పిమ్మట, కాలక్రమమున పద్ధతులు, సంపర్కములును మారినాయి ముత్తయిగులలు వివాహమునకు దిగివచ్చు ఒకసారిచేసిన చాలనన్నాగు. అట్లుమాడ వలెక తిరుగబడివారికి ప్రాణముల్లేవు శోమంధనము. ప్రాణములుగానే దేశములలో తలనిలగాలు సమర్పించునాగు యేర్పడిన విధమిది. ఈనలకారము తెలియక దేశం మ్రొక్కుబడిక్రింగ చేలిసది. ఈవిషయములను గురించి ప్రాచీనకళ శిక్షిగ్రంథములో మిక్కిలి వివరింపబడియున్నది.

మనదేశములో కడ ప్రాచీనమున దేశములు క్రైస్తవకము పునాధ్యారతబ్రతులన్న ప్రార్థనార్థమున కావు. ఈప్రభుదేశములో క్రైస్తవములు ముందు మూడువేల సంవత్సరముల కాలములో దేశములో ములు కట్టబడి వాటిని గురించి వానదేశములందలి దేశముల వేంచేసియుండిరి. దేశములకు సంబంధించిన ప్రాచీనధానములగును, ఆగ్రంథాస్త్రమనకును ఆయా మతములకు భేదములు. ఆయా శిష్టసామయములయిన ఇప్పుడు మనదేశమునందు మనము అనుదేశమును గూడనయిన ప్రతిగులనంటి ప్రతిమలే నిర్మింపబడియున్నవి.

లింగార్చనము అన్ని వోట్లకు శ్వశస్త్రభముగ పరిణమించినది.

ఇట్టి భావనలను ప్రాచీనము ఇతిగదేశములలో మానిపోయినను మనదేశములో నవిచ్చిన్నముగ నానేకు హినుములు ఆలూజు జరుగుననీయున్నారు. సాననట్టునునగు నిలువబడియుండు లింగమును అనుదేశము ఆరాధించుచుండుము, అదేదేమి యాప్రాజనోమి అని కాలములు మాటుపడిపోయినందున తెలియినదేశ జగగించుచున్నాము; అలంపులోని విశేషము తెలిసిరాజరుగుచున్నాము.

ఈ స్త్రీపురుషకర్తృకములు ఉపాసనదేయులలో వారికి భిక్ష్యకములను నిజంబుగా తెలుసు. ఆభిక్ష్యములను సాధ్యమైనందుకు క్రైస్తవుల పదులను అనుసరించిగా నుండులయును. ఏలన, ఆనెవరికై నృప్తిచేయుటను సాధనభూతిములగు అవయవములకు ఎటువ ముండుటకై ఈ

భక్త్యములు వాచీకరణముగ వాచరించును. వారి శక్తి తగ్గినయెడల యీలోకముందలి ప్రాణిసృష్టియంతయు డీగును యిహోభయము. మఱియు నానుభవములను పొందిన పూర్వోక్తపురాణదంపతి కుమారసంభవకావ్యమునంగలి అష్టమపర్వలో నుపక్రమించిన కార్యము—ఏండ్లు పూండ్లు యోగములు కల్పములు జరుగుచుండియు ముగియలేదు. తాత్కాలికముగ సంశారాయము కలిగినచోగాని మగియ లేదు. అది మగిసియుండినచో నీ ప్రపంచమును ముగిసి యుండును. తప్పిరిమాగామే యీ ప్రపంచపు సర్వ.

ఈ పంపతియొక్క శక్తి లెక్కనుండదునై ననువ్యు తోజోగాని స్త్రీ భూషణులు 'నానసా వాచా కగృణా' తోడ్పడుచుండెడిను. పురాతన కాలమున ప్రాచీనయనన స్త్రీలు [గ్రీకులు] ఇపుడు మనవారు ఆరించుచుండెడు నానుల-పుత్రి నైతిమను బహుశ్రీనితో జగుపునుచుచ్చిరి. ఆనైతిమనందు చిమ్మిలి చేరుదురు. దానిని స్త్రీ గహ్యకారముగ తట్టి అచ్చువారికి నిశేషవచేసి కొంత వాచునదానముచేసి కొంత తాము భక్షించురు. ఈనైతి మనకు 'తెప్పాసారియా' అని పేరు. మనవారను చిమ్మిలి చేయుచున్నాడు గాని సంప్రదాయవిశేషము లను మించినారు. ఈ నైతిమను, ఈ చిమ్మిలియును గ్రీకులనుంకి - న్నినవి. పశ్చాత్పత్యే -

మఱియు కథాసరిత్యకరమనంగలి యొక చిన్న కృతాంతమును గమనింపుము.—
నీ శిష్యులును మహావ్రహ్మసాధకుని గదియించిన ఆంధ్ర కథాసరిత్యకరమనంగు ప్రపంచ భాగములో నెట్లో భాగ్యభాగ్యంతం నులో అంగియ్యెను. "నాపట్టా మలో స్త్రీలు తెల్లమను, పిండియు కలిపి గహ్యకార ముగా లోక పాపపిండికంటలపేసి మూర్ఖబ్రాహ్మణునికి దానముచేయుదురు ఆదానముచే స్త్రీలు శీతకాల ముందు స్నానశ్రీయును, శీవనియందు తాపమును కలు గవు. ఆదానమును వివేకు లెవ్వరును పుగ్గుగొ నరు....."

ఈకథకు కొంత వ్యాఖ్యానము కావలసి యున్నది. తెల్లమను పిండియు కలిపి ఆయిల్లులుచేసి

పిండిపంట 'అతి'సము. గుహ్యకారముననది -
స్త్రీ గహ్యకారము—దానముచేయుటయననది—నాయన దానము దానికి నియతమైన గౌరీనైతిమనుచేసి ప్రతాం తమందు ఆబ్రాహ్మణునియందు అమ్మవారిని ఆవాహన చేసి సదిక్షిదాకముగ 'నుభ్య మహం సంప్రదదే నమమ' అని ఇయ్యబడునది—మూర్ఖబ్రాహ్మణునికి దానము చేయును రనుటలో గ్వనివి శేషము వివేకి ఇయ్యకూడ దని కాదు. మూర్ఖునికాక సందర్భము తెలిసినవాడు గ్రహింపడు. కానియు శ్రీంధ చేప్పబడును. ఈకుటుం బి ఒకామెయేకాదు, 'ఈపట్టామలో స్త్రీలు' అన్నారు. బహుజనమునకు వాడుక కుటుంబ. ఆదాన ముచే స్త్రీలకు శీతకాలముందు శీతములనిబాగయు, ఉష్ణకాలమున తాపములని బాగయు నుండెట్లు. కారణ మేమన—ఈయాకారముగలి పిండిపంట అమ్మవారికి సమర్పితిమ అమ్మవారి అవయవమునకు పటుత్వము గొఱకు—అభిగవత్వముగ్రహమునలన స్వక్రియావేయన పటుత్వపిండి.

శ్లో. మాపోపకం నటన్యాగూ
శ్యామాస్త్రీ ఇష్టకాలమున
శీతకాలే భేషే దుష్ట
ముష్టకాలే పిండిపంట.

[శ్యామా యావనమృగ్ధిసా.]

ఇట్లుంట సహజముని యొందినను కాలక్రమమున పుష్కలము లెమ్మించునుగా. అట్లు లెక్కకుండునపు ఈ నైతిమను, ఈదానముగలి పుష్కలమును, ఈవాయ నమును—దానిలన ఆయనమునకు పాటనుముగలిగి యేకాంత భేషేష్ట ముష్టకాలే 'తే' అని భావము—కానిచో ఈయాకార ప్రాధాన్యమేమి - ఈయతిసమునకును శిరోష్ఠములకును సంబంధమేమి— పిండిగానేసి ఇయ్యకూడగా—పాడుపిండిపంట—పాడు దానము—అని యేల చెప్పవలె—కథాసరిత్యకరమును ప్రస్తుతమున గనించిన మహాకవికాలమునకే అనేకసంప్ర దాయములు విస్తృతియులుపొయినవి. ఈయాకార మను కల్పించి పిండిపంటలనుచేయుట యెందుకు అని

తెలియలేదు. అప్పుడాడుకొని కొంతకాలము స్త్రీలకు కొంత తెలిసియుండును. క్రమేన బహుళముగా తెలియ వచ్చెడిది ఆపండింట్లయొక్క ఆకారము—కానినలన దానికి మాతృకయైన అనుభవమునకు సంబంధించినది లను పరివారిండుట కనేభావము కలుగదు. ఇట్లు ఏ ఆదానమున స్వీకరించిననాకి యిట్టివానికి ఆపదాను సంక్రమించునని తీతి—కావున నది ఎందుకింతిం, పాడుదానము. ఈతీతిచేతనే స్త్రీని భ్యాసానిభ్యాస్య ఆహున తెచ్చిన వాని నమనునారు. ఇట్లు—అందు చేతనే ఆనామున వివేచి త్యాసు కైవసమగుట, మనదేశములో పడుగల ప్రాముఖ్యత జన్మయిన పందిర్యమున విమృశిచేసి పండి పెనుదుగు, అయిన దీని విమనుమైనాది పురాతనసంక్రమణమున విడిచి వారు. ఈవిగుములోనుండి విమోచిభ్యాసముని మూదలు చేసినదిగతి నే చేతుపరియున్నది.

మఱియు అప్పునాడుగాని అయ్యనాడుగాని కన్యకామాత్రమేకాక వానాకైంకర్యమునాడు అభిషేకించు వారు. జగన్నాథకేంద్రములో కన్యకాకైంకర్యములో అదేనెలరిపయ్యయి ఉచ్చరింపబడి బలంబునంబులకు మిగిలేను ఇప్పుడిదిని కొన్ని వందలకు ఎలాగగంకర్యములో నిట్టి యుత్సాహములో పన్నినాలో బూతు మాటలు అమిమగు చేప్పచుండుట—బూతుల బలంబాడుట—బూతుచేష్టల కభిరుండుట మిక్కిలి కలిగియున్నది. వీటిని నిలిపియుండుటకు కట్టము కావలెనని అక్కడ ప్రజాప్రతినిధులు భువభిలో రాజ్యపురభివునకు మనవిచేసియున్నారు.

పయిచెప్పినవి వాకిరులచెయ్యాలకావు; నూతన ములను కావు మనంబెములో నిట్టివి నేర్పగమక వాకిరుల కృత్యములని భావింపబడు—వాకిన్ని మనము యోగ్యలము కాము. మనకిన్ని వారు తిక్కునొందుతున్నాడు—ఈమలు చిరింతనములు. విరంపగ్యక్రమగతములు—క్రీస్తుశకమునకు ముడువేల సంవత్సరముల క్రిందనుంచి ఈమత్తేశములోని ప్రాస్థికమయిన శాశ్వతములలో ఇదేగిగుముగా బూతుబండ్లప్రసంగము జరుగుచునే వచ్చినది. ఏమకారణము—దేవతల నేవకొలుకు.

మఱియు అప్పునాడు, బోజోన్న, అంకమ్మ ఇత్యాది గామకైరూపమున ఆరాధింపబడినపుడు ఆనూబుగల అంతిమంగు పొలిమేరకు తీసికొనిపోయి ఆగ్నిహమున విడుదుగు. అప్పుడు కడపటి కైంకర్యముగా వట్టనాకిగ్నారా జరుగు నేనావధితి కాపులను, సంకాగులను బహుళముగ తెలిసియున్నది. ఈ విషయము తెలియనివారికి తెలియగిండులకు వ్రాయబడియున్నది.

ఇట్లు ఈపై వేర్వేముగు భక్త్యములో అమ్మవారి 'పొంప నామ్మ'మన కొన్నియున, అట్లే అయ్యవారి 'పొంప'ము ననుకరించి కొన్నియు కల్పింపబడినవి—అమ్మమ్మయు నివృత్తికిని మననాది కళానున్నను నాటి యగ్రముగాని విశేషార్థమున్న నను బోగిగాని లేదు. నమలి మ్రొంగుటయే ముఖ్యమనంబు.

౧౩ గారెండు-నడము

కృతులమున సకృతులయినను వీటిస్వరూప ములననే వీటియగ్రము నబోధ్యము—ఈపై వేర్వేము అమ్మవారికొలుకు కల్పితము. గాశబ్దముయొక్క పుట్టుక తెలియలేదు. మఱియు కన్నడములో 'గారి' అను రూపమునో వచ్చు—'గారి' అను భావపదము—'బాగలి' నేయిగాని నూనగాని పోని అంగులో పదార్థమున సకృతుచేయుట' అను మాలమునంకి గారిగ శబ్దమునకు ఉత్పత్తి కలిగియుండునని చెప్పియున్నది. ఇదిగభావలలో ఈమాట కనుబడిలేదు—శబ్దత్వకరమునందు ఈమాటను వైకృత మివ్వారు. ఎట్టి వైకృత పైననియు చెప్పలేదు. అట్లుండ వైకృతముని యెట్లు తెలిసది?

ఇదేశబ్దము భగవత్పదములోని నాడుకభావలలో నగపడుచున్నది. అక్కడక్కడ సంస్కృతపురాణముల యందును, ప్రాతల్పములయందును దీనినే 'నటక'మని చెప్పుట కలను. నటపత్రాకారసామ్యమున నటకమైనట్టి వున్నది. నటకము నడిగా మఱియుండు (?) నటపత్రమును ఆజాతిలోనేని అశ్వత్థపత్రమును అమ్మవారి సంబంధ పరిచ్ఛేదములోనివి.

౧౮ బూరెలు, సుగియలు

నడకెబ్బమునలె సుగియశబ్దమును ఆంధ్రమునందు చేరియున్నది. బూరెశబ్దమును సుగియశబ్దమును జేర్చి యొక శబ్దముని అనేకభక్త్యముల పేర్లు సంఘించిన యొకపద్యమునందు ఒకయాంధ్రుని ప్రయోగించియున్నాడు. వాడుకలో నీరెండుపదములకును ఒకే అర్థము—అయిన కొంచెము భేదము కలదు. ఉత్తిగ జిల్లాలలో పూర్వములేక కేలము పింపిలో చేరుబడు వాటికి (నిట్టి) బూరెలని చెప్పుట కలదు. పూర్వములేని వాటిని సుగియలని చెప్పుటలేదు. సుగియశబ్దము దక్షిణదేశములో వాడుకలో నున్నది. అయితే అది అటు మాట కాదు. ఏభాషను నికాడ సిగ్గపడలేదు. కన్నడములో యాపభ్రంశముతోను గల అర్థభేదముతోను కనుబడుచున్నది కన్నడ వైఖాండీకులు మహారాష్ట్రము నుండి నిచ్చినదానిని గా నూహించియున్నారు.

తెలుగులో సుఖము—సుకియ—సుగము అను రూపములలో గూర్చియున్నాడు. కన్నడములో సుగి నుండే—సుగిఉండే అను పదములకు ఒకము బియ్యమును పేలపిండిగా చేసి దానితో చెల్లెమును బెంకాయ 'కొడును' కలిపి చేదబడిన పుష్టము నామకమియున్నది. సుగినుండే—సుగిఉండే అను రూపముతో తప్ప 'సుగియు' శబ్దము కన్నడములో లేదు. ముగ్ధులనగా మహారాష్ట్రమునందు, ఆంధ్రుల మైమూరుసీమ యందును, ఎవ్వనియైనను ఆరభమని యర్థము గలదు. బహుశః ప్రాచీనవాడుకగా నధుమాసాగమములో నిట్టివి చేసి దేవతలకు నివేదించి ఆరగించుట యాచార్యుల కాబోలును. అయినను ఈ సుగియశబ్దముయొక్క వ్యుత్పత్తినిగూర్చి నిశ్చయము తెలియజేసు.

బూరెశబ్దము నెల్లూగునుండలమన నప్రకృత మైన మాటయని ఉపరి నూచించియుంటిమి—కాగము—అమాటను స్త్రీగుహ్యవాచిక నన్వయించును. ఈయర్థము ప్రాచీనమేగాని నవీనముగాదు. ఈసీమలో పశుల కాపరికృష్టవాంఛకు తెలిసిన పాటయొకటి గలదు— “కట్టమీద పొయ్యేది రంగగదా...”. ఈపాటయందలి

ఉత్తరార్ధములో నీశబ్దము మీదచెప్పిన యర్థములో ప్రయుక్తమై యున్నది.

[కట్ట=చెరువుకట్ట—రంగగదా=రంగియే కదా, రంగి=రంగమ్మ అని యొక ఆడుదాని కేరు.]

మఱియు ఇక్కడనేగాక ఇంకను కొన్నితావుల నీ గుర్తులు తెలిసియున్నది. “బూరెప్పనం, బువ్వ నాశన.” అని నయమృత్యుచెల్లిన స్త్రీలు రాగముతో కూడ చెప్పు వాడకవాక్య మొకటియున్నది. ఇందులో బూరె శబ్దము ఆస్థిలార్థవంతము. ఈవాక్యమును సాధారణముగా అన్వయించుకొనుటలో ఒకపాదపాలు కలిగియున్నది.

కాకతేలనాగయముగా ఎండియినను అద్దానిరి గూడుట తిలపించిన యొడల ఆదినము వానికి దేవో ఒకకారణమున మానుచుకొని బోవునది లేదని అభిప్రాయముగా భావించుచున్నాడు. అట్లుకాదు—కోడలు కాపురమునకునిచ్చిన క్రొత్తలో కమారుడు, గోగడి వాడుకప్రకారము బతుటతిరిగి, పావు, మాడ సంపాదించుకొనినిచ్చి యింట్లోకృత్యము నెరవేర్చుకొని ఏగో ఒకపాత్రపెట్టి విశేషించి కొంపలోనే పడియుండి, గోవువెంటదగులు కోడెభంగి, భాగ్యము కనుకట్టుకొని యుండు సంస్కర్మములో మహిమ చెప్పెడిమాటగ నివృత్తమయినది. ఏంగుణవిశేషముగవిశ్టమయిన యీ పదార్థము ప్రకృతమయిన భక్త్యముగా నెటుల యేర్పడినది అమ్మవారికొకడు—అయితే గా నలకుండు ఆకృతి లేదే. ఇదియేమి?

4 బూరెశబ్దమును, సంస్కృతములోనుండు భ్రూణ శబ్దమును రెడను మీట్రాభాషకు సంబంధించినవి. ఆభాషయందు అర్థము ‘స్త్రీగుర్భ’ మని. స్త్రీకు గర్భములను కలుగజేయుట, ఆగర్భములను కాపాడుట, వారికి సుఖప్రసవమునట్లు చేయుట అమ్మవారి పని. ఇదియును శ్రుతిప్రమాణమువలన స్పష్టము:—

అవైస్తవేదమునందు అనాహితానూక్తమనగు ఈక్రిందివాక్యములు నచ్చియున్నవి—

౧. యావీప్యసగ్ం అర్షగ్ం యద్రాక్ష ఒక్షో దధాఇతి.

౨. యావీప్సనగ్ం హావిరిషిఃగ్ం.

౩ జద్దా ఇ గ రివ్ గ్ వ్ యబ్జ్ దధాఇతి.

౪. యావీస్వాహా ఇరిషీవహుజామితోయాబ్జ్ దధాఇతి.

౫. యావీప్సనగ్ం హావిరిషిఃగ్ం.

౬. దాఇతిం రథీంపవను అనబరఇతి.

గీనియగము.

౧ ఏ (౨) అనాహితాదేవి పురుషుఁ యొక్క శుక్లమును లెప్పగ శుద్ధచేసిపెట్టును. ౨. అంబుఁ (స్త్రీ) యొక్కయు, ౩. గర్భగోళములను గర్భము లగుటకుగా కడిగి శుద్ధము చేయుచుండును, ౪. అంబులు (స్త్రీ)లను సుఖప్రసవమునట్లు జగ్రతపెట్టును, ౫. అంబులు (స్త్రీ)లకును, ౬. వారి పయోధ్యములయంగు న్యాయముగ, నుదితముగ, నుంకెనలసిన గుడ్డములను ఉంచుచుండును.

కనుక ఈసందర్భమునను నులించి అమృతాదు చేయవలసిన పనులవిషయములో సంహేయమండగదు.

ఈఅనాహితాతానుము లలితాపహాసముగా అనాహతా అనికనబడును. అనైస్త్రుత్వములోని రూపమే సోయని చెప్పలేయున్నది. అగ్రతెయోని ఈని తెలుపు కు కాబోలు అనాహతా అని మార్చినారు. ఈశబ్దము (గ్రీకులలో అనైటిస్ — అనైటిస్ [అనయిటిస్] అనియును, అరబ్బీలో నాహీత్ అనియును ఉన్నది గనుక 'ఎ'కార ఇకార' రూపమే ప్రతీతమని చెప్పలేకును.

మఱియు అమృతాదు తానుగా గర్భమును ధరించి పుట్టిచేరువలసియున్నది. కావున గీబూరెలు ఉభయత్రాపి ఈస్సిగర్భనూపకముగ నమ్మవారికి నిశ్చయము.

గారెని లేక వడలు (స్త్రీ)విషయిప్రకృతిరూపము; బూరెలు గర్భిణీరూపము. బూరెలలోపల చిహ్న బీజముల 'బ్రాహ్మ'ముండును. అది గర్భములోని 'ధ్రువా' ద్యోతికము. ఒకగ్రామీణుడు ముగియును ప్రభమును చూచినపుడు సరియైన నిర్వచనమును చెప్పినాడు. — 'లోపపప్పు, మెయిడొల్ల'.

మనమృదునికి ఇక్షుచాపుడని యొక పేరు గలదు దేశమంతయు తెలిసియున్నది. దీనియగము ప్రాచీనుల నాడుకలలో నేర్పకీయున్నది. అదియును మనమృదునికి సరిపడినదియున్నది. స్త్రీపురుషప్రకృతులు రెండును రతిపతి అధికారమునకు లోబడినవి, చేతిగుడు దీర్ఘమయి నిలుచుచే పురుషవృత్తికి సంబంధించి ఉత్థాపనూకము మఱియు నీచోదము విరుగనియ్యకండ పంపించుచు నిల్లుకుకానలసిన సంపుతో నుండునపుడు ఇది గర్భిణి (స్త్రీ)యొక్క ప్రవృద్ధమయి యుండును నూరెయిదని అనగా పురుషులకు అట్టిస్థితి విశేషమును (స్త్రీ)కు తద్వారా ఇట్టిస్థితిని శేషమును కలగజేయు వాడని యగము.

15. మోదకము—16. లడ్డు, ఉండ్రాలు

ఇవి పురుషకృతిని అనుసరించి పురుషదేవతకు ముఖ్యమయిన భోగ్యములు. ఇంకలలో మోదకము [కుడుము] నిడుపుగ నుండునది. ఇది ప్రవాసరూపము. లడ్డు—ఉండ్రాలరూపము, గుండ్రము—సుబోధ్యము. మోదకశబ్దమును 'మోషము' అనిగా 'సంతోషము' అనుమాట నుండి వచ్చెనుమయింట్లు భావించుచున్నారు. సంతోషము కలుగచేయునది యని యగము. అయినచు చెప్పువలసినమాట చెప్పబడనందితి.

మహాబ్రాహ్మణులలో 'మోధ' శబ్దమునకు అర్థము, 'పుట్టించుట', 'పుట్టుట'. ప్రభునాక్షరములోని దీర్ఘము ప్రాప్తమయిన యెడల పంబడియుండు హల్లు ద్వారా క్తమగును. ఇది అనేక భావలయంగును ఆంధ్రము నందును కలదు. ఆప్రకారము మోధశబ్దమునుండి వాడుకలోని తెలుగుపద ముకటి కలిగియున్నది. మోధకమును నని అనాచ్యముగ నంపినని మోదకముగ మఱివది.

లడ్డుశబ్దమును, హిందుసానీభాషలోని లకారాదిగల యొకశబ్దమున రెండును ఒకటియే. అనేక భాషలలో ఆకస్వామును తీసివేసినపుడు వెంబడిగహల్లు ద్వారా క్తమగును. ఇట్టిదే యొకవిశేషముకలదు. కొన్ని భాషలలో అనస్వారమును గ్రాయుటలేదు. ఉచ్చారణలో

తెలియును. గ్రీకులో 'లింగ' అని వ్రాయుననినచో 'లింగ' అని వ్రాయుచుండు 'లింగ' అని దువులయు కాస్త్రప్రముఖియైన పద్ధతి. మతయు లక్షు శబ్దమునకు దేశవాసుకలలో 'లొడు' అని రూపము కలదు. ఇది యును నూదచెప్పిన ప్రకారమే. ప్రమాణము గీర్ణ మయినందున పయిహాల్లనకు ద్వ్యుత్తరము.

మోడకశబ్దవ్యూహము మాధకనానియుండు మాణి చిరని చెప్పబడినది. ఇటులై—ఇక త్రి కలుగుట గలదు. ఉదాహరణము—

౧౭. మోహనదండలు

వీటికి ఇంగ్లీషులో 'Sweet potatoes' అనగా 'స్వీటు గల ఉరగొడ్డలు' అని చెప్పుదురు. ఇంగ్లీషువల ఒక్కొక్క భాగమున ఒక్కొక్క పేరు గలదు. కందినూ లాలు, చిరగిడి, కుంపలు, మోహనగుంపలు, గనుకు

గడ్డలు, వీటిలో చెండువాడులు గలవు. ఒకటి మీది భాగమున ఎఱుపునకు గలది ఉత్తరాది నిట్లుండును. నెల్లూరునీమలో గోధుమగ్గముగ నుండును. దీని ఆకార సామ్యము సులభగ్రాహ్యము ఇది మోహనగుంప కాదు, మోహనగుంప, 'మోహన శేఖరీ' అని అనుచును—అయితే దానిని ప్రీడాకరిముకాకుండు మార్పుకొన్నది. ఇట్టి పేర్లుండునా అని తెలిపవలయు. ప్రాతకాలముంగు సహజము. ఆంధ్రగోళమునందు విరివిగ తెలిసియుండు వాడు కలోగల 'అన్య' ను పంపి, అను దానికి అనాము మేలు కలిగినది? చిరగిడి అనునది చిలుగడ—చిన్న గడ, కుంపిరపు కవిచొడపు† 'పశిసకు' చేసినయ్యు గడసాను కుంపిరపు కవిచొడపు అని ప్రయోగించి యున్నది. ఈ మోహనశబ్దము తెలుగుభాషలో కొంచెము గూఢభేదముతో నిలబడియున్నది. మఱు వ్యాఖ్యాతనుచు.

ప్రేమపరీక్ష

(శ్రీ శివశరీరశాస్త్రిగారు)

(ప్రథమఘట్టము)

"నే నీకు బోయి కన్న, కమలమి నీ నయనమున కన్నాల్
నామె నేమి? నీ నయనమున నీమి నీ కానముగా
మోహపు చెంగ చేమి? మోహాదవ్యమృత్యుహస్తాల్
ద్వీమి? దన్మలిరదానినెలలో ప్రసరింప నేరగావో?
నీ మనోహరతేజి శయనమోతి నీయు కుమారి యుగళి?
నోము గప్ప యున్నదకేమి? మోహాద్వీ గాత్రాద్వీ
భావన రేఖ చేసె చో? చక్కట చో? నీయ బుగ్గన
నీ నీయభామభంగి నీయ చో? నీయ చేయి?
కో, ను కల్లెనోయి ప్రజరుంజరి, నా నీ నీకే? నీ
తాము కల్లెనోయి గుణధామ, యెనో మన రాధమీన నా

† దీనికి పాఠము కలదు. 'పశి' పాఠ నందిచేమి; గడసాదన, అనునది పరిచయమునామము. సాధనకాదు.

రోజులు చేయుచున్నది యింతచక్కలోకము నిండయంచు? తం
ప్రీతి, పలుకంగ రాదె బనసీహృదయవ్యభి తీరపోవగల!

నాయన, నీ తనూరితిక న న్నొకమారు స్పృశించి చూడని
మీమొదట కాకనే గొరితెనేము!" యటంచు యింత కృష్ణుడై
నే యింక, కృష్ణకొన్న తనచే మొదట మొట్టి చూపుచు
నాయననేత్రముల్ నిలిపి యల్లన గోతులనుండి ప్రియైకా—

“పట్టిక కోరికలు యున్నందు తనూ , పాపములలో దుష్ట
పాపిక మైన మాత్రము? ప్రేమగుఢానికి వ్యప్తిలో నుండ
కోటిని తెంది మొట్టగకుగూడ మహాప్రసాదము మోతగు;
సాగి మనోహరగాంధీయ యస్య వాస్తవ్యము తల్లిప్రేమకు!”

లోకము గిర్దిగాత్రవణలోయ మెల్లప్పుడు; వజ్రాంకిత
సీతములోని రాధావయ నిరత ప్రచారిముచేయు భావ ము
ప్రీతిముగ నెందునును హాస మొందిగని చూపు ముగిసి
బ కలితము నీ సుతున, కంఠము కై నగ మొంద చెప్పును.

ఈదిననాచిసానమున నంతయు వేచుచున్న నీ నిరత
నేదన!” యన్న భావణము నీనుని పోషణయంత నే మహా
భవన మైన గిర్దిగాత్ర గృహనిత్యమి యింత, “చెప్పగా
రానది కన్న గాత్ర, అచిరిమ్ముగ నీ జగముత్రి కెక్కడ!”

చెప్పతి పుష్పదీవియును, చెచ్చెరి వైశ్యుని బ్రహ్మంబు నే
యొన నెత్తి” నంచు ముగిసాకు భోమెను దాని కోసమై
అప్పుడు లోనికి గతియొందిగని లోకకుట నేను నెది, “నీ
సెప్పటియట్ల కానబడ నేటికీ చెప్పుము కృష్ణ!” నామ్రాణ—

వల్లవకామిసేదన వారిజముల్ ముగిసినపోవగ,
ప్రీతిముల్లె రుల్లు రిన, నున్ను మ ము ను నొకటిగాకను
పల్లిన నేత్రముల్ నిలిపి హృదయము చేర్చి బలహీనుడై,
“పెల్లుగ నీమనము పెత్తబెట్టి రోవ్యుని దిగి వార్యమై.

అమ్మకు నమ్మక మృగిక మృగమన్నను, వైశ్య బిల్బుభా
వమ్మున నేరినో యతినివద్దకు బంపి గోయ నిష్పదే

వమ్ము తదీయయత్నము! లవమ్ము శిరోవ్యథ మాన" దంచు త
ల్పమ్మున వెన్ను వాల్చు వ్రజభామిని యోర్తుక యార్తి గృష్ణతో—

“బౌషధసేన నిచ్చుమెయైన మ రెట్టులు మాను నీ శిరో
దోషము కృష్ణ? ఏమియును దోచడు మాకు ద్వపియబాధ ని
శ్చేషము కానిచో!” ననగ, చెంగట నున్న ఘటంబు వ్రేల నా
యోషకు జూసి, “దాన యమునోదకముం గొనివచ్చి యెవ్వరో—

నేనుపుతోడ నాంబుని సీరికణంబును రాలసీక ము
మ్మూగు ఘటమ్ము ద్రవ్య నెడ మాను శిరోవ్యథ” యన్న మోహనా
కానుని భిషగమ్ముకు గాటపునిస్మయ మావహిల్ల నా
నాజిజనేత్ర యిట్టు లను వారిలగాంచి దరస్మితాస్యయై.

“చూచితిరే నవీన మగు చోద్యము! ఛిద్రఘటంబు సూర్యజా
వీచికలందు ముంచినను వేగమె తోయము నిండ, దింకికి
వే చనువెగులు మన్న వదవీముఖమందె స్రవించు బిందువుల్;
తోచుట లేదు నా కిపుడు తొయ్యలులార, యుపాయమేమియున్.

సీపె విధానముం వెలుపనేర్చిన మే లగు నందనందనా!”
నాపుడు కృష్ణు డిట్లు లను: “నాంబు వ్రేమ నిమేషమేనియున్
భావములోన నెవ్వ రెడబాయక యుండురొ వారు తెచ్చుచో
బోవదు బిందువేని జలపూర్ణముగా ఘటముండు నెచ్చెలీ!

అల్లిన నింతలోన పునరాగతయూచు కవాటసన్నిధిం
దల్లి తనూజు పల్కులను తత్పరత నివ్వని, “ఎన్న డేని నా
యుల్లమునందు నేమరిక నొక్కనిమేషము పాటు వ్రేమ సం
ధిల్లక యున్నదేమొ” యని తేకువ తక్కి యనిశ్చితాత్మయై.
అంగణభూమి నింపెనగు నామ్రమహిజమువంక గ్రుక్కిళ్లుల్
మ్రొంగుచు జూచుచు న్నిలిచె మిక్కిలి తత్పరపాటుతోడ గో
పాంగనాంబు బరస్పరముఖాబ్జవిలోకన మాచరించుచున్
చెంగులు వ్రేల్లేద్రిప్పుచును సిగ్గున పశానము పూని రయ్యెడన్.

శ్రీప్రతాప వీరరుద్ర దేవుడు

ప్రాచీనాంధ్రక్షత్రియులమనఁ గాకతీయాన్యయును మిగులఁ బ్రఖ్యాతమైనది. ఈవంశము రాజులు శౌర్యాదాత్యములగుట, దాన్యాత్ములగుట బుర్రాక్షత్రియులగు సమకాలై వెలసిరి. ఈవంశమునఁ బుట్టిన రాజులచరిత్రము లిదివఱకే నేకు లనేవిధముల వర్ణించియున్నాము. సుప్రసిద్ధులగునట్టి లిదివఱకే చరిత్రపితామహులైన నావ్యాసమున విశేషము లుండవుగాని మనభార్యుని ముగి నొకపరి స్మరించుకొని మనము తరించుటకు నావ్యాసము బాగుగ నుపకరించును.

కాకతీయుల కాకులనాను మేర్పడినవిధము భిన్నముగనున్నది. సోమదేవరాజున నొకరాజు కంధారమును పట్టామున రాజ్యముచేయుచు కటకము గజపతులచే నోడింపఁబడి దానధర్మముల ప్రాభువానిన నొక్కవమాగులం గనియె. ఆకుమారుడు గర్భమందున్నపుడు గజపతులు సోమదేవరాజుం జంపి యాతనిభార్య గర్భమందున్న శిశువునుగూడఁ బరిహర్వఁ బ్రయత్నించిరి. ఆమెను బుగ్గిసోపఁడగు మాధవశర్మ తనకుమారునిచెప్పి శ్రీకృష్ణుల బాటఁబడకుండఁ గాపాడి నుమాడుడు జనించి నంత వానికి మాధవశర్మయను నామముంచి విద్యాభ్యాసము చేయించుచుండెను. ఆపుత్రమున కిందుకదూరమునఁ బద్మాక్షిదేవి మాలయముండెను. ఒకనాఁడు రాత్రిపడిన పిదప నాబాఁధామాలయమున నిగ్గుయముగఁ బ్రవేశించెను. దేవి నావిద్యగము ననేవిధములఁ బఠింపి, పంకినించి వానికి దివ్యబులల శుద్ధభేదములును, జుగురంగనైవేద్యమును నొసఁగెను. దానిచే నాతండు కటకగజపతులఁ బరిహర్చి దీక్షింపయముగానించి చక్రవర్తియై యాయల కేల కాకతీయవంశముకు మాలభురుషుండయ్యెను. ఈతనికి వరము లిచ్చిన పద్మాక్షిదేవికి కాకతీయను నామాంతర ముండెను. దానివలన మాధవశర్మ దొడ్డియా వంశమువకుఁ గాకతీయవంశమును వ్యవహారము గల్గెను.

కంపెనీ యొక్క

ప్రధానములగులగల అత్తరులు
విద్యాన, - (రిజిస్టర్)

లతోన, హీనాపుష్పములతో

నీ 6 అక్షరాలు ప్రశ్నోకము.

77 రు (రిజిస్టర్)

కాకతీయన గుమ్మకెత్తిగఁబడినది

మన శ్రీకృష్ణుని రాజగుండిరము ప్రవేశించి పురుషు మిగుల నృధులను, శిశువులనుగూడఁ జంపివైచిరి. ఆసమయమున నొక రాజుని వెల్లొ ప్రాంతమున జెగటిగోనమ్మ గుమ్మడి తీగలో నున్న కాయలగో నాడుకొనుచుండెను. కాత్ర పులు గుమ్మడిపంక్తవదును నున్న శిశువును బోల్ప లేక విడిచిపొయిరి. అనంతర మాతండు పెరిగి వంశకర్తయయ్యెను. తన్నుగాపాడిన గుమ్మడితీగకుఁ గృష్ణతి మోయఁ గనవంశము కాకతీయమని యాతఁ డేర్పఱించెను.

ఈరెండువిధములు మాత్రము ప్రసిద్ధములైయున్నవి. ఈరాజవంశము మొదట చంద్రవంశమునది. కిదవఁ గాకతీయవంశముని మాటనది. కందారము (గాంధారము) ను మాధవశర్మయను బాల రాజవంశముల చరిత్రము లందుఁ బ్రపక్తములగుచుండును. వాస్తవముగ నీపుత్రము నకు నీరాజునకు నాయగరాజవంశములతో పంబంధము కలదో లేక ప్రాచీనతొకొక నుత్పత్తిగొఱును సంబంధ మగుచుండునో తెలియదు ఈమాధవశర్మ శ్రీరాముని పెద్దకుమారుడగు కుమారి సంతతిగోనినాఁడనియె, నాకారమునమాధవశర్మవంశమువాఁడనియె నొన్ని చరిత్రములందుఁ గలదు. కొన్నింటి చంద్రవంశమువాఁడనికలదు. కాకతీయ వంశచరిత్రమునఁ జంద్రవంశమువాఁడనియే తెలియఁబడదు న్నాడు. ప్రాచీనకాలమునుండియుఁ గాకతీయుల రాజధాని యొకటిగానగరియు. అది యిప్పుడు నైజామురాజ్యమున వగంగల్లు అను పేరఁగలదు. తొలుతిట్టివంశముఁ గాకతీయులకును, కలింగగజపతులకును మిగుల క్షోభము. ఉభయరాజ్యముల రు నెల్లప్పుడూ యుద్ధములు చేయుచునే యుండువారు. ఈకాకతీయవంశమున రుద్రదేవుడను నొకరాజు మిగుల శిష్టప్రజ్ఞుగలవాడు. అజుషేనము కాళింగలో న్నానముచేసి శివు నభీషింపనిదే

వమ్ము తదీయభావ సరము నికట
 ల్పమ్మున గను. నిత్యము కాశిక గ
 శ్లాఘు. ఒకప్పుడు కొప్పునులు
 పట్టి గంగకావలలు రాకపోయె.

నవము లీల దుపసించి మరునాడు శివా
 ఒకడేని దేవుని గ్రాధింప వక్కడ బాతాళగంగ
 ప్రాదుర్ గించె. గానియందు గ్రోహ్మనందై నేవు నభి
 షేంచి తాను భుజించె. తిండ్రిగంఠమున నీతని తొక
 తనమును జరింప సిద్ధాంతు లాబాలుని జంతువును
 జంపబాలక పూజానికి బెంపనిచ్చె. బాలుకు యుక్త
 వయసు నిచ్చినతరువాత నీమట్కాలలూబావరాణుని
 డను రాజు నడులము శివల ముండు కరిగి తిప్పగ
 ప్రాంతి నందిన తన మునిచే బాహుబళి, గూర్మమున
 పాదుల రుచించి వృతాంతమెల్ల తెలిగించి, మరుగుని
 బట్టాభిషిక్తుఁ గాంచి తాను శివలోకమున కరిగెను.

మఱియు గణపతిదేవుఁ డనురాజు మిగుల బ్రభావ
 గలఁడు. మనుగుసిద్ధిధూనాలనిరాజ్య మాలసి దాయాదు
 లగు అక్కనటకులన లపహరింపఁగాఁ దిక్కినసోమ
 గూజుచే విజ్ఞప్తుడై గణపతిదేవుఁడు వారల నోడించి
 కల్లారిరాజ్యమునఁ దిరిగి మనుమసిద్ధిని బ్రతిష్ఠించె. ఈ
 రాజునకుఁ జక్రనిర్మితుఁడగు గలదు. రాజునకుఁ బట్టి
 మహిషి రుద్రాంబ. ఇతనికి బుత్రపంతునము లేఁడు.
 ముమ్మక్కయగు నొక్కమాఁగురు గలను. గణపతిదేవుని
 దాయాదులు దోగిరిలో రాజ్యముచేయును నేకశిలా
 సగరాధీశులకుఁ గప్పును చెల్లించు సామంతులుగా నుండు
 వారు. గణపతిదేవుఁడు తనమాఁగును మహాదేరాజునకిచ్చి
 వివాహముగాంచి యామెకు పంతునము కలుగక
 పూర్వమే తాను బరలోకమున కరిగెను.

గణపతిదేవుని యనంతర మితి పట్టుమహిషి
 రుద్రమదేవి సంహసన మధిష్ఠించి రాజ్యము మహా
 సురభిలో బాలించెను. గణపతిదేవునకు శివదేవుం
 డను మంత్రిసత్త్ము. డొకఁడుండెడి. డు. తిక్కన
 సోమయాజి యాంత్రిని మిగుల మెచ్చెనట. ఆమంత్రి
 సాహాయ్యమునఁ దన కడుగుతిగిన దేవగిరిరాజులను,

గటగజపతులకు, నింక నితర రాజులను దాను సొంత
 ముగఁ బుగవ చేపమున నేలనడప జమించి కీర్తి గాంచిన
 రుద్రమదేవి వెంత పొగడినను దనివిల్లెను గదా? ఆ
 దేవి రాజ్యము నిష్కంబముగ నేలుచున్నతఱి ముమ్మ
 క్క గర్భమున మగశిశు వుదయించెను. ఆ బాలునకు
 శివేవుని యనుమతంబున బ్రతాపవీరరుద్రదేవుఁ డను
 నామకరణము గావించి యా బాలుని దాను దత్తపుత్రుని
 గాగ్రహించి పుట్టఁపంబున యా బాలుని బట్టాభిషిక్తుఁ
 గావించెను. ఆతిండు పరువులపై సును సుంద్యల సభ్య
 సించి యుక్తవయస్సున ద్విజములు గాంచి ప్రజ
 లను జల్లఁగాఁ బాలించెను. ఈ రాజున కంకితముగానే
 ప్రతాపరుద్రమోహమా మను నందారకాప్రతిగంధ
 మను విద్యానాథమహాకవి రచించెను. ఒకానొకప్పు
 డేతండు వేలకరిగి నేనామోహ్యుడై నిద్రించుతఱి నల్లా
 యుద్దీ నను యవనశక్రవర్తి గూతని బందిగాఁ జేసి
 ఢిల్లీ నగరమునకుఁ గొంపోయి చెరయం గుంచెను.
 ఆనార్త తెలిసి యాతనిమంత్రి మహాచాన్యముతో
 నాతని విడిపించి రాజ్యమునఁ దిరిగి ప్రతిష్ఠించెను. ఈ
 మహారాజు చక్రనిర్మితుడాంచుటచే మహాశక్తితోఁ
 బ్రజల బాలించెను. ఈతండు రుద్రమదేవి హామిత్రుఁ
 డనియు నిష్టపత్ని డనియు నివదలుకుఁ దెలియుంటిని
 గదా! ఈతని శిల్పియగు రుద్రమదేవి గణపతిదేవునకు
 భార్యయని కొందఱును, గూతురని కొందఱును వివదించు
 చున్నారు. కావున నిందలి నాస్తవ మెఱుంగుటకుఁ బ్రయ
 త్నింతుము. ఈతని పత్రి మెఱుంగుటకు శాసనాధార
 మాలు పెక్కులు గలవు. మఱియు నీతని కంకితముగా
 రచింపఁబడిన ప్రతాపరుద్రయమునందుఁగూడఁ గొన్ని
 యాధారములు గలవు. ప్రతాపరుద్రయమువలన నీరెండు
 నావములు పుట్టుట కవతాళము కలదనియు, గాని రుద్రమ
 దేవి గణపతిదేవుని భార్యయే కాని తనయ కాదనియుఁ
 బ్రతాపరుద్రుని గన్నతల్లియగు ముమ్మక్క యొక్క
 తేదే గణపతిదేవుని తనయ యనియు, నామెకు
 రుద్రాంబ యను నామాంకియుగూడ నక్కడక్కడ
 స్థాపహరింపఁబడియొననియుఁ దెలియనగును.

కతియవారు ప్రేడింగుకంపెనీ యొక్క

సర్వజనాదరణీయమైన తలనూనెలు అండు వివిధపరిమళములుగల అత్తరులు

కుసుమాల్ హాయిరాయిల్ (రిజిస్టర్డ్)

కోజములకు, మెదడుకు, తగినట్లువంటి తలనూనె. సువాసనప్రస్థములతోనూ, హీనాపుష్పములతో చేయబడి, సాటిలేనిది. తిరుగుచున్నది. సంపన్నములమెచ్చినది. సీసా 1-కి రు. 1. పి. పి. చార్జీ 6 అణాలు ప్రత్యేకము.

కెటి వైట్ రోజ్ హాయిరాయిల్ నెం. 777 రు (రిజిస్టర్డ్)

సంక్కులవృద్ధికిని, కాంతికిని వోడ్డునునట్టి తలనూనె. గుండ్రపువ్వుల నిజసాగభ మిందు గలదు. ఒకసారి పరీక్షించిన మీఁక తెలియగలదు.

నెల సీసా 1-కి 14 అణాలు. పి. పి. చార్జీ 6 అణాలు.

కెటి కోకోనట్ హాయిరాయిల్ నెం. 777 రు (రిజిస్టర్డ్)

తెంకాయనూనె తల కుసుమోగించునని ప్రతినానికిని తెలియును. కాని ఎట్లు సిద్ధము చేసివచ్చినది ప్రత్యేకము తెలియును. ఈ నెం. 777 రులో (రిజిస్టర్డ్) చేసిన ఈ తెంకాయ నూనె శుద్ధిచేయబడి దుర్వాసనారహితముగాను ముక్కుసువాసనాసంకలితముగాను గావించబడి నది. అందుచే సామాన్యగృహము లందరిమెప్పు నొందవచ్చు.

6 బొమ్మలు గల సీసా 1-కి 14 అణాలు. పి. పి. చార్జీలు 10 అణాలు ప్రత్యేకము.

మరియు జ్ఞప్తియిం దుంచుకొనుట.

కెటి బట్టో రోజ్ నెం. 777 రు (రిజిస్టర్డ్)

దీనికి సరిసగాన మగు నూనె లేదు రోజాపుష్పములచే చేయబడినది. పుష్ప వనమునం గున్న తాజా నూరీపుష్పము లెంతటి పరిమళము యొసగునో యంతటి సౌరభము నింగు బడయగలదు.

అరబొమ్మ బుడ్డి 1-కి రు. 1-12-0, పావు బొమ్మ బుడ్డి 1-కి రు. 1-0-0.

కెటి బట్టో జాసిన్ నెం. 777 రు (రిజిస్టర్డ్)

మల్లపుష్పములను తలయనినా రుండురు. కెటి బట్టో జాస్మిన్ (నెం. 777 రు) మల్లపుష్పములేని కాలము లందునూడ నుల్లెలాలవాసన నిచ్చుచు ఆశ్చర్యమును ఆనందిమును కలిగించును. ఈ పరిమళము నొక్కసారి గూఢ్రాణించిన, అదిలేక మీ రొక్కఁకుడియ యుండజాలరు.

అరబొమ్మ బుడ్డి రు. 1-12-0, పావుబొమ్మ బుడ్డి రు. 1-0-0.

బట్టో మధుకర్ (రిజిస్టర్డ్):—ఒకసారి యీ అత్తరు నుపయోగించినవారు, సర్వదా దీనిని విడిచివేయలేరు. మేలైన పుష్పసౌరభమే

యిందులకు కారణము.

అరబొమ్మ బుడ్డి 1-కి రు. 1-12-0. పావుబొమ్మ బుడ్డి 1-కి రు. 1-0-0.

పి. పి. చార్జీలు 5 అణాలు ప్రత్యేకము. (ఒక్కొక్కదానికి)

పర:—మీ గ్రామములందున్న దుకాణములలో కొనునప్పుడు కెటి మరియు నెం. 777 రు అనుపదము లను గమనించుడు. అట్లుచేసినచే శుద్ధమైనవి మీకు దొరకగలవు.

పరీక్షార్థమే రెండు అణాప్రాంతపుల వంటి యే రెండు తలనూనెల సమూహాలుగాని, లేక అత్తరునమూనా యొకటిగాని తప్పించుకొనుట.

సోల్ ఏజెంట్లు:—**ది కతియవారు ప్రేడింగు కంపెనీ,**

ఖెట్రాడ్ మెయిన్ రోడ్, బొంబాయి, నెం. 4

మీ శిరోజముల కొక టానిక్

నేనవి సమీపించుచున్నది. అప్పుడు మాడు మంబుప్రట్టి వేసిన గలిగించును. శిరోజములు క్షీణించును. అట్టి సమయములందు మీ వెంట్రుకల కొక టానిక్ ఆవశ్యకము. మీ వెంట్రుకలను కాపాడుకొనుచు. వాటిని

కామినియానూనె (రిజిస్టర్డ్)

సంపాదించి పోషించు.

బట్టెల, వెంట్రుకలు రాలిపోవు, గరుకులను మెస్కరింప, వృద్ధాప్యము రాకమును పే వెంట్రుకలు సాగుచుండు, మున్నగుంటి నాపుటయం దిపజయ మెరుగుగు. చుండును కుదుర్చును. నెత్తి చుక్క మును పెల్లెపానును. వెంట్రుకలు పట్టుకున్నవలె పెరుగుటకు పోషకము. ఇవన్నియుగాక, ఘోరముగాను దాని సుపరిమితము మనస్సును కానంబోయకముగా నుండును. ఇట్లెల విచ్చిన యీ చివర పోషకతాపత్రకల చగువును. మిట్టన్ ఆర్. కె. నాయక్, చువ్ కారి, రంజివెరియార్ పోస్టు, (శిరువానూరు) 1-2-1931 నేటివ నారు వ్రాసిన పోస్టుకార్డులను దట్లు గలరు. చంపనెలలక్రితము మీరు కామినియానూనె సంపాదించుటకు సంపాదించు. నేను యీ నూనె వెలరికొను తప్పనిదికాదు, అట్టి మిసెస్ శశ్వతపెళ్లయొక్క శిరోజములకు అగ్గుల మెను నుం ముల నిచ్చినదని చెప్పుటకు నేను మినుల సంతోషించుచున్నాను. కాబట్టి తిరిగి 12 నీసాల కామినియానూనెను పి. పి. గా పంపకొందున్నాను.

నెల నీనా 1-కి రు. 1-0-0 వి. పి. వాళ్ళి 6 అణాలు ప్రత్యేకము.

శిశునాలనెల రు. 2-10-0 వి. పి. వాళ్ళి 12 అణాలు ప్రత్యేకము.

పుష్కలదృశ్యవనమును దేబుచం చుంచుట

మీ వెప్పుడైనను ఓట్టో దిల్ బహార్ (రిజిస్టర్డ్)

అట్లను చూచితే, ఈ అట్టోమంచి ఒక్క ఓట్టో క్రిందపడేను, పుష్కలదృశ్యములనుండి

అట్లను చూచితే, ఈ అట్టోమంచి ఒక్క ఓట్టో క్రిందపడేను, పుష్కలదృశ్యములనుండి

అట్లను చూచితే, ఈ అట్టోమంచి ఒక్క ఓట్టో క్రిందపడేను, పుష్కలదృశ్యములనుండి

అట్లను చూచితే, ఈ అట్టోమంచి ఒక్క ఓట్టో క్రిందపడేను, పుష్కలదృశ్యములనుండి

అట్లను చూచితే, ఈ అట్టోమంచి ఒక్క ఓట్టో క్రిందపడేను, పుష్కలదృశ్యములనుండి

అట్లను చూచితే, ఈ అట్టోమంచి ఒక్క ఓట్టో క్రిందపడేను, పుష్కలదృశ్యములనుండి

అట్లను చూచితే, ఈ అట్టోమంచి ఒక్క ఓట్టో క్రిందపడేను, పుష్కలదృశ్యములనుండి

అట్లను చూచితే, ఈ అట్టోమంచి ఒక్క ఓట్టో క్రిందపడేను, పుష్కలదృశ్యములనుండి

అట్లను చూచితే, ఈ అట్టోమంచి ఒక్క ఓట్టో క్రిందపడేను, పుష్కలదృశ్యములనుండి

అట్లను చూచితే, ఈ అట్టోమంచి ఒక్క ఓట్టో క్రిందపడేను, పుష్కలదృశ్యములనుండి

అట్లను చూచితే, ఈ అట్టోమంచి ఒక్క ఓట్టో క్రిందపడేను, పుష్కలదృశ్యములనుండి

అట్లను చూచితే, ఈ అట్టోమంచి ఒక్క ఓట్టో క్రిందపడేను, పుష్కలదృశ్యములనుండి

అట్లను చూచితే, ఈ అట్టోమంచి ఒక్క ఓట్టో క్రిందపడేను, పుష్కలదృశ్యములనుండి

అట్లను చూచితే, ఈ అట్టోమంచి ఒక్క ఓట్టో క్రిందపడేను, పుష్కలదృశ్యములనుండి

అట్లను చూచితే, ఈ అట్టోమంచి ఒక్క ఓట్టో క్రిందపడేను, పుష్కలదృశ్యములనుండి

అట్లను చూచితే, ఈ అట్టోమంచి ఒక్క ఓట్టో క్రిందపడేను, పుష్కలదృశ్యములనుండి

అట్లను చూచితే, ఈ అట్టోమంచి ఒక్క ఓట్టో క్రిందపడేను, పుష్కలదృశ్యములనుండి

అట్లను చూచితే, ఈ అట్టోమంచి ఒక్క ఓట్టో క్రిందపడేను, పుష్కలదృశ్యములనుండి

అట్లను చూచితే, ఈ అట్టోమంచి ఒక్క ఓట్టో క్రిందపడేను, పుష్కలదృశ్యములనుండి

అట్లను చూచితే, ఈ అట్టోమంచి ఒక్క ఓట్టో క్రిందపడేను, పుష్కలదృశ్యములనుండి

అట్లను చూచితే, ఈ అట్టోమంచి ఒక్క ఓట్టో క్రిందపడేను, పుష్కలదృశ్యములనుండి

అట్లను చూచితే, ఈ అట్టోమంచి ఒక్క ఓట్టో క్రిందపడేను, పుష్కలదృశ్యములనుండి

అట్లను చూచితే, ఈ అట్టోమంచి ఒక్క ఓట్టో క్రిందపడేను, పుష్కలదృశ్యములనుండి

అట్లను చూచితే, ఈ అట్టోమంచి ఒక్క ఓట్టో క్రిందపడేను, పుష్కలదృశ్యములనుండి

నొప్పులకు, బాధలకు, గొప్ప బేషధము

ఆడ్జన్ సిప్రెస్-సాల్వి (పెయిన్ బాం) (రిజిస్టర్డ్)

నొప్పులకు బాధలకు, గొప్ప బేషధము. ఆడ్జన్ సిప్రెస్-సాల్వి (పెయిన్ బాం) (రిజిస్టర్డ్)

నొప్పులకు బాధలకు, గొప్ప బేషధము. ఆడ్జన్ సిప్రెస్-సాల్వి (పెయిన్ బాం) (రిజిస్టర్డ్)

నొప్పులకు బాధలకు, గొప్ప బేషధము. ఆడ్జన్ సిప్రెస్-సాల్వి (పెయిన్ బాం) (రిజిస్టర్డ్)

నొప్పులకు బాధలకు, గొప్ప బేషధము. ఆడ్జన్ సిప్రెస్-సాల్వి (పెయిన్ బాం) (రిజిస్టర్డ్)

నొప్పులకు బాధలకు, గొప్ప బేషధము. ఆడ్జన్ సిప్రెస్-సాల్వి (పెయిన్ బాం) (రిజిస్టర్డ్)

నొప్పులకు బాధలకు, గొప్ప బేషధము. ఆడ్జన్ సిప్రెస్-సాల్వి (పెయిన్ బాం) (రిజిస్టర్డ్)

నొప్పులకు బాధలకు, గొప్ప బేషధము. ఆడ్జన్ సిప్రెస్-సాల్వి (పెయిన్ బాం) (రిజిస్టర్డ్)

నొప్పులకు బాధలకు, గొప్ప బేషధము. ఆడ్జన్ సిప్రెస్-సాల్వి (పెయిన్ బాం) (రిజిస్టర్డ్)

నొప్పులకు బాధలకు, గొప్ప బేషధము. ఆడ్జన్ సిప్రెస్-సాల్వి (పెయిన్ బాం) (రిజిస్టర్డ్)

నెం. 285 రు, మార్కెట్, తపాలపెట్టె నెం. 2052. బొంబాయి నెం. 2 రు.

ప్రతాపరుద్రయము నాటకప్రకరణము నాట
లోవాహరణానరమన నీ విషయమన కాధారములు
గలవు:—

1. శ్లో. దేయాస్తిధిం మహాలక్ష్మీ
ద్వైతబ్రహ్మదుర్గంబు,
విష్ణువక్త్రస్సస్థానా
విహితాలమహారణా.
2. భూభృశ్చతానహరణా
పితృకాయస్యవిశ్రుతా,
నరనాగాంబులిస్థివా
స్థిరేన శ్రేయసేఽస్తుతః.
3. మహారాజహంసశ్రీ
ర్విలసన్మిత్రమండలః,
ప్రసాదయతి సన్మార్గం
ప్రసన్నశృంగదాగః.
4. యోరుద్రో రణతాచలేస్థితి మగా
దర్థాంగనారిః పుం
సోఽయం సంప్రతి కాకతీశ్వరకులే
సర్వాంగనారిః స్థితిః,
స్థానే యద్విమలమహాకవళా
మాశ్రేణ భస్మీకృతా
శ్యాసన్వైస్సపురణి కృత మధునా
శుద్ధే విమం ధార్యతే.

F. పురాణ కాకతీయ సంఘాతే గణపతినామ్ని
మహారాజే దుహితృమాత్రసంతానే కదాంత దైవయో
గేన కాలపరిపాక ముచ్యమా తస్మాహిషీ రుద్రదేవీనామ
రాజ్ఞీ బహూని నిర్వాణి తద్రాజ్య మకంటకం పరిపాల్య
పరిణతాపతీ దాహిత్రే ప్రతాపరుద్రదే రాజ్యగురాం
నిదధే. (మహారాష్ట్రమివ్యాఖ్య).

6. వైవోమాచలీ నిర్దిష్ట
సోమాచలీ ప్రథా మగాత్,
తవ మాతృశివా సాయో
దేవో గణపతిః పితా.

7. ఏనమే వైతత్. అశ్వాథా క; మిశ్యగప్రసాదా
ద్భృశే నిరంకశం శ్రీశ్యాక్తివిశేషస్య లోకాధిపత్యమ్.
ఏనం మానుషశంభునా గణపతిమహారాజేన ౭౭భ్యంతర
స్యాఽనుభవమిహిన్నః సృశేన్ గ్రహపుత్ర ఇతి వ్యవహారః
కృత్. ఏనమనాచల రుద్ర ఇత్యాఖ్యా.

8. స్వీకృతే పుత్రభావేన
దాహిత్రే ప్రాశ్నమా ౭౭జ్ఞయా,
అస్మిన్నిధేగో ధారతేన
సర్వ మర్చ్యనరా మతి.

ఈ యువానినిన నాశ్యములు రెండు విధము
లగు నాకాశము గల్పి నుచు, బహుభుక్తుములై యున్న
వి. ఇందు యి టిగానియందు రుద్రమదేవి జగద్రత్న
ధురంధరుని రాజ్యపాలులు మూచింపబడినది. రెండవ
దానియందు రుద్రాంబయొక్కయుఁ బ్రతాపవీరరుద్రుని
యొక్కయుఁ దలిపంపు లనూహనమోదేవులని నూరింపఁ
బడినది. మూడవదానియందుఁ బ్రతాపరుద్రుని గ్రీవము
యాత్ర మూచింపబడినది. నాల్గవదానియందు నైదవదాని
యందును రుద్రమదేవియే రుద్రదేవిరా జనుపేర రాజ్యము
చేయుట నిశ్చయపఁబడినది. ఆఠవదానియందు రుద్రాంబ
తల్లి “ఉమ”, “సోమ” లను నామములు గలదియనియుఁ
దంత్రి గణపతిదేవుఁడు మహాదేవుఁడనియుఁ దేర్పానఁ
బడినది. ఏడవదానియందు గణపతిసహారాని తనకుమారి
రుద్రాంబను రుద్రదేవుఁడు పేరఁ బుత్రునిగా వ్యవహా
రించె ననియు నెనిమిదవదానియందు రుద్రాంబ దాహి
త్రునే పుత్రునిగా స్వీకరించెననియుఁ దలపఁబడినది.

ఇందు మొదటిదానియందును రెండవదానియం
దును రుద్రాంబాగణపతిదేవులు భార్యభర్త లని నూ
చింపబడినది. మూడవదానియందు వీరికి స్వీకృతపుత్రుఁ
డగు ప్రతాపరుద్రుఁడు మూచింపబడినది. 5, 6 వాక్యము
లందుగూడ నిశ్చే రుద్రాంబ దాహితుఁడగు ప్రతాప
రుద్రుని స్వీకృతపుత్రునిగాఁ గైకొన్న విషయము చెప్పఁ
బడినది. కాని వీనికి విరుద్ధముగా నేడవదానియందు
రుద్రాంబ గణపతిదేవుని పుత్రునియనియు నారాజామెను
బుత్తుఁడుగా నీ వ్యవహరించెననియుఁ దలపఁబడినది.

ఈవాక్యము లన్నియు విద్యాభ్యాసము చేతనే రచింపఁబడినవి. ఈతఁడు ప్రతాపరుద్రునకు సమకాలమువాడే యని చారిత్రకులు విచించుచున్నారు. కావున నీతఁ డిట్లన్యోవిరుద్ధముగా వ్రాయుచు పోతున్నట్లే యుండునో వీనికి సమన్వయ మెట్లో తెలియకున్నది.

ఈవిషయమున నామనంబునకు రెండువిధముల సమాధానములు తోచుచున్నవి. మొదటిది-గణపతిదేవుని కూడఁగల మున్నగుకొనుట రుద్రాంబయననామాంకరముగలది. గణపతిదేవుఁడీమనుమఁపురినిగానే క్రకటించి గణయవసానసమయమున నామెను రాజ్యమిచ్చెను. ఆమె యనంతరము రాజ్యార్థమునకు తనవసుదనుకు రాజ్యమిచ్చెను. గణపతిదేవునియనంతరము ఆతనిదేవి రుద్రాంబ కొంతకాలము రాజ్యమేలిపిపఁగూఁతునకును మనుమనిని పరుసగా రాజ్యమిచ్చెను అనునది. అయినచోఁ బ్రతాపరుద్రుని బ్రహ్మభీష్మక్షురి గావించినవారు మాతామహి నా లేక జననియాయని శంకచచ్చును. 6-వ వాక్యమున దౌహిత్రునందు రాజ్యమందినట్లు కలదు. ఈ దౌహిత్రవదనునకు రుద్రాంబ దౌహిత్రుడనికాని గణపతిదేవుని దౌహిత్రుడనికాని యుక్తియు చెప్పవలయును. అట్లే కాకున్నచో నీ సందర్భమునఁ బలుమాఱులు రుద్రాంబ కాకతీయపులమున జన్మించినట్లు స్పష్టముగఁ జెప్పఁబడినది. కాకతీయపుల జన్మించినరుద్రాంబయే దౌహిత్రుని యుక్తినిగాఁ దీసికొనెనని యన్నపుడు దౌహిత్రుడైన నా రుద్రాంబకే ప్రతాపుఁడు దౌహిత్రుఁడు కాఁజాలఁగలకదా? పోని, గణపతిదేవుని పుత్రియగురుద్రాంబకే ప్రతాపరుద్రుఁడు దౌహిత్రుఁడందమా? 6-వ వాక్యమందుకు బ్రబలిరుద్ధముగా నన్నది. కావున మొదటికర్తాంబకు దౌహిత్రుఁడు దత్తపుత్రుఁడునగు ప్రతాపుఁడు కాతని గన్నతల్లి ముమ్మక్కయను రుద్రాంబ రాజ్యమర్పించె ననుట యుక్తము. ఇది కొంచెము క్లిష్టమాగ్ధమున నున్నను వాస్తవమునకు సమీపమున నున్నదేమో యని నా యాహు. కాని యీవాక్యమున రుద్రుడేవి యనంతర మామెకూతురు రుద్రాంబ రాజ్యమేలినట్లు హింసపలసినదే కాని ప్రబలాధారము లేనియును లేవు.

రెండవ సమాధాన మెట్లనఁ ; గణపతిదేవుని భార్యయగు రుద్రాంబ తండ్రికిఁగల గణపతిరాజనియుఁ దల్లిమేరు ఈమె (ముమ్మక్క) యనియు నూహింపవలయును. 6-వ వాక్యము దీనికిఁ బ్రమాణమునగు. కావుననే యామె తనకూతునకుఁ దనతల్లిమేరు పెట్టియుండవచ్చును. గణపతియనఁగా నామాన్యముగా లోకులు వ్యవహరించు విష్ణుశివరుఁడుకాక ప్రయశఃగణములకుఁ బలియగు శివుఁడని యర్థమిసందర్భమునఁ దెలియదగును. ప్రతాపరుద్రుని వ్యాఖ్యాత యీయర్థమునే పేర్కొనెను. కాకతీయులు పరశివభక్తులు. కావున వారు శివుఁడనందర్థముననే యీయర్థము నుపయోగించిరి. రుద్రమనే జనకుఁడను గణపతియచోఁగా తనకు పుత్రిసంతానములేమి నీమేనే పుత్రిఁడుగా వ్యవహరించెను. దాని కనుగుణముగా నామె రాజ్యపాలన మొందించెట్లు 7-వ వాక్యమునఁ దెలుపఁబడినది. రుద్రమదేవికూతురు ముమ్మక్కకు రుద్రాంబయను నామ మున్నట్లు హింసపవచ్చును. 6-వ ప్రమాణమున గల యామాసోమానామములు రెండును రుద్రమదేవి పల్లికిఁ గలవని తెలియునుగా? ఆమె తన కూతునకు నా రెండునామములు వ్యవహరించెను గణపతియన శివుఁడను సర్థమున్నట్లే సోమశిబ్దమునకు రుద్రయను సర్థమును స్వీకరింపఁబడినది. కావుననే ప్రతాపరుద్రునకుఁ దండ్రి చహుదేవుఁ డనియుఁ దల్లి రుద్రాంబ యనియు పోకవితరులు కూడ రుద్రాంబాగణపతిదేవులనియుఁ దెలియవలయును. అయిన నీపక్షమున కాకతిగణపతిదేవుని మామయగు నొకగణపతిరాజు మన కూహపాత్రుఁ డగుచున్నాఁడు. అం దెంత వాస్తవమో నిర్ణయింప నాధారములుమాత్రము సృష్టములే. మొత్తమూహిదఁ బ్రతాపరుద్రుని తల్లిసంకమువారన, పండిసంకమువారు నొక్కమూలపురుషునండి విడివడిన స్త్రీపురుషకాళిలలోనివారనియు, వారు మేనటికములు నెదుగు మేనటికములు గావించుచుఁ దమలోఁ దా మారెండుసంకములవారే సంబంధబాంధవములు చేయుచుండెడివారనియు, దానివలననే యారెండుతెగలవారి నామము లన్యోన్యసాదృశ్యముగలవిగా నున్నవనియుఁ దెలియవలయును.

పాతకమహాయుధారా! ఒక్క ప్రతాపరుద్రీయమును బట్టిమాచిన నీ యిన్ని వికల్పములచే నీచరిత్ర మెటుండుట దుష్కరముగా నున్నదికదా? ఇంకను శిలాతామ్రకాసవాది ప్రమాణము లన్నింటినీఁ జూచిన నెన్నిచిక్కులు సంభవించునో? సుప్రసిద్ధవిమర్శకులు

బాగుగ నీవిషయమున శోధించి, వాస్తవచరిత్రము ప్రకటించి లోకమున కుపకరింతురుగాక. ఈకాకతీయ చంకమువారగు త్పత్రియు లిపు డాంధ్రదేశమున నుండ పాటివారను నింటిపేరు గలవారుగా నున్నారు.

శాంతిపాఠము

కవితావివోది, అల్లంశెట్టి అప్పయ్యగారు

అనుదినఁబును తనభర్త చనువునరప
కన్నివిధముల బాధించి యడరు వెట్టఁ
దాళఁజాలమి నాపె సంతాపమంది
వృద్ధసతి నొక్కతెంగని యిట్టులనియె.

అవ్వ! నానాథుఁ డాగ్రహాయత్తుఁ డగుచు
నిర్లిమిత్తంబ నామీఁద నేఁడు రేపు
లేనినిండల నొడగట్టి పూసపూసి
గొడ్డునుంబోలె నిరితంబుఁ గొట్టుచుండు.

ఇంటిలో నిట్టిపోరాట మొందు కనుచు
బుజ్జగించినజనముల బ్రువ్వదిట్లు
నేగడియ కేమొనర్చునో యెఱుకపడమి
గుండియల్ బిగ్గబట్టుచుఁ గుందుచుండు.

అన్న మిముడవనోటఁ గృశాంగి నైతి
నామయంబెచ్చె నొడలిగాయముల కతన
నిక నేనెట్లు సహియించి యింటచుండు
నకట! నిర్భాగ్యనగు నను సరయు మమ్మ!

ఎన్నినాళ్లొర్చిమనియుండు నిట్టిపోరు?
ప్రియుఁడు నాపగము నెనరుంచి పిలుచునట్లు
తెఱిగెదేని యుపాయ మూహింపు మనిన
హర్ష పుంకితగాత్రయై యవ్వ యనియె.

తఱచు నాదరి కీరీతిఁ దగవులాడి
వచ్చువారల కొక మందు నిచ్చుచుండు
నిదిగొ కొమ్మని యున్న నీ రింతదెచ్చి
పాత్ర మందిడి మెల్లనఁ బల్కె నిట్లు.

ఆగ్రహవిప్రుడై యున్నయట్టిసీదు
భర్తపై దీనిఁజల్లి నిర్భయత నోరు
మెనప కొకవోట నుండుము మెలఁత! దీన
నీకు మేలగు ననిన నంగీకరించి.

ముదునలి వచించురీతి నమ్ముదిత జేయఁ
గలహమడుగంట సౌఖ్యంబుఁ గలిగి; మరల
నొషధంబునకై వచ్చి యడుగుచుండ
వెలఁదిభావంబుఁ గనుఁగొని వృద్ధయనియె.

పిన్ను నీభర్త కోపించు చున్నవేళ
మారు మాటాడకునికి జూ మగువమీకుఁ
గలహమంతరింపఁగఁ దగు కారణమ్ము
గాని; యాషధమహిమంబు కాదు కాదు.

శాంతతవహించి నీవు నిశ్చలత నుండ
చిట్టుబుట్టుల నాడునే వెట్టిదాన?
ఆదేబోత్తుటిలో నదే యణఁగిపోవు
మాటకున్ మాట జగడాల మాట గాదె!

సత్త్వగుణము ప్రధానమ్ము చర్చనేయు
మదిపొసంగఁ దమంతఁ దా మణఁగునెట్టి
కలుషచిత్తుని కోపాగ్ని కణములైన
సత్త్వమున కీడు జోడును జగతిఁగలదె?

కష్టమేని సుఖబేని కలుగవచ్చు
శాంతులు పరీక్షఁ బొందెడు సమయమందుఁ
జవరకుఁ బ్రశాంతహృదయులు సిద్ధిఁగాంతు
రిది గ్రహింపుమనుచు నాపె నింటి కలచె.

చిత్రకారుడు—విమర్శకులు

ఒక జంక్ల చిత్రము ననుసరించి

“ఏను తెచ్చిన మృగుశుక్తిలోని జాతి
మత్స్యములను లోకమునుండు జోయునాడు
హృష్టిమై యుప్పువానిని నేరికొనుడు
అభరుచి కొలంది—”

—రాయప్రోలు సుబ్బారావు.

“రుచిత కితమైన హృదయసరోజగర్భముందు
కందిళించిన” భావ మందమొంది నవ్య
వాసనావిలసితమై అభినవపుష్పసుర
భితమై వెలువడినది అబూరి రామకృష్ణరా
యని “డోహాగానము”. గ్రంథకర్త వచించినట్లు
“ఈగ్రంథస్థకవిత్యై మంతయు బ్రత్యేకశిక్షా
విధానమునఁ” జేరియున్నది. “ఈయస్సంఖ్య
ఇటువంటి వద్యముల నొకటసార్థకతను నిరూ
పించఁ”జాలవని కవి భయపడినను అవి మెలు
పువలె దాని సార్థకతను బ్రదర్శిత మొనర్పఁ
జాలును.

అగ్రకోమలిముందఁ దాను పాడవలసిన
యార్ద్రహృదయగీతులగూర్చి కవియో

“అలింపు పాడెచి నాంధ్రకోమలి!
యార్ద్రహృదయగీతుల
బాలింతు నెల్లెడ భావపుష్పిత
స్వశయ్యా రీతులఁ.”

అని యున్ముక్తకంఠముతో, నుచ్చరించినాడు.
ఈవాదాసమును గ్రంథమునందు సంస్కార
ముగా కవి తీర్చుకొనినాడు. కూర్పులో సున్ని
తము, చాతుర్యము, అభినవభావవిలసనము,
అపూర్వసంఘటనము ఇమిడి యున్నవి.

నరిసరక్రమితచే నావేళితుండై కవి తా
నుచ్చరింపవలసిన గీతములు గూర్చి

“అతంతార్ద్రగంగముఖం బాడు నేలెటుల్
పంపిమ్ము కాంతిప్రవాహము లంగుల్
నిసర్గస్తతః భావినీతిః బ్రయమై
కనుబుట్టు చందాన గాన్పించు పూవుల్
కనుంగొన్నచో పేడికన్నీళ్లు రలుకై
అలంకారముతో లేని రాగపూరితముగ్ధో
క్తులన్ లీనమై పోయెనో సాధుగీత!”

అని తనకుందానే పల్కుకొనుచున్నాడు.

క్రమిత సిద్ధివిని యేకదృష్టితో సేతడు
చూడఁగలిగి

“నిన్ను ప్రశ్నింపఁగాఁ బాలు, నీ నాటి ప్రార్థనపూట
గంభీరమై ప్రవహించె నీగుహాంశులపుపాట.

ఓ, పశాలానీ!
శోభితివానీ!”

అని నివ్వెరివోయి “ఆరింభ పుణ్యక్షణము”
సీనుడు నెసరిననాటికి పొందిసౌభగ్య మటులు
వెల్లెనో” యని పాడుకొనుచున్నాడు. అపుడే
భోగాదాని పసర్జిగనుటకు త్యాగి కితమైన కవి
హృదయము ఉచ్చైశ్చర్యమున నిట్లు నేడు
కొనుచున్నాడు:—

“బంగారు నోలములకై
నాల్పహారములకై

పైకొని నాకిమ్ము జనుల! నీమృతీకాశేణాకంఠము
శాస్త్రులత్యాసులకీగి పికపిండు సుచ్చప్రాంగణము
పానవహనానీ!

పాదయావాహినీ!”

ప్రకృతిప్రశంసనుగూర్చి యీతఁడు రచించిన దిది యొక్కటే.

నిత్యనూతనత్వము, శాశ్వతత్వమును బహువిధరూపితమును అగు ప్రణయమును గూర్చి యీతని కవిత్వావిఁపించునండి యమృతమయగీతములు అనిపించిబడినవి. ప్రేమశాంతిభంగమునకు పెరచిన యొకభావము

“నీవుపాడిన కృష్ణవేణీ ప్రయ్యు
వ్యాపయపడుచు నొక కెలయేలు వోలె
నల్ల నను గుంపురులు వెడఁబల్లువోలే
పూకరాని గీతిక కలకల ముదర్చు—
ప్రణయశాంతి! ప్రేమశాంతి! భంగమననో?”

అని కనిచేఁ బల్కించినది. “జూనకి యొనర్చు సాంగత్యసౌఖ్యమునకుఁ దలపు లే కాగ్రతాత్పత్తి” కలియ రాముఁడు సీతనుండి యెడఁబడి వియోగభాన్ముడై పాడిన గీతములు పౌరాణికపావిత్ర్యప్రేమమును సరిగా నగ పర్చినవి. ఇది యదాహరణీయమాత్రము—

“లక్ష్మణా! గూఁడు వేలకి లెలులూపె
నానవల నిండుకొను మాధవీనమములు
సీతికన్నులనోలె విచ్చె నొకకొంత
వేదనలు పెచ్చె నానుకోపియంగు.”

నాగరికచిహ్నముచే ననేకవిధముల రంగుల మాన్పుకొను నూసరవల్లివలె ప్రేమముగల పౌరజన బాహ్యస్నేహముగాక సహజ మార్దవము కలిగి ప్రకృతినిష్ఠపవిత్రత గల్గి వెలయు నల్లెపొలుపుపదాలు కాపుపాటయను శీర్షికక్రింద ముద్దుగొలికించినవి. అందలి భావ

సౌందర్యము ప్రేమోపాసకుల విశుద్ధహృదయ మగుటకు నవ్యవర్ణముఁ గల్పింపఁగలదు.

“పాడుట కొప్పవేని పడ
పల్నడిపించెడు యేటిశ్రోవలే
మాడగవద్దు, లేతమన
సుత్ తడిసే నడు చెల్లుచాటునక
గూడిన మేనులూను కొన
కొమ్మల కాకులవోలే నొక్కమా
టాడకగూరుచుండ మను
వైన పాలమ్మల గట్టునీడలన్.”

అనిన కాపువానిలో నభేదరాగము సూచి కము. అనాగరికుడైన కాపువాని వాక్యము లలో ప్రణయనాగరికత సంపూర్ణత్వము వహించుచున్నది. “పెరచింతనలక మరపించు రా గము వ్రీయుచు వాసనల్ పరిమళించెడు చోటు లయంచు” ప్రయురాలికోఁ బోవఁగ వానికి మనసయ్యెను. అంతియేకాక వేడుకకొరకు

“వ్రాలినసంజల స్మరలిచ్చెడు గోవుల బాలుతీయఁగాఁ
కోలెడుదాక, త్రాడులును గుత్తలు నావలఁబెట్టి సిగ్గులకొ
నోలెడు చిన్నదాన! యెటుచూచిన నెవ్వరు లేని గోటను
య్యాలల నెక్కి యూగ మనసయ్యెడు నీవునుసేను—”

అని ఏకాంతప్రేమను అభిలషించు కాపుబిడ్డ వాక్యములు అతని యనురాగశీలమును వెలువరింపుచున్నవి.

అప్రాప్తప్రేమకై విలపించు కవివాక్యములు కేవలైహికవాంఛాపరిపూర్ణములు గాక స్వర్గీయమును పవిత్రవంతమును అగు కోరికను దెలుపుచున్నవి. అప్పు డీతఁడు ఒక యపూర్వ మగు వలపుఁబాటతో లీనమైనాఁడు.

“చీకటిదారులందు విక
 సించిన వెన్నెలవోలే, నీద్రా
 ధాకులులై నవాగలు సు
 ధాసరసిక గొనున్నానె మట్లు త్యా
 మాకృతిఁ దాల్చి నాదుహృద
 యమ్మున నిల్చిన నివృత్తా! నా
 కై కరుణించి నీ తెనుగు
 కాసము నింపుము నామనమ్మునకే.”

ఆ‘యలరింపునెచ్చెల్చి’ని ప్రేమకుఁ దారిఁ
 జూపఁగ వరించిన కవి కోరిక తీరిని కోనుట
 ప్రణయముకొరకుఁ గొంత వాపోయును.

“నై జరుగిగమ్ములగు ప్రసంతిజలమ్ము
 లారిపోయిన రాతిబయల్ల వోలే
 రిత్తియయిపోఁ దలంపుట వాత్తిఁదనము
 గిల్లుకొనిపోయి యేడ దాఁగికొన నపుడు?”
 అంగ్ల మహాకవి నచించిన

‘Thy dewly looks sink in my breast,
 Thy gentle words stir poison there.’

అను వాక్యములు కూడ పైగీతము నెంచు
 చున్నవి. అనురాగము ఎందరి కప్పునో
 యున్నతా నేతితులఁజేసినది. ఆ గూఢేశములో
 ననుభవైకవేద్యము లగు నపురూపపు సంగ
 తులు సర్థినంతములైన యాబద్ధప్రణయసూత్ర
 ము ల్లుంజాలును. సమకాలికు లగు కవుల
 యందు నింతకన్న మించి వ్రాయఁగలవారు
 చాల నరుదు.

యావనవీధులందు “పడవలను గట్టికి
 చీకటి నడువఁజేయఁ గీర్తిదేహులు ప్రణయ
 సంకీర్తనములఁ బుస్తకంపుఁ జైతన్యసంపుటము
 లెల్ల విప్ప” పఠించు కవిహృదయమునందుఁ

గవులకొరకు వందనమాల కూర్చబడినది.
 మహాకవి తిక్కన యద్భుతరచనమునందు నీతి
 నికిఁ గాంతిపుంజము గన్పించినది. హైందవ-
 కోకిల సరోజినీదేవి పాటలయందు నీతినికి
 సమృతమాధుర్యము పొడసూపినది. అరవిం
 దుని అనాసక్తయోగదములయందు నీతినికి
 యోగధోరణి పెన్నిండది. వారూ కందరకు
 నమోవాక మర్పించిన కవి ధన్యులు. “లోల
 మృద్ధికాగుళుచ్చమాధురియు, నవపుష్పరాగ
 సుందరపట్టితయు, కృష్ణవే నతరంగిని నున్న
 యురియు, శుంగభద్రాసరిత్తున నూగు హేయ”
 కల్గిన తిక్కన తెలుగుఁ బుక్కులకు విషయోచి
 తవందన మందికొమ్మని తిక్కనవలె “స్వజీవు
 నుదాత్తమనమ్ము లేమిచే” “గవికుంపుత్రులే
 యెడల గానము నేతురొ” యనుచున్నాఁడు.

“నీకవితాప్రపంచమున
 నిల్చి నశి ల్పగిరింప, విస్మయ
 వ్యాకులలీల నామనస్వ
 భావమనోహరనన్యసంపదం
 కేకాని వెల్లు పర్వతిపు
 సీమలు నిల్చినయట్లు నోయి, నీ
 శీకలనాచిముత్యంబు
 గన్మధురంబుగ నుండింపఁగన్.”

అని యాంధ్రభాగకు కళాజగత్సేవి దారిఁ
 జూప వేడుచున్నాఁడు.

“ఎఱుంగఁగ రాక మాటికి ప్పు
 శించి తెనులత నామ భావబం
 ధురహను శక్తికిన్ వెరలు
 దోచుగఁగ జక్కని గాయభారిపై
 తరుణుల నుతనంపుఁ
 గవితాహృదయంబుల దృశ్యగీతముల్

పాపపుణ్యము; దారిద్ర్యపుణ్యము
 కా జగత్ప్రభు నాంధ్రవాసుకున్."

ఇక సహజీవి దేవుని శరణు. ఆమెగాన శతకములు 'తొలిపాపదేశము', 'పులుగులకేకలు', 'తొనూపుమోకలు', 'కడలేని బంగారు గనులును'—మరియు 'జ్ఞానానాథుని నేలు నానందపుల బదాయి', 'మూలమూలు', 'హిందూ మనస్సీతములు.' సహజీవి స్వీకృతములకుఁ జేయు 'దారిద్ర్య దోషం' 'దారిద్ర్య దోషం' 'దారిద్ర్య దోషం' మొదలైన పాదాలను వివరించినాడు. అని ముచ్చటగా నుచ్చరించినాడు కవి.

ఇక అరవిందాని. అరవిందము అంగము నందు సలువిధములుగా భావకావ్యముల రచించినాడు. ఆతని ధోరణులు 'గుమ్మడిపూవు తేనియలకున్ సరిపోవును'. 'పూవు చందమును విచ్చు జన్మమరణశుభతాధికజీవితావధులు 'Love and Death' అను నొక మనోహరకావ్యమున విన్పించినాడు. "కొండల దండశోభకనుఁ గోనిలువబడిత్రావణాంబువుల్ నిండగఁ బొంగి నిట్టజుచు నిర్దురిణీ శ్రయదూర్వి కింకిశీతాంధసములు". ఈతనికవితయందు విన్పించు కావ్యనే 'భవద్గభీరకవనమ్మది నేడును గ్రొత్త' అని రామకృష్ణరావు పేర్కొనాడు. కవితాకోమలికి చరణచామరములు వీచిన యాకావులు మనకవిహృదయమున భాషాధులలో శాశ్వతత్వముఁ జెందరి.

కవిహృదయము మధురమై, సున్నితమై, మృదులమై యుండును. ఆతని యూహావిధికి

తగలని చరిత్రముకాని, యతనిభావమున కందని పూర్వసాధాగ్యము కాని యుండదు. విజయప్రబోధపద్యానుతుల వాసముల సంబరము నుండి కవిలోకమునకు కనఁబును. విజయదుందుభిని మోయించును. అయినను విశ్వకల్యాణమం దావిష్కృతము. పురావిభవముల పాలిమేరలో స్వచ్ఛందప్రయాణమొనర్చిన మనకవి దివ్యయువతీసంభాషణమున మున దేశకల్యాణమునకుఁ బునపునగులు దేరు తోరణములఁ గట్టినాడు.

“చేసినరాజకృత్యములు

సింధునదీతలులందు నెన్నఁజో

మాసియు నేటికిఁ గర్మరూ

మాత్రస సంగలక్షి కంఠజ్ఞ

నోనిరు లాగ్ధజీయులొ

దూల; నావిజయప్రబోధ

ద్యాసును బున్ని నాసములు

సల్లవివో! హిమంతుచేరుగ్

‘వీరవ్రతకంఠాలు’ని పేరుపడనిన ‘భారతపుత్రకులే హిందూరమ తలఁ దాన్లు నగు మఱులు’ అని కవి గ్రహించినాడు. అం దాంధ్రభూమి రామకృష్ణరాయని చైతన్యతంత్రిని మీటఁజాలినది.

“అల్ల! యాంధ్రభూమి! మా

రావసుల జయశంక మెత్తు రా

టల్లములందుఁ గల్గిన స్వ

తింత్రులు పోయెడు నేల; శిమషి

పల్లవితమ్ముల సరళభావము

లం దొకత్రొత్తకీతిగా

సల్లినశీమభారత మ

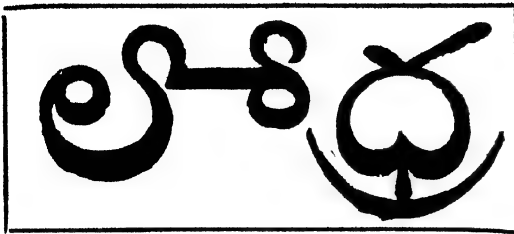
హాసమందలి జీవగీతుల.”

ప్రాచ్య నాట్య కళాజీవనము

(సి. యన్. వాసుదేవన్ గారి నాట్యచిత్రములు)

స్త్రీలపాలిటి వర ప్రసాదిని

గర్భాశయ సంబంధముగు ముట్టుకుట్టు - కుసుమతో గము, సోమరోగము - అకాలబహిష్టి, బహిష్టి నిలిచిపోవుట, గర్భస్రావము, సంతానహీనత మొదలగు వ్యాధుల కిది అభయప్రదాత. మేహజ్వరములను, జలుబును, దగ్గును,

లహీనతను, రక్తహీనతను, అశీర్తిని నమ్మకముగ కుదర్చుగలదు.

చెల పెద్దబుడి రు 3 లు; చిన్నది 1-10-0 అన్ని మందులపావులలో దొఱకును.

కేసరికుటీరం, ఆయుర్వేద కౌషధశాల, ఎగూర్, మద్రాసు.

గ్రామోద్యోగస్థుల మాన్యములు:—అనగా మునసపు—మణియగారు—

కరణము మాన్యములు. ఇప్పటివరకు సవరింపబడిన క్రొత్తకూర్పు 1-కి రూ. 2—0

గ్రామ మునసపు మణియగార్ల స్పెషల్ టెస్టు పరీక్ష:—

శ్రోత్తరములు, రెండు భాగములు, క్రొత్తకూర్పు 1-కి రూ. 1—8

ఇండియన్ పినల్ కోడ్:—అనగా ఇండియా దేశపు శిక్షాస్మృతి; 1860-వ

సంవత్సరపు 45-వ అట్టు, క్రొత్తకూర్పు 1-కి రూ. 4—0

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్,

తొలి అచ్చు: 'వావిళ్ల' మదరాసు.

292, ఎన్.ఎల్. నెక్, చెన్నై. ఈ.

నేషనల్ ఇన్స్యూరన్సు కంపెనీ లిమిటెడ్

హెడ్ ఆఫీసు, 7, కాన్సిల్ హౌస్ వీధి, కలకత్తా. (స్థాపితము: 1906)

ఆస్తి మొత్తం రు. 1,65,00,000 లకు పైన

సాంవత్సరిక ప్రీమియముల రాబడి రు. 30,00,000 లు

చెల్లింపబడిన క్లెయిముల మొత్తం రు. 78,00,000 లు

డెబ్లియం. ఆర్. కే. యస్. స్వయిక్ డై రెక్టర్లు జి. పి. దురియా యస్. స్వయిక్

పి. సి. కార్ " యస్. సి. లా "

రాయ్ హుమార్ తారక వాద్ సాదు మేనేజర్లు రంజిత్ సింగ్ "

ఆర్. జి. దాన్ & కో.

శీవితముల భీమాచేయు ఈ కంపెనీలో, ప్రీమియములు చాలతక్కువ నూతనపద్ధతులు, నూతనలాభములు.

అక్కర్ల జీయమైన బోనసులు. ధారాశీమైన సరంజర్ విలువ. పాలిసి హోల్డర్లకు చూపబడు దయ

గలిగినట్టియు, ఎమానమైన ఆదరణ సమాన గౌరవము. లాభమును దెచ్చు కుశుకరమైన పెట్టిబడులు

అందులకు ధారాశీమైన బోనసులు. భారతదేశపు మూలధనము—భారతదేశీయుల పాలనము—భారతీ

యోత్సాహము. ఏజన్సీ; ఇన్సూరన్సు; వినరములకు వ్రాయుడు:—

మద్రాసు (బ్రాంచి,

118, ఆర్మీనీయ్ వీధి,

మద్రాసు

టి. అనంతాచార్యు, బి. ఏ.

కార్య నర్థి.

అ శో కా రి వృ ము

అన్నివిధములగు శ్రీ వ్యాధులను, మిగుల గుణవంతముగాను, సంపూర్ణిగాను కుదుర్చును.

వెల: నీసా 1-కి 12-అణాలు.

మహాభృంగరాజతైలము

ఆయుర్వేదీయముగా తయారుకాబడిన

శ్రేష్ఠమైన తలనూనె

చుండును రాసీయడు, శిరోజబీజములను బలపఱచును, మెదడుకు చలువనిచ్చును, వెండ్రుకలను వృద్ధువుగాను, తళతళ మెఱయునట్లును పెంచును.

వెల: నీసా 1-కి 12 అణాలు.

చ్యవనప్రాసము }
కేరు 1-కి రు. 3/-

{ మకరధ్వజము
{ తులము 1-కి రు. 4/-

ADHYAKSHA MATHUR BABU'S
DACCA SAKTI OUSHADHALAYA.

అధ్యక్ష మాతుర్ బాబుగారి

శక్తి ఔషధాలయము

..... డ క్క .....
బ్రాంచీలు:—

కలకత్తా, పాట్నా, బెనారస్, లక్నో, మద్రాసు

యింక నితర ముఖ్య నగరములందును గలవు.

హైందవసౌభాగ్యాన్నత్యంబుల నెన్నుకొని 'స్వేచ్ఛాపురంద్రమతల్లి' యగు భారతాంబ పవిత్రశక్తికి కవిహృదయము నీరాజనమొసంగినది. 'జన్మభూమికిన్ నేనకు'లైన వారు ప్రబోధసరళమ్ముగ పాడిరి. వారికి దేశీయుల సమస్కృతులు.

బాల్యస్మృతియను కావ్యములో విషాదరేఖలు రేకెత్తుచున్నవి. కవి వయోవిరహ భారశ్రాంతి మ్రోయుచున్నాడు. 'చేయికి చేద నగిల్చికొని చిత్తమునం దొకవంతలేక యీయా యెడలందు' తనతో విహరించిన స్నేహితుని గూర్చి కవి జ్ఞప్తిసీమల కెగురుచున్నాడు. అప్పుడే 'నీపులేక నేనేయొద్రాతు పండులెల నెక్కివరింతు దురాశరాగముల్' అని దుఃఖసాగరకుహరముల కుములుటకూడ కల్గినది.

కావేరియను శీర్షికయం నగస్త్యకుమారుని వియోగరాగము రామకృష్ణరావు కవిత్వకౌశల్యమును బాపుచున్నది. మఱియు మంజుభావసమన్వితమై యొప్పుచున్నది. 'నా యెద కానందము గూర్చు లక్ష్మి విడిపోయె న్నేటికి నాటికి' అని యగస్త్యకుమారుడు నిట్టూర్చుచు

"త్రోపును కెట్టిపాతెను యు
రుద్ పులికింపంగ బాడ చంద్రికా
స్నాపితరాసులందు తరు
ణమ్మగు నీమృదుపాణి నాచెయిన్
దోపికొనంగ మేమెయి నొ
దుంగుచు, నా యనురాగమూర్తి మ

దీపికవోలె నెన్నఁడరు
దెంచెదవో! ననుఁ గూడి తోడుగన్."

'నూత్న కర్ణాటపుణ్యభూమి' నావరించిన విద్యాశుభాంకురములు గూర్చి పొగడుచు విద్యార్థిబృందమును కవి యిట్లు హెచ్చరించుచున్నాడు—

"పువులు పుష్పించుపోలిక, పగువులు
విప్పిచూపెడు మరిపెములు గలిగి
అలంకృత్రోవలగోన నడగిన యగ్రము
సొందగ్యముల వికాసములు గలిగి
అలజడి నొందు ప్రాణుల కష్టగతలకుఁ
దాపాపశమనవృత్తములు గలిగి
గోకపరిణామగీరు లల్లుకొనియున్న
భారతీసుండురకులేరపరిసరముల
ప్రాద్దుపుచ్చుటకన్న నేపుణ్యకృతులు
వేలుకలిగెడు విద్యాకుమారకులకు?"

కవిహృదయము పాఠములేనిదై యుండును. ఆకసముకన్న దాని వైశాల్య మత్యధికము. కావుననే యది సంపూర్ణవ్యక్తిత్వము కాఁజాలదు. తాను పుట్టుచున్న వాక్యములతో కవి యవినాభానసిద్ధి జెంది వచ్చెనుటచే నాయాపట్లు పాఠకులముందుచిత్రితములైపోవును; భావఫలకము నాక్రమించును; మెఱయును; లేదా ఊహ కందును. అప్పుడే కవి మానవ సహజప్రకృతినుండి దాటి స్వర్గీయసీమలకుఁ బాఠకులపైతము తోడ్కొని పోవును.

రామకృష్ణరాయఁడు రచించిన పద్యము లన్నియు సంపూర్ణభావవిలసిత్వములు, సరళచైతన్యవృత్తములు. వానిలో జీవశక్తి ప్రతిఫలితము. పల్లెవాని పడుచుండనపు నలపుపాటలు,

మహర్షియగస్త్యుని వియోగగీతియుఁ గవిచిత్ర
కారుఁడై సరియగు రంగు లద్ది ప్రసారితము
చేసినాఁడు. అకలుషమును, అష్టానమును అగు
పవిత్రప్రేమ స్పృష్టింపఁజాలినాఁడు.

రాయప్రోలు సుబ్బరాయని శిల్పచాతు
ర్యము మనకవి కవిశయంను జోడువడుచున్నది.
తైలి యంతకు మించి పోవుచున్నది. కాని
యీతని రచనము చాల మందముగాఁ
గాన్పించుచున్నది. ఈతఁడు రచించినది మల్లి
కాంబయను చిన్న కావ్యసంపుటి యొకటికూడ
నున్నది.

“ఊహాగానము”, “పూర్వప్రేమ” కలిపి
యొకపుస్తకముగాఁ బ్రచురితమైనది. “పూర్వ
ప్రేమ”ను మున్ముందు విమర్శింతుము.

అపారమైన కవిహృదయమును జూపించు
టకు విమర్శనము ఆదర్శమాత్రము. ‘పుస్తక
సాంగత్యము’లో కవి వచించిన పల్కుల
తోడనే ప్రకృతవ్యాసమునకు ముగింపు.

“శిఖరశిఖరమునుండి వచ్చెను వినూత
నోదయం పాద్యమయ్యె భానోదయమన
తారకలకన్న కడు నశ్రుతంపు నువల
మంచెదువులు హమ్మారింపు నిపుడు”

శిలాదృశ్యము

బ్రలిమిని సహించి వర్షారవముల తైల
శిఖరమునఁ గూరుచుండి నిశ్శిథిలమైన
మానముద్రనుగొని తపోమగ్నుడైన
గండశిలపేరి శమివతంసుండు పాలుచు
తరులకొమ్మలు దన్నెంతఁ దారసిల్లి
యాకుఁబైట చెఱంగులఁ దాఁకుచున్నఁ
బరగరవముల గీతముల్ పాడుచున్న
స్వల్పమేనిఁ జలింపఁ డాశమధనుండు.
గడ్డకట్టిన జ్ఞానంపుఁ గలిమియొక్కొ!
పండిపోయిన మూఢంపుఠక్తియొక్కొ!

సన్నిధానము సూర్యనారాయణకాశ్రిగారు

ఒడలెఱుంగని యావేశమొక్కొ? నాఁగఁ
బెలుచునెల్లప్పు డాశమిపుంగవుండు.
తన్మహత్త్వతద్యోగసాధనలు వడయఁ
దదుపదేశంబుఁ గాంచి నిత్యమువసించు
డాసి ప్రాయోపవేశంబుఁ జేసి చాప
చుట్టలుగఁబడి పెక్కురాల చుట్టుపట్ల.
ఆతఁ డెన్నండు యోగసమాధినుండి
మేలుకాంచునో? యని నిర్నిమేషదృష్టిఁ
బ్రేక్షకుల్ తదనుగ్రహపేక్షఁ బోలె
గాంచుచుందురు కౌతుకోత్కంఠులగుచు.

వేంకటేశ్వర విచారము

వంగోలు వేంకటరంగయ్యగారు B.A., B.L.

1927 వ సంవత్సరం జూలై నెల "భారతి"యందు "సుబ్బ"కబ్బమునుగూర్చి కొలదిగ ప్రసంగము జరుపబడి యుండెను. "వేంకట"నికి కాలాంతరాపేక్ష సమర్పింప బడియె. సుబ్బని కేవివరమున నొడుగును. వేంకటుడు గడుసువాడుగ నున్నాడు. ప్రాతిపదిక మే కుదుటబడుట కష్టముగ నున్నది. వాడుకలో వేంకట, వేంగడ, వేంగళ, వెంకట, వెంగడ, వెంగళ, వెంక, వెంగ రూపము లగ పడుచున్నవి. అంక, యెంక, అంకి, యెంకి, అంకాకు లోనగనవిగూడ ఈశ్వరీ కక్రింద జేరునటులున్నవి.

వేంకటకబ్బము తత్సమమా, తద్భవమా, దేశ్యమా? వేంకటాచలమాహాత్మ్యప్రశంసగల బ్రహ్మాండవారాహాది పురాణములందు "వేంకట"కబ్బప్రయోగము గలదు. కాలా మృతకారుని మంగళశ్లోకమున నీకబ్బమున్నది. సంస్కృత గ్రంథములనున్న మాత్రమున నిది సంస్కృతకబ్బ మని సాధింపవలెనుగాదు. అన్యదేశీయము లనేకములు సంస్కృతమున గలవు. జ్యోతిషమునందలి కేంద్రద్రేక్కాణాదు లును, కావ్యనాటకాదులందు చీనాదిదేశనామములును గలవు. వీని కాభావముందు నిష్పత్తి జాపబడలేదు. ఆధునికకవిపండితులు ఆంగ్ల-బార్డిలోనగు పదములజేర్చి శ్లోకముల రచించుచున్నారు. అంతమాత్రమున నిది సంస్కృతకబ్బము లని సాధింపవలెనా?

"కట"ధాతువు వేదముల నుండునుగాని "వేంకట" యను నక్షరసముచ్చయము వేదభావముం దున్నటుల గానరాదు. ఏకాక్షరప్రాయమయిన "వేం" అయినను కలదా? లేదనియె తెలియుచున్నది. మంత్రబీజములలో "వేం" యున్నదనికొందరు చెప్పెదరు. ఇందు కాకరము మృగ్యముగ నున్నది.

"సర్వపాపాని వేం ప్రాహుః కటస్తద్దాహ ఉచ్యతే" సర్వపాపదహాయస్వాత్ వేంకటాచల ఇత్యధూత్" అను నీశ్లోకము బ్రహ్మాండపురాణాంతర్గతవేంకటాచల

మాహాత్మ్యమున గలదు. దీనివలన "వేం" = సర్వపాప ములు" అని అర్థ మగుచున్నది.

వారాహపురాణాంతర్గతవేంకటాచలమాహాత్మ్య మున:—

వేంకారోఽమృతబీజశ్చ కట మైశ్వర్య ముచ్యతే
అమృతైశ్వర్యసంఘత్వాత్ వేంకటాద్రి రితి స్మృతః.

ఈరెండుపురాణప్రమాణములును విరుద్ధాద్వ్యక్తిక కములుగ నున్నవి. సర్వపాపపర్యాయ మొకచోట, అమృతైశ్వర్యము లింకొకచోట చెప్పబడియున్నవి. ఇట్టి నిష్పత్తుల ప్రామాణ్య మెంతవరకు గ్రహ్యమగునో విచారింపవలసియున్నది. కబ్బముల కనేకార్థము లుండుట ప్రసిద్ధముగ నున్నది. కాబట్టి "వేం" కబ్బమునకు పై రెండు పురాణములలోని యర్థము లుండవచ్చు ననువాదము జేయ దగును. ఈకబ్బమున కితిరత్ర ప్రయోగము లగుపడుట లేదు.

వైజయంతి అను సంస్కృతనిఘంటువునందు "వేంకట" కబ్బ మున్నది. దాని పర్యాయపదము లిటు లున్నవి— "వేంకటో వృషభ స్సింహః కేశరః కేశవప్రియః". ఉదాహృతపురాణప్రయోగముల కిందు ఆధార మగపడలేదు.

"కట" ధాతువు సంకట, వికట, ప్రకట, ఉత్కట, నికట ఇత్యాదులం దగపడుచున్నది. "వేంకట"ను గూడ నీగణమున జేర్చవలయునా? "కట" వలన కష్టము లేదు; "వేం" కటకట లాడించుచున్నది.

"వేం" అనునది యొకటి యున్నదని గ్రహింతము. ఇది "స్వ"వలె నన్యాయమా లేక సుబంతపదమా? పద మగునెడల ప్రథమైకవివచనము "వేం" అనుకొనినయెడల ద్వివిభావపదనరూపములు, ద్వివితీయాదివిభక్తిరూపములు నెటులుండునో? "వేం—వేంనె—వేంనాని, కేషం జ్ఞాన

శబ్దంతో" అందురా? "వేం" అన్యాయము కానియెడల నపుం సకముగ సంపాదించగదా?

నానాగర్భశ్చమాలాకారుడు ఏకాక్షరకాండలో అచ్చు "ఏ" అచ్చు "వి" ఇత్యాదిశబ్దముల జెప్పినాడుగాని "వే"నుగాని "వేం"నుగాని చెప్పలేదు.

"వే" పాపములేక అజ్ఞానమును ద = తెగొట్టు నది. అని "వేద" శబ్దమున కొక వ్యుత్పత్తి చెప్పుట గలదు. విచారప్రసక్తమయినది "వేం" గాని "వే" కాదు. ఛాందస మట్టివడి "వేం" "వే" లకు భేదమును సాధించును కాబోలును.

స్మృతి = స్మరింపబడిన, ఇతి = మన్యగుడుగలవాడు (శివుడు) అనువిగ్రహముతో "స్మృతే" అనుఏకారంత పుంలింగశబ్ద మొకటి సాధ్యమని తెలియచున్నది. ఇటు లనే "వేం" యేల యందునుండ దను వాదము చేయ వచ్చును. "స్మృతే" యె "వేం" నకును విగ్రహము గలదా లేక ఇటులనే నిహితమయినదా?

ఈ సంస్కృతపు చిహ్న లిటులుండగా మన తెలుగు పెనుకబడునది గాను. పెరుమాళ్లు "వేం" చేయు చున్నారనగానే పెరుమాళ్లు "వేం" అనుకార్యమును జేయుచున్నారని యాహయా? తెలుగు షేటు గనుక "విజయం" చేయుచున్నారనుటకు సంక్షేపరూపముగ "వేం" చేయుట, యేర్పడినదని సురుప్రకము కుదిరినది. ఆర్యావర్తపు "విజయం" కొండల బండలపైనుండి దొరలి నదనదీప్రవాహములబడి యెట్లెట్లు, తెలుగునాడు జేరి పరుల కలవిగాని పెరుమాళ్ల సన్నిధి జేరినది.

వేంకటేశ్వరులొని ప్రభుమాతృరము హ్రస్వమా? దీర్ఘమా? సంస్కృతస్వరసమామ్నాయమున హ్రస్వ-ఏకార-

ఒకారములు లేవు. రాజాయణీయశాఖాభందోగులు ఎవ్వరూ కొన్ని నామములను పఠించునపుడు ఏ, ఒ లను హ్రస్వస్వరములతో బలుకుదురట.

కాని యాయుచ్చారణమును మహాభాష్యకర్తృభి మతమును బొందినట్లులేదు. (మహాభాష్యకర్తృభి ప్రభుపాదద్వితీయాహ్నికముజాడుడు) సంస్కృతమున నిది 'వేంకట' యని దీర్ఘకారముగనే ప్రయోగింపబడు నట్లు గ్రహింపవచ్చును.

'వేంగడ' శబ్దము నాదిగ యజునభావలోనున్నది. శిల పుడికారం, నన్నూర్ 2 అను ప్రాచీనగ్రంథములలో యజునభాషవ్యాపించియుండు భుప్రదేశమునకు నీరునిర్ణయముజేయును. 'వేంగడ' ముత్తరపు టెల్లగా జెప్పబడి నది. అం దీశబ్దము దీర్ఘ 'వే' కారముతోటియే భందో బద్ధమయియున్నది.

వాడుకలోమాత్రము తెనుగువారికిని యజునవారి కిని కర్నాటకులకును హ్రస్వదీర్ఘములు విచక్షణములుగ గన్పడుచున్నవి. పాండిత్యప్రసక్తివచ్చినపుడు 'వేం' అని దీర్ఘమునుజాపుచురుగాని వాడుకలో 'వెం'య్య, వెంకటరామయ్యర్, వెంకటరమణాచార్యులు అని హ్రస్వరూపములనె జూచుచున్నారు. వెంకట (వెంగడ) శబ్దము తత్సమముగాని యెడల దేశ్యముగనుండును. దేశ్యముగునెడల సవర్ణకముగు 'వేంగి' శబ్దము బుద్ధిస్థుగు చున్నది. 'వేంగి'యే వేంగి, వెంగియను రూపాంతరముల బొందుచున్నది. అజునవారి యక్షరసమామ్నాయమున 'క'గ'లకు భిన్నసంజ్ఞలు లేకున్నను ఉచ్చారణలో 'వేంగడం' అనియే వారు పలుకుచున్నారు. శబ్దసిద్ధికి కడ పటి ప్రమాణము లోకవ్యవహార మేకదా. 4

* ఇకారః షణి రత్వార్చి వ్యగ్రతోఽర్థగుహార్థయోః । పాఠకళితాకత్వాస్తే నికారకరే స్మరే. "

— నానాగర్భశ్చమాల, ఏకాక్షరకాండము.

1. మేర్కండో శ్రీకృడో వేంగడం కుమరి అతియయెల్లయుతో-తూర్పుసముద్రము - పడమట సముద్రము-దక్షిణమున కన్యాకుమారి-ఉత్తరమున వేంగడం.
2. కుణకడో కుమరికుడహంవేంగడం etc, etc. తూర్పుసముద్రము-కన్యాకుమారి-కొడగు-వేంగడము.
3. ప్రబంధరాజ వేంకటేశ్వరవిలాసము చూచునది.
4. సిద్దిగోకాద్వైతాన్ని నన్నయభట్టియము.

వేగియనగనే ఆంధ్రలాకప్రసిద్ధుడు 'వేగి నాడు' గుర్తించుచున్నది. ఇందలి 'వేగి'కి పెద్దపులి యని యొకయర్థమును, వేగినది=అగ్నితప్తమయినది, కాలినది' ఇత్యాది అగ్నిసంబంధమునకొక ఆర్థమును చెప్పబడుచున్నది. అగ్నిసంబంధములననే వేగి నాటికి 1 దశరాష్ట్రమును పేరుపచ్చినట్లు లున్నది. వేగి నాడు దండకారాగ్యభాగమునకుచే దానియనుష్య నివేశన యోగ్యముజేయుటకై యడవియందుండిన పెద్దపులులు గ్వంసముజేయబడియుండుటయు, అడవులు తగులబెట్టబడి నేల సదరము చేయబడియుండుటయు రెండును జరిగియే యుండవచ్చును. ఇందులన చైయాశ్రూశ్చేయాశ్వ యములు రెండును యొప్పదగినవి కాగలవు. మరియు 'షేక్రియరుజెప్పనటుల' 'What is there in a name'

“వాచారంభణం వికారో నామధేయమ్మత్తి
కేఁశ్యేనసత్త్యం”2. మలదకరూఃదేశనామోత్పత్తినిగూర్చి

ఇచాజనపదాస్థితాభ్యాతిం లోకేగమివ్యుతః,
మలదాశ్చకరూకాశ్చ మమాంగమలధారిణౌ. ౩

అని నాల్గోకి జెప్పియున్నాడు. ఈ ప్రాచీతముడే పసిష్ట విశ్వామిత్రసంగ్రామవృత్తన ప్రసక్తముగ శకుల పుట్టుక “శకృద్దేశాత్”¹ అనియు జెప్పియున్నాడు. ఇట్టి పూర్వ గాథ లనేక ము లున్నవి. పూర్వగాథల ఎదలి ఆధునిక ముగజూచిన బార్జినక్రెవ్రి యావరాజ్యకళలో చెన్న పట్టణమునకు విజయముచేయుదనుక ఆపట్టణము నల్లపట్టణముగ (Black Town) నుండుట యందరకు దలియును. ఇప్పటికి తెలుగుజ్జిల్లలలో “పాచి పెంట”, “రావులకొల్లు” ఇత్యాది గ్రామనామము లున్నవి. సరి

త్రాంకితముగ దగ్ధరాష్ట్రమునను ఆంధ్రవైద్యము
నకు హాని లేదు.

వేగి వ్యాఘ్రపర్యాప్తమైనను దిగ్ధపూర్వమును
నను పర్లకమున నొక్కటిగనె యున్నది. శెంటును
అర్ధానుస్వార మున్నది. వ్యాఘ్రపర్యాప్తమున వేగి
వ్యాఘ్రశబ్దభేదముగ నుండవచ్చును. అటులయిన నర్ధాను
స్వారమునకు గతి గల్పింపవలసియుండును. అగ్నిపర్యా
ప్తమున వేగిలోటి సామాన్యధికరణమున నెట్లెట్లు
లో యరసున్న జొచ్చుకొని యుండును. కొన్ని
తత్సమశబ్దములు తద్దేశములగునపుడు యరసున్న వచ్చు
నటు లున్నది. సంస్కృతశబ్దము “కాండో” తెలుగున
“కాండో”యగును. పూర్ణానుస్వారస్థానమున అర్ధానుస్వార
ము వచ్చినది. అనుస్వారము లేని సంస్కృతశబ్దములకు
కూడ వికృతీయం దర్ధానుస్వారము సామాన్యముగ వచ్చు
నా యనుట విచారణీయాంశమే!

అగ్ని సంబంధముగల “వేగి” అంగారకబద్ధవైష్ణవ
 లేక దేశ్యమో నిర్ణయింప నలవి గాకున్నది. వేగుట...
 తెలుగువారి వడియ్యాలు లోనగునవి వేగించుటలూ (వే
 యించుటయని వాడక మాట) నున్నది. అతనివారి
 యన్నము పప్పుమొదలగు నివి యుడుకుటలో వారు
 వేగుదురు అను భావోవు నుపయోగించుచున్నారు. ఇక
 కర్నాటకలన, ప్రత్తిగమగు నగ్నికి వారి పేరు “బెంకి”
 యని తెలియుచున్నది. “బెంకి”కి “వెంకి”కి అధ్యంతరమున
 నేమియులేదు. “వెంకి”లోని “వె” దీర్ఘము కాగా నిండు
 నున్న యరసున్న కాగలదు, మరియు పరపమును సర
 శము కాగలదు. సులభోచ్ఛ్వాసగల యొక్కయు, శ్రమా

1. దగ్ధత్వమున యగ్నిలముదోచి సుక్రీకముగ వీర్యశౌర్యప్రతాపద్యోతకమును పెద్దపులి పర్యాయముననర్థమునే చిలువారు వీరభద్రరావుగారు యాంధ్రులరిత్రము సంపుటము ౧. ప్రకరణము ౧౨ పం. ౬భిమానించినారు.

2. ఛాందోగ్యోపనిషత్తు ౬. ౧.

8. వాల్మీకిరామాయణము బాలకాండ సర్గ ౨౪.

4. ,, సర్వ ౫౪.

౬. సీతారామాచార్యుల వారి శబ్దరత్నాకరముమాడుడు.

6. పెద్దపులియర్థమున వేగి అతివమునను, కన్నడమునను గలదు.

నుభోచ్చారణముయొక్కయు నియమము లిట్టివిగ నే యుండగలవు. సంగీతాశ్రయము లన్నియు నుభయభోచ్చారణలతోర కేర్పడినవియెగదా! వాక్ + హరిః = వాక్యః అని యెంత ప్రయత్నించినను పాద్యము కాబాలదు. “వాక్యః” నుభయపాద్యము. ఇందు ప్రయత్న క్షేత్రమును లేదు.

వేగి కన్ని సంబంధము జూపుట కింకొక నిదర్శనమును గలగు. తెలుగునాట వెలసిన శ్రీకన్యకాపరమేశ్వరితోకూడ అగ్నిం బ్రవేశించిన వైశ్వసందోహమునకు “వేగినవారు”¹ అనునొక సంగీతము గలదు. తదితర వైశ్వలు (వేరివారు లోనగువారు) వేగిన సమ్మెలోని వారు కారు.

వేగి (వెగి) కడ ననుకొని “వెంగడము” జేరుట దూరాన్వయము కాదు; క్లిష్టాన్వయమును కాదు. అక్కడ, ఇక్కడ, ముంగడ ఇత్యాదు లిందుకు సాహచర్య మొనర్పగలవు. ఇదియొక ఆకృతిగణనపదగదా? “వేంగడ” “వేగట” శబ్దములు భిన్న భావులు గావు. రెంటికిని ప్రాతిపదిక మొక్కటియే. పక్షపరశ్వశక్త్యయము తెలుగుతల్లి కనభ్యస్తల్యాము కాదు.

అలంభావ మదీచినసేమ వేంగడ ముంటయు అలవ జేతమునకు వేగివాడు తైరమున నుండుటయు వేగివేంగడముల యొక్కపాదనకు గొప్ప ఆధార మగుచున్నది. నిగమనము సిద్ధియగుచున్నది.

శిలపదికారములు పాడిన “వేంగడం” తమిళ దేశములో నున్నందుకుమో! అటుల కాబాలదు. ఒక భూప్రదేశమున కెల్లల నిర్ణయించునపుడు అందులోని భాగమే దానికొక యెల్లగ జెప్పట వ్యవహారసంప్రదాయము గాదు. స్వాక్రమదోష మగును. ఇంగ్లీషులో జెప్పనటుల (Views circle) అగును. కాబట్టి వెంగడము తమిళ నాటిలోనిది కాదనుట సుస్పష్టము.

ఇట్లువేంగడమును వేగినాటి కధిష్ఠనదేవతయే శ్రీవేంకటేశ్వరమూర్తి. ఈమూర్తిని నలుదిశల నావరించి యుండునది నాటికి నేటికి నేనాటికి తెనుగునాడగు గాని మరియెందుగాదు. — అఖిలాంధ్రవ్యాప్తిగల ఈ పరమద్రవ్యము తద్దేశములదిగాక జన్మదైవవిధ్యము సాటిం చుకొను పౌరాణికపది కావలయువా?

ఇక అంకి, అంకమ్మ, అంకాళమ్మ, అంకయ్యలొ నగుననియు వీరురూపభేదములును వేగికి సాబాత్యములు గను లోచుచున్నవి. పసిబిడ్డలు వానవస్తున్నదినుటకు ఆనత్తుండమ్మాయని కేకలుజేయుదురు. నోరుతిరుగని పెద్దవారుపైము కొందరు వెంకయ్యకు యెంకయ్య అనియు, వెంకటగిరిని ‘యెంకటగిరి’ అనియు అనుట విను చుందుము. మీరు యెప్పుడువచ్చినారు అనుటకు మీరు ‘వెపుడు’వచ్చినారు అని విపరీతోచ్చారణమును గలదు గాని యట్టిదిఅరిది. మొదటిది సామాన్యముగ నున్నది. ఈన్యాయము ననుసరించిన వేగి, వెంకి ఇత్యాదులు అంకిలోనగు వైరూప్యములను బొందుట విపరీతము గాదు. ఈరూపములకు సాబాత్యముజెప్ప సాహసించుటకు ముఖ్యకారణ మేమనగ ఈ అంకి, అంకమ్మ, అంకాళమ్మ లోనగు దేవతావ్యక్తులు అగ్నిస్వరూపముగ వ్యక్తులని వాడుక గలదు. అంకమ్మ నిష్ఠలు చెరుగుచు గ్రామాలు కుప్పలు తగులబెట్టుచు ప్రవేశించునట. రవధూరి అంకమ్మ నిప్పుతోకూడ ప్రచండమారుతిమును దుమ్మునుగూడ తెచ్చునట. ఇన్నియు ఆత్మగ్రాశక్తి భావనలుగ నున్నవి. బహుశః ‘వేగి’తోపాటు యియు అనాదిగ తెలుగునాటవర్ధిల్లుచున్నవి కాబోలు. దాహపర్యాయముగ ‘వేగి’ అంకిలోనగుననియు అంగార శబ్దవికారములుగ నుండువా? అంకిశబ్దము అలవమున నున్నది. ఆభావయందుదానికి నిష్ఠ అని అర్థ మున్న

1. వీరు “వేగినవారు” కారు, శ్రీ కన్యకా పరమేశ్వరితో కూడ “వీగినవారు” అని ఛలము జేయవచ్చు నుగాని అది సరికాదు. ఆమహావ్యక్తితోకూడ “వేగుట” అభిమానాతిశయమును వైర్యవైర్యకౌత్యములను చెలుపును. ఆమెతోకూడ నేగుటయన నెక్కడికొ?

టుల చెలియుచున్నది. అగ్ని దేవతాక¹ మగు కృత్తికా నక్షత్రమునకుగూడ ఆభావయం దది యొక పేరట.

నిష్ఠులుకురికించు నీయంకమ్మ మనకేగాక ప్రాచీనగ్రీకులకును బ్యాలాస్వయాపిణియగు 'ఓంకా' 2 యను దేవతారూపమున నుండినట్లు. 'ఓంకా'యనగ మండుటయని యర్థముట.

బహుశః మనుష్యచరిత్రమునందు ఆగ్నేయతత్త్వముగల దేవతాస్వరూపులన్నియు ప్రత్యక్షమై మమని కొని యాడబడు నూర్పునండి యంకురించి యుండవచ్చును. అట్టియాదిత్యునికే పూర్వరూప మున్న³.

'వేంకట' తిరుచులనుండి వేంగినాటి కవతరించి 'అంకాశమృతక్షిగ' పరిణమించి గ్రీకుడనుకపోయి 'ఓంకా' పదవి నంది విజృంభించి తుదకు సర్వమయమగు నోంకారమున 4 లయమగువా. అతి చనవుచేత, పాపము! అంద్రదేశమున వెట్టివొట్టి వంగళప్ప⁵ కావలసివచ్చినాడు.

ఇంతకును ఈదీర్ఘప్రసంగమున సాధింప నెంచిన దేవనగ:—'వేంకట' శబ్దము 'వేం'పూర్వకకటోద్భవ మా లేక 'వేంగి' సాహిత్యమా? పారాణికపక్షము పాప గలేదు. 'వేంగి' పక్షములోకానుభవమునకు పరిపాపు చున్నది. ఇరమిగనిని రాదాంతముజేయ నేకీకృతమగును. దేశపరిశ్రావులు పరిశోధించి స్వారాజ్యముగమగు నీకా లమున వంకటుడు వేంగినాటనుండి దూసిపోకుండ భద్రా యితమూర్తి నెరిలువటుల జేయవలయును.

౧౮౯౦ ప్రాంతముల మద్రాసున స్థాపింపబడి ఆవల కొలదికాలమున కంతరించిన మెయిన్ హిస్టారికల్ సొసైటీ (Maine Historical Society) సన్నిధానము ని మద్రాసు ప్రెసిడెన్సీ కాలేజీ సంస్కృత పాఠ్యా యులును ప్రాచ్యభాషాభిజ్ఞులును నగు డాక్టరు ఆపర్డు గారు ప్రతిపాదించిన ఒకానొక వ్యాసము ఈ వ్రాతకు కొలసి సహాయమైనది.

విజయవాడ : శ్రీ సత్యనారాయణ శాస్త్రి
గ్రంథాలయము
నమోదు సంఖ్య A 324
తేది 18/5/89

1. కృత్తిక యగ్ని దేవతాకమచుటకు 'ఋతే' అధదప్రకాలమంతకుగిత్వాది—కాలామృతం ప్లో 3.

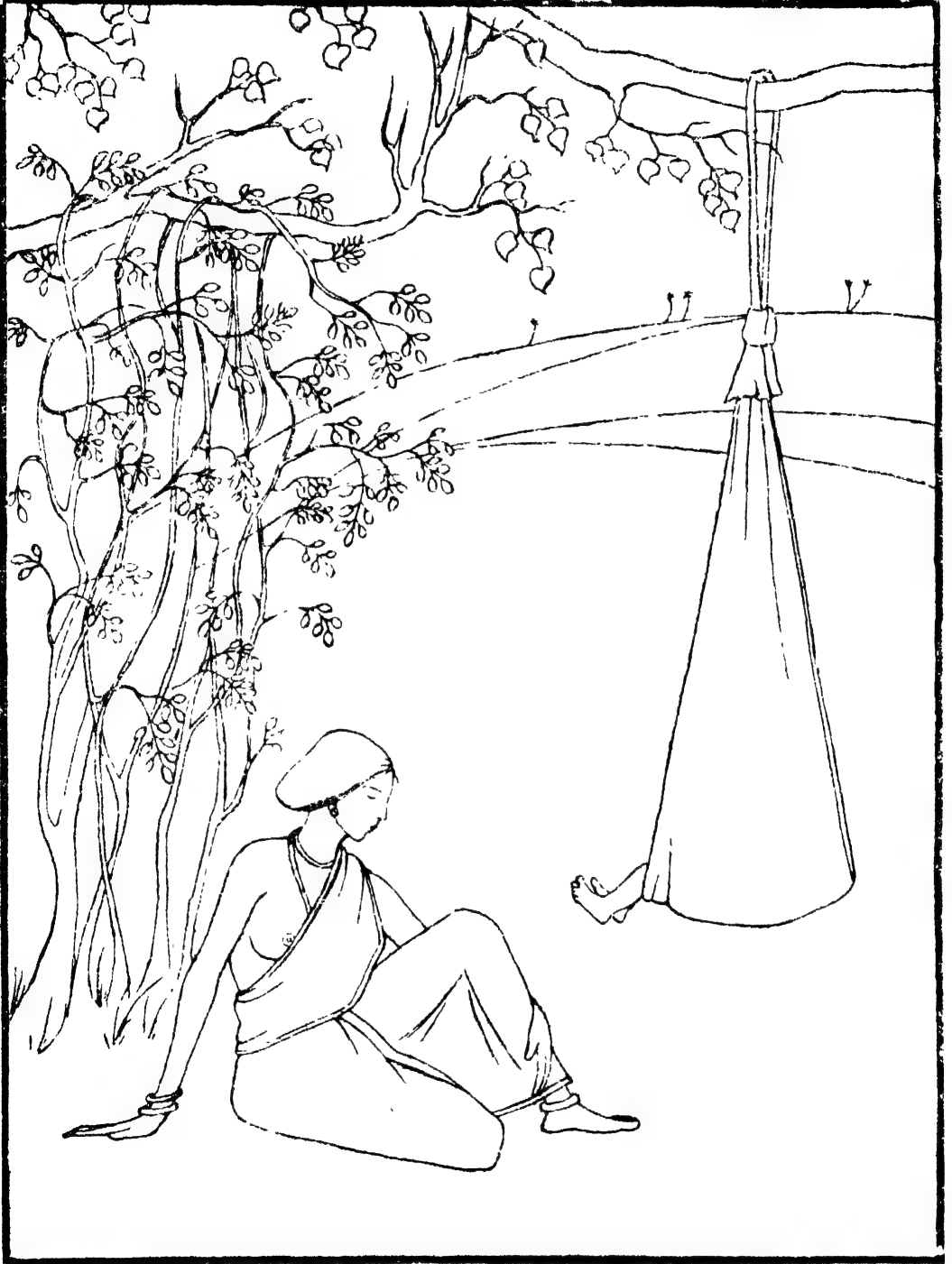
2. Brown's Sainctic Influence on Hillenic Mythology p. 143) గ్రీకువారు 'Onka'ను ఓంకాయని బలికిలో లేక అంకాయని బలికిలో తెలియదు.

3. అగ్నిపూర్వరూపం అదిత్యుడు తిరురూపం—తైత్తిరీయశ్శాస్త్రం 3.

4. ఓమీదగ్గం సర్వ—తైత్తిరీయశ్శాస్త్రం 5.

5. ప్రతాపరుద్రనాటకము—సర్వతంత్ర స్వతంత్రవేంకటరాయశాస్త్రికృతి.

చిత్రకారుడు : జి. హనుమంతరావుగారు.

భారతి - ప్రకటనలు

గర్భాశయవ్యాధులకు ప్రసిద్ధిగాంచిన ట్రానిక్; మంచి గుణమిచ్చును.

వె బ్రో - అశోక

కుసుమ, ముట్టు కుట్టు, వంధ్యత్వము, మున్నగు స్త్రీల గర్భాశయవ్యాధులకు
అమూల్యమైన గొప్ప ట్రానిక్.

మన్యపు జ్వరములకు పరమాషధము.

మై రె క్సు

సకలవిధములైన జ్వరములకు పేరెన్నికగన్న నమ్మకమైనమందు. నవీనమైనది.

రక్తశుద్ధి చేయును.

సా ర్సోల్

రక్తమును పరిశుభ్రపఱచి, శరీరస్థిరమును వృద్ధిచేయును.

అపరిశుభ్రదాగ్ధములను తొలగించి కాపాడుటకు అద్భుతమైన ట్రానిక్.

**Bengal Chemical &
Pharmaceutical Works, Ltd.,
CALCUTTA.**

చిర కాలమునుండి బాధించుచున్న మూత్ర వ్యాధులకును శగ
(గ నేరియా) వ్యాధికిని క్రొత్తగాకనిపెట్టబడిన
దివ్యోషధము.

గ నో కి ల్ల ర్ (రిజిస్టర్డ్)

ఈ యోషధము శ్రేష్ఠతము. ఇంగ్లీషు మందులను దేశీయములగునొషధములను
పుచ్చుకొనినను గుణము కలుగనియడలను, యింజక్షనులనులను వాక్కినులనునగుడ లాభము లేకపోయినయడలను
కడపటి ప్రయత్నముగా మా గనోకిల్లరునుగూడ పుచ్చుకొనిచూడుడు. పెక్కుయేండ్లనుండియున్నను లేక క్రొత్తగా
కలిగినను వీరకము శగసంకలమైనను మరెట్టి మూత్రవ్యాధులైనను స్త్రీలకైనను పురుషులకైనను గనోకిల్లరు తప్పక
ఁదుర్బును. మూత్రము రూరీగా వెడలును. మూత్రముపోవుచున్నపుడును కలుగుమంట తగ్గిపోవును. మూత్రనాళము
వందలి నాపు తీసిపోవును. శగవ్యాధి (గనోకోకసు) వలన మూత్రము బొట్టుగా పడుట, మేహరోగమువలన మూత్ర
ద్వారమునుండిపోవు తెలుపు, యూరెత్రిటిసు, ప్రాస్టాటిటిసు, సిస్టిటిసు, లుకోరినా, మున్నగువ్యాధులన్నియును
స్త్రీలకును పురుషులకునుగూడ గనోకిల్లరువలన కుదురును. వీర్యము (సేమను) పోవుట, స్త్రీలు గర్భనశులుగా
ఁబున్నపుడు కలుగు మూత్రవ్యాధులు మున్నగువలనగూడ దీనివలన కుదురును. 50 మాత్రలుగల సీసా ఖరీదు రు. 8-0-0
ప. పి. చార్జీ ప్రత్యేకము. ఒక్కసారి 8 సీసాలు తెప్పించుకొనిన పి. పి. చార్జీ మేమే భరించెదము.

అడ్రసు:—డాక్టర్ డి. యన్. జసాని, 137 కికావీధి, గులాల్ వాడి, బొంబాయి 4.
Tel. Add. "GONOKILLER" Dr. D. N. JASAN1, 137 Kika Street, Gulalvadi, Bomday, 4.
చుద్రాసు సిటి ఏజెంట్లు చాదా అండు కంపెనీ, 52, నైనియప్పనాయకవీధి, ముంబై-8.

చెల్లదు !

ఫల మధికము !!

వూర్తి తృప్తి!!

100 కి 100 గురు సంతృప్తిచెందియున్నారు

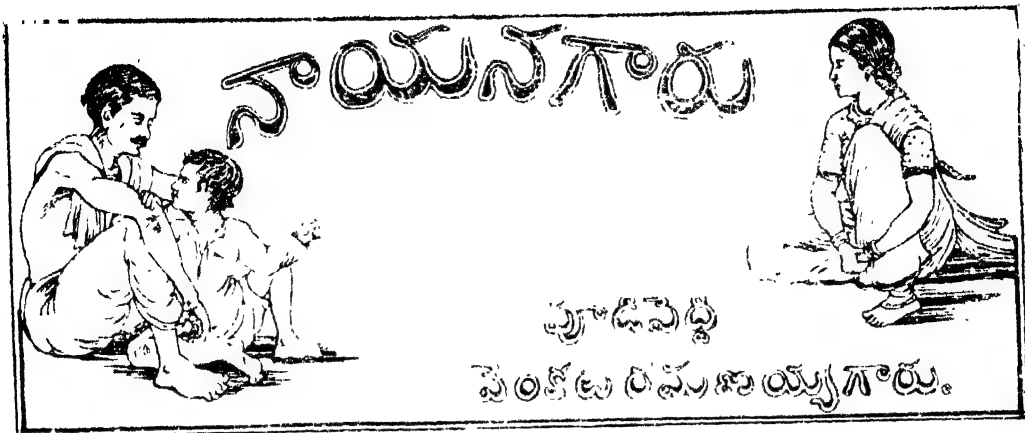
లోకామయహరకస్తూరిమాత్రలు

పిల్లలుమొదలు మనలివారివరకు అందరి మందము, మలబద్ధము, పడిసెము, దగ్గు, గూరలు, శీత
లముచే కాళ్ళులొడుగు, కడుపుబ్బరము, కడుపునొప్పి, పక్కలయందునొప్పి, ఆహారశీర్ష కాలమంగుతిల
నొప్పి, చలిజ్వరము, జ్వరము, ప్లేగు, ఇన్ ఫ్లూయెంజా ఇంకను అనేకవ్యాధులను గుణపరచును.
స్త్రీలు ప్రసవించినవాడు, స్నానమువాడు (కస్తూరికి బదులుగా) ఈ మాత్రలు 4-5 ను, 2-8 తరు
లపాకులలో నమలి మ్రొంగవలెను. సాంక్రామికరోగులతో నుండవలసినవారు, దినము 1-2 మాత్ర
లను నేవించిన ఆరోగ్యవృద్ధాంగు లగుదురు. ఈమాత్రలసీసాతోగల అనుపానపత్రిమును చూడుడు.
800 మాత్రలు గల సీసా 1 కి 4 అకాలవంతున ప్రతిపాపులోపలను దొరకును. పోష్టమాలకముగా
3 సీసాలు రు. 1 -8-0, 12 సీసాలు రు. 2-12-0, 56 సీసాలు రు. 5-8-0.

సారస్వతాసవం :—మెదడుకు బలమును కలిగించి, జ్ఞాపకశక్తిని వృద్ధిచేయును గావున, మెదడు
దగ్బలమువలన గలిగియుండు సమస్తవ్యాధులను పరిహరించి నరములకు మంచిత్రాణను, కత్తవృద్ధిని కలుగజేయును.
సంగీతపాఠశాల కంస్వరమునకు మృదుమధురత్వము నిచ్చును. పాడను పాడను ఉత్సాహము నింపును. బలహీనతైన
స్త్రీలకు కైత్తివడును (కైత్తివీరు చాల మెత్తగా వుండుటవలన) మాట్లాడను నడువనుకాని పిల్లలకు సంజీవనంట్టిది.
6 ఔన్సుల సీసా 1-కి రు. 1-0-0. పోష్టభిర్యులు ప్రత్యేకము.

శ్రీ సీతారాఘవ వైద్యశాల, మైసూరు.

సుదర్శనం—నాన్నా! ఆవి జేవరూ? పెద నాన్నగారి అక్కయ్యా?

లక్ష్మణరావు—కాదురా బాబూ! మీ అమ్మ.

సుదర్శనం—అబ్బే! ఇదేమిటి! నాన్నా? మాలమ్మ ఇలాగు దేమిటి? ఇంతకంటే పెద్దదిగా ఉండేది. ఎప్పుడూ నవ్వునూ ఉండేది. మాలమ్మ చెవుల కిలాటివి లేవే! ఆ! కాదు! ఎవరో చెప్పారా?

లక్ష్మణరావు కన్నులు కొంచెం చెమ్మగిల్లేయి. శుభం చేసికొని యింటికి వచ్చినతరువాత కంటతడిపెట్టకూడదని దుఃఖంమింగుకొన్నాడు.

“సుదర్శనం! ఇది మీ పినతల్లి. మీ అమ్మ కాశీపెళ్లిపోయింది కాదూ! నీవొక్కడ వూ ఉండలే వని దీనిని తీసికొనివచ్చాను.” అన్నాడు.

సుదర్శనం— అయితే మరి మా అమ్మ రాదూ?

లక్ష్మణరావు—(గడగడ వడుకుతూన్న కంఠంతో) ఎందుకూ? మీఅమ్మ రాకపోతే నీ కేమిటి? చక్కా మధురం అన్నీ వండిపెడుతుంది. తల దువ్వుతుంది. బట్ట కడుగుతుంది. చాకంటిబట్టలు తొడుగుతుంది. నీవు శ్రద్ధగా బడికి వెళ్లి చదవుకుంటావు. నీకు కావలసినన్ని రూపాయాలు నేనిస్తాను. కొంచెం పెద్దవాడవ్వసరికి ఇంకా బాగా చదవుకుంటావు. నీకు మంచిపిల్లను పెళ్లి చేస్తాను.

సుదర్శనం—అయితే కర్పూరపుపేరులూ అవీ కొంటావా? ముత్యాలపల్లకీ ఉంటుందా?

లక్ష్మణరావు—అన్నీ ఉంటాయి.

పాపం సుదర్శనం ఏడేడ్లవాడూ. వాని తల్లి క్రొత్తగా పోయింది. పెంటనే లక్ష్మణరావు మధురాన్ని వివాహం చేసుకొన్నాడు. ఆనాడేమి సారేవోంది. లక్ష్మణరావుకు మొగటి భార్యనల్ల ఒక్కడే సుదర్శనంకొడుకూ. తాతల నాటి ఆస్తులేమీ లేకపోయినా సంస్థానంలో లక్ష్మణరావుకు నూగురూపాయా లిస్తారు. సంతయిల్లు కట్టుకొన్నాడు. ఇంతో అంతో

పాతరసామానూ పెండ్లిసామానూ ఉంది. మధురం ఒంటిపి యేబదితులాల బంగారం పెట్టెడు. అన్నీ బాగానే ఉన్నాయి. భగవంతుడు చేసిన లోపానికి లక్ష్మణరా వేంచేస్తాడు! కంఠంలో జీవుడున్నంతకాలం ఎలాగో ఒకలాగు సంసారం సాగించాలా? మొదటి భార్య పోగానే వివాహం మానేద్దామనుకున్నాడు గాని తనకూ బిడ్డకుకూ త్రాగడానికి గంజి ఉండదని అర్థైర్యపడి చేసుకున్నాడు.

లక్ష్మణ—మధురం! ఇదిగో వీణ్ణిచూచేవా? ఏమి నీకొడు కన్నమాట.

మధురం వానినిచూచి తనశరీరసౌస్థవం చూచుకుంది. లలితంగా మాలతీతిగలాగు ఇప్పుడిప్పుడే కొనసాగుతూన్న యశవంత కిది కత్తిప్రేటులాగు తగిలింది. ఆమెమనస్సు చివుక్కుమంది. “ఆ! అంటే మీకొడుకు కాదా?”

లక్ష్మణరావు—బోసే, వాడిని సరీగా పరీక్షించిచూచేవా? (ఇట్లనటలో సుదర్శనం లో తనముఖలక్షణాలు ఉన్నాయనీ, అవిచూచి వానిమీదకూడా తనమీదవలెనే ఆమెకు ప్రేమకంటిందనీ లక్ష్మణరావు ఊహ)

మధురం—ఆ! చూచేను. కన్నులూ చెక్కులూ అవీ ఆడుతనాన్ని సూచిస్తున్నాయి.

లక్ష్మణరావు—అదికాదే. లేతవాడవడం చేతా మీసాలు లేకపోవడంచేతా అలా అనుకున్నావుగాని, ఆముక్కు, కన్నులూ, నోరూ,

ముఖంకుండ్రనా అవన్నీ నావిలాగే ఉన్నాయి కామా ?

మధురం—అయితే బెనుగాబోలు. నాకేం తెలుస్తుంది?

లక్ష్మణరావు—చూడూ! నీవు కాస్త వీణ్ణి కనిపెడుతూ ఉండాలిసుమా! నీవు చిన్నదానవయినా బుద్ధిమంతురాలివి. నీకు పదేపదే చెప్పనక్కరలేదు.

మధురం—అయ్యో! అలాగే నండీ! నాకలాటి అలక్ష్మ్యం యెప్పుడూ ఉండదనుకొండి. మీవస్తువయితే చాలున, అది యెలాటిదయినా సరే; ఇలా నాకనురెప్పలలోపెట్టి సంతోషిస్తాను.

సుదర్శనం—అయితే పిన్నీ! మీపూర్ణో ముత్యాలపల్లకీ ఉందీ? బ్యాండు మేళం ఉందీ?

మధురం—(క్రీగంటనే నిరసనంగా వాని వైపుచూస్తూ తలత్రిప్పుతూ) ఆ! అన్నీ ఉన్నాయి. అ వేలా యిప్పుడూ?

లక్ష్మణరావు — కుత్తాడు కాదుటే? అలాటివాళ్ల కివన్నీ అంటే సరదాకాదూ? అందు కలా అడుగుతాడు. (కొడుకుతో) ఉన్నాయిరా బాబూ! చూడూ, ఇప్పుడు నీకేలా ఆపూసులన్నీనీ? ఆవేళ కెన్ని తెస్తానో చూడు.

అని సుదర్శనాన్ని దగ్గరా తీసికొని వెచ్చగా కొగలించుకొని తల ముద్దుపెట్టుకొన్నాడు.

మధురం అదిచూచి తెల్లబోయింది.

“రాత్రివిడితేనేమిటి! ఇంకావాడిపోలేదు. రమారమి యిప్పుడు విడ్డట్టేడిందని ఈ అడవి గులాబిపువ్వును చూచి కోసుకుందా మను కొన్నాను. నలుగనీయకుండా తలమీద పెట్టు కుందామనుకున్నాను. సువాసినీ నయి కాంతా లోకంలో కలకలలాడుదాం అనుకున్నాను. అయ్యో ఈ రెక్కలలో అప్పుడే గండుతుమ్మెద యిమిడిపోయిందే! ఇగురగా మిగిలిన కాస్త తేనే యిది త్రాగేస్తుంది కాబోలు! అది రెక్కలు గలిగినదికాబట్టి యెక్కడికేనా యెగిరి పోతుంది. నేనేం చేసేది? పువ్వు వాడిపోయిన శాఖనుపట్టుకొని వలవలాయేడ్చేదా? అప్పుడు నాయేడు పెవరు వింటావా? ఈ మధురం నే నెలా గ్రహించడం? నా అనుభవమైన వెనుక గదా యితరులకు జారపెట్టాలి!..... ఈమవ స్థలో అది నాకు సాధ్యమా?..... ఎలా అవు తుంది? ఇప్పుడప్పుడే నేనేమీ తొందరపడి అన కూడదు. ఏమో! కాల మెలా మారుతుందో! నేనింతకంటే గండుతుమ్మెద నా పువ్వుదగ్గర కాపుంచితే యీతుమ్మెద యేం చేస్తుంది?... సరే కానీ! దేవుడే ఉన్నాడు!”

అని మధురం అలోచించుకుంది.

౨

సుదర్శనం—నాన్నా! దనరాకుట్టవా శృంగరూ వెల్లిపోతున్నాడు. ఈలాల్పిబాత్తా యిలుపెట్టవూ! నాకు పెట్టబడలేదూ... వేగంరా నాన్నా! అదిగో అందరూ వెల్లిపో తున్నారు!

లక్ష్మణరావు—అబ్బ! ఉండ్రాబాబూ! తమ్ముడేడుస్తున్నాడు వినబడలేదూ! వాడి నెత్తుకున్నాను కనబడలేదూ? పదేండ్లపిల్లా డివి; లాల్పికిబాత్తాయీలు పెట్టుకోలేవా? సుదర్శనం—(ఏడుపు మొగంతో) కొత్త లాల్పినాన్నా! కాబాలు చిన్ననీ!

లక్ష్మణరావు— అబ్బ! ఏదో ఒక

“అవతలెవల్లైనా ఉంటారు.....చిన్ననవ్వు నవ్వుకుంటుంది”

లోపం. అవతలెవల్లైనా ఉంటారు పెట్ట మందూ.

అంటూ ఆచేతులలో యేడుస్తూన్న పిల్లాడ్ని గూడ కడుముకొని ముద్దుపెట్టుకొని

“ఓ! ఓ!” అంటూ చేతులలో ఇటూ అటూ ఊస్తున్నాడు. వంటయింటి కిటికీలోంచి మధురం ఇదంతా చూచి చిన్న నవ్వు నవ్వుకుంటుంది.

సుదర్శనం లాల్చీ బాత్తాయీలు పెట్టుకో కుండానే గబగబా దసరా పిల్లలతో వెళ్లిపోతున్నాడు. బాత్తాయీలేక లాల్చీ మెడ యెడం భజం మీదికి వ్రేలాడిపోయింది. నవరిపు లేక పరాయి కాళ్లు ఒకటి క్రిందకి ఒకటి మీదికి తొట్రుకుంటున్నాయి. తిరిగి దువ్వకపోవడం చేత, లాల్చీ తొడుక్కుంటూన్నప్పుడు చింకి రయిపోయిన జుట్టు చెదరిపోయి మొగాన రెండు మూడు పొడుగు పాయలు వ్రేలాడుతున్నాయి. చేతిలో విల్లు పెద్దదవడంచేత, జారిపోతున్న పరాయి నడుంకట్టుమీదికి నవరించుకొన్నప్పుడల్లా వింటికొన కాళ్లలో బడి ముందుకు పడిపో బోయి ఆచుకుంటూ కన్నీరూ చెమటూ కలసిపోతున్న మొగంతో అలిసిపోవడంచేత చిగురాకుకొనలలాగు ఎగురుతున్న ముక్కుపుటాలతో ముద్దునోగుతో దసరా తిరుగుతున్నాడు సుదర్శనం.

పైని స్వర్గం నుండిగానీ సుదర్శనం లిల్లి విజయలక్ష్మి ఆ సమయంలో సుదర్శనాన్ని చూస్తే నిలుపుపాటున కిందపడిపోదూ?

3

లక్ష్మణరావు చిన్నకొడుకు శ్యామల రావుకు ఒళ్లుకడిగి తుడుస్తున్నాడు— చింపిరి జుట్టు నవరిస్తున్నాడు— ప్రక్కను చిలునవ్వు

మొగంతో మధురం నిలబడి “శామ్ కి పట్టు సూటు కుట్టించాలండీ. చూచేరా? ఆపులిగోడు పతకం వాడిమెడలో ఎలా వెలవెలపోతుందో! మాయవైనాసరే నాలుగురంగు రాళ్ళేనా ఆ పతకంలో వేయించారుకాదు.

లక్ష్మణరావు—మాయరాళ్ల గ్రహచార మేమే? మంచిరాళ్ళే వేయిద్దాం. పెద్దవాడయి దాకా దీన్ని శామ్ పెట్టుకుంటే తరువాత కనకం పెట్టుకుంటుంది. ఇవాళే ఉమ్మడియారోకి వ్రాస్తూ పతకం పంపుతాను.

మధురం—అ! వచ్చే! ... అడుగో నండీ, వచ్చేమి అడగండి. అట్టే కోప్పడకండి, నేడుస్తాడు.

అని పరుగున వెళ్లి వీధి తిలుపు తీసింది.

సహజంగా మెత్తగా నల్లగా నిగనిగలాడేదయినా సంరక్షణ లేక సుదర్శనం జుట్టు ధూళిపడి కొంచెం యెట్టివాకుగాను చిక్కుపడి కొంచెం బెరుకుగానూ కనబడుతుంది. అక్కడక్కడ చినిగిపోయిన తెల్లని లాల్చీ తొడుక్కున్నాడు. బాత్తాయీలవంతు చిన్న దారపుపోచలు కట్టుకున్నాడు. పంచెకు కూడా చింకులున్నాయి కాబోలు, అటునుండీ యిటునుండీ మూడకు కొంగులు మల్లించి కట్టుకున్నాడు. చేతిలో యేదో ఇంగ్లీషుపుస్తకం ఉంది. తొమ్మిదిన్నరగంట లయింది. ఏదో యింత తినేసి బడికి పోదామని వచ్చేడు. వస్తూనే చీడీమీద కిటికీలో లాల్చీ పుస్తకం పెట్టి పెరట్లో నూతివద్దకు నీళ్లుపోసుకుందామని

వెళుతున్నాడు. లక్ష్మణరావు క్రీగంటను వానిని చూచేడు. మధురం ముఖం కోపంగా పెట్టింది.

లక్ష్మణరావు—బా! ఏమిటి నీ వేషం? ఆ పూట కీ పూట హోటలుకు వచ్చినట్టు తిండికి వస్తున్నావు! మరి యిక తిరిగి చూడవు! పనికివాలవు! నీ వవతల చదువుతున్నావో సాముచేస్తున్నావో యెవరికి తెలుస్తుంది? అది కాక ఒకనాడు రాత్రి ఎనిమిది గంటల కొస్తావు, ఒకనా డారుగంటలకే వస్తావు. నాకంటపడనే పడవూ! ఇంట్లో ఉన్న మనమిద్దరమూ రెండు సార్లు భోజనం చెయ్యడమా? వడ్డించేవాల్లేలా యేడుస్తారు? ఏదో వేళ నిర్ణయించుకోలేనా? పగలుకుపగలూ రాత్రికి రాత్రి అలాగే?

సుదర్శనం — (హామముడితో) నాకు సొంతపుస్తకాలు లేవా, తోడికుట్టువాళ్ల నడిగి చదువుకోవాలి. వాళ్ళ సమయం కనిపెట్టకపోతే పుస్తకం కావలసినప్పుడు దొరకదేమోనని కనిపెట్టుకుంటాను. అందువల్ల ఒక్కొక్కనా డాలస్యం అవుతుంది.

లక్ష్మణరావు—అబ్బ! ఎంతదరిద్రం వెళ్లబోసేవురా! నాయనా! ఊరుకో! ఊరుకో! ఎవళ్లయినా వింటే నిజమనుకుంటారు. ఆగోసాయి వెధవలనుకూడి బాగా తయారయ్యేవు. నీలాటి వాణ్ణి కన్నందు కబ్బకు రెండూ, అమ్మకు రెండున్నూ!

“అమ్మకు రెండు” అనేసాకి సుదర్శనం తండ్రివైపు చురుచుతూచూచేడు.

లక్ష్మణరావు—ఏమిటా అలా చూస్తున్నావు? నన్న భయపిస్తున్నా వేమిటి? గుడ్డు వచ్చి పిల్లను భ్రమించిందట! అబ్బో! వ్యవహారం శ్రుతిమించి రాగాన్న పడుతూండే! నేనింతా అనుకున్నాను. నీ వోయింటివాడవయి పనికివస్తావన్న నమ్మకం నాకు మొదటినుండీ లేదు. ఆ దౌర్భాగ్యుడు మనమామను పోలేవు.

సుదర్శ—నేనెప్పుడేం చేసేను?

లక్ష్మణరావు—నే నేం చెప్పేనో అది తప్ప అన్నీ చేసేవు.

సుదర్శనం—నీవేం చెప్పేవు?

లక్ష్మణరావు—ఏమిటి ప్రశ్నోత్తర రత్నమాల? నీ నలూ అడుగుతూ ఉంటే ఇలా సమాధానాలు చెప్పుతూ ఉండడమే నా యేమిటి నాకు?

సుదర్శనం “ఉం” అని పెరట్లోకి వెళ్లబోయేడు. లక్ష్మణరావుకు కన్నులు మొయ్యాకోపం వచ్చేసింది. “ఏమిటా ఆ క్రిత్యం! ఎక్కడి కలా నను దలవరించుకొని వెళ్లిపోతున్నావు! నీకింత నిర్లక్ష్యంగా ఉందా? (తల పంకించి) అబ్బీ! సుదర్శనం! నీకు మైవారిటీ తీరింది. ఇన్నాళ్లూ యేదో నా శిక్షింపడన లేకుండా నిన్ను పెంచి పెద్దవాణ్ణిచేసి ఇంతో అంతో చదువు చెప్పించేను. నీకు భయభక్తులు మానిపోయెను. విశ్వాసమేనా లేక పోయిన తరువాత నా కెందుకూ ఈ దేవు

లాట? ఇక నే నేమీ నీకు చేయలేను. తెలిసిందా? మీ మామగా రింటికి వెళ్లు. వాడూ పట్నంలోనే కాపురమన్నాడు. నీకు కడతేరా చదువుచెప్పించి పెండ్లి అని చేస్తాడు.

సుదర్శనం—వాళ్ల కే తిండికిలేకయిబృంది బడుతుఉంటు నాకేం పెడతారు?

లక్ష్మణరావు—అయితే చిన్నవాడవా యేమిటి? పద్దెనిమిదేండ్లు దాటేయి. స్కూలు పైసలు దాటేవు. ఇంటర్మీడియేటు చదువు తున్నా నంటున్నావు. ఈచదువు చాలును నీ పొట్టపోసుకోడానికి. ఇంట్లోసామ్యంతా ఖర్చు పెట్టి బి. ఏ. పాసయిమాత్రం ఏం చెయ్యాలి? ఎంతచదివినా ఒకటే. నే నేం పాసయినాను. మా మేనేజరే పేసయినాడు? గడుసువాడ వయి యజమానికి నచ్చేటట్టు పనిచేస్తే యీ చదువే చాలును. ఆతానీల్దాగు కచేరీలోనో డేల్లోనో రోజూపెళ్లి పని నేర్చుకోకూడదూ? ఎద్దునచ్చిన దాసరిలా గెండుకూ యీతిరగడం?

సుదర్శనం—ఇప్పుడు పనేమిటి? ఈ ఆరు నెలలూ యెలాగో యీడ్చేస్తే పరిశులయి పోతాయి. తరువా తేదో చూచుకోవచ్చును.

లక్ష్మణరావు—ఆరునెల లంటే నీ కంత సుఖపుగా ఉంది కాబోలు! సామ్యిచ్చేవాడి కష్టం నీకేం తెలుస్తుంది? ఇంతకీ ఆపరిశు పాస యితేమాత్రం ఏమిటి తేటు? లేనిపోనిపేషాలు వేసి నన్ను షకేరునిచేయక ఏదో నౌఖరీలో ప్రవేశించు. నీకు కావాలంటే సిరస్తాదారుతో

నేను మాట్లాడుతాను. అతడు నా మాట కాదనడు.

సుదర్శనం కళ్లనిండా నీళ్లుసింజేయి. గా లిలో రెలులాగు గడగడలాడేడు. చదువు

“సుదర్శనం కళ్ల నిండా.....గడగడలాడేడు”

మానివేయడం తనకిష్టం లేదు. మానకతీర దేమో! నరేకానీ, యెలాఉంటే అలాగే ఉంటుందనుకొని తిండితినకుండా లాల్చీ తొడిగేసు కొని పైకి వెళ్లిపోతున్నాడు. అతడు వెళ్లిపో యీదాకా ఊరుకొని మధురం-‘అయ్యో! అదేమిటండీ! బాట్టెడలా తిండితినకుండా వెళ్లి పోతున్నాడూ? తిన్నాకేనా పెట్టేరుకాయా చీవాట్లేనోనూ? జ్ఞానంవచ్చిన పిల్లాడు. శౌర్యపడదూ? అండులోనూ ఈరోజుల్లో పిల్లలు

చెప్పివట్టు పెద్దవాణ్ణి వినాలి.....శిమి టలా చూస్తున్నాను? ఇక నామీద కోపపడడం ఉండి పోయిందేమిటి? ఇక బాగుంది! నాకేలా! మీకంటే నాకెక్కువ తెలుసునా యేమిటి? ఆడుదా న్నవడంచేత ఉండబట్టక అలా అన్నాను. మ రారొసరానలు మానేసేలెండి. కచేరికి వేళకాలేదూ? వంటకాలేదని ఊరికే తొందరపెట్టేరా? ' అంది.

లక్ష్మణరావు—లేస్తానుగాని మధురం! ఈవెధవని మరి గుమ్మర్రొక్కనీయకు. వీడి తలతిరుగేదో చూద్దాం. పెద్ద యెట్టేటున్న వాడిలాగు పెడమొగం పెట్టుకొని వెళ్లిపో యాడు. ఆ చదువేదో ఏలా సాగుతుందో నేనూ చూస్తాను.

౪

కొంతకాల మయింది. సుదర్శనం మరి తండ్రికంటే పడలేదు. కలకత్తాలో రైల్వేలో నౌఖగీ సంపాదించుకొని కాలక్షేపం చేస్తున్నాడు. మేనమామ కూతురును పెండ్లిచేసుకున్నాడు. జీవితం సుఖంగానే గడుస్తోంది.

తండ్రికీ కొడుక్కీ ఉత్తరప్రత్యుత్తరాలయినా లేవు.

అనాడు మధ్యాహ్నం చాలా జబ్బుగా ఉండి లక్ష్మణరావు చావడిలో మంచంమీద పడుకొని ఉన్నాడు. మెల్లగా బాటతూన్న వాని కన్నీళ్లు మధురం పైటచెరగుతో తుడుస్తోంది. శ్యామలరావు, కనకం ఏడుపు మొగాలతో మంచందగ్గర కూర్చున్నారు.

పొరుగు భీమారావుగారు వచ్చి “అయ్యా! లక్ష్మణరావుగారూ, కీడించి మేలెంచమన్నాడు-ఎందుకయినా మంచిదీ ఒకవిల్లు వ్రాసేరు కానూ?” అన్నాడు.

లక్ష్మణరావు—వ్రాసేనుబాబూ! వెనుక వ్రాసేను. మధురం! ఆవిల్లు తీసికొని వచ్చి భీమారావుబాబుకు చూపించు.

భీమారావు—వాస్తేనరే, చూపించడమేలా? మీకిలా సుస్తీకా ఉన్నట్టు మీపెద్ద బబ్బాయికి వ్రాయించేరా?

లక్ష్మణరావు త్రుళ్లిపడి ప్రక్కకు ఒత్తిగిల్లి పెనవివనకించేశాడు. కన్నీళ్లు వలవలా కారేయి. అతనిముఖం మరింత పాలిపోయింది. వడకుతూన్న కంఠంతో “వాడెందాకూ? వీళ్లు నాకు సంరిక్షణచేస్తున్నారు కానూ? ఇంతకంటే వాడెంచేయగలడు?” అన్నాడు.

భీమా—అదికాదు. మీరొక మాటు చూస్తారని.

లక్ష్మణ—నన్ను నిర్మోహుడుగా చేసేశాడు బాబూ, వాడు. వానిని చూడాలని నా కెన్నడూ లేదు సరిగదా, వానిని చూస్తే నాకు దుఃఖంకూడా వస్తుంది. వాడికర్మం! నేనేం చేస్తాను.

భీమా—అదికాదు లక్ష్మణరావుగారూ, మీరు మరోలా అనుకోకండి-మీరింతజబ్బుగా ఉన్నారా? ఒకవేళ ఎటువంటి ఎటువచ్చినా పనికివస్తాడని.

లక్ష్మణరావు—అఁ! పనికి వస్తాడా?
(అని మరింత పాలిపోయేడు.)

భీమారావు—పనికి రావద్దూ మరి?
మనము హిందువులము కామా?

లక్ష్మణరావు—ఔను లేండి!

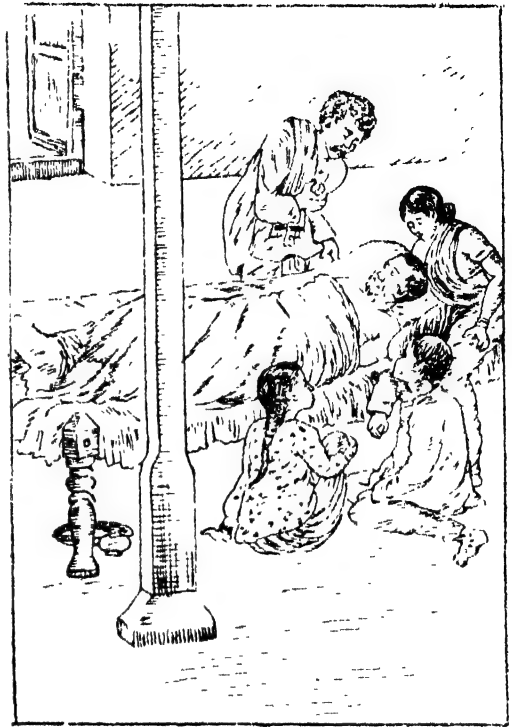
అని కన్నీళ్ళొలికించేశాడు. మధురం
మొగం తేరిచూచేడు. ఏదో చెప్పబోయి గడ
గడా వడికిక న్నులు మూసుకున్నాడు.

భీమారావు నిదానించి అతని ముఖం
చూచేడు. ఆ ముఖంలో అప్పుడే మృత్యు
చిహ్నాలు కనబడుతున్నాయి. “లక్ష్మణరావు
గారూ” అన్నాడు. లక్ష్మణరావు మెల్లగా
కన్నులువిప్పేడు. వానిలో తిథికుతగ్గిపోతూంది.

భీమారావు—ఏమిటి చెప్పబోయేరు?

లక్ష్మణరావు—ఏమిటా? (కన్నీరు జారి
పోతూంది).

భీమారావు—చెప్పండి. సంకోచం యెం
డుకూ? వీలయితే మీ రెండు చెపితే అలాగే
చేస్తాం.

“చెప్పండి. సంకోచం యెందుకూ?
మీ రెండు చెపితే అలాగే చేస్తాం”

లక్ష్మణరావు—అపెద్ద బ్బ...యి...చేసే
...పనేదో...శ్యామ్...చెయ్యకూడదూ!

మా చందాదారులకు

మా కార్యాలయమునకు వ్రాయు ఉత్తరములు మొదలయినవానియందు తమ ‘చందా
దారు’ సంఖ్య వ్రాయవలెను. లేకున్న ప్రశ్నోత్తరములు మొదలయిన పనులను జరుగజాలము.
చందాదారుసంఖ్య భారతి కవరుకాగితముపై తమ విలాసమునకు ముందున్నది. చందా
దారులకు భారతి ౧౦-వ తేదీ లోపల అందకపోయిన యెడల వెంటనే తిపాలువారికిని, మా
కార్యాలయమునకును తెలుప గోరెదము

— మేనేజరు, ‘భారతి.’

కురుపితామహకోదండగుండవినరక్త-పాదాలును గణ్వనారదాద్యశిష్యమునులు
తస్మైసతులుపుత్రనర్గంగా గలుగునభగ-హింతు శ్శత్రుత్వాప్తితోఁగృష్ణుఁడీట్లుఁజలికె:

మానవనాథ! యన్నిట సమంజసాద్భుతాగ్రాట్టివాడె మీ
వైనను నాకుదోఁసె శుభానవామిగ్గ ముఖంగఁ జెప్పిగా
నే నిట కేగుదెలితి గదంఁగ బంధనసాహ్వాదంబునకె
మానితభారతాస్వయ మనారతమున్ గ్రీయ ముండునట్లుగిళ.

తులువలుసెప్పెడు పెడఁబుగ్ధుల నూకొని నన్దియమునఁ దొడరెడి కొంకుకున్
వలచి సగర్భుల బంధునుఁఁబుల బహిష్కర్తె? యగర్భహరిచిచారం!

ఈకురుకుంబునకున్నె సీవ కుకురు-గాపె యుం దెవ్వలెవ్వ రేగలిని జనినఁ
గీడుమోలును దోచి నిన్నుఁ గూడుఁ గాన-జగము మెచ్చెడుగతిఁ బొందఁ దగనోనర్చు.

సుకుచిరఘర్మయుక్తము యజ్ఞరమణీయము నిత్యసత్యని
స్ఫురిత మమేయసద్గుణవిభూషితమై పెనుసొంగునట్టి యీ
భరతకుంబు! వన్నెయును వాసియుఁ బోవఁగఁ జేయనేల భూ
వగ వరకళాళితన్న చయభాసితపాదసంఘహద్వయా!

వినుము పగన్ దగ్గఁబడిచి విశ్రుతశాంతము నూడె నీదు సం
దనులును బొండవేయులు ముదంబున నుండుట మేలు నాకు నీ
కును గులమంత కీన్ద్రతికోటికి నుర్వికిఁ బోరికల్గఁ గ
ల్గును జమి కీడు గాన నృపకుంజర! యెమ్మయి సంభినేయనే.

అచ్చపుండెలికీర్తుల నలరుచుండు-శత్రునత్రేతిపాలు వంశమున కకట!
నేఁడు నీచేత నొక కీడు మూఁడెనేని-సంయశంబెట్లు దరియింతువయ్య! చెపుమ.

నేరుతువు నీవు పాండవకారపులను-దెఱుగుఁ డైకొని శాంతత నెఱివహించఁ
జేయఁ గురురాజ! దాన భాసిల్లుఁ గీర్తి-పొరియు భూజనమెల్ల నామోదభరము.

కుంతీపుత్రులు తండ్రిలేనిజలై కుందంగ నవ్వారి నీ
పెంతేఁ బ్రోచితి చిన్ననాటఁగొలె నువ్వీశోత్తమా! యిట్లు ని

శ్చింతస్వాంతత వారి వీడదగునే; చేకొంద నీకుండ ట్టా
కాంతావల్లభ! పారిమొందఁ గడువీరకా వారి రక్షింపుమా!

అయ్యసంపునఁ బదియురెండబ్బములు నె-సంబునం దొక్కవన్న మజ్జాతచర్యఁ
జలిపితిమి; నిూడ నర్థరాజ్యనిబడసి-సుఖముయై యుందుమని వాగు చూచుచుండ.

శృంగీయుఁ బెరింగుగలిగినఁ దత్తనయులు-నెవరు గొల్లగానివారయ్య నేమికోఱత ?
కుటుము పాడియు ధర్మము గొనలుసాగు-సంచుఁ బాండవేయులు వచియించుచుండ.

కొడుకువాఁ డెయి మార్తెండ్ర సడలేమమ్ము-గనికరం బేన ననముల కనుచుఁగాక
ధర్మమూర్తులు భీష్ముడు ధర్మగురుఁడు-తన్ను బోధించి మముఁ దేర్పదగదొ యండ.

గొనము గని ధర్మముఁ డా-తని యనుజులు సట్టివార ధర్మం బెన్నం
డును విడువరియు నీమెఱుఁ-గని యదినో తలఁపు మింత కరెననాథా!

మిను మింద్రపుష్టపురం-బున ధర్మజుఁ డుండి నిన్ను భూపతితానం
బును గొల్వొగఁ జేయుకనని-జననకుఁ డాతండు దగ్విజయ మొనరించె.

ఉన్నతి నీగతి నటవా-కున్న సహింకయ యల సుయోగసముఖ్యుల్
వన్నరె బూదము సిరిగొని-యన్నా! పొంచాలి నీడ్వరా కొలుపునకు.

ఒడఁబడితి వీపు దానికి-నొడయఁడ! ధర్మముఁడు సత్యమూని యనుజులక
దొడికొని నని నడలియు ని-స్సడు పూనికఁ ద్పి నీదు పొత్తానించు.

విషయము శౌరవమ్మును వివేకము సత్యము శాంతి దాంతియున్

ఘనతరధర్మవర్తనము గల్గిన ధర్మసుతుం డచేయశో

భనగుణశాలిగాఁడె జనవల్లభ! తాఁ దనుబోలుఁగాక యే

జనఁతుండఁ దాదృశేనస్వగణరాజి ప్రకాశమొందెనే!

కౌరవపాండవేయుల కఖండశుభావహమైన మార్గ మీ

దారి వచించితిన్ దమ హితంబునుగోరి భవత్పుత్రుండు ధా

త్రీరమణాగ్రగణ్య! కడుఁ దేకువమాలినవాడు లోభి యే

నేరుపుచేతనైన నతనిన్ దగనోరిచి వారిఁ దేగఁడే.

పాండవు లేగితివైనం-భండన మదికాకయుండ మది నెంతరు నిన్

నిడుమనంబునఁ గొల్వొగ-నుండుదు రది లెస్సతలఁపు ముర్వీనాథా!

ఇదియు నీమది కప్రియంబయిన భూమిశాగ్రణీ! యింతకు
గదియక వత్తురు మిమ్ము బంధువులు సంగ్రామంబున నీదునె
మ్మది సీరెండు దెఱంగులం దొకటి సంభవించి చెప్పందగు
విమరద్రోణకృపాపాదసయు లెఱేమోదము బొందఁగల.

అని కృష్ణుఁ డిట్లు వలకు న-వనితి సభ్యులను గగురుపాఁసింది యచే
తనవృత్తి నుండి రెంతయుఁ-దనకు నెదుర్కొనఁ మా నీయఁ దల్లపడఁచుచు.

గురుఁడు పితామహుండు జనకుండును జెప్పెడు సంతవట్టు చే
ప్పిరి, తరువాత నెంతయును వెంగల్చిన సుయోధనుం డెవం
కరణధురంధరుండు వినఁగా మదిన్ బొడవ నారిమాట లం
హరి యది కాంచి రక్షకమలాశుఁడునై యిటు నొప్పువానిశ్రీః:

అకటకట! సుయోధన! యహంకరణంబు దొఱంగు; పాండుపు
త్రకులకుఁ బంచయుమ్మ తమత్వంకి రాదగు నుర్వి పాఁక; స
త్సృజకము మెచ్చురీతి యిది; ధాత్రికి దాన సుభవహంబగు
వికసనముంచు నీదగు వినిర్మలకైర్తి నిమావిలాసముల్.

రాధేయముఖమహాయోధులు-గలిరెంచు దన్త నూహించెద వా
యోధనమునేయ నీపు సుయోధన!-నిను బోలు పెడఁగు లుర్విగారే.

ఒక్కఁడకాదు. యోధుని సుయోధన! గోగ్రహణానక మిమ్ము
మిక్కిలివేటి యర్జునుండు; నెవ్వగనొందతిగాక; యప్పుడు
కైక్కిన కర్ణ సౌబలులు సీభవ యసహోదరుండు వా
రెక్కవనోయి రేడ్చెఱవహించు నింకఁ నిన్నుఁగూర్చి?

అకట! యప్పటియర్జునుండు వనవాసామాసకన్నుండు పై
నికహినుం డసహాయతొరుండు సుమా; నీవన్న నానాభయ
నకనేనానిచియోగము-ర్థివియు గన్గిద్రోణభీష్మాదుల
రకదంబుండువునై నేమయితివో రారాజ! నుర్యోధనా!

రథికుం డమ్మహానీయవీరనరుఁ డోరారాజ! నక నీయసా
రథిఁ గాలంతకమూర్తి వాయుసతు సంగ్రామస్థానాట్యరం
గధురీణుల్ గవలక యుధిష్ఠిరుని విక్రాంతిచ్చటామూర్తి స
ద్రథికవ్రాతముఁ గూడివచ్చి ఘనకౌరవ్యాటవిక గాల్పఁడే?

నేనూ మారాజీ ఎప్పుడూ యిల్లాగే వున్నా
మా! అనిపిస్తోంది. గతించిన విషకాలం,
రాబోవు నిషకాలం, మాతో సలిచివున్న
ఈ నిమేషకాలంతో మేళవించి చుక్కలకూ
వాళ్ల రాజకుకూడా ఆనందసందేశాల సంపు
తున్నాయి.

ఎన్ని నిశలో! గతించిన నిద్ర మొన్న మొన్న
టిదాకా ఆవలించి కలవరిస్తూనే వుంది.

ఎన్ని నిశలో! విడచిన వేసినిట్టూర్చులూ, కళ్లల్లో
మెరుగుతూండే నవ్వున్నాల్లా కురుబ, తాల,
కనల్సి, సరసవృష్టిని దిగజారి విశ్వాన్ని వివశం
చేశాయి.

విధివిరామం లేక జపించిన మారాజి రాగ రేఖ
మొన్ననే నాదబ్రహ్మని ఓంకారంలో కలిసి
వినిపించింది.

నేను ప్రేమబాధన పొగిలి, సోగి, శ్రీభంగవనవి
కూర్చుకొని ఆశాక్రతితిలో కుంచుకొని పో
తుంటే, ఆమె మహారాజిమై చిరునవ్వుచిలు
కు తొలకరి మబ్బులూ దైవతపథానుండి నా
కెరుగుగా నవతరించి తన హృదయమయ
మారుతాల ప్రసరించేది. అంత నాహృదయం
మిసిమించి కుసుమించి పరిమళించేది.

ఎవరో నింగినీలాల చాందినీ చీల్చికొని వచ్చి
నిశ్శబ్దరజనీడీమూత రాగప్రశస్తి నాలపింపక
గుసగుసలుపోతూ మమ్మే తిలకించేవారు. శశి

రాజును కళ్లమూయ మని శాసించేవారు.
వెన్నెలచిన్ని పువ్వులు మామీద జలజల
రాల్చేవారు. పాపం! ఆలోకులకు నేనూ మారా
జీ అంటుంటో యిట్టం. మాది అతిలోక
సాంద్రతృప్తి యని వారికి తెలుసు.

నారాజి ఆమె సుధాపునీతనితదృక్కులతో
నాలోకికథావాని నన్నిటిని దహనం చేసింది.
తన దరహానవల్లిక నా హృదయంలో నాటి,
అంటకట్టి విరుగుతోట పెంచింది. నా చూపు
మేరదూరంలో వుండి మా యిద్దరి మధ్యనూ
విశ్వాన్ని యిమిచ్చింది. నాకు మారాజికి విశ్వ
మే విడని కొగిలైంది.

నేను రాజకొగిల్లో విశ్వముంటూంటే వెరిగా
పొగిలి కనలిపోయేవాణ్ణి. నన్ను విశ్వంలో
వాణ్ణిగా చూడేది కాదు. నన్ను తన కొగిల్లో
నిగి చొప్పించేదా కాదు. నన్ను విశ్వంలో
నుంచి పేరుచేసేది.

ఎందుకీల్లా చెప్తావంటే?

విశ్వాన్ని తన అనంత బాహువులూ సాచి కొగి
లిండుకుంటూంటే నేను పైనుంచి చూడాలంటే!
చూసి మారాజి శక్తిసంపద లెంత! అని
మెచ్చుకోవాలంటే!

నేను విశ్వాన్ని కొగిలిస్తూంటే తనేమో దూర
దూరాలకు తక్కుచూ తారిపోయి విశ్వం
నాకొగిల్లో యిమిడక నాయెడట నిలిచి పక
పకా నవ్వుతుంది.

ఏమి నవ్వుతావు రాజీ! అంటే విశ్వాన్ని కౌగి లించుకుంటూన్నా నేనద్యబాహినేయనిట... ఆరేయి విశ్వమంతా అవశ్యమై నిశ్చలసుషుప్తి లో మునిగిపోయింది. నేనంత చేతులు దొప్ప గట్టి నాముఖానికి దోయలుంచుకొని నాలో కూడ అనంతబాహువు లెప్పుడు విరిసికొని పోతాయి రాజీ! అని అడిగాను.

“ఎప్పుడు నీవు నన్ను చూడగా ప్రేమపాగలు చిమ్మకుండా, త్రిభంగదవికూర్చుకుండా అవలోకితేశ్వరస్వమిలా నిలుచుంటావో అప్పుడు” అని నన్నుగా నానందేశహాని! నందేశం సంపించి రాజీ. అయ్యో! నేంకా అప్పుమర్త్యకనే! అని నేను వెరుగుతో వైస్పృహ్యం పొందాను.

అంతలో విశ్వహూననదస్సనం నాదృష్టినుండి మారిపోయింది. చీకటే క్రమ్మింది నన్ను మా రాజీనీకూడ.

ఆమె కొంతసేపు నభోలక్ష్మి నీలిచెరగులో దాగుంది తరువాత వాలుజడనల్లకుంచే చేత పట్టుకొని అల్లా అల్లా తిరిగిపోయింది—స్వర్గ పేటిలో దాడుకున్న కీరీటంబూద చిత్రితమైన నారూపం చెరిపెయ్యాలని—

ఒకసారి తారామోహనమూర్తి నన్ను ఎర్రగా చూచి, రెండు కరుణాశ్రువులు రాల్చి ‘వీడిబ్రతు క్రితే!’ అని తన నీలిసాధంలోని మధుమందరం చేరుకున్నాడు. తారలన్నీ రాజుగారి అరుణదృక్కులు పోల్చుకొనలేక కోపాతిరేకముచేతనే అనుకొని గబగబా భువికి రాలిపోయినాయి. నేనంతే అల్లా నిల్చిపోయినాను.

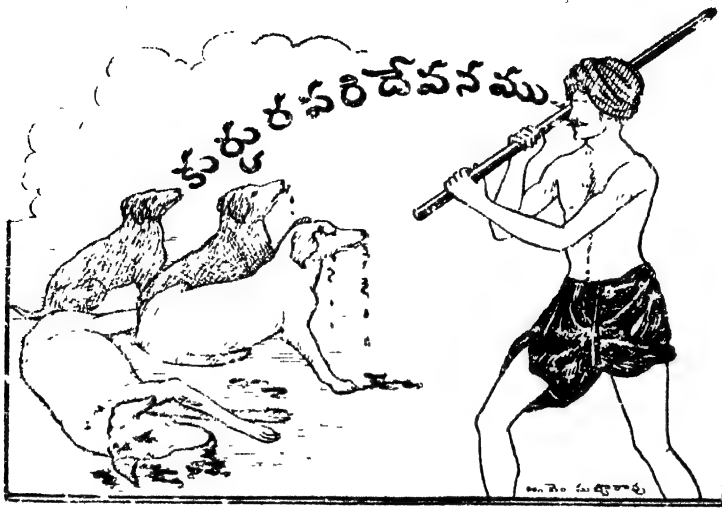
చీకట్లు క్రమ్మినై. నారాజి మల్లీ నావైపుకే యాత్రసాగించింది. పెక్కి పెక్కి పసిగోలగా ఏడుస్తూన్న నన్ను చూసింది. ప్రసన్నత దొరకించుకొన్న హృదయ మవడంచే నన్ను కామించింది. నన్ను చేరి నవ్వుతూ తన కరాలింగనాల్లో భూగ్భవలోకదృశ్యాలు చూపింది. జలజలప్రవిస్తూన్న నాసెలబాలు తనలోనికి పారించుకుంది. దివిజగంగ తనలో యిముడ్చుకున్న ట్టేనవ్వుతరగల చిమ్మింది. * * * * ఇంతలో ప్రళయం క్రమ్మిస్తోంది. వియత్తిలపు నీలిచురుపుటాకా లన్నీ తెగిపోయినై. ఫేనగాసు లన్నీ ప్రళయ ఝుంఝానిలంలో కలసి ఆశాంతంగా కెగిరిపోయినై. నభోలక్ష్మి కార్మాయిలు పెదపుంబిప్పి, దాప్తాగ్ని మ్మి ప్రళయబీకరింగా మృత్యుకేళి నలిపింది.

ఒకమెరపు సువర్ణ మేఖలై మమ్ము ఆనరించింది. మరొకటి మమ్ము స్వర్గపుద్యానాల్లో దింపింది.

ఆసువర్ణమేఖలు మమ్మికా కుడిస్తూనే వుంటుంది. మేము చేతులుపట్టుకొని “ఒప్పులకుప్పా! ఒక్కూరిభామూ” ఆమెతూ తాండవ నృత్యకేళి చేస్తాం మామగ్గనే విశ్వం ఆమెతూ పాడుతూ, హాయిగా తేలుతూంటుంది. అప్పుడు మేఖలు కరగి చిన్న చిన్న గీతులై మాకు ప్రేమసంగీతం వినిపిస్తుంది

విశ్వం అవశ్యమై వూటే మేఖలు మమ్ము కుడించు కుంటుంది. మేమంత అనంతంలోనికి సాగి పోయి కేసుకుంటాం. మల్లీ విశ్వం మేల్కొనగానే దాన్ని మా విడని కౌగిల్లో యిముడ్చుకొని శ్రావ్యగీతుల గాలించి తేలిస్తాం. ఇదే మా ఎడలేని ఆట; తేటిపాట.

నిడమర్తి ఈశ్వరప్పగారు

వినియు నిమయు, గుండు బేల్పుయు, నామెడ గత్తి నలుకు మకట కతినహృదయ !

బడి తెమోడు తొను గులుగుగొట్టు ట దేటి లీ యయ్యెనోరి మాలవాండ !

కుక్కను గొట్టి పాము పొక్కును గుడి గట్టిన నికర బోవ దటంచు

జెక్కుని నలికెడి నుడి నీ విక్కరిని జెవిని పెట్టవేలా మాలా ?

ముక్కు నోటను రక్తము గ్రక్కెకొనుచు-మెదడు ప్రక్కలై చిదురు పల్లెదరివడగ

ప్రేలు నాలుకం గిటచి నే నేలగుల-భయము గొలుచు నాడు భీభత్సరూపు ?

తినుటకుగాను నన్ను గవతేర్చుట ! మూనిసిపాల్నివా రొసం

గిన నొక భేదనిచ్చుమునకే యిటు బుద్ధితై బ్రాణమైనది

యను సమకట్ట వాడ నక్కా ! యిక నొక్కెడ నిన్ను మేటి సా

మ్ముడ దనియిన నట్టి యిఘముమ్మనుకూర్చగఁ జోపు ఘాతుకా !

నిక్కముగఁ జచ్చిన నరండు కుక్కకలువ ?-కటచిన న్విలుగులముదా కటవెయెందు ?

తెలుగొకటి యన్నె ని దడ్డిరెబ్బ కకట ?-కుక్కలం జరిగెగా నెట్లకుక్క నీవ !

ఘోరహత్యలనేని కోణంగినటనల నిక్కట్టులను వాయు నొక్క-వెట్టి

ప్రభుగారి బ్రుగి ప్రజల బీడించెయు నుద్యోగమున నిల్చు నొక్క-వెట్టి

స్త్రీగాలి నోకినం జేలమ్ము జాతి మదోన్మత్తతంజెందు నొక్క-వెట్టి

అండ నెవ్వరినే నన్యాయముగఁగొట్టి యెక్కసక్కెము లాడు నొక్క-వెట్టి

ఎందఱున్నరు మూలొన నిట్టివారు-బడితల న్వారి గొట్టదే వరుసఁ బెట్టి ?

మందఱుకుల రోగము న్మాన్వజాతొ ?-సరియె మముఁ జంప మానినీ ! కరుణ మాని ?

పట్టెడన్నము నెట్టు నిూపదములకడ-దోకనాడించి భక్తిని దాముకులాడి
విచ్చు మూతిని గడుపును పెంకిలుబడి-చూపి కొంచును మను కృత్యములు మేము.

ఇదె పిచ్చెత్తిన కుక్కయం చనంగ రా దొదగు నల్లాడి నె
య్యదిదో స్థంబం బడంగ వీడక యమేధ్యులని నేనుబోలో
సాదం కిచ్చంగ భజించు మాకు మహా విచ్చు లెట్టులున్ రాక న
మ్మది యెట్లున్ను? కూచువెట్టి గనుమా మూర్ఖచానోద్యమున్.

“సర్కుసు”ల బెక్కు విదైము ల్బలెన, జేటి-నేటాను నెట్టులుబట్టి విచ్చి చంపి
మందలను దప్పమేడల న్నలెన, మిమ్ము-బలుపిదంగాల నేనించువారి నేమె.

ధ్రువమండలంబాలు నవలీల బసగతి బండ్లీడ్చువాని మావారె సుమ్ము
మంచుదిబ్బుకల్మి మాయమా మనుజుల నారయువారు మా వారె సుమ్ము
ప్రియులకు దూతలై ప్రేమంపుజాబులం నేగుచువారు మావారె సుమ్ము
చీకటి నీముందం జిన్నిలాంతుని లూని తారాడువాని మావారె సుమ్ము
చోరులందోలి మిమ్ము మీసాత్తుం గాచి-మించు నిశ్వాసమనను నేగుచువారు
ప్రాణముపైతి మర్చించి ప్రభుల మెప్పు-విడయంగాల మావారె సుమ్ము.

“హా”యని, “దైవమా” యనియు నాకలిచిచ్చున నేగి మేము “మొ
ట్టో” యని నోలునెట్ట నది యూరి కరిప్ప మటంచు “గట్టక
ట్టో” యని “నేయు” “ఫీ” యనియు నూరకతిట్టుచుం గొట్టినట్టు “గ
య్యో” యని యెట్ట చోగిరము నొక్కరుడే నిడ జేమి పాపమా!

అనను గప్పట్టి దేవదనమే న్నారనే? కన నీవు పొందు “కాఫి” గుంప!
బావ్వికై యెంచేని బోనే? కలదెల్ల పరిపెట్టకొంచునే చలిదకుంప!
మెతుకుల కింకే? మిట్టాడక సీపుండ తామ దేవతివె పెంకాటి నూప!
ఘాటకూళుల యుంటం బలిదగాకు నానింప నే? నన్ నమ్మవనే మూలమంప!
పుడమి పట్టుకవర్తులు పడిననాడె-దానగగ్గాదగుణములు వర్ధమయ్యె
భూతదయ యన్నమాటదే పొల్లువోయె-తొందా భూతవర్ష మువాపె మంటం గలిసె.
మునుపటి సదాక్షణ్యము-వెనుకకు దగద్రొక్కి యింట పికటముగా మా
శునకపు జాతిని నరుడ-“వెనుకటి గుణ మేలమాను పనురా” యనెదో?

నిముసము నిన్ను వాయకయె నెయ్యముఁ జూసి యొకండు సాకు లో
 పముఁ గలుగంగ నీయఁ డొకభాగమునందును, ముద్దఁగొంచు నం
 కమునవనింపఁజేసి నిజనందనుఁ డీన యనంగఁజెల్లు నం
 బ్రముఁగని నిన్నుఁ బెంచును, మమశ్వముఁజెందను నీమకుక్కరో!

పురువుఁజెడిసెంచు నహిణోదయమున నిశ్చస్నానమున నిన్నుఁ దనుపువారు
 గొలుసులు కంఠమాలింపవైచి భూషించి పేర్యెట్టి ముద్దగాఁ బిలుచువారు
 వండినమాంసముఁ బాలునివ్వలువేయి బిసకట్టునంజూని బెట్టెవారు
 తమ పిల్లలకుఁబోలె నెమకుడుఁ దగినట్టి దాంపత్యమును గూర్చఁదొంచువారు
 “ఆశ్మనస్వభూతాని” యనెడినుద్ద యొక్క నీపోషకునియంద నిష్కమమ్య
 నహహ! నినుఁబోలు నుకవాసి మహినిఁ గొండె? - ఆభిజాత్యశారవము సొమ్మరయ నీకు!

నీమఁబట్ట వారె చిత్రకూ మర్యాద-లందవా రటంచు పిందఁగాని
 నీమఁబట్టకున్న, నీమనగరజాతిఁ-బట్టియుకఁ డదెంతో బెట్టినేయు.

పోలేవా నీదానిని-జూలాలిని నీడ కిందు సోలెడినాపై
 నేలా తొలినరువ్వెను-బాలా! నీచెయ్యి యుండఁబట్టర? ఖలా!

గతభవంబునం దాటలం గాచి కాచి-దాడ్డునం బెంధులం జంపి దోచి సొమ్ము
 లడహరించెతి మేము ను మ్మిపుడ మాకు-దానినపుచావుఁ గరిచి ధాత వ్రాసె.

ఇటు మమ్ము బోలువా రెవ్వగున్నాడు? - మబభూతికుండ! నీన మమ్ము బోలేదవా?
 కానంత భేదంబు కలదయ్య మనకు-నీనుఁ జెందఁగఁబోకు మెత్తఁగింతు వినుమ
 ఉండ్లయుగ దండిగా నొకనాడుఁ దిసపు-యెంచుచు నుంటి మెమ్ముడఁ దిండిలేక
 మాటాడఁగలనంచు మనుజుఁడ నీపు-గోటు నేసెదవు, తక్కువ నుమ్మి మాకు
 నరసింహులముగాము, సరులముగాము-కరివైగులముగాము గ్రామసింహులము
 పెరియు “గృతజ్ఞ”మన నే రొక్కమాకె-యిల నంస్కృతనిఘంటువే ప్రమాణంబు
 ఘనతరవిశ్వాసఖినులము మేము- కనరాని విశ్వాసఘాతుకు ల్మీరు
 “భీ” యన్న మెంచుగా సిగ్గుండు మాకు-“నీ” యన్న నేమన్న సిగ్గున్నె మీకు ?

వినుడీ మా మొఱి, నీనులఁ-గనుడీ, యింకనైన మాకుఁ గరుణానిధులై
 “పెనుతుము, సుఖముండుండు మీ”-రని యభయ మ్మిడుండు కడు రయమ్మున మీరల్,

ప్రచ్యవార్తకల్పావళి

చిత్రము ౩

“కన్యాకాలే యత్నాద్వరితా”

కాలే యత్నాద్వరితా”
 వండిత శ్రీపాద స్తు
 శలుచుకుని మరణ

జ్ఞాము సాక్షాత్తుంది. కైత్ర పుష్పమి వెల్లింప
 కనక అప్పుడే యెంప చుగ్రునుంటోంది.

గాయత్రం ఎనభై మల్ల బ్రాహ్మణా గణగణా
 మా అస్మదే పుష్పే సంపద లయ్యునా వ్వాయి; గాని
 బాహ్య వాత్రం అప్పుడే చెరువుకి బయలుదేరినది
 చెరువుకి సదాశివోమా ఆమె కిదేస మం బ్రటి
 పం నీవ్వా వానీపి కేనేనుంది; కనక గనిమిదొక్క
 చిల్లి పనులు ముగించుచు నిగుడితో యేక బ్రతిని
 గడ్డపైం తిశేసి ముగ్ధి తొమ్మిదన్నరకి ఆలూం పెట్టె
 మని చెప్పి, ఆమె యే పుస్తకమో పుచ్చుకొని కొంచెం
 టూది. వార్వతీకం తనకి పుస్తకం లంటే సుబజ మేన
 అభిరుచి లేకపోయినా బాసకమ్మకోసమే తండు సుందల
 రూపాయల పుస్తకం లొక్కమాటే కొన్నాను. అయి
 దారు మానవత్రికలు కూడా తెప్పించుతాను. ఎప్పటి
 కప్పుడు కొత్తిపుస్తకాలూ వస్తావుంటాయి. పుస్తకం
 పుచ్చుకుం టంటే యిక ఆమెసవ్వరితోటే మాట్లాడెను.
 ఎవరేనా పలకరించినా కొంచెం అసంతృప్తి తెలుపుతూ
 నే జవాబు చెబుతుంది; కాని అలాగం వినపడిం టంటే
 మాత్రం ఎక్కడికియన పుస్తకం అక్కడికే ఆపేసి
 వెంటనే బిందె పుచ్చుకొని బయలుదేరుతుంది.

గోజూ ఆసమయాని కెవరూ ఫండివారు
 కారు; గాని ఆవేళ మాత్రం సారుకూరి బ్రాహ్మ
 డొకడు స్నానం చేసి, తడి అంగాస్త్రం నెత్తిపొది
 వేసుకుని, చెరువులోనే నుంచుని జపం చేసుకుంటు
 న్నాడు. అంచేత ఆమె చెరువులో దిగడానికి సిగ్గుపడి,
 పానంచాలకి పక్కని వున్న రావిచెట్టు కింద అటూ
 యిటూ చూస్తూ నుంచుంది.

సరిగ్గా యాసమయంలో యిరవై యేళ్ల వితంతు
 వొకామె నెతుక్కుంటూ దగ్గరికి వచ్చి యెంతో ప్రేమ
 తో “నీ పే రెవ రమ్మా?” అని అడిగింది. బాసకమ్మ

దానికి చాలా అప్యాయంగా “బాసకమ్మండీ పిన్ని
 గారూ” అని బగులు చెప్పింది.

“నేనా నీకు పిన్నిని కాను.”

“ఏ మాతాగూ నరీ?”

“గయ వు లే అక్కయ్యా అని పిలు.”

“అయితే మరి సంబోధం. నాకు చెల్లెళ్లే గాని,
 అక్కలు లేవు. మిమ్మల్నే అక్కగా చూసు
 కుంటాను.”

“అలా అయితే యిక ‘మీరు’ అనడం యెం
 దుకా నరీ?”

“శ్రావ్తకామా? అలవాటులాదాకా ‘నవ్వు’
 అనడానికి యెన్నెట్టుగా వు టుంది.”

“నిన్ను పిలిచాను గారూ నేనూ?”

“పిలిచాను, నిజమే—”

“అదిగో మళ్ళీ—‘వోనే అక్కయ్యా’ అని
 పిలు.”

“వోనే?”

“ఏం?”

“మీరు నన్ను వోనే అన్నారు కారెం మరి?”

“నాకూ అలవాటు లేకే. ఇక ‘వోనే’ అంటే
 ‘వోనే’ అనుకుందాం. ఏం?”

“అలాగే.”

“ఏది అలా పిలూ.”

“నీ పే రెవరే అక్కయ్యా?”

“ప్రాణాలు లేవివస్తున్నాయి ను స్వలా అంటే
 నూ. నా పేరు రంగనాయకమ్మ.”

“.....”

వాస్తవమును సీతో మాట్లాడాలనీ. కాచిదన్నం తింటారు కనక సువ్య పాత్రుకదా అని నేనూ అలాగే వొస్తున్నాను; నవ్వెప్పుడూ తారసపడలేదు. ఎప్పుడైనా యిద్దరమూ వొక్కమాటే రావడం తలపించినా యెవరో వుంటూ వుండడం చేత మాట్లాడకుండా వున్నారుమంటూ నల్లిపోతూనచ్చావు. ఇవారే లేదని మహూర్తం మంచిది."

"వొక్క మాటేనా చెప్పారు—"

"మల్లీ మీ రంటున్నావే"

"ఇంకా నలగలేదు కాదుటే?"

"ఎప్పుడైనా వొంటిగా దొరక్కపోతానా అని పూరుకుంటూ వచ్చాను. ఇవారే దొరికావు."

"నిన్ను చూసినప్పు డల్లా మాట్లాడా లని నాకు కూడా తోస్తూ వచ్చింది. ఏమిటో సాహసించలేక పోతూ వచ్చాను. నీ మొగం చూకాటప్పటికి యొక్కడో చూసినట్టూ, కొన్నార్లు కలిసి వున్నట్టూ—యేమిటో మనస్సు వురకలు వేరుపెచ్చింది."

"దృఢ మైన రుజానబంధం యేదో వుంది మనకి. వెనకటి జన్మలో యిద్దరమూ వొక్క కడుపున పుట్టి వుంటాం."

"అలాగే తోస్తోంది."

"అదిగో ఆ బ్రాహ్మణుడు పెళ్లిపోతున్నాడు నీళ్లు పోసుకుందాం రా మరి."

"పద."

౨

వీరుగున్నాగా ముందు రంగ నాయకమ్మ, పాంసపిట్టగా కానకాకల బానకమ్మ లిందెలు గుజాల మీద వేలాడవేసుకుని బయలుదేరారు. హఠాత్తుగా కలిసిన యీ స్నేహినికి ఆశ్చర్యమూ, యొక్కడూ నకుకు లేకుండా వొక్కమాటే — వొక్క క్షణం లోనే పెనవేసుకుపోయిన యీ చుట్టరికానికి ఆనంది మూ, యీ రెండూ సమానంగా మిళితం అవడంచేత

కొత్తగా పుట్టిన ననుసిద్ధుదంతరలా — యీమామూ కలిసి ఆయిద్దరి మొగాలమీదా నృత్యం మొదలుపెట్టాయి. అంతే చివరి పావచూమిదకి వెళ్ళేవాకా రంగ నాయకమ్మ వెనక్కి తిరిగి చూడలేకపోయింది. బాన కమ్మ కలకరించలేకపోయింది. అప్పుడేనా అవి యీమామూ యంకా గ బగుబ పొంగిపోతూ వుండడంచేత అతిప్రయత్నించిన అడచుకుంటూ, అటూ యిటూ చూస్తూనే బిందెలు ఎంచుచాల మీద పెట్టి, చెస్ట్ దిగి, గుండెల లోతుకి వల్లి, కంఠాలదాకా నీళ్లలో మునిగి, మల్లీ కమార్లందుకున్నారు.

"వొక్కమాట కావలించుకోనివ్వవుటే చెప్తే కిం"

"ఊ."

బానకమ్మ యీగ ఆంటూ చేతులు చాపగా రంగ నాయకమ్మ బ్రహ్మానందపడిపోయి, "యేవరోనా చూస్తున్నా రేమో బాబూ" అని నాలుగువేపులా చూసి జంఃతూనే గట్టి మని ఆమె కాగిటిలో చేరి గట్టిగా—అత్తలు ప్రార్థిగా కలిసిపోయే బంత బింకంగా నొక్కింది. బానకమ్మగూడా ఆలాగే చేసింది.

ఈస్థితిలో వారిద్దరూ కామమూ ప్రణయమూ కలిసిపోయిట్టూ, సౌఖ్యమూ ఆనందిమూ విశ్రాంతి అయి పోయినట్టూ, స్వర్గమూ వర్త్యులకమూ మిళితమైపోయినట్టూ, కీవాత్మా పరమాత్మా విక్యం అయిపోయిట్టూ వున్నారు. ఇలాగ వొక్క—కేవలమూ వొక్క క్షణ కాలం మాత్రమే వున్నారు. వుల్లగక్షణంయొక్క ప్రారంభంలోనే విడిపోయి వొకరికొకరు గజం దూరం లో నీలుచున్నారు. ఇద్దరికళ్లలోనుం ఆనందబాష్పాలు బాలువారి ఆపల్లెటూరి చెరువులో అంతర్యామిమలై త్రివేణీసంగమస్థానం కంటే దానికి వావిత్రిం సమ మార్పాయి.

తరువాతి "యేడుపు వస్తోందే చెప్తే!" అంటూ రంగ నాయకమ్మ కళ్లలో నీళ్లు పెట్టుకుంది. మాట్లాడలేక—బాష్పవిమర్శణంచేత చూపుకుండా పరిగ్గా చూడలేక బానకమ్మ తలవూపింది. ఇద్దరి పెదవులూ

రావిరేకల్లాగ ఆల్లల్లాపిపోయాయి. ఇద్దరికంటాను రుద్ధ స్వరా లయిపోయి శరీరాలు గరిగిపోయాయి.

“చెల్లీ ...”

“...ఏం...అక్కయ్యా?”

“ఈ దయ...యూ...అనుగ్రహం.....బతికి ఉన్నంత...కాలమూ...”

“అదేమి...ఓ...అ...క్కయ్యా...అలా.... అంటావు?”

“ఏదీ చేతిలో చెయ్యిచెయ్యి”

మాట్లాడకుండా బానకమ్మ చెయ్యి చాపింది. ఇద్దరూ వొకరిచెయ్యి వొకరు గట్టిగా పట్టుకున్నారు.

ఈసమయంలో వొక శూద్రస్త్రీ యెవరిమీదో రుంజుకుంటూ వచ్చి గబగబా బిందె ముంచుకుని ఏక్కా పోయింది.

“నీతో మాట్లాడా లనీ, నీతో స్నేహం చెయ్యాలనీ, నిన్ను ‘చెల్లీ’ అని పిలిచి, నీచేత ‘వోనే అక్కయ్యా’ అని పిలిపించుకోవా లనీ నేను తల్లడిల్లిపోతున్నాను. నవ్వు తారసపడినీ నీతో మాట్లాడానికి పీఠ లేకపోయినప్పుడల్లా నావ్యాధి ముందరే దహించుకుని పోయింది. తల తిరిగిపోయింది. కాళ్లు వెణకిపోయాయి. ఈజన్మకి యీసుఖం - యీ ఆనందిం - యీ సౌభాగ్య మేనా కలగ దేమో నని యింతకీ పల్లక తల నొప్పి నచ్చిందని వంకపెట్టి వొక్కొత్తనీ గదిలో కింద పడుకుని కుమిలికుమిలి యెడ్చీదాన్ని”

“.....”

“ఎవరో ఓనా యీ దుఃఖం వల్లబోసు కుంటే కొంత భారం తగ్గివుండును; గాని నోరు విప్పడానికి యిష్టం లేకపోయింది. విప్పలేక పోయాదాన్ని”

“.....”

“ఇలాగ వున్నదుఃఖం వున్నట్లే వుండగా కొత్త దుఃఖం వచ్చి గుండెకి యొగతన్నీది...చెల్లీ! చెబితే నవ్వు నవ్వు. నటన అని మూడా అనిపిస్తుంది; కాని

నే నొక్కొక్కప్పుడు తలచుకుని తలచుకుని మరణ వేదన—జ్ఞాపకం వస్తే...వచ్చు...”

“.....”

“నవ్వు గూడా యేడుస్తున్నావే. యేడవ కన్ను! యెనికేనా మాస్తీ - యేడి యే మైనా నవ్వు నాకు చెల్లెలివైనావు. నన్ను అక్కగా అంగీకరించావు. ఇలాగేనా దుఃఖం పరిచిపోవడానికి—నీ సుఖమూ, నీ ఆనందమూ—నవ్వే నే నని తృప్తిపడడానికి ఈశ్వరుడు మార్గం చూపించాడు.”

ఈ సమయంలో మల్లీ ఒక దేవాంగియువతివచ్చి “వేసంకాలం అయితే మాత్రం పరిచెయ్యడం లేదుటండీ మీమా?” అంటూ బిందె ముంచుకుని జవాబుకోసం చెవులు వెనక్కి వోరచేసుకునే కాళ్ళిడ్డుకుంటూ ఏక్కాపోయింది.

“ఇనాళ్ల యేకాదళి” అంటూ రంగనాయికమ్మా, “నిన్ను నే స్నానం” అంటూ బానకమ్మా బారుముడులు విప్పేసి పల్లెవాడు లు వేసినట్లు కేళిపాళాలు నీటిమీదికి విసిరేశారు. దానితో చెక సంతా నారు కన్నీసినట్లు యుపోయింది. అంత లోతులో వుండినీ యిద్దరూ చేతులతో నీళ్లు పలుకునే స్నానాలు చేసి ఆతికష్టం మీద మళ్లు వేసుకున్నారు.

“అసలు ముదట నన్ను నీ మొగుడికి యిచ్చడానికి నిశ్చయం అయింది.”

“యెంగుకు తప్పిపోయిందీ మరీ?”

“నా అప్పిష్టం మంచిది కనకా”

“అంటే?”

“నేను మోడునై పోయినా ఆతన్ని కళ్లతో చూసుకుని ఆనందించానని నేనా పెట్టెపుట్టాను కనకా. పెద్దవాన్ని కాకుండానే నాకు ముగుడు చచ్చిపోయా మోగం వుంది. నై సమ్మంధం అయింది కనక అతిమ బతికాడు. దుఃఖం బాగా యెరగనప్పుడే నే నిలా అయిపోయినా పక్కపాపిడి వీసుగుని కండువా జుందెప్పెట్టుగా వేసుకుని అత నలా నవ్వుతూవుంటే

“అదృష్టవంతుడు కనక నేన తప్పిపోయాను” అనుకుని ఆనందిస్తూ వుంటాను.”

“ఆసమ్మంధం పొల్ల కా దనలేకపోయావా?”

“రెండు నోజులు బా అమ్మదగ్గర యేడ్చాను. నే చెబుతాకాదా? వూరలో అమ్మ! అనీ నీ మా అమ్మ. ఇంకే యోగం లేకపోయింది.”

“.....”

“నువ్వు గృహప్రవేశానికి వచ్చి వూరేగుతూ— పల్లక్కి మాపీఠాలో ఆసనప్పుడు అమాంతంగా పల్లక్కిలోకి దూకి నీపక్కని కూచోవా లన్నంత సరదా వేసింది నాకు ”

“.....”

“నువ్వు తోలిమాటు కాపరానికి వచ్చినప్పుడు నన్నో విధాల ప్రయత్నించాను; కాని కనపడ్డావు కావు.”

“.....”

“స్టోర్లకిందటే నువ్వు మలిమాటు వచ్చినా యిప్పటి—యీక్షణం గాకా యోగం లేకపోయింది చూశావా?”

“అవు నవును ”

ఇలా చూతూ చూతూ రంగనాయి క్కి వరాత్తుగా పాంసాలకేసి చూసి, మిలిపిస్తూ, “అదగో మా పెద్దన్న కళ్ళి కాబోలు కనున్నాను ” అ లేచి, “దయ వుంచవే చల్లాయీ” అంటూ పాంసాల మీద వున్న బింద తేచ్చుకుని నీళ్లు మంచుకుని “మళ్ళీ రేపూ కాస్త ఆలస్య మైనా వుండాలి సుమా” అంటూ మాట వినిపించుకోకుండా చక్కా పోయింది. అది చూసి అప్రతిభయై “నల్లన్నయ్య చూస్తే శోమి?” అని తిరిగించకుండా దానికమ్మ నింపొడగా—రంగనాయి క్కి అన్నగారుని కదిలబెదిరి చూస్తూ వెళ్ళిపోయింది.

3

మండువా వాకట్లో పడకకుర్చీలోపడుతుని పార్వతీకిం యెదో ఆలోచించుకుంటూ వుండగా చెరువు

నుంచి తడిబట్టుతో వచ్చిన బానకమ్మ బింద బుజమ్మిదే వుంచుకొని చిరువవ్వు నవ్వుతూ యెదట నుంచుంది. యెదనావ్యగ్రుడై వుండడంచేత అతను మొదట, ఆమె అలా నంచునివుండడం గమనించలేదు; గాని హఠాత్తుగా చూసి కుర్చీలో సరిగ్గా కూచున్నాడు. పదిహేడేళ్ల కిల్లయినా సలాకలాగ బక్కపలచని మనిషి కనక కుంచెకు తప్పేలా బరువుకే ఆమె వూగీసలాడిపోతోంది. అది చూసి అతను మందహాసం చేస్తూ “చాలా బరువులు కలికాయి పాపం, బింద యింట్లో దింపి రారాదూ అంత పని వుంటేనూ?” అని అడిగాడు. ఈ మాటతో ఆమె ముఖానికి కొత్త అంగం వచ్చింది; గాని దానికి జవాబుచెప్పక అలాగే నుంచుని, అలాగే మందహాసం చేస్తూ “మీ కెన్ని సమ్మంధాలు వచ్చాయండీ మొదట?” అని బదులివ్వగింది.

“అ దేమిటి?”

“చెబుమరూ.”

“అంటే?”

“వివరపడేమి?”

“అగ్రం కాశీను.”

“పుణ్యం?”

“అబద్ధ ఆశ నన్నా పడి?”

“నీ నల్లన్న యెదట నుంచి వచ్చినా వచ్చినా కం దిరూ పోకొక్క కిల్లనే యిస్తూ మన్నాడు; కాని—”

“రెండవ యెదటనుంచి వచ్చినా వచ్చినా కం దిరూ పోకొక్క కిల్లనే యిస్తూ మన్నాడు; కాని—”

“కాని మాట అడగలేను నేను.”

“అయిన మాటే చెబుకోన్నాను. అయితే—”

“అయితే గియిలేల కం అనగరిం వచ్చిందీ యిప్పుడొ?”

“నేనూ అదే అడుగుతున్నాను. ఏంపని—”

“పనుంది.”

“ఏమిటో?”

“అదంతా మీ కందుకూ?”

“.....”

“చెప్పరా?”

“నువ్వు చెప్పావా యేమిటి?”

“దాచుకోండి”

“.....వెళ్లిపోతా వేం? చెబుతా రా పాపం.”

“అక్క-ర్లేదు.”

ఇలా అంటూ ఆమె వూరలాగ యింటోకి చక్క-పోయింది. వెనక్కి తిరిగి చూడ నేనా చూడ లేదు.

ముఖంమీద అంకిత మైన అపశ్చయత, నడకలో ప్రశ్నకు మైన చుక్క చూసి పార్వతీకం గాభరా పడ్డాను. “కోపం తెప్పించాను” అని అతిసు కింద పడ్డాను. నిశానికి బానకమ్మ మాటకారే; గాని వుండగాను కోపంపై మాటలెప్పుడూ వాడదు. అదగలసిందే నేనా వుంటే నూటిగానూ, పుష్పం గానూ, చురుగుగానూ, మితిగానూ అడుగుతుంది; గాని అదే పని కాట్టుకుని వేళ్లాడెను. కోరిందిచెయ్యక పోయినా భయభయ లాడెను.

ఈ సంగతి అక్కకి బాగా తెలుసు. అయినా నాం అంటే అక్క చెబుకోవలసిందే; కనక అరుచి భోగి అలా చెప్పిస్తూ వుంటుంది. ఇప్పుడూ అలాగే జరిగింది. తీరా ఒక గొయ్యిని తెగవారి యిక నేమిట కుంటే నూత్రం యే లాభయ్యా? వొక్క క్షణం అత సెప్రతిభుడై అలాగే మామిన్నాడు. వుత్తరక్షణంలో గభీ మని లేచి “ఈ కోపాన్ని బలపడినివ్వమాడ” దంటూ వెంటింటోకి బయలుదేరాడు.

మాడగా రిలుపు వేసివుంది. పిలవగా “పొత్తు పంచె కట్టుకుంటున్నాండీ” అని బదులు వచ్చింది. అది విని మాట్లాడకుండా ముస్సమ్య గొడ్డం కదులుతూ అత నలాగే నుంచున్నాడు.

మళ్ళీ అతిసు కత్తు కలపడానికి నిచ్చాడని ఆమెకి తెలుసు. అయినా బరిమానినొద్దీ చిర్రబినే రకం

కాదు. కనక పనికాగానే ఆమె తలుపు తీసి “యేం?” అంది.

“నువ్వకింది చెప్పడానికి.”

“నే నే మడిగానూ?”

“సోది అడుగుదామా?”

“.....”

“ధూపం నేనే వేస్తానులే.”

“సాయి మంకిపోతోంది. మీతో మాట్లాడు తూ మాచోడాని కిప్పును వీలా?”

“మండీ సాయిమీది తివ్వకున్నీ పడేస్తే ఆరెండా కలిసి నీళ్లతో తిన్నకుంటూ వుంటాయి. ఇక మన పని మనం చేసుకోవచ్చు.”

“ఇం కేమీ పని లేదూ?”

“ఇది పని కామా?”

“కాటిపోయింది కదూ?”

“వెక్కి లాగేదాం. మనకి చేత గాదా యేమిటి?”

“వెనకటిది నుంచూ ముందటిది వెనకానా?”

“అగో చందం.”

“కాబాను.”

“సారపా బన్న - అందరికీ వస్తుంది. అంత కత్తులమీద పరీక్ష—”

“నిన్ను చేశానూ?”

“నేనే కనక క్షమించు.”

“.....”

“నువ్వలా చూశా ఏంటే వాకు గుండెలు దూ నువ్వుపోతాయి”

“బాగానే వుంది”

“అయితే యిక తిగుచుండునా ఎరీ? తిడిబట్ట ఆరేసి వస్తావా, యామాట మాడా తప్పులా నే చెరు స్తా?”

దీని కామె బయలుచెప్పక వొక్క నిశితకటా తుం విసిరేసి, యెడటి గోడల్లో పలు పరిచి, “కూ చోండి” అని మాత్రంచెప్పి దొడ్లోకి వెళ్లిపోయింది.

౪

ఆమె మళ్లీ వచ్చేటప్పటికి పార్వతీకం కథ యెలా ముగలుపెట్టనూ?" అని ఆలోచించుకుంటున్నాడు. అది గేలకుండానే ఆమె వచ్చి, పొయికి సమీపంగా చిన్నపేట వేసుకొని కూచుని, "మరి చెప్పండిమహోను" అంది.

"మొదట వరసగా అయిదుగురు పెద్దమనుష్యులు నాకు పిల్ల నిస్తామని—"

"అయిదుగురూ వొక్క పిల్లనే?"

"ఒకటే పిల్లకున్నానూ?"

"వులు కలా వుంటుంది కాబోలు."

"ఆపప్పుకుండానూ, ఎవరికీ అంతే కామా? మరి తరవాతి కథ విను."

"ఆ అయిదు సమ్మతాలూ యెందుకు తిప్పే కామా?"

"వొకటి మా నాన్నకి నచ్చలేదు. వొకటి మా అమ్మ వొప్పుకోలేదు. వొకటి లాంఛనాల దగ్గర బాకి పోయింది. వొకటి నాకు నచ్చింది కాదు. వొకటి అంత సిగ్గు మయిన్నీ మా నాన్న మరొకరుగా చెప్పి పోయిందేమో దాటిపోయింది."

"మా నాన్న పట్టిపోనే మహారథం పోగి పోనాలి; గాని సమ్మతమే దాటిపోయింది యేం?"

"పిల్ల కట్టుకట్టి వుండడంచేత మరో మహారథం వంటనే కానా లన్నాడు వారు. సంచక్రమధ్యలో మానాళ్లు పనికిరా దన్నారు. కానైతే ఆలోచనగా నారూ పిల్లకేటిపోయారు పెళ్లి; గాని అంతలో నాగరేట పోయిందేమో నెక్కా పన్నీ మరో సమ్మతం మానుకున్నారు."

"పెళ్లి దాటిపోయినూ, పరీక్ష పోయినూ—"

"అవును. మా నాన్న పోయిందేమో పెళ్లి కట్టిపోయింది, పెళ్లి కట్టిపోయిందేమో పరీక్ష పోయింది."

"అంత బెంగెందుమా? పెళ్లికోసమా? అపిల్ల—"

"ఆ పిల్లకోసమే. ఆసమ్మతం కుదిరినందుకు మొదట నేను జ్యోతిసుంది దేవుళ్లకి మొక్కుకున్నాను. తప్పిపోయినందుకు తరవాత చాలాకోజులుదాకా మరి పోయి—"

"అంత యిష్టమా అపిల్లమీద?"

"ఆగోజాల్లో మూడు ఆది"

"ఇప్పుడో?"

"ఈమాట ను చెప్పుకున్నావో తెలుసు. అయితే నేను నిన్ను మోసం చెయ్యడం లేదు. ఇప్పుడు నీమీద యెంత యిష్టమా, అప్పు గాపిల్ల మీద అంత—"

"యెలా తిరిగిపోయి దండ్రి?"

"కోరిం దల్లా సమూహానికి మనం దేవతలం కాము. అవుతుం గంటే ఆశీర్వాదాను. కా దంటే బెంగ పెట్టుకున్నాను. ఆ ఆశీ యెలా పోయిందో అబెంగా అలాగే—"

"మీ గాల్లంతల్లో తిప్పేసుకుంటారు కాబోలు మనస్సు?"

"తిప్పేసుకుంటారంటే—ఇప్పటికిన్నీ—"

"అక్కణ్ణే వక్కణ్ణే. తరవాతి కథ—"

"నే నేమేనా దాస్తున్నానా?"

"నే నా మాట అన లేదు. తరువాతి కథ చెప్పండి. మీరు తప్పిపోయినందుకు అపిల్ల యేం చేసిందో—"

"నా కంటేనూ మోరం చేసింది. మహారథం దాటిపోయినందుకు బెంగ పెట్టుకుంది. మరో సమ్మతం కుదిరాక నాలుగుపనాలు చేసింది. పెళ్లిలో వొక్కమాటేనా పీటమీద సంచరపడతూ మోవో లేదుట."

"ట"

"టా కాకపోనే నేను చూశానా? అలా చెప్పారు చూసినవాళ్లు. పూర్ణోనా గ్లంతా చాలా వుడ్డూరంగా చెప్పుకున్నాడు కొన్నాళ్ల దాకానూ."

“ఏమనీ?”

“ఆపిల్ల ఆపిల్లాడితో కానగం—”

“పెళ్లి అయిన తరవాత యేం జరిగిందీ?”

“తరవాత గూడా ఆపిల్ల మనస్సు నామోది నుంచి తప్పిపోలేను.”

“ఎలా తెలిసిందీ?”

“నువ్వుగ్గడికి ననుగుడుపుకి నచ్చినప్పుడు, తెల్లవారగట్ల ప్రయాణం అనగా రాత్రి నీకు మల్లె మొగ్గల దంప వేశాను జ్ఞాపకం వుందా?”

“వుంది. అప్పుడు నాగ్గడి మీ వేలు తగిలి వొళ్లంతా గరిసాడింది.”

“ఇంక నేమీ? ఆదండ ఆపిల్ల పంపించినదే. తరవాత చెప్పింది నాకు మా సుబ్బత్రి కూతురు.”

“ఊహా—”

“మతో మాటు—అనగా నవ్వు మా అక్క కూతురు బాలసాలకి నచ్చినప్పుడు మల్లె బుట్టెడు గులాబీపువ్వులు పంపింది. వెళ్ళి పంపేశాను”

“అయ్యో”

“నీకు గులాబీపువ్వులు—ఆసలు పువ్వు లంటే నే నెంబరం అని తెలుసు; కాని ఆపిల్ల అలా చేసినట్లు తెలిస్తే నాళ్ల వాళ్లు కోప్పడరూ? సమృద్ధం తప్పి పోయాక నాకు మటలు కూడా పోయాయి”

— “తరవాత యెప్పు డేనా మీ రా పిల్లతో మాట్లాడారా?”

“లేదు”

“ఆపిల్లేనా—”

“గాలా మాట్లు ప్రయత్నించేసింది. తప్పించు కున్నాను. వొకమాటు సాహించి యేదో వేశాకొళం చేసింది. బదులు చెప్పడం మానేశాను”

“ఎంత చిన్నపుచ్చుకుందో జాపం”

“కావచ్చు. కాని దానికి నాకు యింకేం నమ్మంధమా?”

“ఎంత నీనేనుకున్నా అది మీ పెళ్లామే”

“నిజాని కంసే. దానికి జరిగింది రెండో పెళ్ళే”

“ఓంకేమీ?—”

“కాని లోకం మాని చెప్పు”

“లోకం యంతరి వాసిస్తురూ, ఆపిల్లపే రె: రూ?”

“రంగనాయిక.”

“మీకు బాగుందా ఆడేడు?”

“నిశ్శేపం—”

“నాశేరకంటే నయ్యరెట్లు బాగుంది కనుక మావూళ్లో—”

“మీ దే వూరూ?”

“తప్పే. మానాళ్ల వూళ్లో మాయింటి—కాదు కాదు. మానాళ్ల యింటి గద్దెగ వొక పిల్ల వుంది”

“వుంటే?”

“దాని పేగు యంగమ్మ”

“అయినే?”

“రంగనాయికమ్మ అని పిలిపించుకో పని యొన్నో మట్లు చెప్పాను దానికి.”

“శేరు మంచిదే. రూపం కూడా సాటి లేని దే. చైతన్యం ఎప్పునా యిప్పుడు కూడా ఆమె చాలా అంపంగా నే వుంది.”

“బూడిదిలా పోసిన పన్నీరూ. ఏం లాభయ్యి? అయితే తరవాత మీ కప్పు డేనా కనపడిందా?”

“లక్షమణ్లు—”

“మీరు కనపడకప్పుడు దాని ముగం—”

“నేను చూశానా?”

“వేశారు కప్పదాటు.”

“ఏం?”

“పోనీ మీ కెలా వుండేన చెప్పండి?”

“ఎప్పు డేనా అయ్యో—”

“వచ్చు చేనానా? నిజం చెప్పండి.”

“వొట్టూ”

“వొట్టు నద్దు. పాపం అని యెంత రుణిస్తోందో?”

“మునుకు చచ్చిపోనే గుణం కామా?”

“అప్పు అప్పు వోగాయ్య మాటలవకంజీ.”

“నీ ధోగటి యీగ వు బేం బానీ యి శ?”

“అదొళ్ల బునుకు యింటివే కదా?”

“చెప్పవూ?”

“పాపం వీరేశలి గంగారు—”

రీగ్గా యీసనుచుంటే యెంతో వచ్చి పిలుపు మీద పిలుపు పదిగొట్టు పిలిచాడు పావనీశాన్ని. చేనేది లేక “నెరు నా” గంటూ అతను లేచి వెళ్లి పోయాడు. వొక్క తొణందాకా బానకమ్మ ప్రభ అయిపోయి అక్కణ్ణుంచి కదలేకపోయింది. కొంతసేపటికి వచ్చిన మనిషి భర్తనేవు చుట్టం అని గ్రహించి అగిన్నె కొండేసి మూడు సోల గిన్నెతో యెసకు పెట్టింది.

గీ

తిరవాత భోజనాల వేదాకా ఆ సంపతు లిద్దరూ కలుసుకోలేదు. అప్పు చేసా చుట్టం వుండడం చేత యీ ధోగటి రాలేదు.

రాత్రి మాడా ఆచుట్టం వుండి పోయాడు. పగలూ, రాత్రి మాడా పార్వతీశానికి చుట్టంతోనే వుండిపోవలసివచ్చింది. రాత్రి పన్నెండు గంటలదాకా మొగుడు వాకట్లోనే వుండడంచేత ఆమె పదిగంటల దాకా కనిపెట్టుకుని వుండి తిరవాత యిక వుండలేక నిద్రపోయింది. ఇంట్లోకి వచ్చాక పార్వతీశం లేపనూ లేనూ, తెల్లవారేదాకా ఆమెకి మెళుకువ రానూ లేనూ.

ఉచయం అయింది. కాల్యకృత్యాలూ, గృహ కృత్యాలూ—ఇద్దరూ సంసారసాగరంలో పడిపోయారు.

ఆసక్తుద్రంలో చుట్టం వొక పెద్ద తరటం అయి వారి నిద్రిస్తే మారమారంగా కొట్టేసాడు.

ఆనేక సూమూలు వేళకి బానకమ్మ కూడా వెనుక్కుంటూనే వెళ్లింది చెగువు; కాని వావుగంట ఆలస్యం చేసేనా రంగనాయికమ్మ గోడు మన్నాడు మాడా ఆమె రాలేదు. ఆమె సంగతి యెరి నేనా అడుగుదా అంటే అదేం తివ్వా? పెద్దగాని చూప ఆనేక సూమూలమ్మ నాగు చెపకుండా వెళ్లిపోవాలే ఆమె సందేహం కలక పోవును

ఈ రెండు రోజులూ బానకమ్మకి యెలాగో వుంది. ఏదో నెత్తువు పోయిట్టూ, యెలాగో మంచి యిట్టూ—ఆమె అంత తిట్టుటయిపోయింది ఆమె సితాత్యాంగా వుండడం గుర్తించి సమనించా; గాని “యేం?” అని కాణం అగ లేకపోయాడు.

మాడు రోజులనుంచి వున్న చుట్టం ఆనేక విధాల్నూ నాలుగ్గంటికి వెళ్లిపోయాడు. పార్వతీశం సాగంపుతూ తొక్కిళ్ళుడిదాకా పికారుగా కూడా వెళ్లిాడు. బానకమ్మ తనుకూడా సాగంపుతూ గుమ్మందాకా వచ్చి, ఏమిటో కారణం లేకుండా అక్కడే ఆలాగే నిలిచిపోయింది.

మరో యే దెనిమిది నిమిషానికి రంగనాయికమ్మ యొక్కణ్ణుంచో యింటికి వెడతూ బానకమ్మ గుమ్మం లో వుండడం చూసి, మొగం యింత చేసుకునిన్నీ యెవ రేనా వస్తున్నా రేమో—మాస్తున్నా రేమో అని వెనక్కి ముందుకే బెదిరిబెదిరి మాస్తూ “రేపు స్నానం” అని మెల్లిగా అలుగోజాస్వరంతో చెప్పితుణ మేనా నుంచోకుండా వెళ్లిపోయింది.

రంగనాయికమ్మ కనపడేటప్పటికి బానకమ్మకి కూడా ప్రాణాలు లేచివచ్చాయి. ఆమె చెరువుకి రాక పోవడానికి కారణం కూడా తెలవడం చేత హృదయ భారం కూడా తగ్గిపోయింది; గాని అమాట చెప్పడాని కామె అంత సంతోషించడమూ, జడుస్తూ వెనక్కి ముందుకే చూడడమూ బానకమ్మకి అర్థం కాలేదు. తను

పుట్టింటివారికి పార్వతీశానికీ సంభాషణ—చివరికి మఖామలోకనాలూ లేవు కనుక బాహుళంగా తనతో మాట్లాడానికి జంతుతో దేమా అంటే అనలు అలాగేనా మాట్లాడతూ, చెట్లీ అనడతూ, వొసే అక్కయ్యా అని పిలిపించుకోడతూ యెందుకూ?

జానకమ్మ కది యేమీ బోధపడలేదు; గాని రంగనాయకమ్మ స్నేహం విడవరానిదిగా కనపడింది. “అక్కయ్య అన్నట్టు వెనకటి జన్మలో చొక్క కడుపున పుట్టా మేమా” అని గూడా ఆమె భావించింది. దాని మీద, చొక్క పూర్ణోనే వున్నా అత్తగారితో గర్భశయనం వున్నప్పుడు ఇద్దరు అప్పాచెల్లెల్లిలాగే అనభవదుతూ వుంటారు కాబోలునని ఆమె ఆశ్చర్యపడింది.

* * * * *

ఇక్కడ జానకమ్మకీ, అక్కడ రంగనాయకమ్మకీ గూడా ఆంధ్ర చాలా భాగ మైపోయింది. కళ్లు పొడుచుకున్నా నిద్ర రాదు. ఏమీ తోచదు. ఎంతకీ తెల్లవారదు.

ఇలా వుండగా రంగనాయకమ్మ తనలాగే అప్పంగా పుణ్యస్థ్రీ అయి తనతో సరిగా తన యింటో మనులుతూ వున్నట్టు తెల్లవారుజామున జానకమ్మకి కల వచ్చింది. ఇంకా ప్రసవటివాకా మెళుకువ రాకపోతే కల అంతా పూర్తి అయి సంగ తంతా బోధపడి వుండూ; గాని వొత్తిగ్లిడంగా పాగ్యతీశం చెయ్యి మీద పడడంచేత మెళుకువ వచ్చి కల అసంపూర్ణంగా తేలిపోయింది.

వెంటనే ఆమె లేచి కూచుంది. ఆమె కేమీ తోచలేదు. చివరికి రంగనాయకమ్మ మామూలు వున్న ముకుతారాన్ని తలుచుకుంటూ ఆమె మళ్లీ పడుకుంది.

౬

చివరికి తెల్లవారింది. “పండ్లపాకలో పని వుం” దంటూ ఆవేళ పాగ్యతీశం ఆరున్నగకే వద్దన్నం తినేసి వైసికిలు ఎక్కి చెల్లిపోయాడు. మరీ కట్టుకోవడం యెలాగా అయిపోయింది కదా అని జానకమ్మ కూడా అప్పుడే వద్దన్నం తినేసింది; కాని యెంతసేప

టికి టైంపీసు అలారం కొట్టదు. అది కా దని యిదీ, యిది కా దని అదీ నాలుగైదు పుస్తకాలూ, చొక్క రెండు మాసపత్రికలూ తిరగచేసింది; గాని దృష్టిలేక అవి నడవలేదు. అందుచేత జానకమ్మ ఆవేళ గదిలో నుంచి నాగల్లో వున్న టైంపీసుద్వారీకి, అక్కణ్ణుంచి గదిలోకి, మధ్యమధ్య వీధిమమ్మలొకే యెన్ని మాట్లు తిరిగిందో లెక్క లేదు.

ఇక్కడ చాలా వుండగా అక్కడ రంగనాయకమ్మ పని గూడా యిలాగే వుంది. అక్కడ కూడా మూర్ఖ గతి యిలాగే వుంది. యెంతసేపటికీ పాలికాపు నద్దన్నానికి రాదు. నొడ్డిగుమ్మలొకీ చొక్కనూటూ వీధిగుమ్మలొకీ చొక్కనూటూ చొప్పున యెన్ని మాట్లు వచ్చి చూసినా బ్రాహ్మ్యస్త్రీలు స్వామిలొకసం చెల్లివాళ్లు వెతుతూ, వచ్చివాళ్లు నర్తనే వున్నారు.

“వేళ అయిందో వేనో అని యిలాగ యింటి దగ్గరే పాతుకుపోయి వుంటే అది వచ్చి వెళ్లేపోతుం దేమా” అని యెవరి మాట్లుకు వారే యిద్దరూ కూడా చివరి కొక్కమాటే బయలుదేరి పొనంచాల దగ్గర కలుసుకున్నారు. చొక్కని చొక్కరు చూసుకునేటప్పు టికి ఇద్దరికీ గూడా ఆనందం చెలమనక లైపోయింది. తనవేగంతో వచ్చే రెండు వదులు గట్టి మని కలుసుకునే టట్టు యిద్దరూ రావించెట్టుకొని కలుసుకొని బ్రహ్మనం దంతో కాగిలించుకోబోయారు; గాని చెగవులో చొక్క ముసలి బ్రాహ్మ్యస్త్రీ బట్టు పిడుచుకుంటూ వుండడం చూసి తెల్లబోయి నాలుకలు కరుచుకుంటూ విధిలేక వెనక్కి తిగారు.

తిరవాత అక్కడే సుంచుంటే యెవ రేనా యే మేనా అనుకుంటూ రేమా అని పొనంచాల మీద కూచుని యిద్దరూ బిండలు బోమడం మొదలు పెట్టారు. కొంతసేపటికి ముసలమ్మ గంగాధరం అంగుకుని యెత్తెత్తి కాళ్లు వేసుకుంటూ వెల్లిపోయింది.

౭

అక్కాచెల్లెల్లిద్దరూ చెగవులో దిగి, సుండల లోతుకి చెల్లి, తాథాపూర్వంగా గట్టిగా కాగిలించుకుని మళ్లీ కబుర్ల కందుకున్నారు.

“అతిని దగ్గర వామాట యేమీనా తెచ్చానా యేమిటే చెప్తా?”

“లే దక్కా”

“వొద్దు వొద్దు. బాగుండిదు. కా నై నే దీల్లో యేమీ తప్పు లేదు; కాని—అయినా యెందుకూ?”

“నువ్వేమంటావో అని పూరుకున్నానే”

“పోనీ వోమాటు కదిపి చూస్తానా?”

“ఏ మన మంటావు?”

“ఏ మన మంటానా? .....సిగ్గు నవ్వు కూడా పుట్టున్నాయి.....పోనీ మానేస్తే?”

“నీయివ్వ.”

“వూరకో.”

“కాని నిన్ను విడిచి వుండడం—”

“నా పనీ అలాగే వుంది. ఈ మాడు గోజలూ నాకు నిద్రాహారాలు లేవు. నిన్ను గాత్ర కలగూడా వచ్చింది.”

“.....”

“నవ్వు, నేనూ, అతనూ యెందుకో రాజ మండ్రీ—యెవరో పుట్టున్నారే.”

ఇద్దరూ ముంగార్ల మీద నిలిచి, నలుగురు కూర్చున్నట్లు పుట్టావుండడం చూసి, కొంచెం కొంచెం దూరంగా జరిగి, వొకరితో వొకరికి సమన్వయం లేనట్లు చెగో నేపునీ తిగి, వొట్ల తోముకోడిం మొదలు పెట్టారు.

కూర్చున్నట్లు వచ్చారు. వొకామె జానకమ్మనీ, వొకామె రంగ నాయకమ్మనీ పలకరించారు. నలుగురూ వెళ్లిపోయారు.

అక్కాచెల్లెల్లిద్దరూ యేప రేనా పుట్టున్నారేమో అని మళ్లీ ముంగార్ల మీద నిలిచి చూసి, మళ్లీ దగ్గరనా చేరుకున్నారు.

“మా యింటి కోమాటు రావుటే అక్కయ్యా?”

“అమ్మయ్యా!”

“ఏం?”

“నీ మొగుడు చూస్తే—”

“చూస్తే?”

“ఇంకేమీనా తరనాయి వుంటుందా?”

“ఏమంటా రేమి టమ్మా?”

“మాట్లాడదు. అంతకంటే యేం కావాలి?”

“నేను మాట్లాడిస్తానే”

“నువ్వు చెప్పినట్లు వింటాడా?”

“వివక యే చెరువు నీళ్లు తాగుతారా?”

“నిజంగా?”

“చూడరాదు?”

“నన్ను స్వర్గాని కెక్కిస్తాననే చెప్తా”

ఇలా అంటూ ఆమె జానకమ్మ బుగ్గ తాకింది.

“వారికి తెలవకుండా నువ్వు దొడ్డివారిని వచ్చి యింటో కూచో. వీళ్ళింటా యెవరితోనో మాట్లాడుతూ మాట్లాడుతూ కాస్తసేపటికి మంచినీళ్లు కానా అని యింటోకి వస్తారు. నేను తలపు చాటున నుంచుని వుంటాను. వెండి గళాకుతో ను వ్వందించు పంచి నీళ్లు”

“బాబోయి”

“ఏమే?”

“ఆమాట వింటేనే కాళ్లు వొణికిపోతున్నాయి నాకు.”

“సింగినాడం కానా?”

దీనికి సమాధానం చెప్పకుండా, ముసిముసినవ్వులు నవ్వుకుంటూ వొక్క క్షణం పక్కకి చూసి, రంగ నాయకమ్మ గంభీరంగా చూస్తూ “అతిను గళాసు అందుకోకపోతే నేను చచ్చిపోవాలి కాని నీ గో దారి వుందా?” అంది.

“నే నంటాను కాదుటే?”

“.....”

“ఏ మంటావు? రావే. వొక్కమటు రా. యేం?”

“రావా లనీ వుంది.”

“యింకేం? సందేహపడకు. రా. ఎస్తా ననూ.”

“పోనీ వొక పని చెయ్యి.”

“ఏమి టదీ?”

“ఇవారో నువ్వును పిన్ని కూతురుచేత మల్లి ముగ్గ” దండులు రెండు పంపిస్తాను. వొకటి అతనికి చెయ్యి.”

“వేసి?”

“నేను పంపా నని చెప్పి మరీ చెయ్యి.”

“వేస్తే?”

“ఏమీ లేదు? దానిమీద రేం జరుగుతుందో నాతో చెప్పు. నిజంగా—జరిగింది జరిగినట్టు చెప్పాలి నుమా”

“ఇన్ని తిక్కుక లేదుకే?”

“అలా కాదు. నేను చెప్పినట్టు చెయ్యి. అలా చేస్తే అతనికి నామీద దయ వుందో లేదో తెలుస్తుంది”

“దయ వున్నట్టు తెలిస్తే?”

“మా నాళ్లు యేమో చేస్తా రని నా కేమీ భయం లేదు. నాళ్ల లెక్క లేదు నాకు”

“దయ వున్నట్టు తెలిస్తే? ఏమిలో చెప్పు మరి?”

“మీయింటికి ఎస్తాను”

“నిజంగా? చేతిలో చెయ్యి జయ్యి”

ఇలా అంటూ జానకమ్మ చెయ్యి చాపగా రంగ నాయికమ్మ అచెయ్యి గట్టిగా పట్టుకుంది.

“నిన్ను పంపుకు తిన్నట్టే. తిప్పకుండా ఎస్తాను. ఈమూడు గోజులూ నిన్ను మాడకుండా నీ వుండలేక పోయాను. అది తెలిస్తే విడిచి—”

“తప్పకుండా పంపిస్తావు కాదా?”

“భోజన మేనా మానేసి పంపిస్తాను”

“ఎన్ని గంటలికి?”

“అయిదు. తప్పితే ఆరింటికి”

“వున్న మొగ్గలన్నీ మాకే పంపేస్తే మీ నా క్లేమీ అనరూ?”

“మాయింట్లో మొగ్గులు పొక్క లేనా ముట్టు కోను. నువ్వును పిన్నిగారి యింట్లో రోజుకి గంపెడు మొగ్గ లవుతాయి. అందరినీ యిచ్చేయ్యడమే కాదా మా రత్తియ్యక్కయ్యా?”

“నిన్న మాకూ పంపించింది.”

“ఇవారో నేను పంపుతాను.”

“.....”

“రెండు నండ్లలా నేనే గుచ్చుతాను. ఆరిటి మొవ్వులో పొట్టం కూడా నేనే కట్టి పంపుతాను.”

“పంపు.”

“గంధంకూడా తీసి పంపనా?”

“నిన్ను మరి మెచ్చుకుంటాడు.”

“మెప్పా?”

“ఏం?”

“చివాట్లు—”

“పూరుకోవే.”

“మాస్తావు కాదా?”

“ఏంటావు కాదా?”

“సంయే.”

“సంయే.”

ఇద్దరూ మళ్లీ వో మాటు ముంగాళ్లమీద నిలిచి చూశారు. దూరం నువ్వుకు వైశ్యస్త్రీలు కనపడ్డారు.

“కోమిట్లు మనలానే కబుర్లు మొదలెస్తారు. పోదూ రా.”

“లే.”

“నువ్వు చెడతావా ముందు నేను చిల్లనా?”

“పోనీ నన్ను వెళ్లనియ్యి.”

“సర్లు.....ఏదీ చెల్లి యింకో మాటూ.”

జానామ్మ యింకో కొగిలంతి యిచ్చి వెళ్లి పోయింది. గంగనాయకమ్మ ప్రేమమానకంగా మెట్టి కలు విరిగి, చిన్నప్పుడు పార్వతీకాకి తనమీద యివ్వం కలిగే ట్లు సుబ్బాబ్బగారి రత్నమ్మద్వారా తాను పడిన పాటన్నీ తిలుసుకుంటూ వైశ్యస్త్రీల మోకాళ్లల వెళ్లింది.

౮

“చెవు డెప్పట్టాచే?”

“నాలుగు రోజుల నుంచి.”

“ఇక కళ్లు కూడా మూసుకు పోతాయి కామోసు.”

“నా కళ్లు పోవానిని వుందా?”

“నీ కళ్లు పోయే నాకేం ఎస్తుందీ? నా కళ్లే పోవాలి.”

“మీ కళ్లు పోయినా రామూ యేమీనీ.”

“నన్నే ఎస్తుంది పోకేపోతుంది; గాని యివిగో మల్లి పెంగ్గల దండెలా.”

“రోజూ యెందు కమ్మ?”

“గంధం కూడా యిదిగో.”

“సరే”

“తల కూడా నేనే రువ్వాలిట నీకు”

“ఎవ రన్నారట?”

“ఏం నంగనాచివే?”

“.....”

“సవ్వుకుని పూసుకుంటావే?”

“ఏం చెయ్యి మంటా రమ్మ మరీ?”

“తొరగా మాచో. సింహి కూడా విసురుకోవాలి యింకానూ”

“మాయంటికి పండుకు రండి”

“అమ్మ మాలో మరీ?”

“ఆవిడా నస్తారు”

“మనోమాటు ఎస్తాను లే. తొరగా రా అమ్మ. కని పెట్టుకుంటుంది నీను నల్లదాకానూ”

బొట్టు పెట్టి, అనుగమన దగ్గర పెట్టుకుని జాన కమ్మ అద్దం యెడట కూచుంది. వేళాకోళాలూ, వెక్కిరింతిలూ చేస్తూ త్నంలో తల దువ్వేసి, ఆమె మొగం కడుక్కుని సచ్చి కాటుక పెట్టుకోగా బొట్టు పెట్టి “మరి పోతా” నంటూ రత్నమ్మ నువ్వోకుండా చెక్కాపోయింది

* * * * *

ఎనిమిదియింది. వట్టివేళ్లచాప లచ్చడే తడవడం చేతి కమయగంధబంధుర మై పిల్లగాలి చల్లగా వీస్తోంది. వాషింగ్టన్ లోట ససారానంతా వెలుగులో ముంచెత్తే స్తోంది.

“గంధంలో యేమిటో కలిపా వీవేళ”

“చెప్పకోండి.”

“తెల్లగులాబీ కామా?”

“అవుననిమాత్రం అన్నానా నేనూ?”

“.....”

“.....”

“చేతి కందిస్తే యెలాగా? బల్ల మీద పెట్టరామా?”

“శుచ్చుకో గూడదా యేమిటి?”

“అయినే లే మరీ.”

“మంచులాగ యెంత చల్లగా వుంకో?”

“నీమనస్సులాగే చల్లగా వుంది కమా?”

“.....”

“.....”

“మీగుణం పోనిచ్చుకోరు”

“నీగుణమాత్రం పోనిచ్చుకున్నావా?”

“.....”

“అలస్యం చేసుకోవడం తప్ప మరేమీ లాభం లేదు”

“అ-అ-అ”

“.....”

“.....”

“కొన్నావా యేమిటి? మల్లి మొగ్గులు”

“కొనక్కర్లేకుండానే వచ్చాయి”

“ఎవరు పంపారు?”

“నో తాయిలంగారు”

“మా రత్నమ్మ ఎవరేనా?”

“నేనెడం అనిడే”

“ఎవ రిచ్చారు?”

“ముహూర్తం దాటిపోతే మొదలే పోయిందీ?”

అనిడా”

“ఏమిటి?”

“సంతోషించారా?”

పార్వతీకం గంభీరంగా చూశాడు. అంతకంటేమా గంభీరంగా జానకమ్మ బదులు చూసింది.

“.....”

“.....”

“నీ మాతుందో యెరుగుదువా?”

“ఇదివరకే అనుకుంటున్నాం మేము ‘వోసే చెల్లాయీ’ అంటే ‘వోసే అక్కయ్యా’ అనీ”

“.....”

“బాగుందా?”

“.....”

“మాట్లాడ రేం?”

“అదా సంగతి?”

“మన యింటికి ఎచ్చేస్తుందిట”

“.....”

“ఏం?”

“చాదస్తూ కాదు పెర్రీ కాదు నీదీ”

“చిన్నప్పుడెంతో ఆకపెట్టాకట పాపం. వును రు తగలనూ మీనా? అడవా న్నేడిపిస్తే జయం కలుగుతుందా?”

“భగవంతుడు చేసినదాని కెవ రేం చేస్తారా?”

“ఇక ముందు ఏమీ అలా అని వూరుకుంటారా మరి?”

“నీ సంగతి ఆలోచించుకున్నావా?”

“ఎంత పెదతూ యిద్దరినీ చాకరీ చేస్తాను”

హృత్పతీకం చొక్క తుణుం దిగ్భ్రాంతుడై వుంకి, వుత్తరక్షణంలో ఆమెని పొదివి పట్టుకున్నాడు. జానకమ్మ ఆబాహుబంధంలో నిశ్చలంగా కరిగిపోగా తామర తూడుకంటేనూ మృగవుగా వున్న ఆమె జేహాన్నీ మరింత బిగిగా పట్టుకుని, అరచూసుకుని వున్న కళ్ళ మీద అతిసు ముద్దు లుంచాడు.

౯

తెల్లవారింది. వూరికే కాదు. ఇక్కడ జానకమ్మనీ, అక్కడ రంగనాయకమ్మనీ గూడా రాత్రిఅస్తమానూ పక్కనిబెట్టి రాసేసే మరీ తెల్లవారింది.

పార్వతీకం వెంటనే కాల్యాలు తీర్చుకొని భోం చేసి అలారం సరిచేసి, బేరగాళ్లు రాగా బెల్లంతుూపించి వెయ్యడానికి గరువుమీడికి చక్కాపోయాడు. జానకమ్మగూడా అన్నం తిని బీరవా దగ్గరికి చేరుకుంది.

మొదట ఆమె వీరేశలింగం పంతులుగారి స్వీయ చరిత్ర తీసింది. చొకటి రెండు పేజీలు చదివించి; గాని చూపు దానిమీద నిలవలేదు. అంతటదాన్ని బీరువాలో పెట్టేసి గాంధీగారి ఆత్మకథ తీసింది. చొక్కాణాని కది మాడా దాచేసి చవనభారతం వుద్యోగపర్యం తీసింది. తిరవాతి పునరావహయణ సంవరకాండా, కథాసరి త్యాగరం మొదటిసంపుటనూ, అబలాస్ఫురిత్రాక్ష మాల రెండో భాగమూ, దుక్కిణీకల్యాణమూ, గజేంద్ర మోక్షమూ—ఇలాగ చొకదానితరవాదిచొకటిచొప్పన పైనిగన పుస్తకాలన్నీ తీసింది; గాని చొకటి నడవ లేదు.

తరవాత హోమ్స్ నియం దగ్గర హుచుంది. మొదట నోరు విప్పకుండా రెండుకృతులు వాయిచింది. మరో పదినిమిషాలు కోటితో పాడుతూ నాయించింది. అయినా మనస్సుకి ఉల్లాసం కలగలేదు.

దానితో విసుపెత్తి గడియారం చూడగా కృత్యాస్థిమీగ పదినిమిషాలు తిక్కున యెనిమిదయింది.

ఆమె కేమీ తోచలేదు. ఇంట్లో జలతారుకి గాజుపళ్ళెలూ అవ్వీ యిచ్చినాళ్లుగా వొక అరగంట వేమకదోలు చేసి వాళ్లని విసిరించి, తాను గూడా పిన్నే, అవశిల్పింతుంచి చెడువుకి వెడతూ వొక యువతిరాగా ఆమెని కొనికొనిరి అయిన నిమిషాలు నుంచా బెట్టి యేమిచేమి. అడిగి, “పదింటికే భోజనం చేస్తే తిన్నాత యంత వేపటికి పొద్దుగూతుంటే మాతల్లి” అంటూ ఆమెకి చెబుచింది. ఇంతచేసినా వాకట్లోకి వచ్చి గడియారం చూడగా యెనిమిది యరచై అయిననిమిషాలే అయింది.

ఆమె చాలా శాంతమైన కిల్ల గనక వూరుకుంది; గాని మరొకతే అయితే గడియారాన్ని శీలకి బెట్టి కొట్టేసి ఉంచును. అప్పుడామె “రత్నమృక్కయ్యోవారాగూడెమో యిలాంటివ్వూ?” అనుకుంది. “మధ్యాహ్నం మేనా రాగూడటూ చేసాళ్లా?” అని కూడా అనుకుంది. చిరికి “రెండు స్టేట్లు వేసుకుంటా” అనుకురి గ్రామోహోను దగ్గర హుచుంది.

జానకమ్మ రెండు స్టేట్లనా యేరే యేరే వేసిందో లేదో. అప్పుడా తన యెదట మరొకళ్లు పాడడం యిట్టం లేనిదానిగా తైంపకు గాగూ మంటూ సాగదీసి తండు నిమిషాలు ఎలాంటి కొట్టింది. వెంటనే ఆమె ఎక్కడికి స్టేట్లక్కడే అట్టేకట్టే బింద బుజంబూ వేలాడవేసుకుని మనస్సుగా చాలా తొందగపడుతూ, అనుగులు మాత్రం వెల్లిగానే వేస్తూ చెడువుకి బయలుదేరింది.

అప్పటి కప్పుడే రంగనాయకమ్మ పాపంచాల మీద కూచుని మాటిమాటికీ లేచిమాస్తూ బింద తోము

తోంది. వొకరికొకరు కనబడగానే యిద్దరికీ బ్రహ్మ సంధ మైపోయింది.

“ఏం జరిగిందో చెల్లీ?” అని రంగనాయకమ్మ అడగగా “నేను చెప్పలేమా నిన్నా?” అంటూ జానకమ్మ బదులు చెప్పింది. తరవాత జానకమ్మ జరిగిందంతా — మల్లెదండల ప్రస్తావం వచ్చింది మొదలుకుని అక్కర మేళా విడిచిపెట్టుకుండా చెప్పింది. “గంధాని కేమీ అనలేమా?” అని రంగనాయకమ్మ అడిగింది. “అది నువ్వు పంపినట్లు యెరగరు. నేను చెప్పలేను సుమా” అని జానకమ్మ చెప్పింది.

మాస్తా వుండగా రంగనాయకమ్మ కళ్లలో గిరున నీళ్లు తిరిగాయి. పెదవులు నాకిపోయాయి. కంఠం గద్దదిక మైపోయింది. ఆస్థితి మాసి జానకమ్మ అప్రతిభ అవుతూ వుండగా రంగనాయకమ్మ యెలాగో తెలిపి చేసుకుని, మధ్యమధ్య అతికష్టమీద గొంతుకు సవరించుకుంటూ “చెల్లీ! యీజన్మ కిక ఆనందం లేదనుకుంటూ వుండగా నన్ను స్వర్గాని కెక్కించావు నువ్వు. నీ రూం తీర్చుకోలేను. ఇవి చేతులుకావు కాళ్లు” అంటూ ఆమె చేతులు పట్టుకుని యిక మాట్లాడలేక పోయింది.

ఆస్థితి చూడగా జానకమ్మకి గూడా అలాగే స్తబ్ధత కలిగింది. రెండు నిమిషాలదాకా యెవరూ మాట్లాడలేదు.

తరవాత రంగనాయకమ్మ పైట సవరించుకుంటూ “చెల్లీ! ఇక వెడతానే నేనూ. మామరదలు వుట్టింటికీ వెనుకుంది భోజనం చేసే. ఈపాటికి దాని భోజనంహూడా అయిపోయే వుంటుంది. మళ్లీ శేపు—మీయింటికీ వస్తాను శేపు యెలాగో వీలు చేసుకునీ. ఏమీ అనుకోకం? తప్పులు మరిచిపోవో?” అంటూ గడ్డం పట్టుకుని బలిమాలి, బింద మంచుకుని వెనక్కి తిరిగి మాస్తా వల్లి పోయింది. తరవాత జానకమ్మ బదులుదేరింది. రంగనాయకమ్మ దుఃఖిమూ, అదీ చూశాబట్టికి ఆమెకి మనస్సు కలిగిపోయింది.

౧౦

సాయంత్రం ఆ రవుతోంకి. పార్వతీశం బల రామరెడ్డి అనే మిశ్రునితో కూడా పొలంపంచి యింటికి వస్తున్నాడు. సూర్యబాహుగారి (రంగనాయకతండ్రి) పెద్దదొడ్డి దగ్గరికి వచ్చాటప్పటి కొక ముసలేది పలక రించి “రంగనాయకమ్మగోగు పిల్లన్నాడు మిమ్మల్ని” అంది. “ఎందుకూ?” అంటే “ఏమో” అంది. “ఎక్కడుందీ?” అంటే “ఈదొడ్లోనే” అంది. పార్వతీశనూ, రెడ్డి చెప్పవెయ్యకుండా వొకరికేసి వొకరు చూసు కున్నారు. రెడ్డిముఖంమీద వుత్సాహం కనపడలేదు. “అయినా చెల్లి కనుక్కునిస్తా నడేమిటో. ఇక్కడే వుండు” అంటూ పార్వతీశం మం దిడుగువేశాడు. “హా! త్తనుమండీ” అని రెడ్డి అగుమానికదురుగా వున్న సందులో నుంచున్నాడు.

ముసలమ్మ చెప్పగా రంగనాయకమ్మ యోగిరెగి పడతూ లేచి నుంచుంది గాని పార్వతీశాన్ని చూశాటప్పటికి యొక్కడలేనిగ్గా వచ్చి అనుమకుంది.

“ఎందుకూ రమ్మన్నావు?”

“.....”

“మాట్లాడకేం?”

“.....”

“ఈదొడ్లో మీనా లెస్సో లేరుకదా?”

“లేరు.”

“ఎందుకూ రమ్మన్నావు?”

“ఇప్పటికి నయం వచ్చిందా?”

“నీ దయముండు నాదయ యెంతటిదీ?”

“కొటి నుండి. ఇప్పటిదాకా నాకల్లుమూత్రమే నల్లగా వున్నాయి. ఇప్పుడు పూదయంకూడా నల్ల పడింది”

“.....”

“ఎంతో ఆశపడ్డాను; గాని అంతా మంచు విడి పోయినట్లు విడిపోయింది. చెల్లాయి అతగ్రహంనల్ల మట్ల ఆశ కలుగుతోంది”

“ఏం చెప్పాలో దీనికి తోచడంకేను నాకు”

“రంగ చెట్టుకొని ద్దో చెబితే చాలు”

“.....”

“పగ తెలవేనా గడిచిపోతుంది. పొక్కొక్క రాత్రి మరలాదాగ—పయ్యకే ప్లోక్, మాటా కుట్టినట్టు—యెందుకిలా బతికవుండడం అనిపించింది”

“.....”

“పదిరోజుల కో మాటేనా మీరు కనపడితే అంతా మరుపుచేస్తేది. గాఢాంధకారంలో దీపంలా వుంటుంది మోదగ్గవలం”

“.....”

“గుల్లొచ్చువ్వులు తిప్పేసినా మంకి—త్తి పలక రించాను. అప్పట్లాగే యునుకాతనే. ఇప్పటికి వున్న మీ చెన్నెళ్లొ పడ్డట్టయింది.”

“నీ నాహాసం మాస్తే ఆశ్చర్యకరంగా వుంది. చాలా గండంగోళం వుట్టినావు”

పార్వతీశం యిలా చెబుతూ వుండగా “ఎనడ వురా నవ్వు నా దొడ్లోకి—” అంటూ వొక రంక వివ పడింది. గూడగా నెంకలేకం ఆబోగలూగ మీడికి వస్తున్నాడు. పార్వతీశం పంచె సరించుకునేప్పటికి మీదే పడిపోయాడు.

రంగనాయకమ్మ తెల్లబోయి వొక్కతూణం మానుపడిపోయింది.

ఇద్దరూ కూడా పంచి నడిచుకున్నాలోనూ మమ్మరంగానూ వున్నార; కనక చెంకనేతనూ, పార్వ తీశనూ, నమ్మకంకూ, గద్దుకుంటూ—నీనుగుల్లొగ పోరుతున్నారు.

అంతట అది గూసి రంగనాయకమ్మ తా నేమీ చెయ్యలేకా, పార్వతీశానికి చెబ్బు తగులుతూవుండడం చూసలేకా తటాకన తలపు తీసి వీణలోకి నచ్చి యెగుట సంగు మెదిట బలరామశక్తి కరపడగా “లో పల కొట్టకుంటున్నారు” అని గోలపెట్టింది

ఇది వివరము తడవుగా రెడ్డి దొడ్లోకి వెళ్లి వురి
మాడు. అది విని వెంకటేశం జంకగా పార్వతీశం ఆసం
దుపాట్లో నుకో నాలుగు గుడ్డులు గుడ్డి పాగతీని వొక
తిన్న తిన్న "యిక రా" అంటూ రెడ్డితో కూడా యి
తలికి వచ్చి సందులోనుంచి యింటికి వెళ్లిపోయాడు.
ఆసందులోనే కాపగం వున్న రెడ్డిలో ఆతని ఆమచరులు
బలరామరెడ్డి పిలవగా నలుగురు కూడానే వెళ్లారు.

* * *

వెంకటేశం రోజుకంటూ వెళ్లి జరిగిం దంతా
చెప్పగా యింటిల్ల పాదీ వుల్కిపడ్డారు. "అంజమండని
తన్నుండి రంగి" అంటూ సూరన్న యెగిరిపడ్డాడు. నలు
గురుకూ వెళ్లి పోకిచ్చేద్దాం రండి పార్వతీశంగాణ్ణి
అంటూ రామస్వామి నమం కట్టాడు. "అంత పని
చేశామా?" అంటూ సూరన్నవధానలు నిశ్చేష్టుడైపో
యాడు; కాని భీమన్నకాస్త్రీమాత్రం తొంపరపడక
తమ్మల్ని సద్దాచి "విన్నారా?" అని చుట్టూ కూచుని
వున్న రయిగులతో చెప్పి "మనసబుని తీసుకురా" అని
వొక రయిగు నంపాడు

అంతటితో వూరుకోక వెంకటేశం "చితకపాడి
చేశాను గాడిగోడుకు" నంటూ యింటోకి వెళ్లి ఆదా
ళ్లకి అంతా చెప్పాడు. "అయ్యో" అంటూ ముసలమ్మ
కులపడిపోయింది. "ఏం పోయాకాలం ఎచ్చిందీ వొడి
నికీ?" అంటూ వెంకటేశంపెళ్లం సాగతీసు
కుంది. "గోజులు గడవాలి. అప్పుడేతీరింకా సంబరం?"
అంటూ సూరన్న పెళ్లం మొగం మాడ్చుకుంది. పెద్ద
కోడలు నోగు విప్పలేడు; గాని మూతీ, ముక్కు
ముడుచుకుంటూ అంతరికి చక్కాపోయింది.

వొకనిమిషం అయినాక ముసలమ్మ యింటో
యేమూలానూడా కనపడకపోగా వొగరుకుంటూ రంగ
నాయకమ్మకోసం చిన్నదొడ్లో నూతిగ్గిరికి, పెద్దదొడ్లో
నూతిగ్గిరికి పరుగుత్తింది.

నాలుగళ్ల కాత్రి దాకా ఆలోచించి నలుగురు
రెడ్డిని వెంట బెట్టుకొనిచ్చి పార్వతీశం వెంకటేశాన్ని
తన్ని, కుమ్మి, గుడ్డి, కొట్టి పారిపోయింట్లు ముసలము బకీరు

రాకాడు. ఏవో నూనీకేసుకోసం పోతీసు నూపర్నంటు
లాల్లగ్రామంలో మకాంచేసి పూడడంచేత రాత్రి
రాత్రే బకీ రక్కడికే వెళ్లిపోయింది.

౧౧

తన వాలకంచూసి కంగారుపడుతూ వున్న జాన
కమ్మకి "ముందు నుంచినీళ్లు—కాదు పాలు పట్టుకురా"
అని చెప్పి పార్వతీశం మంచమీద వాలగా బలరామ
రెడ్డి "బాధగావుందా?" అని అడిగాడు. "ఏ డెనిమిది
గుడ్డులు గుడ్డాడు. నాలుగైదుమాట్లు కుమ్మాడు. నాటి
పల్ల యేమీ బాధలేదు; గాని యెదురొమ్మమీద పాడి
చిన పోటుకి మాత్రం కొంచెం నొప్పిగా వుంది .....
డాక్టరుగా రింకా వచ్చారాకా?" అని పార్వతీశం
బదులిగాడు. సంగతింతా విని జానకమ్మ తెంజేయపడు
తూ వుండగా డాక్టరువచ్చి డైగ్నోస్టిక్ పరీక్షచేసి
"గుండెలు ఆడిరాయి, అంతే. ఏమీ బాధకలగదు. భయం
వద్దు. మండిస్తాను రండి" అనిచెప్పి బయలుదేరాడు. బల
రామరెడ్డిమాడా వెళ్లి వ్యవహారం మాట్లాడి మందు
తెచ్చాడు.

ఈలోపుగా పార్వతీశం జానకమ్మతో సంగ
తింతా చెప్పాడు. అది విని ఆమె కళ్లల్లో నీళ్లుపెట్టు
కోగా పార్వతీశం ముందుతాగేసి వెంటనే లేచి వాక్కిల్లోకి
వచ్చి కుప్పలో కూచున్నాడు. "తూలిపోతా రండి"
అంటూ జానకమ్మ కూడానే ఎచ్చింది; గాని "యిత
మాత్రానికే? వెంకటేశంగాడి రక్కులకే నేను పడి
పోతా ననుకున్నావా? వొడ్డిమంగలి బాగా చింకంగా
వొళ్లుపట్టిపట్టుంది. అంతే" అంటూ పార్వతీశం ఆమెనీ,
రెడ్డినీ నవ్వించాడు.

"ఏం? నేను తొందరపడ్డానా?" అన్నాడు
పార్వతీశం. "తొందరగానే చేరింది. అదిజేనా కనికట్ట
లేకపోయారు. ఆసల: తోటలోనే వున్నార వెంకటే
శంగా రేచెట్టుకిందో?" అన్నాడు రెడ్డి.

"కాని మరో చురుకైనవాడోయి"

"అలా తోచిందా?"

అంతా నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు
 నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు
 నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు
 నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు
 నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు నీవు

“నిన్ను చూకాటప్పటికి మాత్రం నవనాడులూ కుంగిపోయాను”

ఇది విని రెడ్డి మండవీసం చేసి “చాగ్గీ యిస్తారు. నన్ను కూడా కలుపుతారు. మొన్ననే పేచీపడివున్నాడు కి నక వోచిరెడినీ, పాతపగని బట్టిలచ్చిరెడినీ, కూడా కలపవచ్చు” అన్నాడు.

“అయితే హైకోర్టు చూకా మన్న మాటే”

“మలాగ్గాను”

“కాని మీ రేమీ తొందరపడవద్దు”

“వెంకటేశంగారి నో దబ్బలింతు—”

“వద్దు వద్దు. ఏదీచాగ్గీగూడా మనం పెట్టవద్దు. అబ్బించి నరుక్కునెద్దాం”

“అవు నవును; కాని రంగనాయకమ్మగార్ని—”

“అదే బెంగగా వుంది. దాన్ని బాధిస్తారు”

“అసలు సంగతి—”

“నన యింటికి రావడానికి నిమిషాలు లెక్క పెడతారే”

“ఇదివరకే చెప్పారు కారేం?”

“నిన్న రాత్రి తలసీంది నాకు. ఈరాత్రి చెయి దా మని కున్నాను నీకు”

“ఇక్కడ—”

“నీకా భయం అక్కర్లేను”

ఇలా చెప్పి పాగవతీకం జానకమ్మకేసి తిరిగి “యీ పూట వీరింత భోదం యిక్కడే” అన్నాడు. “వద్దు వద్దు. యిల్లల్లోనే భోంచేసి వస్తా” అని రెడ్డి చెప్పాడు; గాని పాగవతీకం అగిరించేదు జానకమ్మకేసి “తప్ప”ంది.

మంగలి కల్లిన మొదట “ఏమిటిరా బావా యీ అల్లరి అంతానూ?” అంటూ రత్నమ్మ రాగా “గొడవ అంతా పూర్తి అయిదాకా ఏమీ చూట్టాడవద్దు; గాని నాలుగురోజులు వండిపట్టాలి నవ్వు” అని చెప్పి పాగవతీకం కాగ్గంధనం చేశాడు. దానిమీద రత్నమ్మ మళ్ళీ

చూట్టాడమండా జానకమ్మని తీసుకుని యింటోకి వెళ్లి పోయింది.

మరో అయిదు నిమిషాలికి రత్నమ్మ యొక్కడికో వెళ్లిపోయింది. పాగవతీకం అడగ్గా “నువ్వు గొప్పిన్ని గారినీ పంపిస్తుందిట” అని జానకమ్మ బదులు చెప్పింది. పాగవతీకం “యిక్కడికా?” అని అడిగి, ఆమె “కాదు” అని చెప్పగా “సరే. బాగుంది” అని బలరామరెడ్డికేసి సాకూ తంగా చూశాడు.

* * *

రాత్రిపదగంటలకి పాగవతీకమా, బలరామరెడ్డి వాకిట్లో హమని ముందు సంగతి ఆలోచించు కంటూ పుంపెకా నువ్వు త్రవచ్చింది. “ఏమిటి సంగతి?” అనిపాగవతీకం అడగ్గా ఆమె “చేమట్ట పరసం యేమీ జాగలేదు; గాని మెగాళ్లు—మారన్నా, రామస్వామి, వెంకటేశమా తిలోమాటా చొప్పున దులిపేశారు. ఫీమడు మాత్రం యేమీచూట్టాడలేదు. ముసలావిడ నెత్తీ, నోరూ బాగునని తనకి తాను తిట్టుకుని పూరుకుంది. “నేను బద్ధిపూర్వకంగా దాని గొంతుకోకాను. మీ రే మన ప్రయత్నాన్నా న న్ననంకి” అని ముసలాతగు భారం అంతా తనమీద వేసుకున్నాను. రంగనాయకమ్మ నీకు తిగిలిన దెబ్బలు తెలుచుకుని కుమిలికుమిలి యేడుస్తోంది. నన్ను తన గొంగి పడుకోమని ఆపేసింది ను వేమీ బెంగ పెట్టుకోన గ్గలేను” అని బదులు చెప్పి జానకమ్మ కిగ్గికి వెళ్లింది.

మానీ చూడడంతోటే “యేం జరిగిందో అమ్మా” అంటూ గిత్తమ్మ, “అక్కయ్య కులాసాగా వుందా దొడ్డమ్మగారూ?” అంటూ జానకమ్మ వొక్క మాటే అడిగా. అందుకు నువ్వు త్ర జరిగింది అంతా చెప్పి “రంగనాయకమ్మ యిం నీయిగిం చూడలేకపోయింది. పాగవతీకమ్మ పోబట్టి తాను కొట్టించిన బ్లయిపోయిందని గగ్గోలు పడిపోతోంది నవ్వుకోభయం యిస్తేగాని యిక బతికటం అబద్ధం అంది” అని చెప్పి “పోతా, పూతు మాటునడిగింది గదా అని దొడ్డివారినిచ్చాను. దిక్షిణపు వెసారాలో పడుకున్నాం మే మిద్దరమనూ” అంటూ రేచింది. అందుకు “అక్కయ్యని విడిచి వుండలే నని

చెప్పండి" అని బావకమ్మ యీవొక్కమాటే చెప్పి అనిట్టి సాగనంపింది.

తరవాత పార్వతీశం రెడ్డితో నొంటిగంటదాకా ఆలోచనలుచేసి, అప్పుడు మళ్ళీ అర్థశత్రుసాలు తెగి, గర్జన చేస్తూ పడుకున్నాడు.

౧౨

కాలాని కేం పని వుందీ? మళ్ళీ తెల్లవారింది. ఎరని కిరణాలతో మార్గము సాడుతున్నట్టుగా దిగి రాగా, యెర్రనిటోపిలతో పాలీమలు పూల్లోకి వచ్చారు.

రాత్రంతా గూడుపుటాటి చేసిన మున్నబు కరణాన్ని ప్రలోభపెడుతూ నూపర్చుంటుంది యెదురుగా వెళ్లి "యేలినవారు కఠింగా ప్రార్థించక పోనే మీరు వెళ్లిపోగానే నొమ్మి జరుగుతుంది" అని చెబితో పూదాడు "నాలుగు రాళ్లు రాల్తాయి" అని పెద్ద యినపైక్తురు మరకగా "మీరు బాగా బిగపట్టాలి" అంటూ పాడుకొనిస్తేబులు మూతి బిగించాడు.

పాలీమలు వచ్చిట్లు పార్వతీశానికి గాలికలురు వచ్చింది. "కలుగుపంటే గాని మనం వెళ్లనక్కర్లే"ని రెడ్డి చెప్పగా పార్వతీశం "బా"నన్నాడు.

నూరావధాని ఆరుగురినీ నూపర్చుంటుంది కళరి చేశాడు. పూల్లోవారు చాలా మంది వచ్చారు.

జెంకలేకం, "నలుగురు రెడ్డిని (ఫలానా, ఫలానా) వెంటపెట్టుకొని నచ్చి మా పెద్దనాడ్లో పార్వతీశం నన్ను తన్ని, కుమ్మరి, గుడ్డి, కొట్టి పారిపోయాడు" అని పెద్దన్నగారు చెప్పిన పాకం దొరకే అప్పించేశాడు. పెద్ద పాలికాపు సాక్ష్యం చెప్పడానికి ప్రమాణం చేసి నుంచున్నాడు.

సరిగ్గా యీ సమయంలో "దొరగారు చిత్తగించాలి" అంటూ దివ్యులంతా అంతఃపురంలోకి దొత్తం కోసం నలుగురు వచ్చినట్టు వచ్చి వెళిపోతూ రంగనాయికమ్మ దొర కెదురుగా ఆరుకుండ నుంచుంది. అది చూసి అంతా వుబ్బెత్తుగా లేచి నుంచున్నారు. జెంకలేకమా, రానున్నామీ ఆమెనిటోకి గెంతున్నామి అని

"పద పద" అంటూ వచ్చాడు; గాని "దొరగారూ! నన్ను రక్షించండి" అని ఆమె గోలచెయ్యగా, దొర యింటిలో కనిపెట్టి పెద్ద యినపైక్తురు "గండి" అంటూ వారి నిద్దన్న తోనేశాడు.

"అసలు కథ బైటికి వస్తోందన్నాడు దొర. "చిత్తం" అంటూ పెద్ద యినపైక్తురు మరో కాగితం తీశాడు. నూరావధాని మొగం వంచుకున్నాడు. భీరున్న శాస్త్రి తెల్లబోగా "కథ యెదురు తిరిగింది" అని మునము కుంగిపోయాడు.

అంతః పద్దణిగాక దొర అవగా రంగనాయికమ్మ యిలా చెప్పింది:

"నన్ను మురట మావాట్లు పార్వతీశం గారికి స్థిర పరిచారు. తరవాత మరో సమృద్ధం చేశారు. నామొగు డనిపించుకున్న పిచ్చాడు సూత్రసూరినే చచ్చిపోయాడు. అప్పట్లో నామనమ్మ పార్వతీశం గారిమీదే వుంది. వారి యింటికి వెళ్లిపోనా అని నేను దృఢపరుచుకున్నాను. ఈసంగతి చెప్పడానికి వారు పొలంనుంచి యింటికి వెళుతూ వుండగా చూసి మా పెద్ద నాడ్లోకి పిలిచాడు. వానూ, నేనూ మాటాడుతున్నాం. ఇంతలో మా జెంకలేకం అన్నయ్య వచ్చి వారిమీద పడ్డాడు. ఇద్దరూ సమానంగా కొట్టుకున్నారు. కొంతసేపటికి విడిపించుకొని వారు వెళ్లిపోయారు... నేనిక యిక్కడ వుండి నేను వారి యింటికి వెళ్లిపోతూ మీ యెడటికి నచ్చి యీ సంగతు లన్నీ చెబితే నాకేమీ చిక్కు లుండ వని వచ్చాను. నాకు మైవారిటీ ఎదిలిపోయింది. నాకు నేనే వారి యింటికి వెళ్లిపోతున్నాను. నాట్టి చేతులతో మీ యెడటికి వచ్చాను. నా నగలు మా నాన్న దగ్గర వున్నాయి. ఇప్పించండి"

దొర, పెద్ద యినపైక్తురు, మునసబు ఎన్ని ప్రశ్నలు వేసినా ఆమె యీ మాటలు తప్పలేదు.

అప్పుడు దొర "తప్పు బకిరిచ్చినందు కేం చెబుతా" వని మున్నగునీ, "అబద్ధపువాడూల్లం యిచ్చినందు కేంచెబుతా" వని జెంకలేకాన్ని, "నీ కుతురి కేం సమాధానం

చెబుతావయ్యా?” అని నూరావధానినీ టాకాయించి అడిగాడు. అంతా తెల్లపోయారు. చూడ్డానికి వచ్చిన వారంతా కనుబొమ్మ లెగరవేస్తూ తల లూపేశారు.

అప్పుడు భీమన్నశాస్త్రి దొరయెడటికి మెల్లిగా వచ్చి “మా చెల్లెలి కవర్ దుక్కో చేశారు. దాన్ని యింట్లో తీసుకువెళ్లి మాట్లాడానికి వెలియ్యండి” అని కోరాడు. అందుకు దొర “ఏమంటా సమ్మయా?” అని అడగగా “నేను వొట్టిచేతులతో వచ్చి వుండడం మీరు చూసేవున్నారు. నాస్వబుద్ధి నేతనే నేనెవరికి వచ్చాను. నేను మళ్ళీ మావల్ల యింట్లో వెళ్లను నానగలమాటకి సమాధానం రాలేదు. ఇందకు మీరే సార్వం. ఇదిగో నేను వెళ్లిపోతున్నాను. నా నగలు కోర్టు ద్వారానే వస్తాయి నాకాళ్ల దగ్గరికి” అంటూ గిరుక్కున మళ్ళి వెళ్లి పోయింది.

౧౩

రంగనాయికమ్మ జైచిత్రానికి భంగం లేనంతి వడిగా బయలుదేరింది; గాని చోక ప్రావీణ్యము కుడు వాయువేగాలమీద ముందువెళ్లి యీసంగతి పార్వతీశం తో చెప్పాడు. అప్పుటి కప్పడే పార్వతీశం దన్నం తినేసి ఘోరపుణసారాలో బలరామరెడ్డితో మాట్లాడు తున్నాడు. ఇదివిని అతను “సబాన్” అంటూ చెయ్యి జాడిస్తూ బ్రహ్మానందపడ్డాడు. ఆ ఆనందం పూర్తికా కుండానే జానకమ్మ స్వాగతం యివ్వడానికి ఫీజాలోకి వెళ్లింది.

రెడ్డి అడగగా యువకుడు “తీసుకు వచ్చింది మొదలు జరిగిందింతా చెప్పాడు. పార్వతీశం తీవ్రంగా క్రానుచేశాడు. రెడ్డి మున్నబు మొగంలో కనపడిన మార్పును గురించిమాత్రమే తిరిచి తిరిచి అడిగాడు.

రంగనాయికమ్మ కింది ఫీజీ యొక్కాటప్పటికే “రానే అక్కయ్యా” అంటూ జానకమ్మ చేతులు చూపింది. ఆమె ఒక్కొక్కటే మెట్లు యెక్కేవచ్చిందో యెగిరే వచ్చిందోగాని చూడగా జానకమ్మ కాగిటిలో వుంది. ఇద్దరికళ్లు గిర్రున తిరిగాయి. రంగనాయికమ్మ

మాట రాకపోగా కళ్లతోనే బతిమాలగా జానకమ్మ ఆయింగితం గుర్తించి కళ్లతోనే అంగీకరించినట్లు చెప్పింది.

ఇంతలో పార్వతీశం వాటిల్లోకి వచ్చాడు. వెంటనే రంగనాయికమ్మ ముక్కు బాణం లాగ అతని కాళ్ల మీద వాలి “నేను ముండిననునది. మిమ్మల్ని కొట్టిం చాను. అయినా తీస్తారని ఆశపడి వచ్చా”నంది. పార్వతీశం క్రేమతో ఆమెని లేపెనెత్తి “నువ్వు విచారించ నక్కర్లేదు వెంకటేశంబావ బాసనగిది పరిమాచకాలు చేశాడు. నేను బదులుపెట్టాను. వొకళ్లకి వొకళ్లం యేమీ బాకీ లేము; కాని నీకు మాత్రం నేను చాలా రూపపడియాను” అన్నాడు.

రంగనాయికమ్మ మనోవ్యూఠిరింది. జానకమ్మ తో కూడా ఆమె పడెమటింట్లోకి వెళ్లిపోయింది.

అంతలో సుబ్బరత్నవచ్చి “మా మిది కొడుకు సలహామీద ఆవుపదేశం అంతా నేనుచేశా”నని చెప్పగా పార్వతీశము మరి ఆనందిచాడు. బలరామరెడ్డి “మీ వుపదేశంవల్ల రంగనాయికమ్మగారే కాదు. మేమూ వొడ్డక్కాం” అని ఆమెని చాలా సొగసుకు.

లోపల యీవుండగా దొర పరివారంతోటి, మునసబుతోటి, భీమన్నశాస్త్రితోటి వచ్చి పీఠిలో నిలిచి లోపలికి కలుగుచేసి పార్వతీశం ఆహ్వానించగా లోపలికి వచ్చిమాయని “మీరునే రంగ ప్రవేశంచేసినట్లు, అమాయ కురాలైన వొకబాలవితంతువుని లేవరియ్యడానికి ప్రయత్నం చేసినట్లు నాకు తెలిసింది. ఏం చెబుతారు దీని?” కని అడిగాడు.

“ఏమయం ఆవిరిగతువుమీయగుట విన్నవించే వుంది. అక్షరాలా అంతే జరిగింది” అని పార్వతీశం జవాబు చెప్పాడు.

“దీనికి కేసు పెడితే అన్నీ మార్గాలే. అయినా నేను ఈఅల్లరి మాపుచెయ్యాలని నిశ్చయించుకున్నాను. ఆమెని మీ రెలా స్వీకరించ బలిచారో దయచేసి చెబు తారా?”

“ఆమె కిలాంటి వుద్దేశం వున్నట్లు గాని, ఆమె నాయుంటికి వస్తుం దని గాని యిప్పటిదాకా నేనెరగను. మీకంటే పావుగంట ముందే ఆమె నాయుంటికి వచ్చింది. అయినా నే నేమీ ఆత్రేపించకుండా ఆమెని స్వీకరించాను. ముందు సంగతి ఆలోచించడానికి నా కింకా అవకాశం కలగలేదు. అయినా మీ ఫలహా కోరుతున్నాను.”

“మీ కుటుంబమంతా, ఆమె తండ్రి కుటుంబమంతా కరణం చాలా పెచ్చుగా చెప్పాడు. డ్యునులవలె మీ రిద్దరు అక్రమసమ్మంధంతో వుండడం మంచిది కాదు; కనక శాస్త్రోక్తంగా వివాహం—”

“తమ సెలవుకి బద్ధుడైన వుంటాను”

“సంతోషం”

ఇలా చెప్పి దొర “ఆమె నోమాట నాయెడటికి తీసుకొనివస్తారా?” అన్నాడు. దానిమీద పార్వతీశం రెడ్డికేసి చూడగా రెడ్డి పడమటింటి గుమ్మండాకా వెళ్లి రత్నమ్మని పిలిచి సంగతి చెప్పాడు. వెంటనే రంగ నాయక గుమ్మం దిగ్గిరికి వచ్చి నుంచింది.

అప్పుడు దొర ముందువాదాకా వెళ్లి “మిమ్మల్ని గాని, మీ ప్రియులయిన పార్వతీశం గార్ని గాని యెవరూ యేమీ చెయ్యలేరు. మీ తెలివితేటలికి చాలా ఆనందించాను. మీరు వారిని శాస్త్రోక్తంగా మట్టి పెల్లి చేసుకుని నుభుపండి” అని చెప్పాడు. సిగ్గుపడి ఆమె వూరుకుంది. “మీనగలు తెప్పించాను, పుచ్చుకుంటారా?” అని దొర మట్టి అడ్డగా ఆమె “చిత్తం” అంది.

అప్పుడు దొర నీళ్ళలో వున్న భీమన్నశాస్త్రిని రప్పించి “నగలు అక్కడ పెట్టండి” అన్నాడు. కల వందుకునే వుండి అతను మూట అక్కడ పెట్టగా “విప్పి వొక్కొక్కటే అప్పగించండి” అన్నాడు.

భీమన్నశాస్త్రికి తల కొట్టేసిపట్లయింది. అయినా తేను యెదురుతిరక్కుండా వుండాలంటే కిక్కురుమన కూడదని అత సెరుగును.

కంటే, కాసులపేరు, పువైలనాడు, గడియారపు గొలుసు, మాడు జతల బంగారపు గాజులు, వొడ్డాణం (పువ్వనో పాదానూ, సీమకమలాల కమ్మూ, పాంజేబు పట్టిక, ముక్కుపుడకలు, బంగారపు కంఠమబరిణి, వెంకెగిన్ని, నెండ్లి గళాకు, నాగపురి నంకీ, రెండు వుంగరాలు—యిలాగ వొక్కొక్కటే భీమన్నశాస్త్రి తల వంచుకునే—వొక్కనాటు మాత్రం తీర్థంగా చూసి వొక్కొక్కటే అందినాడు. రంగనాయక గుమ్మండా అలాగే చూసి వొక్కొక్కటే అందుకుని తిలుపు చాటున వున్న బాసకమ్మ కందించింది. ఆసన్న వేళం భీమన్నశాస్త్రి, యిప్పటి దాకా పుగుమలు చెలా యించిన అధికారాన్ని (ప్రేమ) కప్పగించినట్లుంది.

వప్పగింత లయిపోయాయి. దొర బతులుదేరి వీధిలో నుంచు, అందర్నీ తేరి చూసి, భీమన్న శాస్త్రినీ, పార్వతీశాన్నీ ప్రత్యేకంగా పిలిచి, “మీకు రాతీ చేకా నని తిలుస్తున్నాను. ఈ వుద్దేశంతోనే యీ కేసు మాపు చేశాను. మీ రిద్దరూ యీ అగ్రహారంలో పెద్ద పెద్ద భూస్వాములై వున్నారు. ఆకారంచేత మీ ఆధీనములో చాలా మంది రయసులూ, కార్మికులూ వున్నారు. మీబాధులు వున్నీ వొమ్మి జరుగుతుంది, కాని అలాంటిది తటస్థితే మాత్రం సర్కారు మిమ్మల్ని శిక్షిస్తారు. సమూలంగా విచ్ఛిన్నం చేసేస్తారు. కాబట్టి న్యాయంగా ప్రవర్తించి నుభుపండి. రంగనాయక గుమ్మం సాహసంల్ల మీ రెండు కుటుంబాలికి దగ్గర చుట్టరికం కలిగింది. దాన్ని నాపించుకోండి” అని చెప్పి అడుగు వేశాడు. భీమన్నశాస్త్రి ముగం మాడ్చుకుని, పార్వతీశం అశ్వుత్యానంగానూ సెలవు పుచ్చుకున్నాడు. మునసంగి పాలిమేరదాకా సాగనంపి గంపెడు చివాట్లు తేచ్చుకున్నాడు.

౧౪

పార్వతీశం తాపెతా కట్టుకుని వెళ్లి పీటమీద కూచునే టప్పటికి యెడా పెడా చెరో అప్పరసా— జాసకమ్మ రంగనాయకమ్మ కూచుని వున్నారు. చూడగా రంగనాయకమ్మ అప్పుడే తలంటుకోవడంచేత మెరు

గక్కి చిక్కు తీయబడి ఆతూ వున్న దీర్ఘ శోభముల
తోడను, సాలాభరణములతోడను, పట్టుచీగి ధారించి, కళ్ళకి
కాటుకా, నోసట కుంకుమబొట్టు—పూర్తిగా ఫణ్య స్త్రీ
అయివుంది. రత్నమ్మ నేతిగిన్నె పట్టుకుని వడ్డింబడానికి
సిద్ధంగా వుంది.

రంగనాయకమ్మ తల వంచుకుంది. జాకమ్మ
ముఖందూడ అసంతప్రేమా, విజయగర్వమా న్యశ్యం
చేస్తున్నాయి. రత్నమ్మ మందహాసం చేస్తోంది.

పార్వతీకం మొదట ఆళ్ళిరాగిన్ని ప్రకటించి
ప్రకంప చేసి చివరికి జాకమ్మని కొండ యెక్కించాడు

అయినా ఆపూటమాత్రం మగ్గురూ మాడా కొం
చెంకొంచెం సిగ్గుతోటే భోజనం చేశారు.

* * *

భోజనానంతరం పడకక్షర్పిలో పడుకుని వున్న
భర్తకి తాంబూలం అందిస్తూ జానకమ్మ “కృష్ణయాజులు
గారి ఆల్లుకికి చెన్నాపట్టం వుత్తరం రాయంజీ” అంది.
అత “నెండుమా?” అన్నాడు. అందు కామె “పెల్లి
చేసుకోకపోతే నేను వొప్పకొను బాబూ” అని చురచురి
చూస్తూ తల అడ్డంగా వూపింది.

మ న స్సు

ప్రతిపత్తి సూర్యరావుగారు

మనసు ప్రధాన మింతకును మానసమే గుటి యెట్టికార్యముం

బాసనిప మాన దానివశేముంబడ కెవ్వడు నుండలేడు నుం

డని యతఁ డింద్రియార్థముల దగ్గఱనీయక నిగ్రహించినాఁ

డనఁ జను, రాజు మానసము నన్యములన్నియు దాని బానిసల్.

నాయిష్టము నామన సని-నీయధికారింబు తెల్పు నినుఁ గని నవ్వుం

బె'యనినగవుం గదురును - మాయయు మానసము రెండుమాటలు నొకఁడే.

మన సన భ్రాంతియన్న నొకమాటయె యందును నేను దానిలోఁ

గనుఁగోనుమయ్య యంతరిము గ్గునో యిలచుక యంచు వ్యర్థ మా

నని, విను నగ్గముం గనినఁబ'మను భ్రాంతి జనింపలేదే, పా

మును గని స్రగ్భ్రమం గొనదె ముగ్ధము చిత్తము కొన్ని నేళిలక.

చిత్తమునాఁగ నేమి యని చేయకున్నము మానసంబునే

చిత్తమటండ్రు పెక్కులగు చిన్నెలు వన్నెలు దాల్చునద్ద నీ

చిత్తము దానిభాగ్యమును జేకొన రాతుకొలంది గుట్టహాఁ

దత్తపపెట్టు నద్దడంగుఁ దత్తమెఱుంగుము బుద్ధశాలి వై.

పింజినీళ్లను బా లనుపెట్టి ద్రావు, నెండమావుల నీళ్లని యెంచి యుటుకు
ముందు ముప్పన్నదను తలంపును ద్యజించి-జార వోరత్వములకునాసపడు సరుడు.
వెళ్ళియన నెన్నిక యనింగ వేటులేదు, తలఁపనఁగ నాసయనఁగ భేదంబు లేదు
తొలచిన కొలంది మనసువతొరములను, తలమునిఁగి తాడిలోతయి తంద్రపెట్టు.
ప్రస్తుతకల్పమే ప్రపంచమృత్యుప్రపంచము సంతకల్పమన్నను మనసె యనుము
మనసు చేయని లేద లేదనుము పినుము, జరిగినది యొక్క చినసమాచార మిచట.

ఒకసంసారి గుంటు, నానమది గుంటూరుం గుంటుబెట్టి పు
త్రకుండా యందు నమూరి త్వమున నన్ బ్రహ్మింహఁగాఁ బోకుమా
నకల్లజ్జా! విషయప్రధాన మగు నీ చారిత్రమందేటి కా
ప్రకటనార్థకభావము బనుమఁ జెప్పబోను మన్నింపుమా.
ఇంత చదివినవాడ వాఁడుతమాట, చెప్పగారాదో విషయమే శ్రేష్ఠమైన
విషయలోలురు చక్క-నవి సకలంబు, గట్టపెట్టెద రీవేల కడమనేయ.

అనుచుం జెప్పకు, మాగ్ధహస్థుని విశాలారామముం దొక్క తి
న్నని చెట్టైనది నారికేళ మతిసన్నంబైన కాండగబుఱో
ననిశంబున భలభారతం గనంగ నేత్రానందమై యుండు నం
దని మ్రాసెయ్యె నట్టెనివారకిని మీ దం బెద్దత్రానంబుటన్.

మిగులం బొడవు, నందిమిగులం బొమ్మన్నది, మీందుకెక్క నన్నబోనె యెట్లు
చేయబోవ నెట్టిసితి కల్గునోయని, కాపు కాయం గోయం గవంగం బెప్పుడు.

రాలిన బొండ్లముంగొను-బొండ్ల నెవ్వరిను దానింబ్బకుం బోనె
బోలమునం గాచియుండెడు-నాలిదొంగిలకు పుయ నుద గాకుండె.

ఒకనాఁ డాతని యింట నున్నవము పు క్కింక ప్రాప్తిని పో
వకయుండె నిసి దాని నొక్కం బెట్టెను, పి పాత్తుం బాత్రాతి నా
గికెడం బెక్కెను గాలిబంధమున బోరె బొండు నీలవంతుల
టికొనెం గాయలు దానిలో నిడంగ పెట్టిజేయుట వైపుం.

ఏమిలెక్క యతనికేసిని, కల్లయు-గత్తి బొండున్న గాని లేక
చెట్టునెక్కికాయ చేతితోనొలిచి గుండ్లనగూని నడచి తీను ధీయుతునకు.

చివర కెక్కి గొలను చేదడవెను బెద్ద-కాయకొలకు బొమ్మ కాట్రవేసె
నున్ను! రాత్రివేళ నుడుతలు గొప్పరం-యనుచు గాయ నొక్క టంచుకొనియె.

కాయగోసినంత గాద్రవేయముకాటు-వేయు గాయగోయు, వేయుగాటు
గాయగోయు గాటువేయు నీరీతిగా-నుడుత అనుచు నెండం నుడుక గోసె.

దిగి యిలుసొచ్చి యూడగ యతిసిరి బద్ధసి రెండుమూడు నా
ళ్ల గడుగఁజేసి గేస్తు నిలు లాహరిగాంచె, గాయ లంచు నుం
డె గణన నేయం డాయహిని డెండుమునం దాడుత ల్లింబంబుం
బొగ రెటువోయెనో మనసుపుష్టిని సర్పవిషం మద్దరా!

వచ్చిచూచె(గాపు) వచ్చివి దోరికె, పండ్లు పండ్లములును బండెడుండె
నింతలోన నెవడో నేనవయమునండె, దొంగకోరిక గొనియె దుష్టబాధి.

అని నడువీధిలోని కొకయప్పండు సచ్చి కనుండు లోకు టి
యవకట మెవ్వడో డగర యంనట మేమ విసోదలీలంగ

దునఁ గనకున్న నాళ్ల మనతోటను గొప్పెర చెట్టుకాయలం
దునిమి హరించె బట్టువడు దొంగతనం బది డాంగియుండునే.

నేనుగూడఁ జెట్టు నెక్కింప జంకెద, దానిమీఁదఁ బాము దాఁగి యుండు,
ననుగఁగింప కెవఁడో కనుబ్రామి కొనిపోయె; వానిఁ బాము గఱవ మానెనేమొ.

అదిర! మంచికిఁ గాలమా యనుచుఁ బెద్ద-యెలుగునం బల్కుచుండ నాయీంద్ర దారి
నేగుచును విని దానిపై నాగుఁబాము-గలద! యుడుత లటంచును దలఁచినాఁడ.

కాయ కొకసారి యుప్పలవాయి గఱచె, బాముగాఁబోలు చిక్రోడబాధ రాత్రి
యేలకల్గును వైనమా! యేమిసేయ, నగును ననుబాము ముట్టుకొన్నది నిజంబు.

అని యెడలెల్ల జల్లుమన సంగము చల్లఁబడఁ గుబాలునం
దునిసిన మ్రానునాఁ బడిమి దుష్టవిషం బపు డెక్కి మానసం
బునఁ గల ధైర్య మేదుటయుఁ బోయెను జీవము, చూడుమయ్య యే
మనఁదగు ధీర తాగుణమునందలి లోప మదెంతచేసినో.

శడఁబడి నేలఁబడ్డ చిఱుతం గని నాయన సీవు గాదురా
ఁడినది బావయన్న విని పల్కక యేడ్వక యూరకుండు; నె
వ్వడయినఁ దేలు గుట్టెనన, వట్టిది వానిని గుట్టె నిన్నుఁ గా
దుడుగు మటన్న నోర్చికొను, నోరుపు ధైర్యము దెచ్చుచుఁడెడఁ.

జేలుండునో పాముండునో, కా లిడ నం చెంచుకొనుచుఁ గదలిన నెపుడుం
దేలుండుదు పాముండుదు, కాలిడఁగఁ దలంపులేని కడ నది యొదవుఁ.

*

*

*

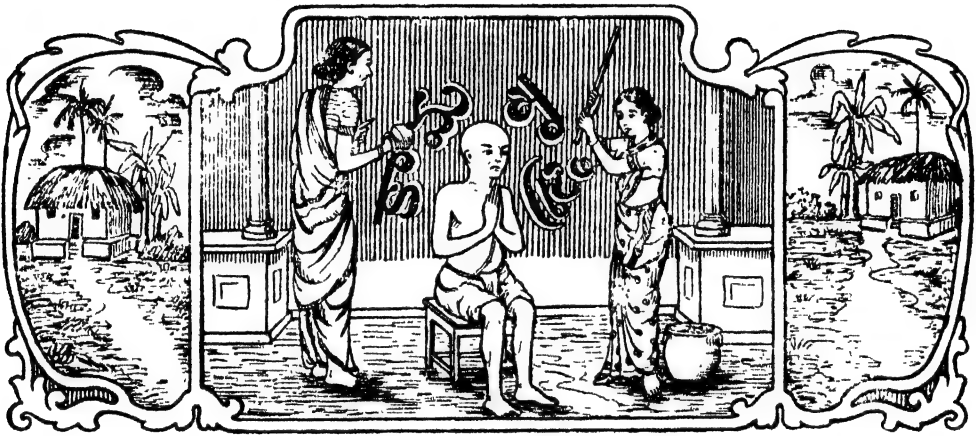
*

బగిఁ బంచాంగము చించివైచినను రాహుగ్ర నృచంద్రోపరా
గగతు ల్మానునో, పాముకాటు విష మెక్కంగోదొ చిక్రోడ మం
చు గఁగింపం, దలనొప్పమందనుచు వెజ్జల్ బేదిమం దీయ న
ద్దిగుణంబు బాసరింపదో పొడము సం చేహంబు నా కిచ్చటఁ.

శాస్త్రవేత్తలు, వైద్యులు, శస్త్రవిదులు, బహుపదార్థజ్ఞులును నీనిబాము నరసి
డెందమో గుఱి గరళము మందగుణము, గలుగుటకుఁ జెప్పఁ దని నమస్కార మిడుదు.

పట్టుకోధలు

ఒక ఊరిలో కామశాస్త్రి అనే ఒక బ్రాహ్మణుడు. ఆయన భార్య ఆదిలక్ష్మి; మిగుల అందమైంది. కాని వాండ్లకు బిడ్డలు లేరు. అంచేత కామశాస్త్రి మరొక పెండ్లి చేసుకొన్నాడు. పెండ్లి అయిన రెండుమూడేండ్లకే చిన్న భార్య కాపురానికి వచ్చింది. అప్పటికి కామశాస్త్రికి నాలుగైయేండ్లు. పెద్ద భార్యకు ముప్పై అయిదు. కాని తండ్రిగా నెరసిపోవడంవల్ల అవిడే పెద్దగా కనబడుచుండెను. ఇలా ఇద్దరు భార్యలతోను కామశాస్త్రి సాసారం చేస్తూ ఉండినాడు.

భార్యల కిద్దరికీ కలహాలు ఆరంభమయినవి. పాపం! బ్రాహ్మణుడేమి చేస్తాడు? ఎవరినన్నా మరొకరికి కోపం వస్తుంది. అంచేత మానం వహించాడు. కాని యెన్నా శ్లలా ఉంటాడు? రోజుకు రోజుకు పెరుగుతున్నాయి వారి కలహాలు. ఇక మానంతో కొనసాగదని ఆ బ్రాహ్మణుడు వారితో అన్నాడు: 'మీలో మీరెందు కీదెబ్బలాటలు? ఒక నెల పెద్ద దాని యింట, మరొక నెల చిన్న దానియింటా నేనుంటాను. జగడాలు మానెయ్యండి' అని. సరే నన్నారు వారిద్దరు. ఇద్దరినీ చెరియ్యక

ఇంటిలో ఉంచాడు బ్రాహ్మడు. అన్నట్టు మొదట పెద్దభార్య ఇంటికి వెళ్లాడు.

పెద్దభార్య చూచింది; భర్తతల నరసి పోలేడు. తనతల నరసింది. 'ఈమె తనకంటే చిన్నవాడిని పెండ్లాడిందని లోకులంటారేమో అని చింతించింది. తుదకు తనవద్దనున్న నెల రోజులలోను అతని తలలోని నల్లవెండ్రుకలన్నీ లాగివేయవలెనని ఊహించింది. ఆలాగే చేసిందికూడాను. నెలరోజులూ దాటేయి.

ఆపైన కామశాస్త్ర మాటప్రకారం చిన్నభార్య యింటికి వెళ్లాడు. పాపమామె మంచిప్రాయముది. ముసలివాడిని పెండ్లిచేసుకొన్నందుకు విచారించింది. లోకులేమంటారో అని భయపడింది. అంచేత ఆమె ఆనెల రోజులలోను అతని తలలోని నల్లవెండ్రుకలన్నీ ఊడనీయదలచింది, ఊడదీసింది. ఇప్పటికి బ్రాహ్మడికి తలవెండ్రుకలన్నీ ఊడేయి. మంగలాడి అవసరం తప్పింది. కాని భార్యలు చేసిన దానికి లోలోన విచారించేడు.

రోజులు గడిచాయి. అంతఃకలహాలు వృద్ధి పొందుతూనే ఉన్నాయి. తుద కెలాగో వారిద్దరూ కలిసి అతనికి సమంగా సంరక్షణ చేయాలని సమాధానపడ్డారు. అతని దేహంలో కుడిభాగం పెద్దభార్యది; ఎడమభాగం చిన్నభార్యది. ఉపచారాలు చక్కగా సాగుతున్నవి.

ఒకరోజు పెద్దభార్యకు జ్వరం వచ్చింది. చిన్నభార్య మగనికి స్నానం చేయిస్తూ తన యెడమభాగానికి మాత్రం నీళ్లు పోస్తూంది. అప్పుడు పెద్దభార్య ఆమెతో అందిగదా- 'నీ ఎడమభాగంలోనుంచి ఏమాత్రం మేనా నీళ్లు నాభాగంలోకి వచ్చాయంటే నీభాగాన్ని చెంబుచ్చుకుకొట్టాను' అని 'నాభాగాన్ని కొడితే నీభాగాన్నిమాత్రం కొట్టలేనా!' అంది చిన్నభార్య. సరి, చిన్నభార్య మగనికి స్నానంచేయిస్తున్నది. ఒంటిమీద నీళ్లుపోస్తూంటే ఒకప్రక్కనుంచి ఇంకోప్రక్కకు రాకపోతాయూ నీళ్లు! కుడిభాగంలోకి నీళ్లు రాగానే జ్వరంతో బాధపడుతూన్న పెద్దభార్య లేచి మహావేగంతో వచ్చి అపాశంగా చెంబుచ్చుకొని భర్త ఎడమభాగాన్ని గట్టిగా కొట్టింది. చిన్నభార్యకూడా కోపంతో కర్రపుచ్చుకొని కుడిభాగాన్ని కొట్టింది. ఇలా ఒకరిభాగాన్ని ఒకరు కొడుతున్నారు. వీరిద్దరి కోపం బ్రాహ్మడికొంపముంచుతున్నది. అంత ఆబ్రాహ్మడు 'మీకొంప తగలబడాలి! నన్ను చంపికండ్రో! చచ్చిపోయేనర్రో' అని యేడ్చేడు. భార్యల గయ్యాభితనానికి చింతించేడు. స్వయంకృతాపరాధం గదా అని యేడ్చేడు. ఇంతకంటే సన్యాసాశ్రమం మేలని నిశ్చయించి గృహస్థాశ్రమం వీడి దేశాంతరం లేచిపోయి సన్యాసం తీసుకొని శేషించిన జీవితాన్ని భగవద్ధ్యానముక్తింద వినియోగించేడు.

—రావి అప్పల నరసింహం.

పూర్వకాలంలో ఒకప్పుడు మే మెక్కువంటే మేమెక్కువ అని మృగాలకు, పక్షులకు గొప్ప వివాదం జరిగింది. అది తుదకు యుద్ధంకింద మారింది. రెండు పక్షులవారు యుద్ధానికి తయారవుతున్నారు. అలాంటప్పుడు గబ్బిలాలు మృగాలదగ్గరకు పోయి 'మేమూ మృగాలమే చూడండి; మాకూ మీవలెనే కొరకడానికి చీప్చానికి పండ్లున్నాయి. మమ్మల్ను మీపార్టీలో చేర్చుకోండి' అని అడిగినాయి. 'సరేకాని, మీకు రెక్కలుండడంవల్ల మాలో చేర్చుకోవడానికి వీలులేదు, సా' మన్నాయి మృగాలన్నీ ఒకేవిధంగా. ఇంకేమి చేస్తాయి గబ్బిలాలు. అక్కడనుండి పక్షుల దగ్గరకు వెళ్లి 'మాకు మీవలెనే రెక్కలున్నాయి.

మీలో చేర్చుకోండి' అని బతిమాలినాయి. 'మీకు పండ్లుండడంవల్ల మాలో చేరడానికి వీలులేదన్నవి పక్షులుకూడా.

పాపం! గబ్బిలాలకు చాలా అవమానమయింది. ఆ అవమానంతో అవి ఇక వాటి ముఖాలను ఎలా చూపుతాయి పక్షులకూ, మృగాలకూను. సిగ్గుపడి పగలంతా ఏ చెట్లల్లోనో, ఏ పాడుపడిన ఇండ్లల్లోనో తలక్రిందుగా తపస్సుచేస్తూ ఉన్నట్టు నటిస్తూ రాత్రిమాత్రం ప్రపంచమంతా నిద్రపోయి తర్వాత తమ ఆహారాన్ని తేచ్చుకొని జీవిస్తున్నాయి.

కథ కంచికి, మనం ఇంటికి.

— రామనాథ దత్త.

అనగా అనగా ఒకవూరు. ఆపూల్లో యిద్దరన్నదమ్ములు. వాళ్లకు విస్తారంగా ఆస్తి వుంది. ఒకరిని గాదని ఒక రా ఆస్తిని అనుభవించాలని అన్నదమ్ములకు దుర్బుద్ధి పుట్టింది. అందుకోసం అన్నను చంపాలని తమ్ముడూ, తమ్ముణ్ణి చంపాలని అన్నా, ఈవిధంగా లోలోపల తంటాలు పడుతున్నారు. కాని శిశుసమయం దొరక్కపోవడంవల్ల వాళ్ల ప్రయత్నాలు అట్టే కొనసాగలేదు.

ఇలా వుండగా ఒకనాడు చద్ది నీసుకొని రమ్మని తమ్మునితో చెప్పి అన్న కాడిగట్టుకొని పొలానికి వెళ్లాడు. సరే, సమయం దొరికింది గదా అనుకొని చద్దిబువ్వలో మొదటి రకం సామాణం కలిపి తీసుకొనివెళ్లి అన్న కిచ్చాడు తమ్ముడు. ఆకలి అమితం వేస్తున్నా అన్నకు మాత్రం బువ్వమీద బుద్ధిపుట్టలేదు. తమ్ముడు ఒంటిగా వున్నాడు. చుట్టుపక్కల యెవరూ

లేరు. సమయం బాగుంది, జారిపోనీయగూడదనుకొని చేతిలోవున్న నాగటికట్టుతో నడి నెత్తిన బాదాడు తమ్ముణ్ణి మళ్ళీ లేవకుండాను. ఎన్నాళ్లనుంచో నెరవేరని దొడ్డుకోరిక నేటికి నెరవేరిందిగదా అనే ఆనందంతో పిల్లరాగాలు తీస్తూ పక్కవున్న కోనేటికి వెళ్లి కాళ్లుచేతులు కడుక్కొని నద్దిమూట విప్పి సాంతంగా భోం చేశాడు అన్న. కానీ నేటికీ కంతా నిశంశం కెక్కింది. విలవిల తిన్నుకొని ప్రాణాలు విడిచేశాడు అన్న, పాపం!

అదేసమయూన ఆకాశమార్గాన వెళ్లు తూవున్న నారదమహాముని క్రిందజరిగిన ఘోర కార్యం చూచి, “అమ్మా! లక్ష్మీదేవీ! సీతభావం అమోఘం. నీకటాక్షం మాత్రం నాపైకి ఎప్పుడూ రానీయకు. పదివేల దణ్ణాలు పెడతాను.” అని తిరిగి చూడకుండా తనదారిని వెళ్లాడు.

దేవాలయములోని-

దేవు డేడకొ పోయె

దీపాలులేవేమె మనసా!

ధిమ్ము ధిమ్ముని చిమ్ము

చీకటుల లోపలను

దెయ్యాలు ఆడినే మనసా!

శ్రీ వేంకటేశ్వరుని

చెలువైన ఒక రాతి

బొమ్మగా నిలిపితివె మనసా!

అలమేలుమంగ ఒక-

ఆటవస్తువు గాగ

అంగడికి ఈడ్చితివె మనసా!

దేవతలు నరులతో-

నరులు దేవతలతో

తిరిగి రీదేశాన మనసా!

దేవతలు తమ విమా-

నాలలో పెడలగా

దిక్కుమాలిరి నరులు మనసా!

ఇండ్లలో ఉండేటి-

ఇలవేల్పు లందఱును

ఎచ్చటికొ ఏగిరే మనసా!

ఎవరితోవై వారు-

ఎగురుతూ ఉన్నారు

ఏమానా తెలియదే మనసా!

8.

7.

12

౮౭

పాత తోవలలోను-

పాదాలు మెట్టితే

భద్రమని మరచితివె మనసా!

కొత్తదారులు పట్టి-

కోరి అడవిని జొచ్చి

౧. కూలిపో నేలనే మనసా!

౧.

ఎదలోను పదిలముగ-

కుదురుకొన్నట్టి నీ

చదువులన్నీ యేవె మనసా!

చదువులన్నీ పోయి-

కొదవపడి మరి ఒకరి

౨. నరసజేరితి వేమె మనసా!

౩.

నీవన్నె చెడిపోయె-

నీచిన్న మరుగుజ్జు

నీలంద మేమయ్యె మనసా!

నీవారి దారి సరి-

వారిలో తలయెత్తి

3. నిలువలేవేమె ఓ మనసా!

2.

ఆలు ఆడుది యశాట-

మగడు మగవాడౌట

అది బోకమర్యాద మనసా!

ఆడుదియు మగవాడు-

అంద రొక్కటియైన

౪. అది యెట్లు పొసగునే మనసా!

౫.

భా ర తి

[ప్రజోత్పత్తి సంగీ

పెరుగుగు రత్నాల-

విలు పెరుగ కున్నావు

పెగ్గివై విడిచితివి మనసా!

తరుకుబెరుకులు రాళ్ల-

తలుపైని పెట్టాకొని

తబ్బిబ్బుపడనేనా మనసా!

నీతెలివితేటలను-

నీ నీటుగోటులను

నీ పెరుగ కున్నావు మనసా!

నీతిమాలిన ఇతర-

రీతులను చేపట్టి

నిక్కినీలైదనేమి మనసా!

పరులు పన్నిన మట్టి-

ఉరులలో నక్కుకొని

పరుగాడ కున్నావు మనసా!

పంజరములో పెడ్డ-

పంచపన్నెల చిలుక

పరుసయ్యె నీబ్రదుకు మనసా!

ఉన్నదంతా ఊడ-

కొన్న దొక్కిరితయున

కుదురుపడ కున్నదే మనసా!

చన్నదానికినై వి-

చారించనేని ఇక

సరసమార్గము గొనవె మనసా!

౯.

౧౦.

౧౦.

౧౦.

కాముక ప్రేమతత్వము

(Shelley's 'Love's Philosophy')

అయ్యగారి సత్యనారాయణమూర్తిగారు, B. A.

నగములం బుట్టుధారలు నదిని గలియు,

గలియు నానదులన్నియు జుగియంద;

మింట వేళ్లొలువాయువు ల్మిళితమగును

సంభ్రమానందము ల్మీట శాశ్వతముగ;

ఉండదేవయు పిశ్యను చొంటరిగను

అఖిలవస్తుచయము నై వాఙ్మహిమ

గలిసియుండు నొండొండొకటి జెలిమి గలిగి;

కాన నే నేలఁ ప్రేమ ని న్నవయరాదు?

కాంచు మెత్తైన నింగి జుంబించు గిరుల;

కడలి యాలెల్ల నొండొండొకటి గొంగిలించు;

ఇను సోదరీసుమము సైరింబుడదు;

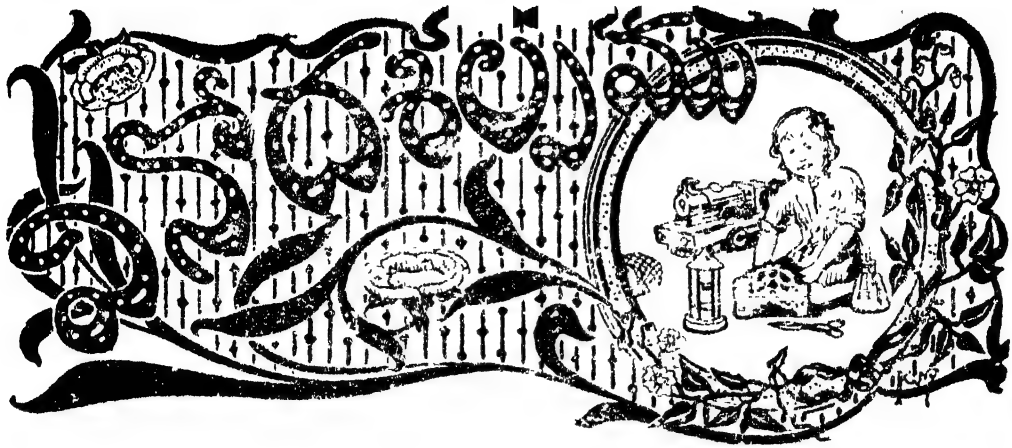
నిరసనంబునఁ జనదు సోదరుని పీడ.

అవని నాలింగన మొనర్చు రవి వెలుంగు;

చంద్రకిరణము ల్బూడ్చి సాగమును;

విలువయేదో యీ ముగ్ధుని కిను జూడ

నీవు న న్ప్రేమతోడ ముద్దడకయున్న.

తాటియూకుల విసనకర్త

కొ. సరసింహాచారిగారు

ఇంతకుపూర్వము కనగనమును విసనకర్తను గురించి చెప్పియుంటిని. ఆ విసనకర్త మన చుట్టకును, పలుచింతకారముగ విప్పబడుచు వీలయినది. ఇప్పుడు నేను చెప్పబోవు విసనకర్త మనచుట్టకు వీలులేనిది. అందును, నిలుపుకొట్టముగల ఆరూపు ఆర్థికనియత వేర్వేరు అందముగా నుండును.

ముగిల తాటియూకును చూపుకొని, నడిమి యీ నెలను కిసి నేయవలెను. పిమ్మట ఒక అంగుళము వెడల్పును, తొమ్మిదంగుళముల నిడివియు గల తునుకల నుండొందితిని, అదే వెడల్పును, ఏడంగుళముల నిడివియు గల తునుకల నేడొకటి కొనికొనవలెను. ఇందా రెండు విపపుతునుకలను, మూడు కురుచతునుకలను కిసికొని వాటిపై ఒకొక్క అంగుళపు భాగమును గుర్తించుకొనవలెను.

ఈ భాగములు లేక గదలయందు 1, 3, 5, మొదలగు బేసిసంఖ్యగదలను వదలి తక్కిన

గదలయందు ఒక్కొక్కదానియందు నాలుగు కోతలు చేయవలెను. (చిత్రము క, ఖ చూడుడు) అట్లు నాలుగు కోతలు చేసినయెడల ఆకు వెడల్పు అయిదుభాగములుగ చీల్చబడును. ఇక మిగిలిన మూడు విశిష్టముకలను, నాలుగు కురుచతునుకలను, సాధారణముగానే యుండువలెను. (చిత్రము గ, ఘ చూడుడు)

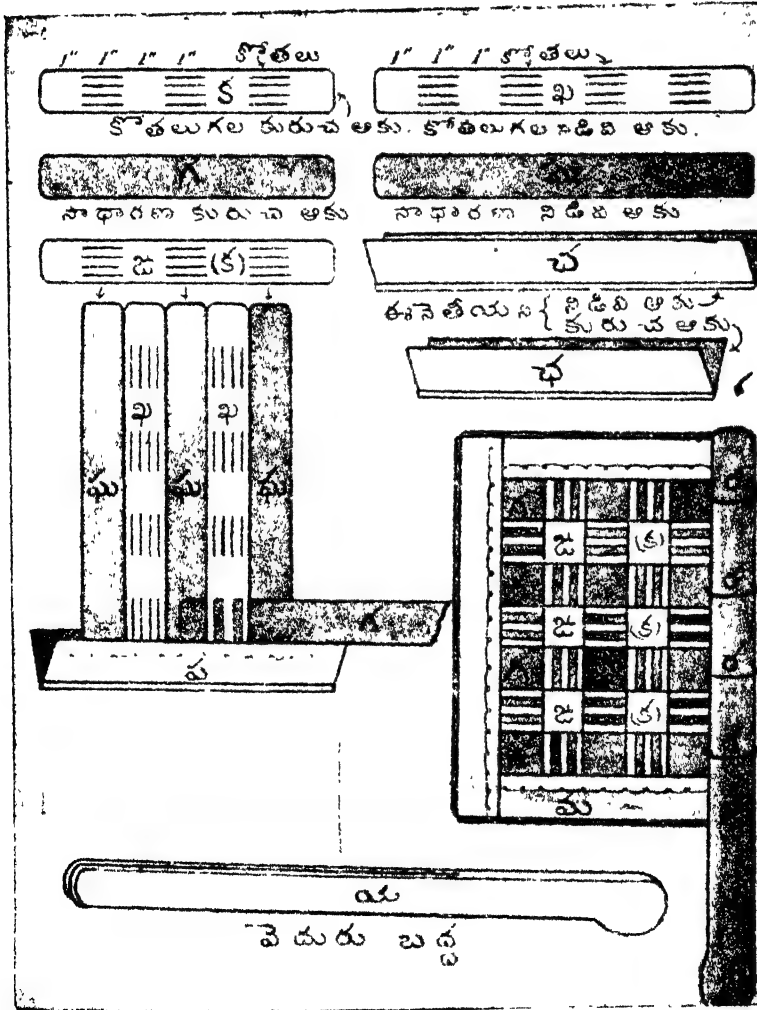
ఇట్లు ఆకును సిద్ధపరచుకొనిన వెనుక ఈ నెలు తీయని ఆకునుకలను తొమ్మిదంగుళముల నిడివియు ఒక అంగుళము వెడల్పును గల వాటిని రెంటినిన్ని, ఏడంగుళముల నిడివియు, ఒక అంగుళము వెడల్పుగల వాటిని రెంటినిన్ని కొనికొనవలెను. ఈ నెలు తీయని ఆకు జంట ఆకుగా నుండును. (చిత్రములు చ, ఛ చూడుడు)

పిమ్మట ఒక కురుచ జంట ఆకును కిసికొని యెడమకొనయందు ఒక అంగుళము వదలి దాని

మహతలో మొదట నొక సాధారణపు నిడివి
యాకును, దానిప్రక్కన నొక కోతలు గల
నిడివియాకును, దానిప్రక్క కోతలులేని సాధా
రణపునిడివియాకును, మరికొంతలుగలఆకును,
కడపల మరల నొకసాధారణపు ఆకును పెట్టి,
జంటఆకును మూసి కుట్టవలెను. (చిత్రము ౩
చూడుము) నిడివిఆకులన్నియు ఒకదానిప్రక్క
నొకటి చేరియుండవలెను అప్పుడు కుక్ప్రక్క

గూడ నొక అంగుళము స్థలము మిగులును.
నిడుపాటి ఆకులను అమర్చుకొనిన తర్వాత
కురుచఆకులను అడ్డముగా అల్లివలసియున్నది.
మొదట నొక కోతలులేని కురుచ ఆకును గీసి
కొని, (చిత్రము ౩ యందు చూడుము) కుడి
ప్రక్కనుండు ఘ అను నిడివిఆకుపైనుండి ఖ
అను ఆకులోని కోతలగుండా చిత్రమునజూపిన
విధమున దూర్చుకొనవలెను. పిమ్మట ఆ

కురుచఆకును రెండవ
ఘ అను ఆకుమీదు
గాను, రెండవ ఖ యొ
క్క కోతలగుండా మూ
డవ ఘ ఆకుమీదుగా
తీసికొనవలెను. కురుచ
ఆకుయొక్క కొనలు
క్రిందనుండు మహళకు
కొనలకు సరిగా నుండు
కొనవలెను. రెండవ
కురుచఆకు కోతలు
గలదిగా నుండవలెను.
సాధారణపు కురుచ
ఆకునుదూర్చవలసివచ్చి
నప్పుడు కుడినుండి ఎడమ
ప్రక్కకుగాని, ఎడమ
నుండి కుడిప్రక్కకుగాని
దూర్చవలెను. కోతలు
గల తునుకను దూర్చ
వలసివచ్చినప్పుడు పై
నుండిక్రిందికిదింపవలెను.
ఒక కోతలుగలఆకును
గీసికొని దానిలోనికోత

లుగల భాగములను నిశివిఅకులలో కోతలు లేని ఆకుల కొనలకు సరిగా (ఎదురుగా) నుంచుకొన వలెను. పిమ్మట కోతలగుండా సాధారణపు నిశివిఅకులను కురుచఆకులందలి కోతలులేని గదులకు ఒకటి పైచైపునను, మరి యొకటి క్రిందిచైపునను వచ్చునటులు దూర్చ వలెను. అప్పుడు కోతలుగల కురుచఆకు, మొదట దూర్చబడిన సాధారణపుకురుచఆకు ప్రక్కకు వచ్చును. ఈవిధముగా తక్కిన కురుచఆకులను, ఒకమారు సాధారణపు తునుకను, మరొకమారు కోతలుగలదానిని అల్లుచు నిశివితునుకల పైకొనలయందు ఒక అంగుళము స్థలముమాత్రము వదలి అల్ల వలెను.

ఇంక విసనకర్రకు అంచులుమాత్రము కట్టవలసియుండును. ఈనాలు తీయని జంట ఆకులలో ఒకనినిశివితునుకను విసన కర్రయొక్క ఎడమప్రక్కను, రెండవ తునుకను కుడి ప్రక్కను, రెండవ కురుచజంటఆకును పై యంచునను ఉంచి అన్నిప్రక్కలను కుట్టివేయ వలెను. పిమ్మట నొక పెనురుబద్దను ఒడునెని మిదంగుళముల నిడివియు, ఒక అంగుళము పెడల్పును గలదానిని దీసికొని దానిని సగము నరకు రెండుగా చీల్చినవలెను. (చిత్రము య) పిమ్మట విసనకర్రయొక్క ఒక నిశివిఅకును పెనురుబద్దయొక్క చీలికయందు దూచి రి, ర ర, ర అను చోట్ల కుట్టివేయవలెను.

విసనకర్రయందు కాపూసిని చో రంగువే సిన ఆకులనుగూడ నుడయోగించవచ్చును.

(All Rights Reserved)

ఓ క వ లా రా !

మంగిపూడి వేంకటేశ్వర గారు

వర్ణనీయమైన వస్తు వేదా యెరింగి

తగుప్రయోజనంబు దానగలిగి

యున్న గాక కైత లూగక కైసరల్ వ్రాయనేల? బుధులు రోయనేల?

కృతికర్త తా రచించిన

ప్రతికృతియును చదివినట్టి ప్రజలకు తమ జీ

వితములు దిద్దకొనందగు

గతి మతి నలరించి కీర్తి గడియించవలెన్.

రాజుల భాగ్యములు మహా

రాజుల భోగములు రాజరాజుల ప్రభులు

రాజుల విలాసములె కా

నీ జగమున కవికి వర్ణనీయములేదో ?

సాధుల చరితలు వారల
 బోధనలును ప్రయోగద్యములు గాగ సుధా
 మాఘరిగా గూర్చగ కవి
 నాధుల కవితలకు సాధనంబులు గావో?

ప్రాద్దుపాదుపు ప్రాద్దుగ్రుంకు గానక యెల్ల
 ప్రాద్దులును శ్రమియు పూజ్యమతులు
 ప్రజల కెల్ల ప్రాణబంధువుల కాగ్గికు
 లేల కవులకవితె కెక్కరాక్కో?

పాటకపుజనుల యాటలు
 పాటలు పనిపాటలు నలవాటలు తెలివీ
 లేటలు మాటలు సర్కవి
 కూటములకు వర్ణవస్తుకొలుకావో?

దేశమునకు వెన్నెముకై
 క్లేశముల నెల్ల బడుచు కృషియేకృషిగా
 తా శాంతిగ జీమించు మ
 హాశయిడగు రయితు వర్ణ్య డెడో కవికి?

తనపొట్టను తనబట్టను
 తనవారి సుఖంబు నెపుడు దలపక దీక్ష
 తనదేశమునకె బ్రతుకును
 తనువు నిడెడు సుకృతి పొగడ తగడో కవికి?

శ్రీలంగని యాసింపక
 మేలుగ తనకున్న తృణమె మేరువయనుచు
 లోలోన తనివిగను శుభ
 శీలుని జీవితము చెప్ప జెప్ప దె కవికి?

ఆయెడ నబ్బినగంజియె
 పాయసమని తలచి పతిని భగవంతునిగా

పాయక కొలుచు సతులు కమ
 నీయామసులు కవికి వస్థనీయులు కావో?
 గుడిసెలలో నివసించుచు
 వడిసెలగొని యరికలెక్కి పడులవోలక
 కడు జలిబలిపాటలు వి
 న్నెడి పడుచులు కవులలేఖనకి సరికలవో?
 అడవుల పశువుల మేపును
 గుడిగుంచములాడి పిల్లగ్రోవు పడు వే
 డ్కడరగ నూదుచు క్రీడిం
 చెడి బుడుతలు కవికి వస్థనీయులుగావో?

కేవలము శాంతులై శుభ
 భావనులై భక్తులై కృపాంజితమతులై
 పావనులగు జానపదుల
 జీవితములు సుకవులకు రచింపగ తగవో?

లేమివడికన్న బిడ్డల
 నోమంగా శక్తిలేమి నురుకప్తములక
 వేమను సహించు మాతృ
 ప్రేమము వర్ణింప సత్కివికి తగదొక్కో?

బొగాములు తెలియక నవ
 నాగరికతయనుచు చూచు నాచారములక
 వేగగొను ప్రజల కందలి
 బాగోగులు తెలుప కవికి పనిగాదొక్కో?

ఓ కవితిలకములారా!
 నాకరములుమోడ్తు నామనవి చేకొనుడి!
 లోకోపకృతికి చెందని
 యా కవనము వనమె యనెడు నానుడి గనుడి!

2

(పందనాశీర్వాదములు విమ్మట)

శి—నేడు నున ప్రసంగవిషయము లేవి ?

గు—ప్రభుత్వమువారికి వచ్చు ఆదాయము, ఆయ ములములు.

శి—నునదేశము విశేషముగా గృహిస్తృతి నాధారము చేసికొని బ్రతుకు దీడదేశము.

గు—అందుచేతనే పన్నులు గొనుటలో పాలకులు బహుభాగరూపులై యుండునలయును. ఎట్లుండ నలయునో కుమారప్పగారు మూలనూత్రిములలో విప్ప ప్రముగాఁ జెప్పినారు; అవి జ్ఞప్తిలో నున్నవా?

శి—సింహాపూర్వకము చేసికొని చెప్పునెదరా? లోపములు మీరు పూర్తిచేయునెడల నట్లే చెప్పెదను.

గు—నుంచిది.

శి—రా బిల్లి పబ్లికర్ణమునుండియుఁ బన్నులు గొనవలసియున్నప్పటి నీ, వాని యొస్తుకు పేదవారిపైఁ బడనీయక, అది విశేషభాగము భాగ్యవంతులకుండి గ్రహించి బీదలఁ గాదుమండలయును.

పరోక్షకరద్వారమున ఇండియానంటి దేశములో శుల్కము లధికముగా గ్రహింపవలెను. ఆపన్నులు దివిద్ర ప్రజల యాహారపదార్థములమీఁద వేయఁగూడదు; సామాన్య ప్రజావర్గ ముపయోగించు వస్తువులపైఁ దేలికగా వేయవలయును. ధనిపుష్టికలవా గుపయోగించు భోగ పదార్థములపై నెక్కువగా వేయవచ్చును. గత్యంతరము లేకప్పుడు దక్కఁ జేవలసిన నాధారము లకు పదార్థము లపైఁ బన్ను లెప్పుడును విధింపఁగూడదు.

అనావశ్యకములును హానికరములును అగు ధోగ పదార్థములపైఁ గఠినమైనశుల్కములువేసి ప్రజలు వాని నుపయోగించుకొనుటను సాధ్యమైనంతవఱకు కఠింపవలెను.

వలెనుగాని, ఆదాయ మధిక మగుచున్నది గదా యని, వానిదిగుమాతి పెరుగవలయుఁగూడదు.

ప్రజాపుష్టికిని, తుష్టికిని, పదార్థోత్పాదనకృత్తి ములకును గావలయు ద్రవ్యము వారియొద్ద నుంచి యతి రిక్తముగా నుండు దానిపైనే పన్నులు వేయుచుండ వలెను. శుల్కగ్రహణపద్ధతులును, వాయిదాలును ప్రజలకుఁ గష్టకరములు గావలెనె ననుకూలములుగా నుండ వలెను.

గు—విఘ్నేశ్వరపూజ నీవు చేయించితివి గాన మిగిలిన తెంతు నేను నడపదను. 1925-26 వ సంవత్సరపు టాయపు లెక్కలనబట్టి నీవిధినిషేషనూత్రిములు హిందూదేశపరిపాలనలో నెంతవఱకు కలలంబింపఁబడుచున్నవో చూపుము.

శి—చిత్తము.

గు—ఈక్రిందిపట్టిక ఆసంవత్సరము వచ్చిన ఆదాయపు మొత్తమున, ముఖ్యమైన బాపతులును, కొన్ని బాపతుల గూడాయమును ఏనూలుచేయుటకైన వ్యయమును జూపుచున్నది.

బాపతు	వనూలు	నికరపు
	వ్యయము	టాదాయము
నిగుమతిఎగుమతి		లక్షలలో
పన్నులు	1.7%	4696 పైచిల్లర
రాబడిపన్ను	3.6%	1553 "
ఉప్పు	19.7%	507 "
నల్లనందు	50.8%	203 "
ధూమిపన్ను	11.6%	3143 "
కల్లు, గంటాయి మున్నెము		
మానక ద్రవ్యములు	"	1729 "
ప్రాంపులు	"	1828 "
అడవులు	"	260 "
రెవెన్యూ	"	78 "

రయిల్వేలు	551
కాలవలు మున్నగు	
నీటివసతులు	239
పోస్టు & టెలిగ్రాఫ్	85
నడ్డి	656
వాణిజ్యము, టంగుపాల	398
విశేషాయుధములు	192
ఇతరములు	119

సంవత్సరాయపు మొత్తము 15,688 లక్షల పైచిల్లర.

ఎగురుతిమనుతిసరకులపై వేసిన గుంకములవలన వచ్చు రాబడి తొలుత విమర్శించుచుకొందము. కావలయు తీర్మానముగా నీలబడలేదుగాన, పూలవిమర్శనకు నకే కాని మూర్ఖుని మర్శనమున కవకాశము లేదు. అయిన సత్యమును గనుగొనుటకు మనకు స్థూలవిమర్శనము చాలును.

కీ—గౌరవపద్మలగా నదియే పెద్దపద్మగా గాన్పించుచున్నది.

గు—పైమాపులవలన బుద్ధి భ్రమయత్తము జేయుచున్నది. చెప్పినమాట లన్నియు విని చివర నీయభిప్రాయమును సిగ్గుపఱుచుకొనుము.

వచ్చిన 4696 లక్షలలోను, ఎగురుతిపన్నులుక, పెట్రోలుమిండిపన్నును, నీటిల సత్వే బాధింపని పైకిర్లు, మోటారుకార్లు, యంత్రములు, సారాయి మున్నగువానిపై వేసిన దిగుమతిపన్నులుక ఉన్నవి. వాని మొత్తము 2298 లక్షలు. అవిపాతగా కేపించిన దిగుమతిపన్నులు 2408 లక్షలు.

కీ—అట్లు చూచినను భూమిపన్ను తరువాత నదియే పెద్దపత్తము.

గు—ఎప్పుడుగో తమమైన ఎవడేపు వద్దులనో, బోల్చిచూచుకొనికాదు కర్మయింపవలసింది. ఇతర దేశముల కాబాపకురాబడి యంతి చెప్పుచున్నదో పరికించి దానిపై నిర్ణయముచేసికొనవలెను.

కీ—అట్లే చేయరాదా?

గు—అట్లైన బ్రిటన్దేశమునుండి ౧౯౦౪ సం. లో వివిధ దేశముల కగుమతియైన సరకులపైని ఆయా దేశములవారు వేసిన టారిఫుల (గుంకముల) తారతమ్యమును జాతు సంకలతో నోకపట్టి, బ్రిటిష్వర్జిజ్యసంఘమువారే తయారుచేసి ప్రకటించినారు, చూడుము.

దేశము	టారిఫ్	దేశము	టారిఫ్
రష్యా	181	ఫ్రాన్స్	34
స్వీడ్	76	ఇటలీ	27
		జర్మనీ	25
అమెరికాసంయుక్త రాష్ట్రములు	78	కనడా	17
పోర్చుగల్	71	జపాన్	9
ఆస్ట్రీయాహంగరీ	35	బర్మ	8
		చిలీ, కాన్సెప్సో	6
		చీనా	5
		హాలెండు	3
		బ్రిటిష్ ఇండియా	8

మన దిగుమతిపన్నుపద్ధతి ఎక్కువయో తక్కువయో యిప్పుడు చెప్పము.

కీ—తక్కువయే యని చెప్పకతప్పదు. రష్యావారు వేయు టారిఫ్ మనదానికంటె చాలాపుగా 44 రెట్లున్నది. అన్నిటిలోను మనదేక మడుగున నున్నది వోలంతువారుమాత్రము మనకు దోడుగా నున్నారు.

గు—మన యిండియా, సేద్యమునీ జీవనమునకు ముఖ్యధారముగా జేసికొన్న దేశము గనుక, దిగుమతి సరకులమీద వేయు శుల్కము లధికముగా నుండవలసి నది. నవ్యావస్థాత్పాదనసామర్థ్యమును, కర్మాగారములును ఇంకను వైవభావ్యలోనే యున్న మనదేశపు వర్తకవ్యాపారము కఠినమైన దిగుమతిపన్నులచే సంరక్షించబడినది. యధేచ్ఛవిదేశీజాత్యావారకధతి పరిపాలకు లనలంబించుట దేశానర్థకరము.

కీ—పరదేశములను, బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యములో నీ చేరిన యితర దేశములును గూడ విదేశీవస్తుసామగ్రిపై దిగుమతిపన్ను లంధ్రపాచ్చుగా వేయుచుండగా మన

హిందూదేశపరిపాలకులు స్వాతంత్ర్యమును విధించుటకు పాత్ర వేయగలరను ?

గు—మనదేశమునకు నిచ్చు విదేశీసమైక్యములతో విశేషభాగము పాలకుల స్వదేశమున ప్రజలకు ద్వితీయమునందీకే నిచ్చుచున్నది గనుక, ఎవరి రిని వారు బాగుచేసికొనఁ బ్రయత్నించుట స్వాభావికము గనుక.

శి—ఎగుమతిపన్ను లెక్కువ చేసినచో, దేవుఁ డిచ్చిన యాహారపదార్థములు దేశములో నెరిచి యుంకి, వెలు లెక్క, ప్రజల కాయబాని కొంతవఱకు భోగ నొట్టినాగదా!

గు—ఆపనినాత్ర మెట్లు జరుగఁ గలదు? నేల బొగ్గుతోను ఇనుముతోను ఆకలి పోయినా! మన ముడిపరకులు ముఖ్యముగా గోధుమలం ఇతరదేశముల కంటె విశేషముగా ప్రజలను వశపరచుచున్నది. ఇదిపాలకులకు ముఖ్యపాదకములక దేశప్రజలదాహ్య యెట్లు పోగలదు, వ్యవసాయముగని?

స్వచ్ఛానాణిజ్యవ్యాపారవిధాన మునలించి రాజ్యసంక్రమణ సాగించుచున్నంత వఱకుఁ దెల్లవారగు విదేశీసర్వకులను, విదేశీసమైక్యమును విరివిగా నుపయోగించు నలవరకలు లగు ధనవద్ధాగ్రహీయప్రజలను, లాభము చేయుచు నెగుమతిదీనిమతిమంకములు తగ్గింపక తప్పదు; రాజకీయోని గూఢాచారముల దీనికొనబడు భూములమీదకు, ఉప్పు మన్నును నీవివాదారపదార్థములమీదను వేయుపన్నులు పెంచుచి ప్రజల బాధింపక తప్పదు.

శి—పరిపాలకులుగా నెవ రునుగో తులకు రాజ్యలాభ మంతయు వారికే కలుగునన్నమాట. బ్రిటిష్ వారు మనదేశమునకుఁ బ్రభువు లై నారు గావునఁ దత్పాలనలాభము లన్నియు వారికిని, వారి దేశమువారికిని ప్రాప్తింపక మాననన్నమాట.

గు—ఆవును. “మిల్లు” గారు చెప్పిన మాటలే నీవును జెప్పినావు. “ఆస్తినిత్యగ్రహణాని” అనునదనము లాధ్యాత్మికకాస్త్రములోనివిగాని ఆర్థికాస్త్రములోనివి

గావు. “ని న్నితరు లెట్లు చూడవలె నని నీ కుండునో నీ వితరుల నట్లు చూడుము” అను బైబిల్లోని యుపదేశవాక్యము భానువాసరములందుఁ బ్రార్థనాగము లలో నిచ్చు ధర్మోపన్యాసముల కుపయోగపడునగాని పరిదేశపాలనక్రియాకలాపమునం దివలించిపోవుట కనువు పడును.

“ఇది దివ్యమైన దొడ్డేశము; కాని అయ్యో! స్వదేశము లంగుంపిపోయిరి! అని నాకుఁ బట్టరాని దుఃఖము నిచ్చుచున్నది” అనియొకఁడు పెంగదేశపు గవర్నరు గారిగో నన్నాఁడట!

శి—ప్రమాద వేమి?

గు—“హాలండు” గారు తమ గ్రంథములో వ్రాసి నారు.

శి—అట్లన్న మహానభావుఁ డెవఁడు?

గు—మనదేశముతో గోగునారవర్తకము చేయుచుండిన డండీపట్టనవాస్తవ్యుఁడగు నొక వర్తకుఁడు.

శి—నామిర్మొగపాటమునందును, నాణిజ్యమైన పూజ్యమునందును, అగ్రబలమునందును సమానులై యుండువారి దేశములకు, విశ్వంఖలముగా ఏతదో నణిగావ్యవహారములు సాగనచ్చుపధికి ఆనుహించునగాని, ప్రజలు విత్తిపీనులై, న్యాయవ్యవహారములై యుండు మనదేశమునకు హానికరమగును. అందులో ఆయుధ్యునిర్వహణకారము పరుల చేతులలో నున్నప్పుడు మతియు ననర్థకారియగును.

గు—నీ పన్నుమాట సత్యము. హిందూదేశము నకుఁ బ్రస్తుతాపధ్యోగో శ్రేయస్కరి మైనది కాసననిర్వహణమై, నియంత్రమై, స్వదేశీసర్వకమున కభాధకమై యుండు విదేశవాణిజ్యము.

శి—ఇక్కడ బట్టిలో రెండవపద్ధతిగా నుండు పన్ను బశిపన్నునుగూర్చి ముచ్చటించుకొందము.

గు—పన్ను లన్నిటిలోను ఇది బహుప్రకార తృప్తిరమైన పన్నుగాఁ బరిగణింపఁబడుచున్నది.

శి—ఈరూపముగానైన రావలసినపన్నంతయు వచ్చుచున్నదా?

గు—ఇదియూ చేసిన ఋణములపై శెల్లింప నలయు పెద్దపట్టిముత్తయలు ప్రభుత్వమువారు ంగ్లండులో శెల్లింపుచున్నారు. వానివారే బరదీశీఋణ ప్రదాననానికి ఋణాలుచేయనలయు రాబడిపన్న ఇంకి యాకు మట్టుటలేదు. ముట్టివనో సాలునకు రెండుకోట్ల రూపాయలు హిందూదేశోత్పత్తిలో బహుమంతునని “మ” గారు తెల్పిచెప్పినారు.

శి—ఇట్టిపద్దులు చుక్కేమైన వున్నవా?

గు—గొప్పగొప్ప భూస్వాములకుంకి భూమిపన్నులు పుచ్చుకొనుచున్నామని చెప్పి, ఆధూమలపై వచ్చు రాబడిమీద రాబడిపన్ను వసూలుచేయుట లేదు. సుఖశీవనమునకు జాలించి యాదాయమును దాటి వచ్చు రాబడు లన్నిటమీదను రాబడిపన్ను వేయుటయే ముంపద్రుతి. “చెల్లింపదల శక్తి గలవారిపై బన్నులు వేయవచ్చును” అనునాశ్రయిపట్టున హిందూ మూలీనికే దేవలసినదే. ఈరూపము గుల్కాభావపద్ధతి సంచారమునకు బరికొట్టగూహులుని వై“మ” పంకి తుండే వ్రాసినాడు.

ఇంకొకటి యిట్టిదే యున్నది.

శి—ఏది?

గు—తెల్లవారల నేకులు నానదేశములో ఎర్రక ముచేసి, మనదంతి యమితమైన ధనము వాణిజ్యలాభ రూపముగా లాగుకొని, తమ క్రేటివ్రిటన్దేశమునకుఁబోయి దానితో నదిల గొప్పభూమిల సంపాదించుకొని, వానిపై బన్నులు క్రేటివ్రిటన్దేశమువారికి శెల్లింపుచున్నారు. ఆపన్నుల యాదాయ మంతయు న్యాయముగా హిందూదేశమునకు వచ్చుబడిపన్నుగా రావలసినది.

శి—ఇండియాపరిపాలకులు స్వదేశియులే యగు నెడల బ్రిటన్వారిలో దిగు నొడంబడికలు చేసికొని యట్టి యాదాయములను బోకుండ రాబట్టుకొందుగు గదా!—నవ్వుకొనుచున్నా కేమి?

గు—నీమియులేదు. “మా ఆయన బ్రతికియుండిన మంగలవానివైన బిటుమకొని వచ్చునుగదా!” అన్న లోకోక్తి నీమటాకలన జ్ఞప్తికివచ్చుచున్నది. నవవారు పాలకు లగుచో నట్టి యిక్కట్లు తలపుటను?

శి—పోనిండు, తరువాతి యుష్వపన్నుమాట చెప్పఁడు. దానిమూలముననే యిప్పుడు దేశమంతయు నల్లకల్లోలముగా నున్నది.

గు—నీదలను బాధించుపన్నులు రాజులు వేతుఁ గూడను—అను రాజనీతిసూత్రము స్వజనసహృదీ యనూత్రమే యగునచల, ఉష్వపన్ను ఘోరమైన యన్యాయపురుషుని చేపుకత్తియను.

శి—నిండుచే?

గు—స్వప్రజలును సునాయాసముగా యభివృద్ధిముగా ఆనుభవించుటకు గాలి, వెలుతురు, నీరు— భిక్షులకు డెల్లు కపులముగా బ్రాదించినాఁడో, అట్లే మనుష్యులను పశువులును గూడ సుకరముగా నుష్వ వాడుకొని సుఖపడి యాలోగ్యరక్షణము చేసికొనుట కాన్వ్యగమిండు, సముద్రమంత యాకాశ మనుగ్రహించినాఁడు ఇట్టిచో దానికిప్రతిబంధకములు కల్పించి, పన్నులువేసి ప్రజను బాధ పెట్టుట యధర్మ కృత్యము.

దేశమున కేపన్ను మహావిపత్తని యేకకంఠముగా హిందూదేశ ప్రజానాథులు లందిలును గర్హించినారు.

శి—ప్రజలకు ఉష్వ చౌకగా నమ్ముచున్నా కేమి?

గు—చేరుటకు నూరురూపాయలు పట్టినపరకు ప్రజలకు రూ 1200లు మొదలు రూ 2000లకు అమ్ముదుగట.

శి—ఈమాట యెవరు చెప్పినారు?

గు—‘బ్లంటు’గారు తమ గ్రంథములో వ్రాసినారు.

శి—ఇంకను ఈ విషయమునుగూర్చి ఆయన యేమివ్రాసెనో చెప్పునురా?

గు—“కొనలేక యుప్పు మిక్కిలి తక్కువగా వాడుకొనువారు నిలుపేదలు. దక్షిణదేశప్రజలలో బెక్కు రట్టిబీదవారే. దక్షిణహిందూస్తానములో మనుష్యుడు శ్రమపడి పండింప నక్కఱలేకుండ భూమిపై సైస్థికముగా ఉత్పన్నమై కాన్పించు ఉప్పుగలప్రదేశము లనేకము లున్నవి. ఎదుటఁ బుష్కలముగా దొరకు ఉప్పు చూచుచు, అన్యాయమున కాసనముచే ఉప్పు కఱ వనభవించుట అచటిప్రజలకు మఱియొక గర్హముగా నున్నది—ఉప్పు కొనిపెట్టలేక మాపశువు లుప్పు నాకియైన బ్రతుకుని రొండులందు వానిని దొంగతనముగా ఉప్పుపట్టలకుఁ దోలు గుర్తశకు మేము చచ్చినాము, కాని కనఁబడినయెడలఁ జట్టముల నశిక్రమించితిమని కావలి వాండ్లు మాపశువులను ఒండెకోట్లలోఁ జెట్టుదురు. స్వతస్సిద్ధముగా నేలపైనుప్పు కాన్పించు చొట్టనెల్ల నూడి పించి యాయుప్పును నుట్టగాఁ జేరిపించి బాతీసువారు అది ప్రజలపయ్యెగించుట కనర్హులుగునట్లు పాడుచేయ వలయునని యిటీవల నుత్తరపున పుట్టివని—అని నేఁ ద్రోవలోఁ జూచిన యనేక గ్రామముల రయితులు మొట్ట లునెట్టుకొనినారు.” అని కూడా ఆబ్బంటుగారు వ్రాసి నారు.

శి—ఈపన్న సమూలుచేయుటకుఁ బ్రభుత్వము వారి కగు న్యయ మెంతి?

గు—అదియు నెక్కువయే. అసలురాబడిలో 19.7% అని షమకటిపట్టిలో నున్నది. అనఁగా దాదాపుగా నైదవం తన్నమాట.

శి—అధికారులలో నెవరైన నీ యుప్పుపన్ను దుప్ప్రమేనదని యొప్పుకొనినారా?

గు—ఆ! యాస్పిరిటిప్రాజ్యమునకు వంత్రి యగు మెగ్గానల్లుగారే యిట్లు చెప్పుచున్నారు:— “- పుష్పన్న ప్రజలకుండి ఒలంతముగాఁ గను సేదా కరమైన పన్ను. యథార్థసిద్ధి ప్రజకు దరిసిన యెడల, నది వారి కత్తిప్రే గలిగింపకమానదు. ఇది పుల్కాభిమే పరమార్థముగాఁ జూచికొని దిద్దిపొమ్మోదేశమును దోచుకొని తాము బాగుపడిన కంపెనీవారియొక్క దుష్పరిపాలనా సృతశేషము.”

శి—అబ్బా! మెగ్గానల్లుగారిపట్టి సంక్షోభము ఎచ్చునని యప్పుడే తెలిసికొనిన భావిజ్ఞులన్నమాట.

గు—కాను! నేటి కీప్రసంగము చాలును.

శి—చిత్తము! నమస్కారము! సెలవు.

గు—నుభి భవ!

నీ జగురువు

ధర్తాల అప్పన్న సుతులు గారు

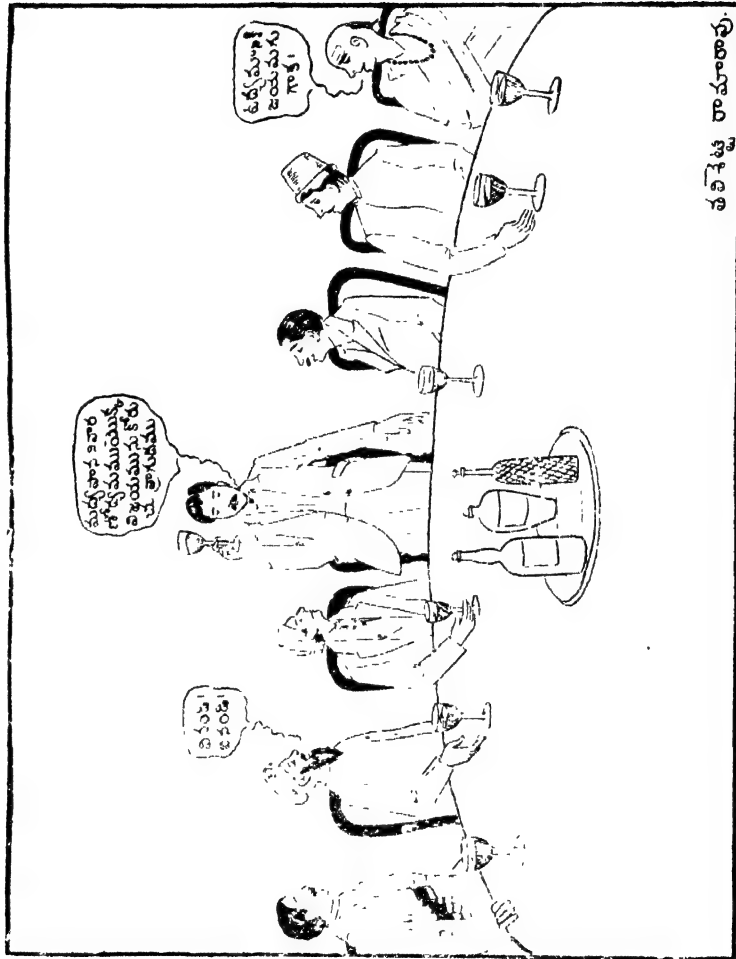
బాబురతోడ నేనెపుడు బాటలు బాడును నాటలూడును,

బాబుర కేను బోధన లుపాయముతోడ హిందూ సెయుదాత్త,

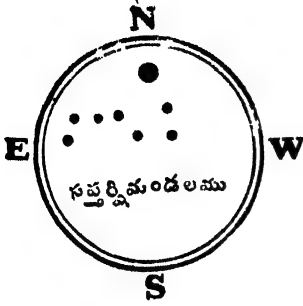
బాబుర శీలముకా యశము బాలన సేయుట నాదు చింతనల్,

బాబుడ నేను నీకు, నను బాలన సేయవె లోకబంధవా!

మద్యపాన వివారణోద్యమ మెడల సానుభూతియా?

అల్లసాని రామారావు.

సప్తర్షిమండలము

సడింపల్లి జగన్నాథరావుగారు

ప్రాచీన హైందవ దేశ చరిత్ర కాలముల చెలియజేయునట్లున సప్తర్షి లేయే కాలములయం దేయేనక్షత్రములయందు సంచరించుచుండయు పురాణేతిహాసాద హైందవ ప్రాచీనవాఙ్మయమునందు చెప్పబడియున్నది. ఆయా కాలములను మనము తెలుసుకొనకలిగిన ప్రాచీన హైందవ దేశ చరిత్ర యధార్థ కానిర్ణయము గావించుట కనువగును.

సప్తర్షి మండలము చరిత్ర విధానమును గురించియు, ఒక్కొక్క నక్షత్రమున వాగు సంచరించు కాలములను గురించియు కొందగు భిన్నాభిప్రాయములైనట్లు గన్పట్టుచున్నది. ఈ సప్తర్షి మండలము శిక్కినగ్రహములవలె ముందునకు నడవక వెనుకకు నడచుచుండెనని కొందరిమతియు. వారిమతానుసారము సప్తర్షిలు నక్షత్రమండలమున అశ్వినీనక్షత్రమునుండి వరుసక్రమముగ భరణ్యాననక్షత్రములయందు ముందునకు నడవక, వెనుకకు అనగా శేవత్యాననక్షత్రములయందు విలోమముగ సంచరించుచుండురని చెప్పుచున్నారు. మరికొందరు అశ్వినీనక్షత్రముమొదలు వరుసక్రమముగ ముందునకు సంచరించుచుండురని చెప్పుచున్నారు. దీనినిబట్టి సప్తర్షిలు ముందునడకను

(Forward motion) సంచరించుచుండురా లేక వెనుకనడకను (Retrograde motion) సంచరించుచుండురా యను రెండు సిద్ధాంతములు గన్పట్టుచున్నవి ఇట్లంప సప్తర్షి మండలమునకు చలనమే లేదని నవీనసిద్ధాంతముగను స్వామికన్నప్పిళ్లెమున్నగువారి సిద్ధాంత మునుసలుల గన్పట్టుచున్నది. సప్తర్షి మండలమునకు చలనము లేదని ప్రాచీన హైందవసిద్ధాంతము తెలింగియుండి రనియు, సప్తర్షి లొక్కొక్క నక్షత్రమున శతశతసర్వముల సంచరించుచు శతాబ్దములను లెక్కించుటకుగాను యేర్పరచుకొను యుగసాంకేతికయుగమనియు జెప్పుచుండిరి. (Vide, Indian Ephemeris by Dewan Bahadur L. D. Swamikannu Pillai, Vol. I, part I, page 483, para 6 of Appendix F) స్వామికన్నప్పిళ్లెగారట్టిసాంకేతికయుగమునుబట్టియే మహాభారత యుద్ధకాలనిర్ణయమును గావించుటనుబట్టియే సప్తర్షి మండలమునకు వైజముగ చలనము లేదని యుద్ధినిర్ణయముగు విధానమున నా సప్తర్షి మండలమునకు సమముగ నొక శతాబ్దకాలముకొక్కొక్క నక్షత్రము గన్పట్టుచుండుననియు నద్దానినే ప్రాచీన హైందవు లొక సాంకేతికయుగముగ గైకొని చరిత్రకాలనిర్ణయములు

గావించుపట్టున బేర్కొనియుందురని యెంచి
కాలనిర్ణయవిధానమునకు గడంగిన యథార్థ
కాలనిర్ణయమును గావించదగియుండు ననుట
సిద్ధము.

పురాణేతిహాసాదిప్రాచీనమౌదవవాఙ్మయము
యుగిష్ఠిగుని కాలమునందును, పరి
క్షితుని కాలమునందును నష్టయు మఖానక్ష
త్రమునందుండినట్లు జెప్పచున్నది. శ్రుతర్షులు
మాత్రము యుగిష్ఠిరపరిక్షితుల కాలమును
యందు నష్టయు కృత్తికానక్షత్రమున నుండి
నట్లు జెప్పయుండిరినుచున్నది. వీనిబట్టియే
తర్వాతకాలమున కొన్ని భిన్నసిద్ధాంతములు
బయలుపడెదలినట్లు గన్పట్టుచున్నది. వరాహ
మిహిరుడు శ్రుతర్షుల సిద్ధాంతము ననుసరించి
యూడెనియు నష్టయు అశ్వినాదినక్షత్ర
ముల వర్ణనక్రమము ననుసరించి సంచరించు
చుండినట్లు జెప్పియుండెననియు కొందరు జెప్ప
చుండిరి. వరాహమిహిరు డదివర కుండు
సిద్ధాంతమును కనుబరచుచు ఆయాసిద్ధాంత
ముల ననుసరించి కాలనిర్ణయము గావించుట
కనువగు మార్గమును తెలియజేసియుండెను.
ప్రాచీనసిద్ధాంతవేత్తయగు వృద్ధగర్గుని మతా
నుసారముగ నష్టయు యుగిష్ఠిగుని కాలమున
మఖానక్షత్రమున నుండిరినియు, ఆయుగిష్ఠిగుని
కాలమునకును శక కాలమునకును మధ్యగల
కాలవ్యవధి 2526 సంవత్సరము లయ్యుండె
ననియు జెప్పియుండెను.

శ్లో. ఆసకమఘాట మనయః శాసతిపృష్ఠ్యం యుగిష్ఠి
శ నృపతౌ, మల్ద్విక పుంబద్వియత శకకాలస్య

తస్య రాజ్యస్య.

—బృహత్సంహిత. ౧౩. అధ్య. శ్లో. ౧.

ఈశ్లోకమున వరాహమిహిరునిచే బ్రస్తా
వింపబడిన శక కాలము శాలివాహనశక మను
శ్రాంతితో యుగిష్ఠిరకాలనిర్ణయము గావింప
కొందరు బ్రయత్నించియుండిరి. అయ్యది
క్రీ. పూ. 500 సంవత్సరమున శకసామ్రాజ్య
స్థాపనము గావించిన హైరసుచక్రవర్తిచే స్థాపిం
చబడిన శకవత్సరశ్రవణసంవత్సరముదివరలోకను
బరచియుండిని. (Vide The Age of the
Mahabharata-War published by me-P. 56
to 58) వరాహమిహిరు డిచ్చిన యీ కాలగణి
తమునుబట్టి యిప్పటి కయిదువేల యేడు
(2526 + 550 + 1931) సంవత్సరములకు
పూర్వము యుగిష్ఠిగు డుండినట్లును, యుగి
ష్ఠిగునికాలమున నష్టయు మఖుడుం దుండి
నట్లును ఒక్కొక్కనక్షత్రమున శతవత్సరము
లుండునట్లును జెప్పబడియుండుటచే యుగిష్ఠి
గునికాలమున నష్టయు మఖానక్షత్రమున
నిప్పటి కయిదువేల నూటయేడు వత్సరముల
(5007 + 100) క్రిందట బ్రవేశించి యుండి
రినియు స్పష్టముగ దెలియుచున్నది. ఈగణిత
మునుబట్టి యుగిష్ఠిగునికాలమునుండి ప్రస్తుత
కాలమువరకు నష్టయు లేబదియొక్క నక్షత్ర
ములయందు సంచరించియుండినట్లు దెలియు
చున్నది.

మత్స్యపురాణమున

“భవిష్యేతే ప్రజ్ఞాతాః పురాణజ్ఞైశ్చుర్నిభిః,

సప్తయస్తథాప్రాంతః ప్రదీప్తే నాగ్నివాసహః,

సప్తరిశతి భావ్యావా మాస్థా)కాంతు యథాపునః.”
—మత్స్యపురాణం. ౨౭౦ అధ్యాయం. ౪౦-౪౧ శ్లో.

అని చెప్పబడియుండుటచే “ప్రదీప్తే నాగ్నినా సమాః” అనువాక్యమునకు అగ్ని దేవు డధిపతిగనుంజిన కృత్తికానక్షత్రమునకు సమముగ నస్తర్షులు లుండిరనియు వారలు జిరిగి యిరువది యేడవ(27) ఆంధ్రరాజుల కాలమున కొక యావృత్తి (Rotation or Cycle) పూర్తి గావించి రెండవయావృత్తి ప్రారంభించెదరనియు తర్వాత కాలపువార లభిప్రాయలై యుద్ధిష్ఠిరుని కాలమునందు లేక ఋషీక్షితుని కాలమునందు నస్తర్షులు కృత్తికయందుండిరని భావించినట్లుల గన్పట్టెడి. ఆల్లకములకు తర్వాత జెప్పబడిన శ్లోకములయందు—

“సప్తర్షయో నభాయుక్తా కాశేపారీక్షితేశతమ్,
అంధ్రాంశే చతుర్వింశా భివ్యంజితేశతమ్”.

—మత్స్యపురాణం. ౨౭౦ అధ్యాయం. ౪౨-౪౩ శ్లో.

అని చెప్పబడియున్నది. ఇయ్యది “ఋషీక్షితుని కాలమున నస్తర్షులు మఘానక్షత్రమునందుండిన కాలము పారీక్షితశతమనియు, తర్వాత ఆంధ్రరాజుల ప్రారంభకాలమునకు ఇరువది నాలుగు (24) శతాబ్దములు గడచును” అని యు దెలియజేయుచున్నది. ఋషీక్షితుని కాలమున నస్తర్షులు మఘానక్షత్రమున నుండిరని స్పష్టముగ జెప్పియుండుటచే కృత్తికానక్షత్రమున నుండిరనుట గ్రంథకర్తయద్యేశ్యము కాదని స్పష్టముగ దెలియచున్నది. మరియు “ప్రదీప్తే నాగ్నినా సమాః” అను వాక్యమునకు “ప్రకాశమాన మగు అగ్ని దేవు డధిపతిగ

నుండుకృత్తికానక్షత్రమునకు సమముగనుండు” అనుభావము కాదనియు, “అగ్నితో సమానముగ ప్రకాశించెడు నస్తర్షులు” అని చెప్పబడుట గాను విశేషణపదముగ జెప్పబడియుండెననియు బోధింపగుచున్నది. అదియును గాక ఋషీక్షితుని కాలమున నస్తర్షులు కృత్తికానక్షత్రమున నుండిరనియు, ఆవాక్యముల వెంటనే జిరిగి యేడు శతాబ్దముల కాలవ్యవధిని తెలియజేయునట్లుల మఘానక్షత్రమునందుండినయు జెప్పబడియుండెననుట యసంశయము. నస్తర్షులు శ్రుతర్షుల మతానుసారముగ కృత్తికానక్షత్రమునందును, పురాణవేత్తలు వృద్ధగర్భాదు మున్నగువారి మతానుసారముగ మఘానక్షత్రమునందును ఋషీక్షితునికా. మున సంచరించుచుండురని యెంచినను అందలివాక్యములను బట్టి వారు అశ్వత్థామనక్షత్రముల నెరసక్రమముగ ముందునకు సంచరించుచుండురని భావము సృష్టించుటకైనను అవకాశము గన్పట్టదు. ‘హైందవశకములు’ (Book of Indian Eras) అనుగ్రంథమును రచించిన అలెగ్జాండరు కన్నింగ్ హామ్ ఎండిసుడు నస్తర్షియుగమును గురించి రచించునందర్భమున నీవిషయమును చర్చించుచు యథార్థస్థితిని సమన్వయముగావించుకొనజాలక నస్తర్షులు కృత్తికానక్షత్రముగ నెంచినదానినే పురాణవేత్తలును వృద్ధగర్భాదులను మఘానక్షత్రముగ నెంచియుండిరినియు ఆ యుభయమతముల వారి యద్యేశ్య మొకేనక్షత్రమును గురించి చెప్పబడె యే యయ్యుండెననియు సమన్వయము జేయుచు

సమర్థింపితి మనుకొనియుండిరి. కాని యీ
సప్తర్షియుగ కాలములకు కనుబరుచుటయందు
వారి చరితముచు వెనుకకు కనుబరుచుటకు
మాను మూడునకు కను రించియుండిరి.
(Vide Book of Indian Eras by Alexander
Cunningham p. 17).

సప్తర్షి మంహలచరితమును గురించియు,
సప్తర్షి గుణకాలాదిమిశ్రుతమును గురించియు
ప్రాచీన హైందవనాజ్యయ మెట్లు జెప్పు
చున్నదో కనుగొనెదము. —

“సప్తవింశతిపత్యంశే కృత్వీనకశ్రాంతతే,
సప్తగృహపుత్రిషుంతి పర్యాయే శతశతం.
సప్తర్షిణాంయగం పౌత్యశిష్ట్యకాంశ్యకాస్మృతిమ్,
హూదివాన్యో నృపతాః సప్తదివామాహాః వజ్రేనహి.
బుహుశ్చకం శతేన జైర్వాంతి చిత్రశిఖింశినః,
దివ్యః సప్తర్షి కాలాయం క్రమాదేవం ప్రవర్తితే.
సప్తర్షిణాంకు యా మూర్త్యాస్త్యశ్చేహ్యుదితేనవి
తమోస్తు మధ్యే నక్షత్రం దృశ్యతేహత్ సమంశి.
తేన సప్తగృహా యక్తా శ్చిహ్నాబ్జశ్చం నృణామ్,
వక్షత్రాణా మృగీణాంచ యాగస్సృతిన్నీదర్శనమ్.
యదా దేవర్ష ఈ సప్తమఖానువిరగంతిహి,
తదా ప్రవృత్తిశ్చ కలి ద్వాంశాబ్జ శతాత్మకః,
యస్మిన్కృత్వో దివం గాత స్తస్మిన్నేనహివత్సరే,
ప్రతిపన్నం కలియుగ మితిప్రామాణ్యం పురావదః.
గాహత్ స భగవాన్ విష్ణుః పశురృహం విశుంధరాన,
తానత్పక్ష్యం పర్యాయంతం సమగ్లోగాభివత్ కలిః.
యదామఖాభ్యోయాస్యంతి పుర్వాపాథాం మహాక్షయః,
తదా ప్రభుశ్చేన కలిశ్చృద్ధిం యాస్యంతినిశ్చితమ్.
యదాయుధిగో గాహశక్రప్రసేత్రిషిః,
తదాసప్తయః ప్రాపుర్యహః పితృహితేతాః.

పంచసప్తవింశతి శ్రాకకలైః సప్తశేద్విజాః,
మహాపావక్ మహాగాజేకాపత్యగోష్ఠం యుధిష్ఠిరే.
పంచవింశతి పత్యమ గజే వ్యవభాయుగే,
సమాశ్రయవ్యవ్యస్తేమం మనకున్తే శతం సమా.
పైర్వాభివృత్త్యోప మహాగృహాని స్థితః,
భువం సదిభిమన్నంశే స్వర్గమాగోత్కృతిస్సమమ్.

పైర్వాభివృత్త్యాపై సప్తవింశ శతాత్మకః,
దిగ్విపుత్రాభివృత్త్యాపై శతాత్మకః ప్రవర్తితః”
(Vide-Kaliyuga Rajavrittantam, Bhaga III,
Chap III)

అది కలియుగరాజ వృత్తాంతముచెప్ప మిన్నది.
ఇందుది భవిష్యత్పురాణము ననుసరించి
యుండిను. ఈ వాక్యమును బట్టి సప్తర్షి
నక్షత్రమంహలమున గల యిరువది యేడు
నక్షత్రములను ఒక్కొక్క నక్షత్రమున
శతవత్సరముల వర్షంతము నిలుచుచు నక్షత్ర
మంహలమును చుట్టి వచ్చుచున్నారనియు, వీ
రొకపరినక్షత్రమంహలమును చుట్టివచ్చు కాలము
దేవకాలమానమున నేడు నవ్వరముల ఆరు
మాసము లగుచున్న దనియు, సప్తర్షులలో
పూర్వదక్కున గన్పట్టినక్షత్రములకు మధ్య
భాగమునకు సమముగా అర్ధరాత్రమునగన్పట్టు
నక్షత్రమునం దాసప్తర్షులు సంచరించుచుండి
నట్లు లెంచవలసి యుండుననియు, కలియుగప్రవే
శకాలమున సప్తర్షులు మహానక్షత్రమున సంచ
రించుచుండిరనియు, శ్రీకృష్ణభగవానులీశ్రవం
చమును వీడి చనిన కాలముననే కలిప్రవేశ
మయ్యుండెననియు, అయ్యదియే కలియుగ
ప్రారంభమనియు, శక్రశ్రవమున (ఇంద్రశ్రవ
మున) యుధిష్ఠిరుడు పట్టాభిషిక్తుడగుకాల

ప్రాచీనాట్యకళాజీవము

చిత్రము ౫

మున సప్తద్వలు మఘానత్వత్రమనందంశిరనియు, యుగస్థిర పరిపాలనకాలమున మఘయందంశిన సప్తద్వలు కలియుగప్రవేశకాలమునకు పూర్వము డెబ్బదిమైదు వత్సరముల క్రిందట మఘానత్వత్రమున ప్రవేశించి యుండిరనియు, కలియుగమునం దిగవదిమైదు (25) వత్సరములు గడచిన పిమ్మట సప్తద్వలు ఆశ్లేషానత్వత్రశతమున ప్రవేశించిరనియు, అయ్యదియే యుగస్థిరుడు మహాప్రథాసముజ్జరిన సమయమనియు, యుగస్థిరుని జ్ఞానకార్థ మప్పటినుండియే యిరువదియేడు శతాబ్దముల (2700) పరిమితిగల తొకకాబ్దము ప్రారంభించబడి యుండెననియు నెలియుచున్నది.

“సప్తద్వయస్తు సర్వప్రేమత్రైవికీత్రమండలే,
సప్తద్వయస్తు భిషన్తి పరావ్యయే శతం సృణామ,
సప్తద్వీణాంకు పరావ్యయే సృష్టతం నిన్యసన్యయా,
సమానిన్యాసృష్టతా సప్తద్వీణామానామహిణి.”

నీలిః ప్రసర్తకాన్ నిన్యా సప్తద్వీభిష్టవై,
సప్తద్వీణాంకు యా పరావ్యయే సృష్టతే హ్యున్యే నీలి,
తయో ర్మణ్యేన నక్షత్రం దృశ్యతే యత్సహం దివి,
తేన సప్తద్వీణా స్థేయా యక్తా వ్యోమ్ని శతం సమాః.

నక్షత్రాణా మృషీణాంకు యోగవై తస్మి నిర్వచన,
సప్తద్వీణా మఖా యుక్తాః కాలే పారిక్షిణే శరణా.”
(Vide మత్స్యపురాణము. ౨౭-౧౬౪. ౪౨-౪౬. శ్లో.)

అని మత్స్యపురాణము చెప్పుచున్నది. ఈ వాక్యములను బట్టి సత్వత్రమండలమున గల యేనత్వత్రమున సప్తద్వలుందరిో ఆనత్వత్రమున వారు శతవత్సరముల పర్యంత ముండెదరనియు, సత్వత్రమండలమును సప్తద్వలు చుట్టివచ్చెడు కాలము దేవకాలమున నేడువత్సరముల ఆరు

మాసములకాల మగుచున్నదనియు, అర్ధరాత్రమున సప్తద్విమండలమున పూర్వదిక్కున నుండు సత్వత్రములకు సమముగ యేనత్వత్రము గన్పట్టినో యానత్వత్రమున సప్తద్వలొక శతవత్సరము లుండెదరనియు, పరిక్షిణానికాలమున సప్తద్వలు మఘయందంశిరనియు, ఆ కారణమున మఘయందు సప్తద్వలుగిన శతము పారిక్షితశతమని బేర్కొనబడుచుండె నెలియుచున్నది.

దేవకాలమానమున నొకదివ్యవత్సరము మానవకాలమానమున మున్నూటలద్రువది (360) వత్సరములకాల మయ్యుండినటుల పురాణాదులయందు జెప్పబడియుండెను. కావున ఏడుదివ్యవత్సరముల ఆగుమాసముల కాలము మానవమానమున ఇగవదియేడువందల (2700) సంవత్సరము లగుచున్నది. సప్తద్వలొక్కొక్క సత్వత్రమున శతవత్సరము లుం గురని చెప్పబడియుండుటచే వార లొకరి సత్వత్రమండలమునగల యిరువదియేడు సత్వత్రములను చుట్టివచ్చుట కిగవదియేడువందల (27 × 100) వత్సరము లగుచున్నది ఇయ్యది సప్తద్వియుగమునకు చెప్పబడిన (2700) ఇగవదియేడువందల సంవత్సరముల సంఖ్యకు సరిపోవుచున్నది.

భాగవతపురాణమునందును
“సప్తద్వీణాంకుయా పరావ్యయే శ్చేక్షేషి దిన్యాదవి,
తయో మృణ్యేన క్షత్రం దృశ్యతే యత్సహం దివి,
తేనై వయువయోక్తా స్త్రిప్తం త్యబ్జశతం సృణామ,
తేత్యదీయేద్విజాః కాలేన్యానా నాన్త్రితామఘాః.”
—భాగవతము ౧౨ స్కం ౨౭, ౨౮ శ్లో.

అని చెప్పబడియున్నది. విష్ణుపురాణము నందును

“సప్తర్షీణాంతుయా పూర్వాస్పశ్యే కేహ్యుదితాదివి తమోస్తుమధ్యేనక్షత్రం దృశ్యే తే యశ్చమనిశే తేన సప్తర్ష గూయుక్తా స్తిప్తం త్యుభకతం నృణామ్ శేతుపాగీక్షితేకాతే మఖాస్వానకా ద్విజోత్తమ”.

విష్ణుపురాణము క అంశ ౨౪ అధ్యాయ ౧౦౫. ౧౦౬ శ్లో.

అని చెప్పబడియున్నది. వాయుబ్రహ్మాండ పురాణములయందును ఇటులనే చెప్పబడి యున్నది. (1. వాయు. 99 అధ్యాయ. 2. బ్రహ్మాండపురాణము. 3. అధ్యాయ 74) వీని నన్నిటినిబట్టి జూచిన సప్తర్షిమండలమున పూర్వమందున్న నక్షత్రములకు సమముగా అర్ధరాత్రమున నక్షత్రమండలమున నేనక్షత్రము గన్పట్టుచున్నదో యానక్షత్రమున సప్తర్షి లుండినటుల భావించవలసియుండుననియు, సప్తర్షి లొక్కొక్కనక్షత్రమున మానవకాలమానమున శతవత్సరము లుండురనియు స్పష్టముగ చెలియుచున్నది.

పరీక్షితుని కాలమున సప్తర్షులు కృత్తిక యందుండి ర నడిశ్రుతర్షులును, మఘయందుండి ర నెడు పురాణవేత్తలు, వృద్ధగర్గాదులును

“సప్తర్షీణాంతుయా పూర్వాస్పశ్యే కే హ్యుదితాదివి, తమోస్తుమధ్యేనక్షత్రం దృశ్యే తే యశ్చమనిశే”.

అను శ్లోకమునుబట్టి పూర్వమున చూడబడెడు నక్షత్రము లెవ్వయో నిర్ధారణగావించు పట్టున భిన్నాభిప్రాయులై యుండినటుల గన్పట్టు చున్నది. ఈభిన్నాభిప్రాయమే యొకేకాల మందు సప్తర్షులు కృత్తికానక్షత్రమున నుండి

రనటకును, మఘనక్షత్రమున నుండిరనట కును కారణమయినటుల గన్పట్టుచున్నది.

“పూర్వే” యనుపదమునకు “ముందరభాగ మున లేక మొదట” యనియును, “తూర్పు దిక్కున” అనియును అర్థముచెప్పట కవకాశము గన్పట్టుచుండెను. అట్టి అవకాశమును పురస్కరించుకొని శ్రుతర్షులు ముందరభాగ ముననుండు నక్షత్రములకు సమముగానుండు నక్షత్రమున నుండిరనియు, వృద్ధగర్గాదు లును పురాణవేత్తలును తూర్పుదిక్కుననుండు నక్షత్రములకు సమముగానుండు నక్షత్ర మున నుండిరనియు జెప్పటచే నీభేదాభిప్రాయ ములు కలుగుటకు కారణ మయ్యుండినటుల గన్పట్టెడి. ఈయుభయసిద్ధాంతవాదులును పరీక్షితుని కాలమున సప్తర్షులు వేర్వేరునక్షత్రము లయం దుండినటుల జెప్పియుండిరే గాని ఒక్కొక్కనక్షత్రమున వారుండు కాలపరిమితి యందుగాని వారి చలనవిధానమును గురించి గాని భిన్నాభిప్రాయులైనటుల గన్పట్టుటలేదు. ఉభయమతములవారును సప్తర్షు లొక్కొక్క నక్షత్రమున శతవత్సరము లుండురనియే స్పష్ట ముగ జెప్పియుండిరి. ఈయిరుతెగలవారి సిద్ధాంతముల గమనించిన శ్రుతర్షులు కృత్తికానక్షత్ర మని బేర్కొనిన నక్షత్రమునే వృద్ధగర్గాదులు మఘనక్షత్ర మని బేర్కొని యుండు రను కన్నింగుహామ్ పండితుని యభిప్రాయము సరి గాదని స్పష్టముగ గన్పట్టును.

సప్తర్షు లేనక్షత్రమున నుండునది కను గొనుటకుగాను చెప్పబడిన శ్లోకములకు భాగ

వతపురాణమునకు భావార్థదీపిక యను వ్యాఖ్యను రచించిన శ్రీధరస్వామి

“సప్తర్షీ జామితి. అయమర్థః— ప్రాగ్రగళకటాకారం తారాసప్తకం సప్తర్షి మండలం. త్రితీకించిడన్న తే తేషామగ్రస్థానీయోమరీచిః. తితిః పశ్చాదానుయోగ కంధరాకాలో వసిష్ఠః సభార్యః. తితిః పశ్చాదీషదుత్తర స్థానీయోఽంగిరాః. తితిః పశ్చాన్నకురశ్రేతారాచతుష్కే విశాఖ్యే అత్రిః. తతోదక్షిణతిః పులస్త్యః. పుస్త్యాత్పశ్చిమతిః పులహః. తత ఉత్తరతిః క్రతుః. ఏవంస్థితే తేషాం మధ్యే యా పూర్వా ఉదయసమయే ప్రమయతితౌ దృశ్యే తేతా పులహక్రతు సంక్షేపయోద్దుమధ్యేతయోద్దు పూర్వయోద్దు మధ్యేతత్పనుం దక్షిణతిః సమకాదేనస్థిత మశ్వినాదిషు యదన్యతమం నక్షత్రం దృశ్యతే (ఆ) తే నీతి. సేన తద్దైవయాక్తాః నృదామద్భుతేషు తివంతి. తేన ద్విజాస్త్యగ్రియే కాలే అనునామఘా ఆశ్రితా వర్తంతే. (ఆ)”

అని చెప్పియుండెను. ఈ వ్యాఖ్య

“తూర్పుదిక్కున కగ్రము గలిగి శకటాకారముగ (ఒక చక్రటా బండియాకారముగ) గన్నట్లు 7 (యేడు) నక్షత్రములు నమదాయము నప్తర్షి మండలము. అందు కొంచెమున్నతికలిగి వానికగ్రమున అనగా శకటాకారముగనుండిన యా నక్షత్రసమదాయమున యేడికోల మొదట నుండువాడు మరీచి. అతనికి పశ్చిమముగ వంగిన కాడిమూపువలె నుండువాడు భార్యాయుతు డగు వసిష్ఠుడు. అతనికి పశ్చిమమున కొంచెముత్తరముగ (యేడికోల మూల) నుండువాడు అంగిరసుడు. అతనికి పశ్చిమమున చతురశ్రముగ గన్నట్లు నాలుగుతారలయందు ఈశాన్యమున నుండువాడు అత్రి. అతనికి దక్షిణమున పులస్త్యుడు. ఆపులస్త్యునకు పశ్చిమ

మున పులహుడు. అతని కుత్తరమున క్రతువు. వీరు తూర్పుదిక్కున ఉదయమగు సమయమున మొట్టమొదట చూడబడెడువారు పులహ క్రతువులు. వారికి (పులహక్రతువులకు) మధ్య సమముగా వారికి (పులహక్రతువులకు) ముందు భాగమున అనగా ఎదురుగా (వారికి అనగా నప్తర్షులకు) దక్షిణముగా నుండిన అశ్వినాది నక్షత్రములలో యేనక్షత్రము గన్నట్లునో ఆ నక్షత్రమున నప్తర్షులుండినటుల జెప్పబడుచున్నది. అటుల ఒక్కొక్కనక్షత్రమున వారు (సప్తర్షులు) మానవకాలమున శతవత్సరము లుందురు. ఈవిధముగ నీ (పరీక్షితుని) కాలమున నప్తర్షులు మఱుయందుండిరి.”

అని భావమిచ్చుచున్నది. మఱియు విష్ణు పురాణమునకు ఆశ్మప్రకాశికాఖ్యవాఖ్యను రచించుపట్టన శ్రీధరస్వామి యాశ్లోకములకు

“సప్తర్షీ జాం త్వితిః శకటాకారతారాసప్తకం మనిమండలం. ప్రాగ్రగ్రత్రమండలే ఈషాస్థానీయః ప్రాచ్యాం మరీచిః. తితిః పశ్చాన్నమయోగకంధరా కాలోవసిష్ఠః సభార్యః. తితిః పశ్చాదీషదుత్తర ఈషామూలస్థానీయోఽంగిరాః. తదాసన్నపశ్చిమచతుష్కే చ్చవిశాఖ్యే అత్రిః. అత్రేర్యామ్యః పులస్త్యః. పుస్త్యాత్పశ్చిమః పులహః. తిదుద్విశ్చేతుమృవాయశ్యేక్రతుః. వసిష్ఠా ద్యామ్యా నూత్మతారా అంధతీ. త్రిమండలే ఉక్తంస పూర్వభాగే మరీచిర్భగవాన్ అపరభాగేస్థితో వసిష్ఠోస్త్యైరతోంగిరాః. తతోత్రిప్తస్యాసన్నః. పులస్త్యపులహః క్రతుర్భగవానాసన్నానుక్రమేపూర్వా ద్యాస్తారావసిష్ఠవర ముపాశ్రితారుంధతీ సాధ్వీశేతీ; ఏవంస్థితే. యాపూర్వా ఉదయే ప్రథమం దృశ్యే పులస్త్య క్రతుసంక్షేప మనీశకటస్య పశ్చాత్స్యోభాపిపూర్వం ఉద తాదృశ్యతే. మధ్యే గగనమధ్యే-తయోః తా భ్యాంసమం

సమదక్షిణోత్తరరేఖాయాం య దశ్యవ్యాధ్యవ్యతమం నక్షత్రమాగ్రవే నావతిష్ఠతే. తేననక్షత్రేణ తేయాక్షాః శతబ్దంతిన్దంతి. తేషాంప్రతిక్షం శతాబ్దసిన్ధుక్తి కలిగతాబ్దజ్ఞోదోహాధా.

అని వ్యాఖ్యను చెప్పియున్నాడు. భాగవత పురాణమునకును, విష్ణుపురాణమునకును వ్యాఖ్యను రచించువట్టున మూలమున గల 'నిశి' యను శబ్దమును గమనించక వదలి యున్నాడు. భాగవతమునకు వ్యాఖ్యయగు భావాధీపిక ననుసరించి పులహస్తతువులకు మధ్యభాగమునకు నమముగా ముందరభాగమున నక్షత్రమండలమునందలి యేనక్షత్రము గన్పట్టునో యా నక్షత్రమునందు నక్షత్రముండినటు లెంచదగియుండునని తెలియుచున్నది. విష్ణుపురాణమునకు వ్యాఖ్య యగు ఆశ్మ ప్రకాశిక ననుసరించి పులహస్తతువులకు నమముగ నుత్తరదక్షిణముల కొక సరళ రేఖను లిఖించిన యారేఖ నక్షత్రమండలమునందలి యేనక్షత్రమునందుండునో యానక్షత్రమునందు నక్షత్రములుండినటుల జెప్పదగియుండుననియు చెలియుచున్నది. ఈసిద్ధాంతము మూలమున జెప్పబడిన విషయమునకు భిన్నముగ గన్పట్టుచుండెనని వేరుగ జెప్పనగత్యము లేదు. మూలమునందు పూర్వమున గన్పట్టు నక్షత్రములకు మధ్య సమముగ అర్ధరాత్రిమున గన్పట్టు నక్షత్రమునందు నక్షత్రములుండినటు లెంచవలసియుండునను భావమును సూచించుచుండ, 'పూర్వ' మన 'తూర్పుదిశ' యం' దనియూ లేక 'ముందరభాగము లేక

యెదుటిభాగమునం' దనియూ యను భిన్నాభిప్రాయములకు తావలమై భిన్నసిద్ధాంతములు బయలుపెడలి పరిక్షితుని కాలమున నష్టములు కృత్తికా నక్షత్రమున నుండిరని శ్రుతములును, మఘానక్షత్రమునందుండిరనిపురాణవేత్తలును, వృద్ధగర్గాదులును సిద్ధాంతములు జేసియుండిరి. ఆ యిరుమతములవారును నష్టముల చలనవిధానమును గురించియు, వారలొక్కొకనక్షత్రముననుండు కాలపరిమితినిగురించియు భిన్నాభిప్రాయములు గాక నేమీకాభిప్రాయమైయుండిరి. ఎవరిసిద్ధాంతము ననుసరించి కాలనిర్ణయములు గావించినను భేదము గన్పట్టక యొకేకీతిగ కాలపరిమితులు దేలుచున్నవి. ఈసిద్ధాంతములకును మూలమునకును భిన్నముగ పులహస్తతువులకు నమముగ నుత్తరదక్షిణముల కొక రేఖను లిఖించిన యారేఖ నక్షత్రమండలమునందలి యేనక్షత్రమున గన్పట్టునో యానక్షత్రమున నష్టములుండినటుల భావించవలసియుండునని ఆశ్మప్రకాశికాఖ్యవ్యాఖ్యాకారుడు కడు ప్రయాసముతో గావించిన వ్యాఖ్యనుబట్టి నష్టములు ముందునకు నడచుచుండిరని సిద్ధాంతము బయలుపెడిలిసటులు గన్పట్టుచున్నది. ఈవ్యాఖ్యను రచించిన శ్రీనిరస్వామి యాశ్లోకములకు పైన చెప్పబడిన

“యాన త్వరీషీతో జన్మ యాన స్మదాభిషేచనానా,
ఏతద్వర్ష సూర్యంశు జ్ఞేయం పంచాశుత్తరమ్.”

అను శ్లోకమునందు పరిక్షితుని జన్మకాలమునకును, నందుని పట్టాభిషేకమునకును మధ్యగల కాలవ్యవధియని చెప్పబడిన సంఖ్యను తెలియ

జేయు “ఏతద్వర్షసహస్రంతు జ్ఞేయంపంచశతోత్తరమ్” అనుపాదమునందలి “పంచశతోత్తరమ్” అనువాక్యమునకు మారు లేఖకప్రమాదజనితమగు “పంచాశదుత్తరమ్” అను పాఠాంతరమునుబట్టి యా స్లోకములకు తర్వాత నందుని షట్టాభిషేకము మొదలు సప్తర్షులు పూర్వాషాఢానక్షత్రమునకు వచ్చువరకు కలివృద్ధియగునని చెప్పబడిన

“విపరీతానిష్ఠిష్ట్యాని నిమిత్తానిహి పాండవః,
యా శో కృష్ణే నికారా సోఽభిషేకః పరీక్షితః

ప్రయాస్యంతి యదాచై తే పూర్వాషాఢాం మహర్షయః,
తదానందా త్విశ్వేష్యేష కల్పింధిం గమిష్యతి.”

అనుస్లోకములనుబట్టి నందుని షట్టాభిషేకకాలమున సప్తర్షులు పూర్వాషాఢానక్షత్రమున నుండినటులు భావించి వానిని సమన్వయము జేయఁజేయునపున ప్రయత్న పూర్వకముగ నట్టి వ్యాఖ్యానము గావించియుండినటుల గన్పట్టెడి. మఘానక్షత్రమునుండి మరుసక్రమముగ లెక్కించిన పూర్వాషాఢానక్షత్రము ఎదునొకండువ నక్షత్ర మగుచున్నది. దీనినిబట్టి పరీక్షితుని జన్మమొదలు మహావిద్యనందుని షట్టాభిషేకమునాటికి ఎదునొకండువ శతాబ్దము జరుగుచుండినటులు గన్పట్టుటచే దాని కనుగుణముగ నుండునటుల

“యానిష్ఠిరీక్షితో జన్మ యానిష్ఠం దాభిషేచనమ్,
ఏతద్వర్షసహస్రంతు జ్ఞేయం పంచశతోత్తరమ్.”

అను స్లోకమునందు “ఎదహేనువందల వత్సరములకాలవ్యవధి” యని తెలియజేయు “ఏతద్వ

ర్షసహస్రంతు జ్ఞేయం పంచశతోత్తరమ్” అనువాక్యములను “ఎదివందల యేబదివత్సరములకాలవ్యవధి” యని తెలియజేయునటుల మూలమునందలి “పంచశతోత్తరమ్” అను వాక్యమును “పంచాశదుత్తరమ్” అని సవరణజేసి యుండిరని గన్పట్టుచున్నది. ఇయ్యదియే తర్వాతకాలమునందు సప్తర్షులు వెనుకకు నడచుటలేదనియు, ముందునకు నడచుచుండిరనియు సిద్ధాంతము బయలుపెడలుటకు కారణమయ్యుండెను. శ్రీధరస్వామియు అట్టి భ్రమప్రమాదములకు పశుడైనటుల గన్పట్టెడి. ఈ యాత్మప్రకాశికాఖ్యవాఖ్యను రచించిన శ్రీధరస్వామి భాగవతమునకు భావార్థాదీపికాఖ్యవాఖ్యను రచించు సందర్భమున పరీక్షితుని జన్మకాలమునకును మహావిద్యనందుని షట్టాభిషేకకాలమునకును మధ్యగల కాలవ్యవధి (౧౧౧౫) ఎదునొకండు వందల ఎదహేను వత్సరము లయినటులు గన్పట్టు

“ఆభ్య భిషతో జన్మ
గావన్నందాభిషేచనమ్,
ఏతద్వర్ష సహస్రంతు
శతం పంచశతోత్తరమ్.”

(భాగ. ౧౨ స్కం. ౨౨ అశ్వా. ౨౬ శ్లో.)

అనుస్లోకమునకు

“ఎన్న సహస్రం పంచశతోత్తరం శతంచేతి కయా
ఽపివినయేతా అవాంతరం పృథక్. పస్తతిస్తు పరీ
క్షిన్నం యో రంతం ద్వాభ్యాం నూనంస్తానాంసార్థ
సహస్రభిః. యతిః పరీక్షితో సమకాలం మాగధం
మర్జారి మరభ్యః పుంజయాంతా విశళి రాజానః సూ
ప్రవత్సరభోత్యంతీ త్యక్తం నవమస్కంధే “యే బార్హ

ద్రగ్ధాపాలాః భావ్యాః సహస్రవత్సరమ్.” ఇతి తతః పరంపరప్రద్యోతనా “అష్టాత్రింశోత్తరంశతం”, శిశునాగాచ్చి “షష్ఠ్యైర్దింశతత్రయం భోక్త్యంతి పృథివీమ్” ఇతి అష్టైర్దింశతాత్.”

అని వ్యాఖ్యను రచించియుండెను. ఈవ్యాఖ్య

“ఏదనోకంఠవందల ఏదిహేనుసంవత్సరములసంఖ్యను విమర్శించిన తస్పసంఖ్య యగుచున్నది. ఏరికీ, తునకును నందునకును మధ్య గలకాలము రెండుతక్కువ ఏదిహేనువందల వత్సరము లగుచున్నది. ఏరికీ, తునకు నమకాలికుడగు మూర్ధ్వారి మొదలు రిపుంజయునివరకిరువదిమంది రాజులు మగధరాజ్యమును వేయి వత్సరములు పరిపాలన సల్పియుండిరి. బార్హద్రథులు వేయివత్సరములు పరిపాలన సల్పియుండిరిని నవమస్కంధమున జెప్పబడి యుండెను. వారి పిమ్మట ఐదుగురు ప్రద్యోతనులు 138 సంవత్సరములును, శిశునాగులు 360 సంవత్సరములును వృథివిని పాలించియుండిరి. అకారణమున 1115 సంఖ్య తస్ప సంఖ్య యగుచున్నది.” అను భావము నిచ్చుచున్నది కావున ప్రథమపాతము “ఏతద్వర్షసహస్రంతు జ్ఞేయం పంచశతోత్తరమ్” అనియే స్పష్టముగ గన్పట్టుచున్నది.

విష్ణుపురాణము 4 వ అంశము 23 వ అధ్యాయమున జెప్పబడిన విషయములనుబట్టి బార్హద్రథులు భారతయుద్ధాంతరము మగధదేశమును 1000 సంవత్సరములు పాలించినటులను వారి యనంతరము ప్రద్యోతనులు 130 సంవత్సరములును,

ప్రద్యోతనుల యనంతరమున శిశునాగులు 362 సంవత్సరములును పాలించినటుల 24 అధ్యాయమునను జెప్పబడి యున్నది. ఈవాక్యములనుబట్టి ఏరికీ, తుని మొదలు మహాపద్మనందుని షట్టాభిషేకమువరకు 1500 సంవత్సరములు గడచినటులు స్పష్టముగ గన్పట్టుచున్నది. పిమ్మట ఏరికీ, తునకును మహాపద్మనందునకును గల కాలవ్యవధిని తెలియజేయుచు “యావత్పరీక్షితో జన్మ.....” అను శ్లోకమున జెప్పబడిన “ఏతద్వర్షసహస్రంతు జ్ఞేయం పంచాశదుత్తరమ్” అను వాక్యము నందలి “పంచాశదుత్తరమ్” అను వాక్యము “పంచశతోత్తరమ్” అనువాక్యమునకు మారు లేఖకప్రమాదమని స్పష్టముగ గన్పట్టుచున్నది. అటులకాదని విష్ణుపురాణమును జెప్పిన గ్రంథకర్త ఏరికీ, తుని జన్మకాలమునుండియు మహాపద్మనందుని షట్టాభిషేకమువరకు మధ్యగల కాలమున పరిపాలన సల్పిన రాజవంశముల యొక్కయు రాజులయొక్కయు కాలపరిమితులను 1500 సంవత్సరములుగ జెప్పచు వాని మొత్తము 1050 సంవత్సరము లని చెప్పియుండె ననుట అసంభవము, అసంగతము. మరియు కొన్ని ప్రాత ప్రతులయం దీ శ్లోకము భాగము “ఏతద్వర్షసహస్రంతు జ్ఞేయం పంచశతోత్తరమ్” అనియే గన్పట్టుచున్నది.

ఇటుల లేఖకప్రమాదజనిత మగు భిన్న పాఠాంతరము గల విష్ణుపురాణమునందలి

శ్లోకమునుబట్టి పరీక్షితుని జన్మకాలమునకును, నందుని పట్టాభిషేకకాలమునకును గల కాల వ్యవధి 1050 సంవత్సరము లయ్యుండె నని గన్పట్టుచుండుటచేతను, పరీక్షితుని కాలమున నష్టర్షులు మహానక్షత్రమున నుండినటులు చెప్పబడియుండుటచేతను, నందుని పట్టాభిషేకకాలమున నష్టర్షులు పూర్వాషాఢా నక్షత్రమున నుండిరని భావించి మఘనుండి వరునక్షత్రమున పూర్వాషాఢ పదునొకండవ నక్షత్రమగుచుండుటచే నష్టర్షు లొక్కొకనక్షత్రమున శతవత్సరము లుందురని చెప్పబడియుండుటచే ఆగణితము ననుసరించి పరీక్షితునికాలమునుండి నందుని పట్టాభిషేకకాలమునకు పదునొకండవ శతాబ్దము జరుగుచుండినటుల గన్పట్టుచుండుటచే, మూలమున గన్పట్టు భిన్నపాతాంతరముల యధార్థరూపము, గనుగొను ప్రయత్నములు గావింపక భ్రమప్రమాదములకు లోనై ఆశ్చర్యప్రకాశి కాఖ్యవ్యాఖ్యాకారుడు నష్టర్షు లేనక్షత్రమున నుండునది కనుగొను విధానమున కడు ప్రయాసతో గావించిన వ్యాఖ్యను పురస్కరించుకొని నష్టర్షులు అశ్వనాది నక్షత్రముల వరునక్షత్రముగ తక్కిన గ్రహములవలెనే ముందునకు (అనగా తూర్పుదిక్కునుండి పశ్చిమదిక్కునకు) నడచుచుండినటుల యెంచి కొందరు సిద్ధాంతముల గావించుచుండిరి.

సప్తర్షి మండలము తక్కిన గ్రహముల వలె ముందునకు నడవక వెనుకకు నడచుచుండునటుల హైందవుల సిద్ధాంత మయ్యుండె

నని పాశ్చాత్యసిద్ధాంతము నయిత మంగీకరించి యుండిరి. సప్తర్షి మండల చలనమును గురించి కర్నల్ విల్ఫర్డ్ (Cornol Wilford) పండితుడు

“The Hindus have thought proper to connect their Chronology with an astronomical period of most strange nature. It is that of Seven Rishis or Seven Stars of the Wain which are supposed to go through the Zodaic in a retrograde motion in the space of 2700 years”. (Asiatic Researches Vol IX page 83.)

(హైందవులు తమ చరిత్రాంశము, కాలములను మిక్కిలి వింతపద్ధతియైన జ్యోతిషసిద్ధాంత సంబంధముగ యుగముతో సంధించి చెప్పట (సంబంధము కలుగజేసి చెప్పట) యుక్తమని తలంచియుండిరి. అయ్యది 2700 సంవత్సర కాలపరిమితితో క్రాంతివృత్తమును (జ్యోతిష క్రమమును - Zodaic) వెనుకనడకతో చుట్టినదృశ్యమనెడు నష్టర్షులు లేక సప్తతారల చలనముతో సంబంధము కలుగజేయుటయే యయ్యున్నది.) అని చెప్పియుండెను.

సప్తర్షి మండలము వెనుకకు (అనగా పశ్చిమమునుండి తూర్పునకు) నడచుచుండునా లేక ముందునకు (అనగా తూర్పుదిక్కు నుండి పశ్చిమమునకు) నడచుచుండునాయను సిద్ధాంత భేద మట్టులుండ సప్తర్షు లేనక్షత్రమునందుండి నది కనుగొనువిధానమున నీ దిగున కనుబరచినరీతిగ మూడు సిద్ధాంత భేదము లుండినటుల గన్పట్టుచున్నది.

౧. సప్తస్థులలో తూర్పుదిక్కుగ నుండు తారలకు మధ్యసమముగ అర్ధరాత్రమున యే నక్షత్రము గన్పట్టుచుండునో సప్తస్థులొనక్షత్రమున నుండిరని. (ఇయ్యది పురాణవేత్తలు, నృధ గగ్గాదుల మతమయినటుల గన్పట్టుచున్నది. వీరు పరిశీతునికాలమున సప్తస్థులు మఖానక్షత్రమున నుండిరని చెప్పియుండిరి.)

౨. సప్తస్థులు దయించు సమయమున ముందరిభాగమున మొట్టమొదట గన్పట్టు పుల హక్రతువులకు మధ్యభాగమునకు సమముగ ఎడట (అనగా ముందరి భాగమున) ఏ నక్షత్రము గన్పట్టునో యా నక్షత్రమున సప్తస్థులుండిరని. (ఇయ్యది శ్రుతస్థుల మతమయినటుల గన్పట్టుచున్నది. భావార్థ దీపికాఖ్యవ్యాఖ్యాకారుడీమతము ననుసరించి చెప్పియుండినటుల గన్పట్టెడి. ఈసిద్ధాంతమున కలియుగాదిని అనగా పరిశీతుని కాలమున సప్తస్థులు కృత్తికానక్షత్రమున నుండిరనుచున్నారు.

౩. సప్తస్థులు దయించు సమయమున ముందరిభాగమున మొట్టమొదట గన్పట్టు పుల హక్రతువులకు సమముగ దక్షిణోత్తరముల కొకరేఖను లిఖించిన యా రేఖ యేనక్షత్రమున నుండునో యానక్షత్రమున సప్తస్థులుండిరని. (ఇయ్యది విష్ణుపురాణమునకు వ్యాఖ్య యగు ఆత్మప్రకాశికాఖ్యవ్యాఖ్యయందు ప్రతిపాదించబడిన సిద్ధాంతము. ఈసిద్ధాంతము ననుసరించియు పరిశీతునికాలమున సప్తస్థులు మఖ

యందే యూడి రనుచున్నారు. ఈసిద్ధాంతమే సప్తస్థులు మూడునకు నడచుచుండు రను సిద్ధాంతము బయల్పెడలుటకు కారణమయినటులగన్పట్టుచున్నది.)

ఈ సిద్ధాంతముల ననుసరించి ప్రస్తుత కాలమున సప్తస్థులే నక్షత్రమున నుండునది కనుగొని కాలనిర్ణయము గావించెదము. ప్రథమసిద్ధాంతము ననుసరించి సప్తస్థులు ప్రస్తుత కాలమున హస్తానక్షత్రమున నుండినటులను, రెండవ సిద్ధాంతము ననుసరించి ఆర్ద్రా నక్షత్రమునందుండినటులను, మూడవ సిద్ధాంతము ననుసరించి పూర్వఫల్గునీనక్షత్రమున నుండినటులను గన్పట్టుచున్నది.

సప్తస్థులొక్కొక నక్షత్రమున నుండు కాలపరిమితిని గురించియు ప్రస్తుత కాలమున కొందరు భిన్నాభిప్రాయులైనటుల గన్పట్టుచున్నది. పురాణాదులయందును, ప్రాచీన జ్యోతిషసిద్ధాంతగ్రంథములయందును స్థూల దృష్టి న శతవత్సరములకాలము సప్తస్థులొక్కొక నక్షత్రమున నుండురని చెప్పబడియుండెనుగాని వాస్తవమున నావత్సరపరిమితి సరికాదనియు, ఒక్కొక్క నక్షత్రమున 160 వత్సరముల పర్యంత ముండెదరనియు శ్రీమహాపాధ్యాయ ఆచంట వేంకటరాయసాంఖ్యాయన శర్మగారు చెప్పియుండిరి. (శారద. Vol 2, parts 3, 4 & 5) వీరట్టియభిప్రాయముకలిగియుండుటకు కారణము కలియుగమునందు 656 సంవత్సరములకు కురుపాండవులుండిరని చెప్పినవచనము

లాభారముగ గైకొని యుధిష్ఠిరునికాలమున సప్తర్షులు మఘాయం దుండినటుల జెప్పబడియుండుటచేతను, తామావ్యాసమును వ్రాయుకాలమున సప్తర్షులు మఘాయందుండిరిని యెంచి, యుధిష్ఠిరుని కాలమునుండి తమకాలమువరకు సప్తర్షులు నక్షత్రమండలము నొకపరి చుట్టివచ్చి తిరిగి రెండవయావృత్తియందు మఘానక్షత్రముననుండినటుల భావించి, కాలనిర్ణయముగా విచదలపెట్టుటయేయైనటుల గన్పట్టెడి. సప్తర్షులొకేపరి నక్షత్రమండలమును చుట్టి వచ్చి మఘాయందుచేరిరిని పురాణాదిప్రాచీనవాఙ్మయమున చెప్పబడిన పెరిమితి ననుసరించి యుధిష్ఠిరుని కాలమునుండి తమకాలమువరకు ఇరువదియేడు శతాబ్దములు గడచి యిరువదియెనిమిదవ శతాబ్దము జరుగుచుండినటుల గన్పట్టును. దానినిబట్టి క్రీ. పూ. 8 శతాబ్దములో యుధిష్ఠిరు దుండినటుల జెప్పవలసి వచ్చును. ఈచిక్కును దాటుకొనుటకై పురాణాదులలో చెప్పబడిన కాలపరిమితి స్థూలదృష్టితో చెప్పబడియుండెననియు సరికాదనియు త్రోసిపుచ్చి కలియుగాబ్దము 653 సంవత్సరమునుండి తమ కాలమునకు నలువదినాలవ శతాబ్దము జరుగుచున్నటులగన్పట్టుచుండుటచే సప్తర్షులొక్కొక నక్షత్రమున నూటఅరువది సంవత్సరముల కంటె యెక్కువకాలముండెదరిని గణితము చేసియుండిరి. వీరును సప్తర్షు లేనక్షత్రమున నుండునది కనుగొను విధానమున తృతీయ సిద్ధాంతము ననుసరించియుండినటుల గన్పట్టెడి.

క్రీ. శ. 1931 వ సంవత్సరమున సప్తర్షులు పూర్వఫల్గునీనక్షత్రమున సంచరించుచుండురని శ్రీజగద్గురు శ్రీ శ్రీ శ్రీ కల్యాణానంద భారతీ మాంతాచార్యస్వాముల వారు నిర్ణయించినటుల శ్రీయుగ పోలారు వెంకట సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారిచే గుణితమయిన ప్రజోత్పత్తినామసంవత్సరపంచాంగమున నిటుల జెప్పబడియున్నది:—

“పార్వమ్యం మార్గశిరేహ్నివృష్టిశుభ్రవృషా యుతాః, ఫల్గుణ్యపూర్వాయ శత్రాన్ని గగనేషు (5032) సమేకతా.

సప్తర్షీణాంకు యా పూర్వా దృశ్యేహేమాద్విదేది, తస్మాన్మ యధ్యేనక్షత్రం దృశ్యే యత్సమంబి.

బువ్వయస్తేన తివంతి శతస్సంమాసరుద్రకం (1160), తతి శ్చభగణస్తేషాంకా సభారాబ్దసమృతః. (2475).

యదాపురామమా స్వాసన్ తదాకృష్ణో దివంగతః, యస్మిన్కృష్ణోదివంతుతైస్తస్మిన్కృష్ణేన తదాహని,

ప్రతిపన్నంక శేడ్యగమితి పరాశరోబ్రవీత్, సకారసుస్ఫుటంకక్షత్రకల్యాణానంద భారతీ”.
—ప్రజోత్పత్తినామసంవత్సరపంచాంగస్య, 20 పేజీ.

వీరి సిద్ధాంతమునుబట్టి ప్రస్తుతకాలమున సప్తర్షులు పూర్వఫల్గునీనక్షత్రమున నుండినటుల జెప్పచున్నారు. వీరు మూడవసిద్ధాంతమగు “సప్తర్షు లుదయించునమయమున ముందర భాగమున మొట్టమొదట గన్పట్టు పులహాశ తువులకు సమముగ దక్షిణోత్తరముల కొక రేఖను లిఖించిన యారేఖ యేనక్షత్రమున నుండునో యానక్షత్రమున సప్తర్షులుందు”రను

ఆత్మప్రకాశికాఖ్యవ్యాఖ్యాకారునిమతముననుసరించుచుండిరనుట స్పష్టము. ప్రస్తుతకాలమున నీసిద్ధాంతము ననుసరించి పులహాకృతువులకు సమముగ ఉత్తరదక్షిణముల కొకరేఖను లిఖించినయ్యది పూర్వఫల్గునీశత్రుమున నుండినటునే గన్పట్టును. ఈసిద్ధాంతవాదులును పరీక్షితుని కాలమున సప్తర్షులు మఘానక్షత్రమున నుండినటుల జెప్పచున్నారు. మరియు సప్తర్షులు అశ్విన్యాదినక్షత్రముల వరుసక్రమముగ తక్కినగ్రహములవలెనే ముందునకు అనగా తూర్పునుండి పశ్చిమమునకు సంచరించుచు దురను సిద్ధాంతమును ప్రతిపాదించుచున్నారు. కలియుగమూప్రవేశమయి యిప్పటికి 5032 (అయిదువేల ముప్పదిరెండు) వత్సరములు అనగా యేబదియొకటవ శతాబ్దము జరుగుచున్నటుల యొప్పుకొనుచున్నారు. మహాభారతయుద్ధమంతకు పూర్వమే జరిగియుండిననియు నొప్పుకొనుచున్నారు. ఇక వీరిసిద్ధాంతము ననుసరించి చూచిన పరీక్షితుని కాలమునుండి ప్రస్తుత కాలమువరకు సప్తర్షులు సత్త్రమండలమును రెండువార్యాయములు చుట్టివచ్చి మూడవ యావృత్తిలో మఘనుండి రెండవసత్త్రమగు పూర్వఫల్గునీశత్రుమున బ్రవేశించినటుల గన్పట్టుచున్నది. దీనినిబట్టి సప్తర్షులు ఏబదియైదు సత్త్రములలో సంచరించి యేబదియారవ (27 + 27 + 2) సత్త్రమునకు వచ్చినటుల గన్పట్టుచున్నది. సప్తర్షు లొక్కొక్క సత్త్రమున శతవత్సరము లుందురని పురా

ణాదిప్రాచీన వాఙ్మయమున చెప్పబడిన పరిమితి ననుసరించి పరీక్షితుని కాలమునుండియు ప్రస్తుతకాలమువరకును ఏబదియైదు శతాబ్దములు గడచి యేబదియారవ శతాబ్దము జరుగుచున్నటుల గన్పట్టుచున్నది. వీ రాధారముగ నైకొనిన విష్ణుపురాణమునందు సయితము

“తేన సప్తర్షయో యాక్తా స్తేనంశ్చిబ్ధకేతన్యణామ్,
తేతు పారీక్షీనేకాతే మఘాస్యావక్ నిన్యతోత్తిమ్”.

అనియే చెప్పబడియున్నది. ఆత్మప్రకాశికాఖ్యవ్యాఖ్యాకారుడును ఆకాలజరిమితిని అంగీకరించియే చెప్పియున్నాడు. ఈసిద్ధాంతము ననుసరించి కాలనిర్ణయము గావించిన కలియుగాది నుండి యిప్పటికి యేబదియైదు శతాబ్దములు గడచినటుల గన్పట్టుచున్నది. ఇయ్యది కలియుగము ప్రారంభమయి యిప్పటికి 5031 (అయిదువేల ముప్పదియొకటవ) సంవత్సరము జరుగుచున్నదను నిషయమునకు ప్రతిబంధకముగ నున్నది. దీనినిబట్టి వాస్తవముగ జరుగుచున్న కాలజరిమితికంటె నాలుగుశతాబ్దములపై కాలమెక్కువగ జరుగుచున్నటుల గన్పట్టుచున్నది. ఈచిక్కును దాటుకొనుటకు సప్తర్షు లొక్కొకసత్త్రమున నూరుసంవత్సరములు సంచరించుచుందురని ప్రాచీనవాఙ్మయమున గన్పట్టు సిద్ధాంతమును చూపుమాపి ఒక్కొక్క సత్త్రమున పదునొకండువందల (1100) మాసము లుందురనియు, సత్త్రమండలమును 2475 (ఇరవైనాలుగువందల డెబ్బదియైదు) వత్సరములకు చుట్టివచ్చెదరనియు,

“తేన సప్తర్షయోక్తా స్త్రిష్టంత్యుత్తరము నృణామ్”.

అను మూలమునందలి స్తోకపాదమునకు
(మునుపటి నదిష్టంతి కేతన్ముంహసరుద్రకం
(౧౧౦౦ మాసాః)

తత్కృత్తీగణస్తేషాం కాసభారాబ్జసమ్మితః
(౨౪౭౫ సం.)”

అనుపాఠాంతరముల నిర్మించి తమ సిద్ధాంతము ననుసరించి కాలపరిమితిని సరిపుచ్చుచున్నటుల గన్పట్టుచున్నది. ఆత్మప్రకాశికావ్యాఖ్యను రచించిన శ్రీధరస్వామి మూలమున లేఖకప్రమాదజనితమగు స్తోకమునందలి వాక్యములను మార్పుగావించకయే దానిని సమర్థించుటకై సప్తర్షి లేఖితమున సంచరించుచుండురో కనుగొను విధానమును గురించి కడు ప్రయాసపడి ప్రయత్నపూర్వకముగ మూలమునకు భిన్నముగ పులహక్రతువులకు సమముగ ఉత్తరదక్షిణముల కొకరేఖను లిఖించిన యారేఖ యేకీకృతమున నుండునో యాకృతమున సప్తర్షిలు సంచరించుచున్నటుల నెలుసుకొనవలసియుండు నని వ్యాఖ్యను రచించియుండెను. ఆవిధానము ననుసరించి నీకాలనిర్ణయములను గావించుపట్టున కల్గెను ప్రతిబంధకములనుండి తప్పించుకొనుటకై మూలమున చెప్పబడిన పరిమితులనే తప్పని తుడిచివైచి నూతనకాలపరిమితుల నేర్పాటు గావించుచు మూలమునే మార్చవలసివచ్చుచున్నది. ఇటుల మనము ప్రతిపాదించు సిద్ధాంతముల కనువగు నటుల మూలమున చెప్పబడిన విషయములనే మన యిచ్చవచ్చినటుల మార్పులు గావించు

చుండిన ప్రాచీనకాలములను నవీనకాలములకు దీసుకొనివచ్చుటకును, నవీనకాలములను ప్రాచీనకాలములకు నెట్టుటకును అవకాశము లేకుండునా? మన ప్రాచీనవాఙ్మయమున గన్పట్టు భిన్నభిన్నపాఠాంతరములు తాము గావించదలచిన సిద్ధాంతముల కనుకూలించు నటుల కొందరు పండితవరేణ్యు లిటులనే మార్పులు గావించియుండు రని చెప్పెను వారి వచనములయందేమాత్రమైనను యథార్థముండకపోవునా యని దలంచుట కవకాశము లేకపోలేదు.

మరియు సప్తర్షి లోకపరి నక్షత్రమండలమును చుట్టివచ్చుకాల మొకసప్తర్షియుగ మనియు, ఈ సప్తర్షియుగము దేవకాలమానమున ఏడుదివ్యవత్సరముల అరు దివ్యమానముల కాలమైయు చెప్పబడి యుండెను. ఒక్కొక్క దివ్యవత్సరము మున్నూట అరువది (360) మాసవాఙ్మయములను చెప్పబడి యుండెను. ఈగణితపద్ధతి ననుసరించి సప్తర్షియుగము అనగా సప్తర్షి లోకపరి 27 (యిరువదయేడు) నక్షత్రములను చుట్టివచ్చు కాలపరిమితి దివ్యమానవత్సరపరిమితినిబట్టి జూచినను 2700 (360 × 7½) మాసవాఙ్మయము లగుచున్నది. ఇయ్యది సప్తర్షి లోకొక్కొకనక్షత్రమున మాసవాఙ్మయమున శతవత్సరములు సంచరించుచుండు రని మూలమున చెప్పబడిన పరిమితి కన్నివిధముల సరిపోవుచున్నది. దీనినిబట్టియు సప్తర్షి లోకొక్కొకనక్షత్రమున పదునొకండు వందల

మానము లుండు రనియు, ఇరువది నాలుగు వందల డెబ్బదియైదువత్సరములకొకపరి నక్షత్ర మండలమును చుట్టివచ్చుచుండు రనియు గావించెడు గణితము సరికాదని స్పష్టముగ జెప్ప దగియున్నది. మరియు పరీక్షితుని కాలమున మఘయందుండిన సప్తర్షులు ప్రస్తుతకాలమున పూర్వఫల్గునియందుండిరనియు, సప్తర్షులు ముందుకు నడచుచుండు రనియు గావించెడు సిద్ధాంతములును సరిగావనియు కన్పట్టుచున్నది. ఈసిద్ధాంతప్రతిపాదనకు కారణముగ శ్రీ ధరస్వామి కృతమైన ఆత్మప్రకాశికాఖ్యవ్యాఖ్యను రచించుకాలమున నాసిద్ధాంతముననుసరించి సప్తర్షు లేకాలమున నుండునదియు కనుగొని కాలనిర్ణయము గావించి చూచిన తాము సూచించినవిధానమునందలి లోపమును శ్రీ ధరస్వామి గ్రహించియే యుండును. శ్రీధరస్వామి యటుల కనుగొనుటకు ప్రయత్నించి నటుల గన్పట్టటలేదు. వీరి సిద్ధాంతము ననుసరించిచూచిన పరీక్షితుకాలమున సప్తర్షులు మఘయందుగాక పుష్యమినక్షత్రమునందుండెననియు వెనుకనడకతో సప్తర్షులు సంచరించుచుండురనియు చెప్పిన సరిపోవును.

పురాణవేత్తలు, వృద్ధగర్గాదిసిద్ధాంతమును పరీక్షితునికాలమున సప్తర్షులు కృత్తికయందుండినటుల జెప్పియుండి రనుచున్నారు. ఈభేద మిదివరలో జెప్పియుండినటుల సప్తర్షులుండు నక్షత్రమును కనుగొనువిధానమునందు గల భిన్నాభిప్రాయములనుబట్టికలిగియుండెను.

సప్తర్షులుండు నక్షత్రమును కనుగొనువిధానమున గల సిద్ధాంతభేదములలో మొదటిసిద్ధాంతమును అనగా సప్తర్షులలో తూర్పుదిక్కుగ నుండు తారలకు సమముగ అర్ధరాత్రమున గన్పట్టినక్షత్రము సప్తర్షులుండు నక్షత్రమని యెడు సిద్ధాంతము ననుసరించి పురాణవేత్తలు వృద్ధగర్గాదులును పరీక్షితుని కాలమునందు మఘయందుండిరనియు, రెండవసిద్ధాంతమును అనగా సప్తర్షు లుదయించుసమయమున ముందరిభాగమున మొట్టమొదట గన్పట్టు పులహక్రితుపులకు మధ్యను సరిగా ముందరిభాగమున అర్ధరాత్రమున గన్పట్టినక్షత్రము సప్తర్షులుండు నక్షత్రమనియెడి సిద్ధాంతము ననుసరించి శ్రుతర్షులు పరీక్షితుని కాలమున సప్తర్షులు కృత్తికయందుండిరనియు జెప్పియుండినటుల గన్పట్టుచున్నది. ఆయావిధానముల ననుసరించి చూచిన ప్రస్తుతకాలమున వృద్ధగర్గాదుల మతము ననుసరించి హస్తానక్షత్రమునందును, శ్రుతర్షులమతము ననుసరించి ఆర్ద్రానక్షత్రమునందును, సంచరించుచుండినటుల గన్పట్టుచున్నది. ఇక నీనిబట్టి కాలనిర్ణయము గావించి చూచెదము.

ప్రథమసిద్ధాంతమునుబట్టి అనగా వృద్ధగర్గాదుల మతముననుసరించి ప్రస్తుతకాలమున హస్తానక్షత్రమున నుండు సప్తర్షులు, తక్కిన గ్రహములవలెనే ముందునడకతో సంచరించుచుండురను వారిసిద్ధాంతము ననుసరించి చూచిన మఘనుండి హస్తానక్షత్రము నాలవ నక్షత్రమగుటచే వార లొకపరి నక్షత్రమండల

మును చుట్టివచ్చి రెండవ యావృత్తిలో హస్తా నక్షత్రమునకు వచ్చిరని దలచిన ముప్పది యొక్క నక్షత్రములకాలము అనగా ఒక్కొక్క నక్షత్రమున శతవత్సరము లుండురని చెప్పబడియుండుటచే పరీక్షితుని కాలమునుండి యిప్పటికి ముప్పదియొకటవ శతాబ్దము జరుగుచుండినటుల గన్పట్టుచున్నది. కలియుగప్రవేశమయి యిప్పటికి 5032 సంవత్సరము లయ్యుండెనని అద రంగీకరించుచున్నారు. పరీక్షితుడు కలియుగప్రవేశకాలమునకు పూర్వము ముప్పదియేడు వత్సరముల క్రిందట అనగా మహాభారతయుద్ధము జరిగినసంవత్సరముననే జననమందియుండెనని చెప్పబడియుండుటచే పరీక్షితుని కాలమిప్పటికి 5032 సంవత్సరములకు తక్కువకాలము కానేరదు. కావున పరీక్షితుని కాలమున మఘయందుండిన సప్తర్షులు నక్షత్రమండలమును రెండు పర్యాయములుచుట్టివచ్చి మూడవ యావృత్తిలో హస్తానక్షత్రమునకు వచ్చియుండిరని చెప్పవలసివచ్చుచున్నది. అట్లులైన పరీక్షితుని కాలమునుండి సప్తర్షులు 58 ($27 + 27 + 4$) నక్షత్రముల కాలము అనగా యేబదియెనిమిది శతాబ్దముల కాలము గడపియుండినటుల గన్పట్టుచున్నది. ఇయ్యది అన్ని విధముల చరిత్రాంశములకు విరుద్ధముగ నుండినది. కాలనిర్ణయమున దాదాపుగ నేడు శతాబ్దముల కాలవ్యత్యాసము కన్పట్టుచున్నది. ఈ కాలవ్యత్యాసము సప్తర్షులు గ్రహములన్నిటివలెనే ముందుకు నడచుచుండురను వారిసిద్ధాంతము ననుసరించి గణితముచేయుట

వలన కలుగుచున్నది. ఇక సప్తర్షులు వెనుకకు నడచుచుండురను సిద్ధాంతము ననుసరించి జూచెదము. మఘనుండి హస్తానక్షత్ర మిరువదియైదవ నక్షత్రమగుచున్నది. సప్తర్షులు మొదటి యావృత్తిలోనే మఘయందుండిరని యిప్పటికి పరీక్షితుని కాలమునుండియు యిరువదినాడు శతాబ్దములు గడచి యిరువదియైదవశతాబ్దము జరుగుచున్నటుల గన్పట్టును. ప్రస్తుతము కలియుగాబ్దము 5032 సంవత్సరము జరుగుచుండుటచే సప్తర్షులొకపరి నక్షత్రమండలమునుచుట్టివచ్చి రెండవ యావృత్తిలో హస్తానక్షత్రమునకు వచ్చినటుల జెప్పదగియున్నది. అట్లులైనచో సప్తర్షులు పరీక్షితుని కాలమునుండి యేబది నాలుగు నక్షత్రములు చుట్టివచ్చి యేబదియైదవ నక్షత్రమగు హస్తానక్షత్రమున ($27 + 25$) నుండిరనియు, పరీక్షితుని కాలమునుండి యేబదియొకటవ శతాబ్దము జరుగుచుండెననియు గన్పట్టుచున్నది. పరీక్షితుని కాలమున మఘయందుండిరి. యుగిష్ఠిరుని కాలమునను మఘయందుండినటులను, కలియుగప్రవేశమునకు పూర్వము 75 (జెబ్బదియైదు) వత్సరములక్రిందట మఘయందు ప్రవేశించి యుండిరనియు, కలియుగము 25 (యిరువదియైదు) వత్సరములు గడచిన పిమ్మట ఆశ్లేషయందు ప్రవేశించియుండిరనియు చెప్పబడియుండెను. ప్రస్తుత కాలమున హస్తానక్షత్రమున ప్రవేశించి యేడు వత్సరములు గడచియుండెను. నీని బట్టి మఘయందు సప్తర్షులిప్పటి కయిదువేల నూటయేడు వత్సర

ముని (5032+75) క్రిందట అనగా క్రి. పూ. 3177 (5107-1930) సంవత్సరమున ప్రవేశించియుండిరినియు, ఆశ్లేషా నక్షత్రమున క్రి. పూ. 3077 సంవత్సరమున ప్రవేశించియుండిరనుట సిద్ధము. నినిబట్టి సప్తర్షియు గమున ప్రస్తుతము యేబది రెండవ శతాబ్దము జరుగుచుండినట్లు గన్పట్టుచున్నది. ఇయ్యది అన్నివిధముల చరిత్రాంశములకు సరిపోవుచున్నది. ఈ గణితమును బట్టి సప్తర్షి మఘయాదు గణియుగమునకు హర్వము డెబ్బదిరెండు సంవత్సరములనుండి కలియుగము తర్వాత 25 (యిరువదియైదు) సంవత్సరములవరకు నుండినట్లుల స్పష్టముగ చెలియుచున్నది. కావున సప్తర్షిలు పురాణవేత్తలు, వృద్ధగర్భాదులు జెప్పినట్లు పరిక్షితు యుగిష్ఠిరకాముల యందు మఘానక్షత్రమున నుండిరినియు, వారి లొక్కక్కనక్షత్రమున శశివక్త్రము హర్వతము సంచరించుచు వెళుకనడకతో నక్షత్రమండలమును చుట్టివచ్చుచుందరినియు, ప్రస్తుతకాలమున హస్తానక్షత్రమున సంచరించుచుండిరినియు జెప్పదగియున్నది.

సప్తర్షి లేనక్షత్రమున సంచరించునది కనుగొనువిధానమున రెండవ సిద్ధాంతము ననుసరించి పరిక్షితునికాలమున సప్తర్షిలు కృత్తికానక్షత్రమున నుండినట్లుల ప్రస్తుతము జెప్పయుదురని యిదివరలో కనబరచియుంటిమి. ఆవిధానమున ప్రస్తుతకాలమున సప్తర్షిలు ఆర్ద్రానక్షత్రమున సంచరించుచుండినట్లుల గన్పట్టుచున్నది. సప్తర్షి మండలము ముందు

నకు నడచుచుండునని యెంచిన కృత్తికనుండి ఆర్ద్రా నా.వనక్షత్రమగుచున్నది. కలియుగము ప్రారంభమయి 5032 సంవత్సరము జరుగుచుండుటచేతను, కలియుగప్రారంభమున పరిక్షితుని పట్టాభిషేకమగుటచేతను, పరిక్షితునికాలమునుండి సప్తర్షి మండలము రెండు హర్వాయములు నక్షత్రమాహామును చుట్టి వచ్చి మూడవయావృత్తిలో ఆర్ద్రానక్షత్రము నకువచ్చియుండినట్లుల జెప్పవలసివచ్చుచున్నది. అట్లులయినచో నిష్పటికి ఏబదియేడు శతాబ్దముల గడచి యేబదియైదుదవ శతాబ్దము (27+27+4) జరుగుచున్నట్లుల జెప్పవలసివచ్చుచున్నది. ఇయ్యది యధార్థముగ జరిగినకాలమునకంటె దాదాపుగ నేడుశతాబ్దములకాల మెక్కుడుగ జరిగినట్లుల గన్పట్టుచున్నది. ఈవ్యత్యాసము సప్తర్షి మండలము ముందుకు నడచుచుండునను వారిని సిద్ధాంతము ననుసరించి గావించిన గణితమునుబట్టి కలుగుచున్నది. కావున వెనుకకు నడచుచుండునను సిద్ధాంతము ననుసరించి గణితము జేసిచూచెదము. కృత్తికనుండి ఆర్ద్రా యిరువదియైదుదవ నక్షత్ర మగుచున్నది. కలియుగ ప్రారంభమయి యేబదియొక్కటవ శతాబ్దము జరుగుచున్నట్లుల జెప్పబడియుండుటచే సప్తర్షి మండలమొకపరి నక్షత్రమండలమును చుట్టి వచ్చి రెండవ యావృత్తిలో ఆర్ద్రాయందు ప్రవేశించియుండెనని చెప్పి యేబదియొక్క శతాబ్దములు గడచి యేబదిరెండవ శతాబ్దము (27+25) జరుగుచున్నట్లుల గన్పట్టుచున్న

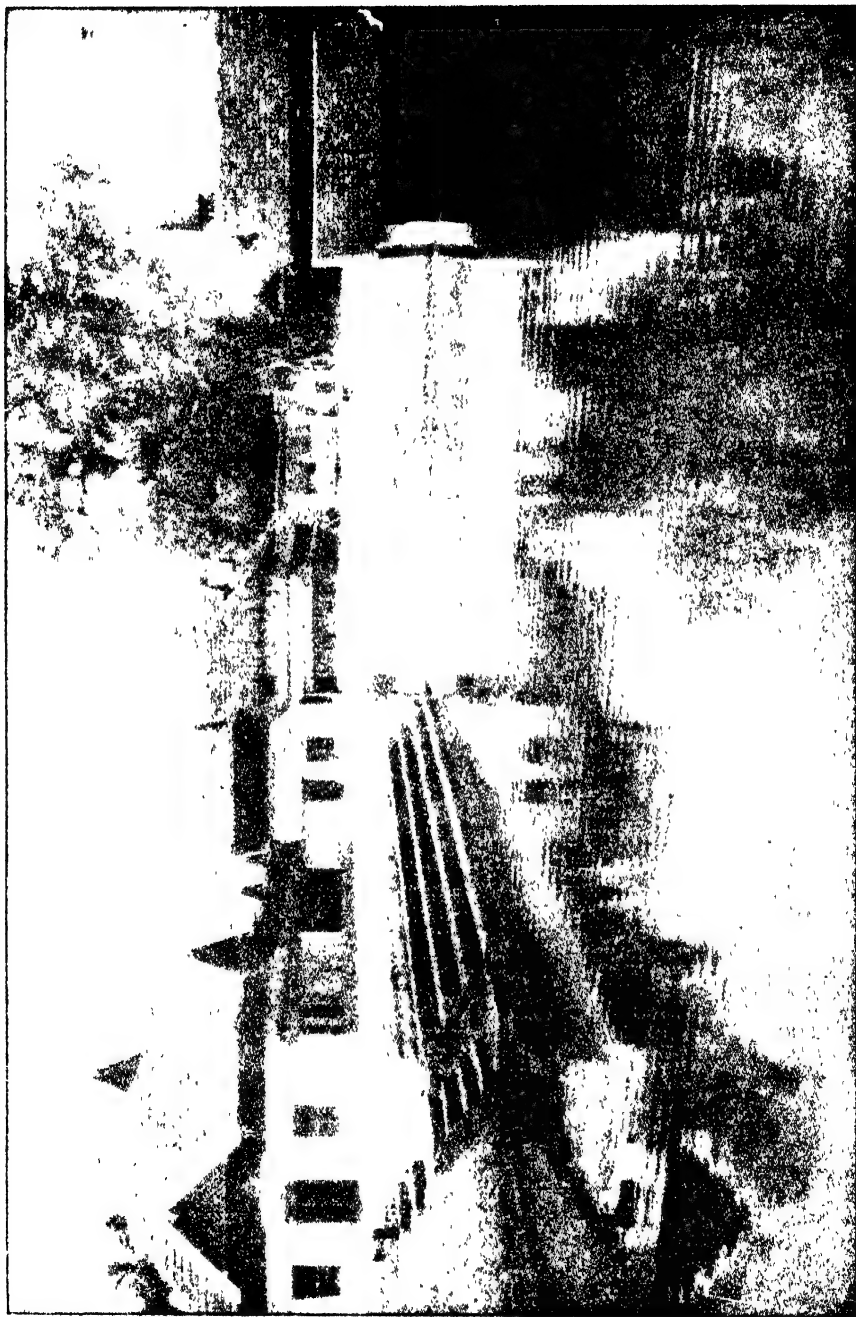
తామర అడవి
(పాలనాటకము)

చా యా చి త్ర ము లు

చా యా చి త్ర ము లు : యం. కె. రంగస్వామయ్యగారు

శ్రీ దత్తవారి ము. అయ్యయ్య-మొమ్మలీడి
(అంబిలిస్ట్రీట్)

చాగూచి ప్రకారము : యం. కె. రంగస్వామయ్యగారు.

మలినుఁడో గర్జనపరుఁడో-బలుచపలాత్మకుఁడో తాను బడయును ఘనముం
బలె జీవనదానగుణా-కలితుం డుపలాల్వతను జగంబున నెపుడున్.

ఘనవంశజుఁడో శుద్ధుఁడో-తన కాద్ధాశ్రయములేక తనరెడు పురుషుం
డొనర లఘుత్వము నొందును-దనరు శరన్యేఘమట నిదర్శన మగుచున్.

పరమాపదఁ బొందిననున్-బరోపకృతి నే మనీషి వదలఁడు వడియౌ
కరువలి పీడలఁబడియును-దిరుగుడు వడుచుండు మొయిలు దెగఁ గురియుచునే.

అలలగమి దుర్విగాహము-జల మాన నయోగ్య, మట్టి సాగరపు జలం
బుల వంగిత్రావి కురిసి న-కలోపభోగ్యముగఁ జేయుఁ గద జలదంబుల్.

పాత్రునకుఁ గొంచె మిడియు, న-పాత్రుల దాతయును జూడ బహుమాన్యుఁడె యౌ.
గోత్రాబ్జుల కధికంబును-ధాత్రికిఁ గొంచె మిడు వారిదంబును బోలెన్.

ధర నాధ్యుడయ్యు లుబ్ధుం-డరయంగాఁ గీర్తిశూన్యుఁ డాతని ధనముల్
పరుఁ డొనఁగి వదాన్యుఁ డగు, -సరసంబుగ జలధినీట జలదము వోలెన్.

ఒనఁగించెడు నుపకారము-ధనహీనుండయ్యు దాత దానెటులైన్
వనదము గతాంబువయ్యును-నొనరుచు వేసవిని నీడ లొనఁగి సుఖంబున్.

నరునకుఁ బరోపకర్తృశ-ధర నభ్యాసజముగాదు దా సహజం బె
వ్వరివలనఁ గఱచె మేఘము-గురియంగా నాతపార్తకుతుకరసంబున్.

జనులకుఁ బరోపకారినిఁ-గనినంత నె జాతిపోవుఁ గల దుఃఖంబుల్
కనినంత గ్రీష్మపుం దుది-వనదముఁ గనకుండురే యపారముదంబున్.

స్వయముగ నుపకారి నిరా-శ్రయుడయ్యు నొనర్చు నొరుఁబ్రశస్త్రుఁడు గాఁగఁ
బయల మొయి లనవలంబు-బయి యుండియు నరుల కిడు స్థిరామోదంబున్.

* ఇది తిరుపతిపురవాసి కీ. శ్రీ. విద్యాక కష్టలం రంగాచార్యులవారి సంస్కృతభాషలోని “సుభాషిత శతకము” నందలి మేఘదశక మను పద్యశ్లోకములకుఁ దెనుగు.

చోడభక్తిరాజు మద్రాసు మ్యూజియము తామ్రశాసనము

టి. యల్. రామచంద్రగారు, M. A.

ఈ తామ్రశాసనము నూనిము ప్రాంతమున బయలుపడి, ౧౮౭౩ వఱకు నూనిము జూనియా దారుగారి వశమున నుండెను. అంగీటు వారు నిని మద్రాసు మ్యూజియమున కిచ్చివేసిరి. ఈ శాసనమును గురించి సూమెల్ దొంగి. వ్రాసిన విషయముకై వారు రచించిన 'లిక్చర్ ఆఫ్ ఇక్స్క్రిప్షన్స్ అండ్ క్లౌడ్ ఆఫ్ ది డైనాస్టిక్ ఆఫ్ సదర్న్ ఇండియా', పుట ౨౬-౨౭ (౧౮౮౪) అనుగ్రంథమును చూడవగును. ఏకాంకిమునాననో ఇది యింకవఱకు ప్రకటింపబడలేదు. ఇది చాలా చారిత్రప్రముఖముగని శాసన మగుటచేత నినిపుడు ప్రకటించుచున్నాను.

ఆకారాదికములు

శాసనమున మూడు శేకులు కలవు. ఇది యొకకడియమున గుచ్చబడియున్నది. ఈ కడియపుకొనలు మనుష్యకృతిమ గీయబడిన యొకముద్రకయ ను తాపటమయియున్నది. ముద్రకమీద మనుష్యరూపము దేనికి సగకే తమో తెలియరాదు. కంఠమువఱకు చేతులు పైకెత్తి, నడచుచున్నట్లే వ్యవస్థముచేయుచున్నట్లే యీరూపము గీయబడినది. ఇటువంటి రూపమునే చోళరాజైన మొదటిరాజరాజు (క్రి.శ. ౯౮౫-౧౦౧౨) రాగినాణెములమీదను

గాంచగలము. ముద్రక వ్యాసము ౨ X ౧ అంగుళములు. కడియమువ్యాసము ౪ అంగుళములు. శాసనమును జదువుటకు కడియమును నేనె కోసితిని. శేకుల పొడువు ౮౫ అంగుళములు, వెడల్పు ౪ అంగుళములు. శేకుల కొనలు ఇంచుక మందముగను, ఎత్తగను తీర్చబడి యుండుటవలన శాసనము సులలితమయియున్నది.

లిపి : భాష

వ్రాత స్పష్టముగ నున్నది కాని సంక్తులు సరిగాలేక ఒకదానినుండి మఱయొకదానిలోనికి పోవుటచేత శాసనమును జాగ్రత్తతో చదవవలసియున్నది. అక్షరములు లోతుగ చెక్కిబడిలేదు. కొన్ని కొన్ని చోట్ల అవి కనబడకన బడసట్లున్నవి. వ్రాతశైలుగున గ్రామ సేమమును పినదిండు కొద్దసంక్తులు (౪౦-౫౪) తక్కు మిగిలిన శాసనమంతయు సంస్కృత భాషను గలదు. శాసనలిపి వ్రాతశైలుగు. ఇందలి యక్షరములలో ననేకము లిప్పటిరూపములను పొందినవి. ౫౧ సంక్తుల నున్న ఈ శాసనమున ౨౪ శ్లోకములు కలవు. వర్ణానునాసికమునకు బదులుగ అనుస్వారము వాడబడెను (ఉదా : ప్రసంన, గంగ, చంద్ర). 'ప' వర్ణమున కిప్పటిరీతి నెగువ ఏత్వములేదు, 'ద',

‘డ’లకు భేదము స్వస్థము. భక్తిరాజుకొడుకగు అన్నదేవచోడునిరాజమహేంద్రవరము మ్యూజియము శాసనమునందాన ‘డ’కు కుష్టిస్తంభు దిగువ వంపుకొడు. ‘బ’వర్ణమునకు తలకట్టిచ్చిన ఈ శాసనమున ‘భ’వర్ణ మేర్పడుచున్నది. దాదాపుగ సతీరముల కన్నిటికి తలకట్టు కలదు. లేము పొడలిగొకరూపమున బాసబడినది. అనుస్వారమునకు పరమమునకొన్నియతీరమునకు ద్వితీయము కలదు. అనుస్వారము ఉండవలసిని చోట్ల నుండకపోవుటయు (పం. ౫౦. స్పృహణా[౧*]), అనావశ్యకములగు చోట్లనుండటయు (పం. ౧౫. పండ్లపియము) గూడ గలదు. హల్లులు కొన్నిచోట్ల ద్వితీయము చెదనవి (ఉదా:—పం. ౮. సూర్య; పం. ౧౦. భగ్గ; పం. ౨౦. బంధవీయ్య). ‘ళ’, ‘ష’, ‘క’లు చాళుక్యలిపిరూపములతోనే కలవు. కొన్ని కొన్ని చోట్లను ‘భ’కును (పం. ౧౦, ౨౪), ‘బ’కును (పం. ౧౯) ‘భ’తో వ్రాయబడినది. ‘డ’కు బడులు ‘ట’వ్రాయబడిన చోట్లనుకొన్ని (పం. ౨౪).

శాసనవిషయము

శాసనవిషయము సంక్లిష్టముగ నిట తెలుపబడును. పూర్తియైన వివరములకు శాసనానువాదము చూడదగును. సూర్యనంశమున మను భగీరథ, ఇత్సోకు, కకుత్స్థ, రఘు, రామ, అరికా, కరికా, స్లభీమద రాజులు దయించిరి. స్లభీముని పిదప దోహత్యనారాయణుడను నామాంతరముగల దామ

భూపతి కలిగెను. ఇతని కొడుకు సోమన్య పాలుడు. సోమన్యపాలుని కుమారుడు గంగాసేనుడు. ఇతడు చంద్రవంశసముద్యుక్తుడగున కామభూపాలుని కూతురును, వేంగభూపతి సోమరియు సగు ఇరుగంబనుపరిణయమాచెను. గంగాసేనుని సన్యుడు చోడ, కామరాజు అను నామాంతరములు బుగగు భక్తిరాజు. ఇతడు నివభిక్తు, శత్రుసంహములకుగడభేదండుము; రాయచోడ్యభూజంగుగుదాంగిణుడు. ఈతడు దిగ్విజయమునకై వెడలుచు శ్రీపర్వతమున కేరంచీ యచ్చట విశ్వనాథుడను పేగుగల శ్రీ విశ్వేశ్వరలివాచాస్యని దర్శించి, మాతలికబరమ శిష్యుడై సుతనిక సకలక్షణము ౧౨౪౪-న సంవత్సరము కార్తికశోమవారమున కంఠ్వకొల్ను అను గ్రామమును దానముచేసెను. ఈ దానమును చెల్పుటకే యీ శాసనము పుట్టినది.

శాసనయోగ్యత

క్రీస్తుశకము ౯వ నాల్గవ శతాబ్దమందు ను పదిపైదవ శతాబ్ది ప్రారంభమునను, ఇప్పటి గోదావరి విశాఖపట్టణము పల్నాల్లెలుగా గలదేశమున వెల్లిపట్టియు, సూర్యవంశపు దోహుపని చెప్పకొనినట్టియు దాదాపుగ నింతవరకు పలియరాని యుకమాంబలిక వంశమునుగుండు తెలుపుటయగుచే ఈ శాసన ప్రాముఖ్యము కలదు. ఈ దోహునుగొంతైన న్యతాంతము స్క్రింద శాసనమునుబట్టి తెలిసికొనెను.

సం. ౧౪౫ దక్షిణహిందూదేశశాసనసంపు
టములు ౫, పు ౫౫
,, ౧౩౪౭ ,, ,, ౪, పుట ౪౭౪
,, ౧౩౪౮ ,, ,, ,, ,, ,,
,, ౮౬౫ ,, ,, ౬ పుట ౩౩౪
,, ౨౫౪ మద్రాసు శాసన శాఖనివేదిక
౧౯౦౫
,, ౨౯౩ ,, ౧౯౨౦
,, ౧౬ తామ్రశాసనము ౧౯౧౭-౧౮

రాజమహేంద్రవరము మ్యూజియము
నందలి ఆన్న దేవచోడుని శాసనము (ఆంధ్రదేశీ
యేతిహాసముపతి పత్రిక సం. ౧, సం. ౪,
పుట ౧౭౨-౧౮౯).

ఈపై శాసనముల ననుసరించి యీవోడ
పంశము ఆంధ్రదేశమున వేలువేలు భాగ
ముల బరిపాలించిన తెలుగువోడులు, వెలనాటి
చోడులు, గేనాటివోడులు మొదలగు నితర
వోడపంశములకు భీన్నమైన దని తెలియు
చున్నది. క్రీస్తుశకము షడునాలుగవ శతాబ్ది
మొదటిభాగమున మాండలికు లనేకు లెవరికి
వారె గొప్ప రాజ్యమును నిర్మించుటకు
బ్రయత్నించి షరస్వరము కలహించుచు వచ్చిరి.
కాకతీయసామ్రాజ్యము విచ్ఛిన్నమయిన
పిదప సర్వాధికారదక్షులైన మహారాజు లెవ్వ
రును లేకపోవుటచేత కాకతీయసామంతులు
వేలువేలు చిన్న సంస్థానముల నేర్పలుచుకొని
రాజ్యము చేయజొచ్చిరి. ఈ కాలమున సా
మ్రాజ్యనిర్మాణమునకై కళింగజాతులు

(గాంగులు)ను, కొండవీటి రెడ్లును, దేవర
కొండ, రాచకొండవెలమలును, విజయనగర
కర్నాటులును, కలుబరిగి బహమనీసుల్తాను
లును షరస్వరజయకాంక్షతో పోరాడి దేశ
మును సంక్షోభింప జేసిరి. ఈతరుణముననే మన
శాసనమునందలి చోడులు అధికారమునకు
వచ్చిరి.

ఆన్న దేవచోడుని రాజమహేంద్రవరము
మ్యూజియము శాసనము ననుసరించి పీఠెవరి
పక్షమో యొకరి పక్షము చేరి యూపోరాట
ములలో జోక్యము కలిగించుకొనుచుండినట్లు
తెలియుచున్నది. ఆశాసనమునుబట్టి ఆన్న
దేవచోడుడు కర్ణాటభూపతులతోడి పోరాట
మున తురుష్కునికి (ఃఫిరోక్షహ బహమని)
సహాయపడి వారిల నోడించినట్లు తెలుపబడి
నది. శాసనములం దీవోడు లెంతయో
గొప్పగా పొగడబడినప్పటికి వా రెప్పుడును
మాండలికులవంట డిన్నతిస్థితిని బడసినట్లు
కనబడదు. వారి శాసనముల ననుసరించి
వారుశివభక్తులనియు, దాక్షిణిరామము, మహా
నంగేశ్వరము, త్రిపురాంతికము, శ్రీశైలము,
పట్టిసము, కాశీ మొదలగుతీత్రములందు శివా
లయములకును, మన శాసనప్రతిగ్రహీతమైన
విశ్వనాథునివంటి బ్రాహ్మణపండితులకును
గొప్పదానములు చేసిరినియు తెలియుచున్నది.

మనశాసనమునందును, ఆన్న దేవచోడుని
రాజమహేంద్రవరము మ్యూజియము శాసన
మునందును దెలుపబడిన వీరి వంశావతార
క్రమములనొండొంటితో సరిపోల్చిచూతము:-

మద్రాసు మ్యూజియము శాసనము

నల్ల భీముడు

దామభూపుడు = లక్ష్మీ

సోమనృపతి = సూరాంబిక

గంగాధరుడు = ఇరుగాంబ

భక్తిరాజు

రాజమహేంద్ర వరము మ్యూజియము
శాసనము

.....=అన్నమాంబ

ఏలూవ భీముడు = ప్రోలాంబిక

దామనృపాలుడు = లక్ష్మీ

సోమభూపతి = సూరాంబిక

గంగాధరుడు = ఇరుగాంబ

కామరాజు అను భక్తిరాజు=అన్నమాంబ

అన్నదేవుడు = ఇరుగాంబిక

వీరభద్రుడు.

పై వంశవృక్షములను బరిశీలించిచూచి నచో మనశాసనమునందలి నల్లభీముడే అన్నదేవచోడశాసనమున ఏలూవ భీముడనిపేర్కొనబడినట్లు తెలియగలదు. ఇతని పరాక్రమకార్యములు నుగ్గడించుచు కొన్ని చాటువులు కలవు*. రాజమహేంద్రవర శాసనమును ప్రకటించిన శ్రీయుత పి. అప్పారావుగారు ఏలూవ భీమునికి మైలమ భీము డనునది నామాంతర మని వ్రాసియున్నారు. ఈభీమునికి మైలమ భీముడను పేరు అతని తల్లినిబట్టియే కలిగినయెడల (అట్లే తోచును) - వారియూహసరిహ్నునదికాదని చెప్పవలెను; ఏలూవ వారు ప్రకటించిన రాజమహేంద్రవరము శాసనమువలననే అతనితల్లి అన్నమాంబయని తెలియుచున్నది. ఏలూవభీమునికి నల్లభీము డనుపేరు వర్ణమునుబట్టియో, ప్రవర్తననుబట్టియో కలిగియుండును. ఇతనిభార్య ప్రోలాంబిక. నల్లభీముని మునిమనుమడగు గంగాధరునివలెకు రెండువంశవృక్షములందలి పేర్లను భార్యలపేర్లతోగూడ సరిగి సరిపోవుచున్నవి. రాజమహేంద్రవర శాసనమున గంగాధరునికి 'అరిగంపరిగంపడను బిరుదము కలను. అంతియకాక అది గంగాధరుని కొడుకగు భక్తిరాజును కామరాజుని పేర్కొనుచున్నది. గంగాధరునిభార్య యగు ఇరుగాంబ చంద్రవంశజుడగు కామభూపతి కూతురగుటచేత

* ఉ. ఏలూవభీమ! నీ పగకు తెక్కని కొండులు చంద్రాశుకై

..... ప్రియమైన వనదుర్గములు వనితా వియోగము పాటని ప్రోవలం దినని పండ్లును నాకొండు గూరలుపుగా నేలని కట్టలుం గలవ యీ లంకాంబుభివేష్టితా వనిక.

— శ్రీవేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారి చాటుపద్యముజీమంజరి, పుట 76. (Ed: 1913)

కావచ్చును, తాతపేర భక్తిరాజున కసలు కామరాజును పేరు కలిగియుండును. చంద్రమాచునిపై నాతనికి గల యత్యంతభక్తిమూలమున కామరాజు భక్తిరాజనామాంకితుడై యున్నాడనియు, నీతనిభార్య అన్నమంబ యనియు రాజమహేంద్రవరశాసనమున గలదు. భక్తిరాజున్నమంబు కుమారుడు అన్నదేవనోడును. ఇతనికి ఇరుగాంధికనిగాన పేర భద్రుడను కుమారుడు కలిగెను. ఇతకూతుమన కేసరమును పుట్టించి యేమియు చేలియదు.

మన శాసనము భక్తిరాజు శాసరించిన పరాక్రమకార్యము లేమియు చెలుపుటలేదు. రాజమహేంద్రవరశాసనము ననుసరించిన మన శాసనదాతకు సంబంధించిన విషయము లనే కనులు తెలియుచున్నవి. భక్తిరాజును నామాంతరముగల కామరాజు శనపేర కామపురియని యొకనగరమును గట్టించెను. అంధ్రదేశావతరణముగ నుండి యానగరమునకు కల్యాణమను నామాంతరము కలదు. యానగరముననే భక్తిరాజు గుంపుండి (కగును పూండి) నగరప్రాంతమున హొట్టలైన బొడ్డిరావి యపినా గొట్టించును జయించెను; ప్రాగ్ని

శను పంచధారయుద్ధమున గజపతి నోడించి, కొప్పల పతిని సింహాసన మెక్కించెను; భరణిపాటిపురి సమీపమున జరిగినయుద్ధమున సింగభూతలనెత్తిని జయించెను; పెద కొండపురిసమీపమున జరిగిన యుద్ధమున డబరుఖాను ప్రముఖునియైన రత్నోబలమునిను (మహమ్మదీయబలముల నేమా) జయించెను; సూరవరపట్టణాన్నిధానమున అన్నవోతన్యమున నిర్మించెను.

మన శాసనమువలన తెలియ వచ్చిన గ్రామముకాక భక్తిరాజు పోలిదేవయ్యకోరిన పోప్పన అతలకూగు, అముదాలపల్లి యను రెండు గ్రామములునకూడ దానముచేసిరిట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. ఇతనికి పూర్వము ముమ్మడి ప్రోలవరము (గోదావరిజిల్లా యందలి మురుమండ ప్రోలవరముకావగును) రాజధానిగ నుండినట్లు తెలియుచున్నది.

భక్తిరాజు నూతన రాజధానిని నిర్మించి దానికి “కామపురి”యని పేరుపెట్టెను. కాని యీతని కుమారుడైన అన్నదేవుని కాలమున ముమ్మడి ప్రోలవరమే పేరికి రాజధానిగ నుండెను.

1. ఇరుగు కొండపీఠిని పాలించిన ప్రోలమాచేమని కొడుకు:—అన్నచేమని చివపల్లి తామ్రశాసనము—
E. I. Vol. III, p. 59-60.

- 2 వీ. చెవూరిగిట్టమేరు తెలునార గుండెల బూజగావించిన పూర్ణమాత్రి
కడిమిమై నిరుచ్చుగండనిచే మల్లికార్జున కుత్సలం బరిఁ బడసె
గొలని రామాంజ్ఞులన లింగాల.....రి మతోద్ధ
భక్తిరాజుఖ్యుడై బర్హశ్వగునకు నిర్మించె తెరునాడు నామమాదు
పురికిఁ ద్రపుగాంధిక కామదాలపల్లె, రాయవేశ్యాభుజంబు పల్లంపయిచ్చె
పట్ట పొరుమ....., పోలిదేవయ్య చెన్నారంబు పూర్ణమాత్రి.

—శ్రీ నాగని కవరాత్రిమాహాత్మ్యము, ఆశ్వా 1, ప 16.

3. M. E. R. 1912, p. 85.

అన్న దేవుని దానధర్మములను, దిగ్విజయములను వివరించునట్టి యాధారములు పెక్కులు అదృష్టవశమున మనకు లభించి యున్నవి. అందు రాజమహేంద్రవరము మ్యూజియము తామ్రశాసనముననుసరించి దిగ్విజయవృత్తాంత మీవిధముగ తెలియుచున్నది :

ఈ అన్న దేవుడు గొప్పస్వైర్యమునకు లభింపజేసెను తన కుమారుడగు వీరభద్రుని సహాయముచే తనశక్తిని ప్రోగుచేసుకొనెను (అనగా విజృంభించెను). ఇందుచే నీతని వంశములో నీతడే గొప్పవీరుడని ఇతనికి ప్రత్యాతి గలిగెను. తుంగభద్రరాజు (బహమనిరాజుగా నుండవచ్చును)తో చేరి కర్ణాటరాజుల బలమును స్వంతపఱచి జగదాధిపతియగు మొదలగు సమస్తరాజులను స్వాధీనము చేసికొనెను. శర్వార దానాధ్యక్షులైన 'అత్తిలి' సమీక్షమున నోడించి తన శిరఃపూజార్చనములను శత్రువులను అధియమిచ్చి రక్షించెను. తన బావమొదలగు 'పన్నుండి' (పనయుండి) రాజు సాయమున తన స్నేహితుని (ఈతడేనడో తెలియదు) రక్షించుటకు గౌరము (గోదావరి) నదీతీరస్థ మగు కాకరవర్తి (కాకరవర్తి) అను ప్రదేశమునందు కన్నడరాజులను, ఇతర శత్రురాజులను పరిమార్చెను. తన పై పెంపొందుటకై, యుద్ధములో జయించి తన్ను

శరణుజొచ్చిన కాటయవేమవంశీయరాజులను రక్షించెను. "ఈ కాటయవేమ వంశీయు లెవరు", "వీరెట్లు అన్న దేవునిచే జయింపబడి రక్షింపబడిరి" అను శ్లోకము శ్రీయుతులు అప్పారవుగారు తగిన ఉత్తరము నిచ్చియున్నారు.¹ భక్తిరాజు కుమారుడైన అన్న దేవుని మొదటి శాసనము శకము ౧౩౧౦ నాటిదిగా² తెలియవచ్చుచున్నది.

సూర్యనంధరా జగు శ్రీచక్రవర్తియొక్క కూతురును, పైచిచ్చబడిన పన్నుండిరాజునకు సోదరియు నగు 'ఇగుగాలిక' యను నారిమణిని ఈ అన్న దేవుడు పినాహు మోడెను. పన్నుండి యనురాజుడు ఉండిరాజు సోదరుడై యుండవచ్చును. ఈ యుండిరాజులు (ఉండిరాజు, పన్నుండి తాము సూర్యనంధ మనియు, హరిగోత్రోద్భవుల మనియు చెప్పుకొనుచున్నావి. వీరు మన తెలుగుచోటకు అనవరిముందగు సాయముచేసిరి. గావున వర్తి తామ్రశాసనము ననుసరించి ఈయుండిరాజు బ్రాహ్మణులకు ఉండిశేఖరమను నామముతో రాప్రొంగి యను గ్రామమును దానముచేసెనని తెలియవచ్చుచున్నది. ఈనిరాజుధాని సూరవరము — (గోదానదిజిల్లా భద్రాచలం తాలూకాలో నుండు సూరవరములు రెంటిలో నొకటి కాదగును) — అనియు, పై శాసనము వలననే తెలియుచున్నది. ఈ శాసనము

1. J. A. H. R. S. 1927, Vol. 1, No. 4, pp. 177-180.

2. M. E. R., 1905, No. 254.

3. M. E. R., 1917-18, C. P. No. 16., Part II, P. 173.

శకము ౧౩౦౮ నాటిది. కనుక భక్తిరాజు కాలమునాటిదే యగును. ఈ శాసనమునుబట్టి మనకు తెలియవచ్చు ఉండిరాజుల వంశావళి క్రమ మిట్లు:—

సూర్యవంశము - హరితగోత్రము

దేవరాజు
|
ఉండిశ = (బి)మ్మిదేవి
|
తిమ్మరాజు = వీరమదేవి
|
ఉండిరాజు = హద్రమదేవి (మానవ్యస
గోత్రము — చాళుక్యవంశజగా
నుండవచ్చును).

విశాఖః ట్టణముజిల్లాలో చేరిన సింహాచలమునందు దొరికిన బ్రహ్మగోత్రశాసనమును బట్టి యీ వంశమును కూనరాజు లేక కూనభూపాలుడు అను నొక డుండినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. ఈ శాసనము శక ౧౩౨౫ నాటిది. ఈ కాలముందే మన అన్నదేవుడుండెనను విషయము అందరికి తెలిసినదే. పై శాసనమువలననే యీకూనభూపతి హరితకుంజు డనియు, ఇతనితండ్రి చక్రవర్తిరాజునియు తెలియవచ్చుటచేత నితడు అన్నదేవుని భార్యయు, పైని చెప్పబడిన చక్రవర్తిరాజు కొమార్తెయైన ఇరుగాంబికాదేవికి సోదరుడే యని నిశ్చయించవచ్చును. అన్నదేవుని బావ

మఱిదియగు పిన్నుండి (చిన్న ఉండి) యీతడు కావచ్చునేమో? అట్లు కానిచో పిన్నుండి యను సోదరు డొక డుండవలయునని నిరాశ్చర్యముగా చెప్పవచ్చును.

ఈ ఉండిరాజులను గూర్చి కావలసినన్ని యాధారములున్నను వీరికిని, ఈ కాలముననే యీ ప్రాంతమందే గొప్ప ఖ్యాతి గాంచిన కొండవీటిరెడ్డి ప్రభువగు అన్నపాత నృపతికిని ఈ ఉండిరాజులకును ఎట్టిసంబంధము గలదో నిర్ణయించుట దుస్సాధ్యముగ నున్నది.

అన్నదేవుడు గొప్ప శివభక్తుడనియు, దేవాలయములకును బ్రాహ్మణులకును అనేక దాసముల నొసంగెననియు శాసనముల¹వలన తెలియుచున్నది. అవి ఏవనగా, ఇతడు గోముఖిగిరి వీరభద్రదేవాలయమునకు స్వర్ణకవచము చేయించెను; దాక్షిణ్యరామమండలి భీమేశ్వరాలయమున సువర్ణకలశములను, సువర్ణవృషభములను చేసి యిచ్చెను; గోదావరీతీరమండలి పట్టిసపుర బ్రాహ్మణులకు గోదాసము చేసెను; పిన్నసానిసంగమనుచోట ఉత్తమగండ చోడాన్నదేవవర మను గ్రామమును దాసముచేసెను; తన కుందైవతమగు కాళీవిశ్వేశ్వరదేవునికి అనేక గ్రామముల నొసంగెను.

అన్నదేవుని కుమారుడైన వీరభద్రుడు తనతండ్రి దిగ్విజయముల సహాయ మొనర్చెనని మాత్రమే తెలియవచ్చు చున్నది

1. S. I. I., vol 5, no 145; vol 4, nos. 1347-48; M. E. R., 1905, no. 254; 1920, no. 293.

చోడభక్తిరాజు మద్రాసు మ్యూజియము తామ్రశాసనము

మొదటిరేకు, రెండవప్రక్క

[illegible]

రెండవరేకు, మొదటిప్రక్క

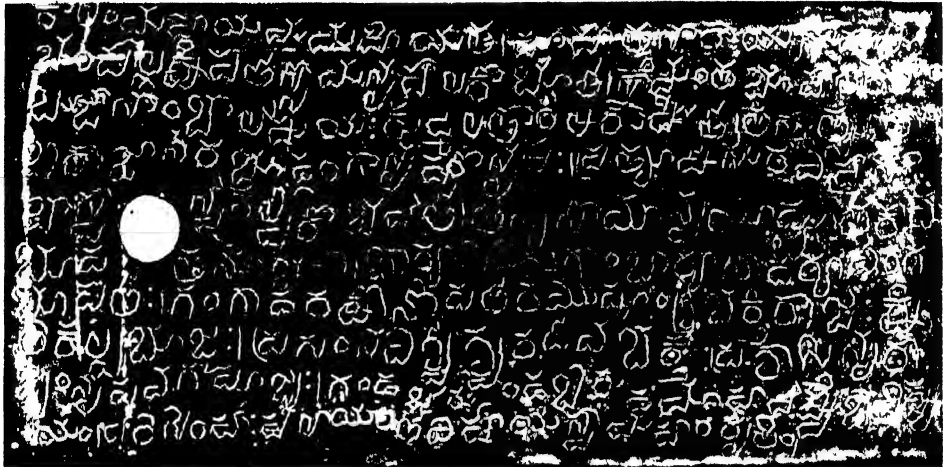
[illegible]

రెండవరేకు, రెండవప్రక్క

99

७५

30

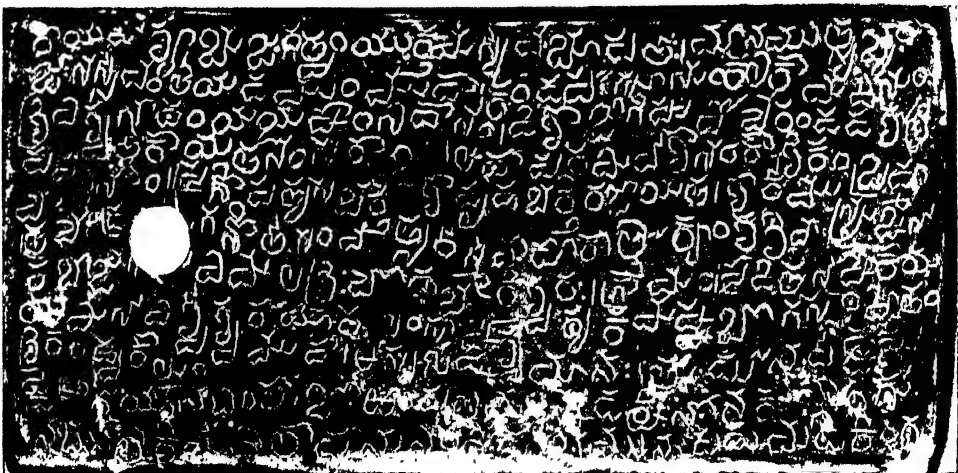

మూడవరేకు, మొదటిప్రక్క

39

3e.

69

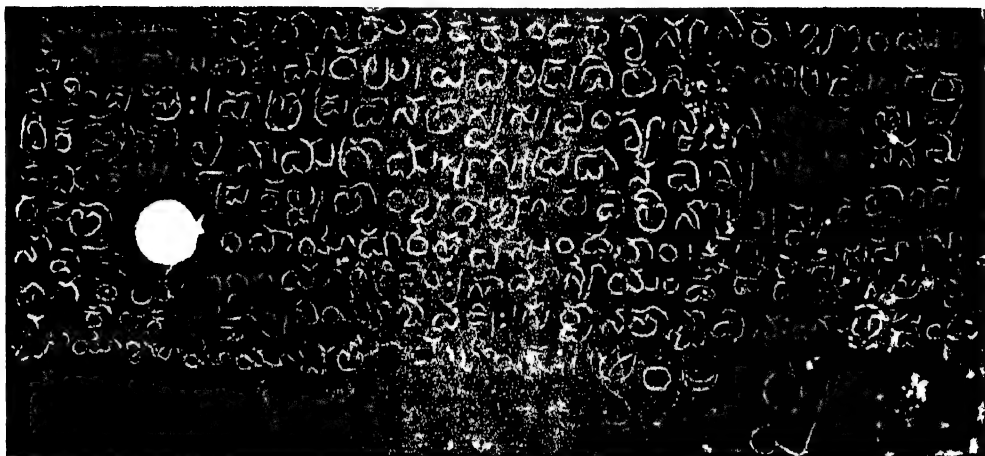
చోడభక్తిరాజు మద్రాసు మ్యూజియము తామ్రశాసనము

మూడవరేకు, రెండవప్రక్క

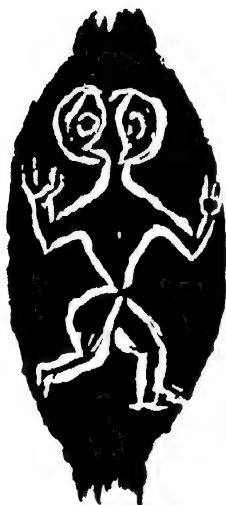
౪౩

౪౪

౪౫

ముద్రిక

గాని, తనతండ్రికి పిదప రాజ్యమేలేనా? లేదా, సామంతుడై యుండెనా యను విషయము తెలియకున్నది.

అన్న దేవునిరాజ్యకాలము శక ౧౩౧౦¹ నుండి ౧౩౩౫² లేక ౧౩౩౬³ అని చెప్పవచ్చును.

శక ౧౩౩౬ కు పిదప అన్న దేవుని గూర్చి గాని, యతనికుమారుడైన వీరభద్రునిగూర్చి గాని ఆధారములేనియు లభించలేదు.

దానము

ఇక దానమును గూర్చి విమర్శింపిము. భక్తిరాజు తన దిగ్విజయచూత్రాలలో నొకా నొకప్పుడు శ్రీఃర్వతము (శ్రీశైలము) అను ప్రఖ్యాతిగాంచిన శివక్షేత్రమునకువచ్చి అనట నుండిన విశ్వనాథుడు లేక విశ్వేశ్వరుడును పేరు గల వైష్ణికబ్రహ్మచారిని పూజించి అతనిపై భక్తి గౌరవములు కలిగి యతనికి శిష్యుడాయెను. ఈ విశ్వేశ్వరుని గూర్చి మనకు తెలిసిన విషయము లివి:—

ఇతఁ డొక గొప్పవిద్వాంసుడు, పరమబుద్ధి, వైష్ణికబ్రహ్మచారి. ఆంధ్రదేశమందు శైవ మతస్థానములో కంకణబద్ధుడైన పరమాచార్యుడు. ఇతని కనేకులు శిష్యులు గలరు. ఈ శిష్యులు శైవమతస్థానములో నతని కనవరితము సహాయముచేసిరి. ఈవిశ్వనాథాచార్యులు గూర్చి చాళుక్యభీమేశ్వరాలయమునందలి

శాసనములు పైచెప్పిన విషయములను నిర్ధారించుచున్నవి.

ఈవిశ్వనాథాచార్యులు అపరశివావతారమని యెన్నిక. ఇతడు శాశికగోత్రోద్భవుడైన బ్రాహ్మణుడు; వైష్ణికబ్రహ్మచారి; జితేంద్రియుడు. ఇటువంటి మహానుభావుని చూచి భక్తిరాజు అతని వశంగతుడై, శిష్యుడై యిట్టి చూచార్యునికి ఏదైన నొక దానపూర్వమగు సమ్మానము నొసంగిన నే తనవంశము ప్రకాశించుననియు, దానముచేయుటగనే గొప్పవంశమందా జనించినందుకు ముఖ్యప్రయోజనమనియు తలపోసి యీవిశ్వనాథాచార్యులకు కడ్డకొల్పి (కంఠ్యకొలను) అను అగ్రహారమును శక ౧౨౭౭ (ముని బుద్ధి నేత్ర చంద్ర గణితే సంవత్సరే=౭౭౨౧ అగును) కార్తిక సోమవారమునాడు దానముచేసెను. సంవత్సరముచెప్పబడలేదు. కాని యది మన్మథ సంవత్సరమునకు సరిపోవుచున్నది. దీనికి సరియైన తేది క్రీ. శ. ౧౩౫౫ అక్టోబరునెల ౧౧ తేది సోమవారము.

దానమొసంగిన గ్రామమునకు సరిహద్దులు:—

తూర్పున పెద్దపల్లె, ఆగ్నేయమున చింతా జోలుపల్లెము, దక్షిణమున వాంగు (వాంగు), వైర్భతికి మేడితాళయ (మేడిపల్లె) గల ఉన్నత ప్రదేశము) నందికరిభమును—(అనగా నంది స్తంభము) వడమర గనుమేరు, (కనుమ

1. M. E. R, 1905, no. 254.
2. S. I. I. vol. 5, no. 145,
3. J. A. H. R. S., vol. I. no. 4, p. 181.

నుండివచ్చెడి చిన్నపాలు), ఉత్తరమున వడ్ల గుంట. ఈశాన్యమున-పొమ్మెడముక్కులు.

పైనిచెప్పబడిన సరిహద్దు లేవియు ఇతర గ్రామముల పేర్లుగా లేవు. కాని సామాన్యమైనట్టి పొలములు వాగులు ఉరివారు గుర్రెరుగు నట్టి కొన్ని చిహ్నములుగా నున్నవి. కాబట్టి యిటువంటివాటి నేల నిర్దేశించెననగా సామాన్యప్రజలకు దానముచేసిన స్థలము తెలియుట

కొఱకే. ఇందువలననే శాసనములో “ప్రథిత సీమానం” అని పేర్కొని యున్నాడు. ‘ప్రథిత’ అనుటకు బాగుగా తెలియబడిన అని అర్థము.

శాసనముకడపట “స్వదత్తాం పరదత్తాం వా”, “సామాన్యోయం ధర్మనేతు ర్నైవాణాం” అను మొదలగు మామూలు స్లోకములు గలవు.

మూ ల ము *

ముదటి రేకు : రెండవ ప్రక్రి

1. దేవ [ః] క్వేతవరాహో మామే! పాతా ద్యో ఘనసంనిభాం । అనవశేః తి సంచి
2. ం శ్య దంష్ట్ర యోదవహ స్మహీం! [౧*] పావతీపరమేశానా జగత్తాప
3. తరావని । సుపుత్రే గోన మన్వేతే నోయం పాహూ ద్దజాననః! [౨*]
4. సురపీత సుధా భాతి తస్వి చాంద్రమస్యే కళాహవిషే ద్ధువో
5. హా గౌ రధ్ని హోత్రీ వ యజ్ఞనా! [౩*] రాజన్యకస్యాత్మనిధానక
6. స్య ప్రతాప సత్కీర్తిగౌ(నో)నోదయాయ । ఉష్ణం చ శీతం
7. చ మహైవహంతౌ భాస్వత్సుధాంశుగ విజయం విధతాం! [౪*] సూ
8. య్యోవంశే మహీశానా మాద్యో మను రజాయతభూమ
9. యీం నావ మారోఽప్య మత్స్యత్మా యమజుగుహత్ [౫*] వి
10. జిత్య తపసా భగ్గం గంగా తన్వైశ్చిభూషణం!

* అసలురేకులనుండి.

1. “మామే” లో రెండవయక్షరమైన “మ” “మా” కు ఎగునా యబడినది.
2. “చాంద్రమసీ” అని చదువవలెను.
3. “అగ్ని హోత్రీ” అని
4. “విధతాం” అని.

రెండవరేకు : మొదటి ప్రక్క

11. యేనాకృత్య భువం సీతా స తద్వంశోభి భగీరథః | [౮*] అపిప్రథం ని ⁵
12. మం వంశ మిత్వోక్తుప్రముఖా నృపాః | యద్విక్రమేణ శక్రస్య
13. స్వారాజ్యం ప్రాజ్యతా మహూత్ | [౯*] ఆపాదశక్రవృషభస్సకకు
14. స్థభూపో మోఖ్యతేంద్రకులిశః చ రఘుప్రవీరః | రామః చ బద్ధ
15. జుగి దేశకంఠహంతా తద్వంశజ ఇతి తతః కిము వంశానియ్యం ⁶ [౧౦*]
16. అరికాలస్తోత్రోజాతః కరికాలస్తోత్రోభవేత్ ⁷ | అతిచిప్తైః చరిత్రైః పైవైః
17. పూర్వాజా నత్యశేత యః [౧౧*] అస్తాసి నీధ్వాంగతోమై రనుదినమవనీపా
18. లహస్తక్రమాస్తైః కావేరిసేతుబంధే నిఖిలనరకతీనగ్రహి దగ్రహేష్టైః
19. అస్తాభీర్భజరాజప్రహిత ముచిషే భాజనం భా [బ్రా]న్ధి
20. య్యం పాదాంగుష్ఠేన భోలే విలసిత మభిదత్పల్లవేంద్రస్య నేత్రం | [౧౨*]
21. కరికాలాస్వయోద్భూతైః సకలభీమపురోగమైః | సురాజభిః చిరం

రెండవరేకు : రెండవ ప్రక్క

22. కాలం మహీయ మమహీయతే | [౧౩*] దూ ¹⁰ హత్తనారాయణదామ
23. భూపాల్లక్షీ ⁸ [౧౪*] తేనోమనృపాలకోభూత్ | సామంతభూపాలకరాం
24. విజానాం భా ¹¹ లేషు యః కుట్టు ¹² లతాం అకాషీత్ | [౧౫*] తస్మాత్సూరాం
25. వికాజానే రభూన్దగా (నృ) సరో నృపాః ప్రత్యూషే సురవిప్రాణాం
26. భాస్వాస్త్రైః కల్పికోభవేత్ ¹³ [౧౬*] తస్య సోమూస్వయోద్భూతకామ
27. భూతనాథవాధార్యాసీదిగుగాంబార్యా సోదర్యా వేంగ
28. భూతేః | [౧౭*] గంగాధరత్వోపతే రిముష్యాం శ్రీ భక్తిరాజః ¹⁴
29. తికల్పభూజః | ప్రసంవిశ్వేశ్వర దేవభక్తః శ్రాశాస్తి (నృ) రా
30. జ్యం స్వవగళపూజ్యః | [౧౮*] గండభేరుండవిరుదమాహ వేష్యభివీత్య
31. యం వైరిసింహః పలాయంతే విహాయ స్వామహంకృతిం | [౧౯*]

5. "అపిప్రథం" అని.

6. "వంశానియం" అని.

7. "భవత్" అని.

8. "అస్తానీత్" అని.

9. "పాలే" అని.

10. "హత్త" అని.

11. "గూలేషు" అని.

12. "కుట్టులతాం" అని.

13. "భవత్" అని.

మూడవరేకు : మొదటి ప్రక్క

32. రాయవేశ్యాభజంగత్వం యుక్త మస్యైవ భూపతేః॥ మానముత్సృజ్య రా
33. జానస్సేనం తే యదముం ముదా[౧౭*] కందశసూనుం కలికామధేనుం
34. శ్రీవిశ్వనాథం యయోషా¹⁴ నిధానందిశో జిగీషువిచరం దదశశ్రీ
35. పవత్రైకాయతనం స రాజా[౧౮*] అథాపరమివేశానం కౌశికం బ్రహ్మ
36. చారిణం ప్రవేశ్య స భక్తిశో దృఢభక్తిరజాయత[౧౯*] శాకే మున్యుపి నే
37. శ్రచంద్రగతే సంవత్సరే స్మై మహాకార్తిక్యాం శశివా
38. రిభాజి విమృశ్రిః దోషభక్తిశ్వరః గ్రామం ప్రాదిత వైష్ణికాయ
39. యమినే పద్వేష్వరా సూతులం సాప్తేశ్వర్యక మప్తభోగసహితం
40. శ్రీకంఠ్వకొల్నుం ముదా[౨౦*] అస్య సీమానః తుపున పెద్దలు
41. ట్ట అగ్నే సూన చింతాజోలుమ్ముమున్న దక్షిణానకు వాంగు
42. నైయుతాకి మేడితాపాను నందికంభమున్న పడుమటికిం గ

మూడవరేకు : రెండవ ప్రక్క

43. నుమేలు ఉత్తరానకు వట్లకుంట ఈశాన్యానకు బొంగు
44. శముక్కులు పొలమేరలు పవం ప్రథితిసీమానం గ్రామం దత్వా
45. మహిమిః పాత్రప్రదానత¹⁵ స్వస్య వంశ్యాన(వంశ్యా) సమన్విత[౨౧*].
46. శ్రీకంఠ్వకొల్ని¹⁶ నామగ్రామస్యాస్య ప్రదానవిభాగ్యత్యైశానమి
47. దమాంక్కుం ప్రకల్పతాం భక్తిభూ¹⁷ వితీర్ణాం¹⁸ [౨౨*] స్వదత్తాం ప
48. రిదత్తాం వా యో హారేత వసుధరాం పప్తివళానహస్రా
49. ఏ విష్ణుసూర జాయతే క్రిమి[౨౩*] సామాన్యోయం భమణేతుస్య
50. పాణా[౨౪*] కాలేకాతే పానిసయ్యో¹⁹ భవద్భిః సర్వానేతాన్భావినిః పాణి-నేంద్రా
51. న్భూయో భూయో యాచతే రామచంద్రః[౨౫*]

14. "యశిసాం" అని.

15. "ప్రదానతః" అని.

16. "కంఠ్వకొల్ను" అని.

17. ఈయాయా శ్లోకములో కడపటినిరణమున ఒకమాత్ర తక్కువగా యుండుటచేత "భక్తిభూప వితీర్ణం" అనువాదానిని "భక్తిభూప(సు) వితీర్ణం" అని మార్చిన సరిపోవును.

18. "వితీర్ణం" అని.

19. "పానిసయ్యో" అని.

అనువాదము

౧. శ్వేతవరాహావతారు డైన విష్ణువు నన్ను రక్షించుగాక. ఎవడు మేనుమువలె నల్లగానుండు భూదేవిని తన కనవల్ల యని తలచి కోరలచేత ఉద్వహించెనో ('అనవల్ల' అనగా ఇతరజాతిలో జనించినది. 'ఉదవహాన్' అనగా పెండ్లిచేసుకొనెను. ఈ రెండు పదములు ప్రయోగములనుబట్టి భూదేవి తనకు సిజాతీయ యని పాణిగ్రహణముచేయక దంష్ట్రితో ఉద్వహించెను అని తెలియవచ్చుచున్నది)

౨. ఏపుత్రునిచే తాము సుపుత్రవంతులమని జగత్పితరుని పార్వతీపరమేశ్వరులు తలంచుచున్నారో, అట్టి గజాననుడు (నన్ను) శ్రోచుగాక.

౩. యజ్ఞచేత హవిస్సుకొఱకు పదకబడిన పాలుగని హోమధేనువువలె, సురూచే పానము చేయబడిన అమృతముగల సూక్ష్మమైన చంద్రకాంత ప్రకాశించుచున్నది.

౪ ఉష్ణరశ్మిగల సూర్యుడును, శీతరశ్మిగల చంద్రుడును ఆశ్మశయము లేక ఆశ్మశారవముగల రాజులకు సత్కీర్తివృద్ధికై విజయము నిత్తురుగాక.

౫. సూర్యవంశపు రాజులలో మొదటివాడు మనువు. వీనిని శ్రవణమందు మత్స్యరూపియైన విష్ణువు భూమియనెడు పడవయందెక్కించి రక్షించెను.

౬. ఈవంశమందు జనించినవాడు భగీరథుడు. ఆతడు తనస్సుచే శివుని జయించి

(సంతోషపడచి) శివుని శిరస్సునందు గల గంగను భూమికి తెచ్చెను.

౭. ఎవరి విక్రమముచే ఇంద్రునియొక్క ఆధిపత్యము వృద్ధిచందెనో, అట్టి ఇత్వాకువు మున్నగు రాజులు ఈవంశమును ప్రభాషించిరి.

౮. ఈవంశమును ఎక్కువగా వర్ణించినక్కరలేదు. ఈవంశములో క్రింది చెప్పబోవువారు జనించి రనిన జాలును.—

(౧) కకుత్స్థుడు-ఇంద్రుని వృషభముగా చేసుకొని స్వారిచేసినవాడు.

(౨) రఘువు-ఇంద్రునియొక్క వజ్రాయుధమును మొక్కపోవునట్లు చేసినవాడు.

(౩) రాముడు-సేతుబంధముచేసి దశకంఠుని సంహరించినవాడు.

౯. అరికాలుడు తర్వాత జనించెను. అతనికి పదక కరికాలుడు పుట్టెను. ఈకరికాలుడు తన విచిత్రచరిత్రముచే పూర్వరాజులను తిరస్కరించెను.

౧౦. ఈతడు ప్రతిదినమును సామంతరాజులచే హస్తక్రమముగా తీసికొనిరాబడు గంగాజలముచే స్నానము చేసెను. కావేరి నదికి సేతువుకట్టటకు (కావేరిలో నిరక్షకల ప్రవాహ మతిశయిల్లుగా) సకలసామంతులను నియోగించినాడు. తర్వాత భోజరాజుచే భయభక్తులతో సంబంధించిన కానుక నామోదించినాడు. త్రిలోచన పల్లవునియొక్క ఫాలనేత్రమును (వీనికి మూడుకన్నులు గలవు) శ్రమచెందక తనకాలి బొటనవ్రేలిచే భేదించెను.

౧౧. కరికాలవంశోద్భవులైన నల్ల భీముడు మొదలగు మంచిరాజులచేత నీభూమి పరిపాలింపబడి అభివృద్ధిపొందెను.

౧౨. దోహతైనారాయణుడను నామాంతరము గల లక్ష్మీపతియైన దామభూపునికి సోమన్యపాలుడు పుట్టెను. ఆసోమన్యపాలుడు సామంతరాజులను వారి చేతులను నొసట తామర ముగ్గులవలెనుంచుకొనునట్లుగాచేసెను (అనగా అంజలిచేసిరని భావము).

౧౩. సూరాంబికాపతియైన యాతనికి (సోమన్యపాలునికి) గంగాధరుడు పుట్టెను. ఎవనిచే దేవప్రహ్వణులకు సూర్యుడు వికల్పమయ్యెనో (అనగా సూర్యునివలె నీత డుండుట వలన ప్రజలకు యధార్థసూర్యునియెడ వికల్పము కలిగెనని యర్థము).

౧౪. చంద్రవంశోద్భవుడైన కామభూపుని కొమార్తెయు, వేంగభూతికి సోదరియు, పూజ్యయునగు ఇరుగాంబాదేవి యను, నారీమణి యతనికి భార్య యయ్యెను.

౧౫. ఆమెయందు గంగాధరునికి, జగత్తునకు కృష్ణవృక్షమువంటివాడును, శివభక్తుడును, నృపులచే పూజింపబడినవాడును నగు శ్రీభక్తిరాజు పుట్టెను.

౧౬. గండభేరుండ(పౌరాణికపక్షి, సింహ శత్రువు) బిరుదాంచితు డగు భక్తిరాజును యుద్ధములో చూచి శత్రుసింహములు తమ యహంకారమును వదలి పరుగిడినవి.

౧౭. వీనికి రాయ (జ) వేశ్యాభుజంగ యను బిరుదము (రాజ్య మనెడు వేశ్యకు విటునివంటివాడు) యుక్తము. ఏలనగా, సామంతు లందరు సిగ్గును వదలి (తమస్థితిని వదలి) సంతోషముగా నితనిని నేవించుచున్నారు కదా!

౧౮. ఈ రాజు దిగ్విజయమొనర్చుచు శ్రీ పర్వతమునకు వచ్చి అచ్చట శ్రీ పర్వతమే ముఖ్యస్థానముగా గొలువాడును, కీర్తి కాన్పదుచును, మన్మథపుత్రుడును, (అందమైనవాడు), కలిలో కామధేనువువంటివాడును నగు శ్రీవిశ్వనాథుని దర్శించెను.

౧౯. పిదప భక్తిశుడు శివతుల్యుడును, కౌశికవంశజాతుడును, బ్రహ్మచారియును నగు ఇతనికి సమస్కరించి ఇతనియెడ దృఢభక్తి గలవా డాయెను.

౨౦. ఇక ౧౨౬౭ కార్తీక సోమవారిము నాడు నిష్కలంకకీర్తిగల వాడభక్తిశ్వరుడు నైష్ఠికబ్రహ్మచారియు, జితేంద్రియుడు నైన విశ్వేశ్వరునికి అపైశ్చర్యాప్తభోగసహితముగా కణ్డ్యకొల్పి అనుగ్రామమును సంతోషముతో నొసంగెను.

పంక్తులు ౪౦-౪౪ వరకు యీ గ్రామమునకు సరిహద్దులు.

౨౧. ఇట్లు ప్రసిద్ధములైన సరిహద్దులుగల గ్రామమునిచ్చి తనసత్పాత్రదాసముచే స్వవంశీయుల సహజే, ఆవంశములో పుట్టట కర్హత గలవారని తలచెను.

౨౨. కణ్ణికొల్పి గ్రామమును దానము చేయుటచే కలిగిన కీర్తిప్రసారణమువలన భక్తి భూషదత్తమగు నీ శాసనముకల్పమువలన వృద్ధి చెందునుగాక!

౨౩, ౨౪. మామూలుశ్లోకము లగుటచే వీటికిచట అర్థవివరణము చేయలేదు. అన్ని శాసనములలోను ఈశ్లోకములు వివరింపబడి యున్నవి.

బంధివాఁడు

(‘నామేకం శరణంనబ’ - భగవద్గీత)

ఓబంధిచాయుడా, ఓబంధిచాయుడా!

ఆనందపురికి నీ బంధి కడతావా?

కడతాను మాబంధు కడతాను మాతండ్రి
ఆనందపురికి నా బంధి కడతాను.

ఆఁఁఁఁఁఁఁ పోలేమరా నేను
తోవంధులును నీకు మంచితోవేనా?

తోవంధులును నాకు, మాది ఆఁఁఁఁఁఁ
తోవమంచిదగాదు, నాటుతోవండి;

నాటుతోవనునీవు తోవగలవా బంధి,
బంధియెట్లగా నీవి బంధుము గలవేనా?

బంధిలో ఏముంది? ఎట్లలో ఏముంది?
బంధిచాయుచిత్తి బంధుములో ఉంది.

ఈగాలివానలో, ఈచీకటప్పుడు
గట్టుపుట్టులుదాటి, కడకు పోగలమా?

గాలివానై తేమి, గట్టుపుట్టుయితేమి
చీకటతేమి, మీచిత్త మొస్తేను

మంధిపాక పార్వతీశ్వర శాస్త్రిగారు

పోకతప్పదు నేను, తొందరైయున్నాది
పోవడానికి నాకు భయము వేస్తుంది;

మీకేమి భయమండి, నేబంధితోలితే
బంధిచాయుని నమ్మి బయలుదేరండి,
వరకమెరకలలోను పడిచెట్ట తినకుండ,
ఒడుకుదొడుకులుకాచి, బంధితోల్తావా?

మీభారమంతాను నామీదపడవేసి,
బంధిలోకూర్చోండి, నన్ను నమ్మండి;

నీమాటవింటేను నిను నమ్మబద్ధయ్యె
అద్దేమి నావద్ద పుచ్చుకొంటావు?

ఆనందపురిచేరి ఆమాట చూతాము,
అద్దే కేమండి మీ చిత్తముంటేను;

నీవు కోరినదంత నీకు నే నిస్తాను
నిను నమ్మిబంధిలో కూరుచుంటాను;

అరగడియలోపల ఆనందపురిచేర్చు
భయమేమి లేదండి బంధియెక్కండి.

ఖిద్దరుబట్ట గట్టుకొని, కన్నుల నీరము జిదిపార, నీ
 ముద్దుకుమార్లతోఁ జెరకుఁ బోయెదవేటికి తల్లి? పూర్వపుం
 బెద్దటికంబుఁ దెచ్చుకొని పిల్లలతో సుఖయింతు నందువా?
 వద్ద వృథావ్యధల్, భరతభామిని! వింధ్యనరాధర_ననీ!
 పూర్వకాలచరిత్రముల నిద్రితములైన శుభదినంబులు లెక్క జూచుకొనుచు
 భూగర్భమున రత్నములలోనఁ గలసిన వీరులపేరులు బెట్టుకొనుచు
 చెదపురుషపాటలో జీర్ణించిపోయిన వాఙ్మయంబునకు వివాదపడుచు
 గజవాహనములపై గజనీకిఁబోయిన పసిడికి గుండెలు బాదుకొనుచు
 పాటనింపుల నాటకంబులఁజరించు-కొడుకులకు స్వేచ్ఛలేదని కుందె చేల?
 స్వేచ్ఛలేకేమి? సోదర ద్వేషమునకు-తలఁచుకొనవేమి? నట్టింటి కలకలంబు.
 కలమానఁ గీర్తిశేషులకుఁ గాయము లీయ సమర్థులైన, బ్ర
 హ్మలు, కవిరాజు లట్టిదుల కన్నము లేదుగదమ్మ! దేశభా
 షలు విలపించుచున్నవి విజాత్యభిమానము కందళించె, నో
 చలిమలమేల్కొనుంగు దొరసాని! కుమారుల దిద్దుకోగజే!
 విమలతపంబునం బురిటి బెబ్బలి కంటి కహింస నేర్పు సం
 యములను గన్నదానవు గదా? జననీ! భవదీయపుణ్యగ
 ర్భమున, నగస్త్యసోదరులు భ్రాతృవిరోధులు బుట్టిలేలనే?
 యమరనదీదళితకమలహార! యచంచలధర్మగామినీ!
 సమవర్తిప్రియసూను నేత్రయుగళి నందీపితంబైన ధ
 ర్మము తూర్యధ్వనిఁబోలి భారతకథామధ్యంబునఁ మ్రోయు నా
 సమభావం బిపు డేది? స్వార్థయుతవాచారూపముం దాల్చెనో
 సమశీతోష్ణసుఖప్రదాయని! యహింసలోచనోద్భాసినీ!
 చక్కనికవితకులమే - యెక్కువతక్కువలు నిర్ణయించినచో నిఁ
 జక్కడిధర్మము? తల్లీ! - దిక్కుంజరవేదికాప్రతిష్ఠితగాత్రీ!

(శ్రీ) ఎన్. రామకృష్ణ

చిత్రకళ

గజేంద్రుడు

తలిశెట్టి రామారావుగారు, B. A., B. L.

ఏనుగు లెప్పుడును మందలుగ నడవులందు
 సంచరించుచుండును. ప్రతిమందకును బలి
 వ్రమైన యొకయేనుగు నాయకుడుగ నుండి
 తాను శిష్యులటుల తక్కినయేనుగులను ద్రిష్ట
 కొనుచు వాటి శిష్టి యపాయమును రాకుండు
 నటులు గాపాడుచుండును. పూర్వ మిటియేను
 గొకటి చాహము దీర్చుకొనుటకును, విలా
 సముకొరకును నీటియందు దిగ నందు గల
 మొసలి యొకటి ఆగజముయొక్క కాలును
 బట్టుకొనెను. ఏనుగు బలము కలదైనను, నీటి
 యందు మొసలికి బల మెక్కువ కనుక నెంత
 ప్రయత్నించియు నామొసలిని విడిపించుకొని
 పైకి రాలేకపోయెను. ఎట్టి యాపదనుండి
 యైనను రక్షింపగల భక్తత్రాణపరాయణుడు
 దేవుడు కనుక నాగజరాజు సర్వేశ్వరుని బ్రా
 ర్థింప మొదలిడెను. ఆమొరను దేవుడు విని,
 యొక భక్తు డాపత్తునం దున్నాడని గ్రహించి
 యతిత్వరితముగ నచ్చోటునకు వచ్చి తన
 చక్రముతో నామూర్ఖమకరమాను జంపి యేను
 గును రక్షించెను. ఈకథ నెరుగని హిందువు
 డుండడు. భక్తుడైన గజేంద్రుని ప్రార్థనవద్య

ములను చదువని, వినని మనుజు డుండడు.
 జంతువుగు నేనుగైనను భక్తిగలదయి మోక్ష
 మును బొందగల దనుటవలన హిందువులకుగల
 భూతదయ వ్యక్త మగుచున్నది. వేదాంతార్థ
 మును గూడ నీకథకు గల్పించుటవలన నన్ని
 తరగతులవారి నిది రంజింప గలుగుచున్నది.
 ఈగజేంద్రమోక్షమును తెలియజేయు చక్కని
 శిల్పచిత్ర మారవశతాబ్దమున నిర్మింపబడిన
 రూప్సిజిల్లాయందలి దేవుగడదేవాలయమున
 గానవచ్చుచున్నది. బౌద్ధమతము హిందూదేశ
 మున ఊఁగించి హిందూమతము ప్రాముఖ్యము
 వహించిన పిమ్మట నీ హిందూపౌరాణికగాథ
 చిత్రరచనయందును, శిల్పరచనయందును విశే
 షముగ వినియోగింపబడెను. రాజపుత్రయుగ
 మునాటివి గజేంద్రమోక్షమును తెలియజేయున
 వనేకసుందరచిత్రములు కలవు.

మన మాదిదేవునిగ బూజించువినాయ
 కుడు గజాననుడు. వినాయకచతుర్థిని ప్రతి
 హిందువుడును బౌల్యమున పాలించి యావత
 కథను వినియుండును. కళానియమములతో
 నలరారు సుందరములైన వినాయకుని విగ్ర

హము లానాడు లెక్కకు మిక్కిలిగ హిందూ దేశమునం దంతటను కానవచ్చును కాని యవి యన్నియు త్వరలో గంగ గలియును. ప్రజల మతముకొరకు ముఖ్యముగ వియోగింపబడిన యీకళ హిందూదేశమున వ్యక్తులపై నెప్పుడు నాధారపడియుండలేదు. చిత్రకారుని యానే శము కళకు ముఖ్యమైనను తన యానందము కొరకు మాత్రము మానసోదేశమును భారతీయచిత్రకారుడు వ్యక్తపరచుట యరుదు. ఇట్టి పండుగులకొరకును, దేవాలయములను కట్టునప్పుడును ఆతడు ఉపరిపొవణకొరకు విగ్రహములను సృజించుచుండునే కాని యవి తరువాత నేమగునో యనుచింత యాతనికి లేదు. ఇందువలన భారతీయచిత్రకళ యాయా కాలపు ప్రజల నమ్మకములను వ్యక్తపరచుచు వచ్చెనే కాని యెవరో యొక గొప్ప చిత్రకారునకు లోబడి క్రొత్తమార్గమును ద్రొక్కలేదు. చిత్రకారుడు ప్రతిభావంతుడైన యెడల తాను నివసించిన యుగమునకు గావలసినట్టి కళాశైలికి వన్నెమాత్రము దెచ్చి తన ప్రావీణ్యమును వ్యక్తపరచును కాని యుగము యొక్క సంప్రదాయములను దాటజాలడు. భారతీయ శిల్ప, చిత్రకళల విశేషములలో నిదియొకటి. వినాయక విగ్రహములపంటివికళా నిర్మాణములుగ దానితగ్గవని తలచుట, వాటి నాశనమునకువచ్చుట పాశ్చాత్యులరచనలందు చూచుచున్నాము. కాని యీవిగ్రహములు మనకు సామాన్యములగుటచే వాటియవసరము తీరిన వెంటనే సారవేయుచుండుము. అక్క

రకురాని నిర్మాణములు హిందువు లెరుగరు. పూర్వకాలపు చిత్రకారులపేరు లేచిత్రము లందును కానరాకపోవుట కివి కొన్ని కారణములు.

మనము నివసించు ప్రపంచమును నిలువ బెట్టుచున్న వస్తుదగ్గజము లను నమ్మకము కలదు.

బౌద్ధజైనమతములు హిందూదేశమున బుట్టి, హిందూమతమున కంగములుగ బెరిగిన వగుటచేతను, మొదటి మతప్రచారకులును, ఆయామతములను స్వీకరించినవారను హిందువులగుటవలనను, ఆయామతములు హిందూ సంప్రదాయములను విశేషముగ విడువలేదు. బౌద్ధమతజాతకకథలు పురాణకథలె నుండును. వీరు మతప్రచారమునకు హైందవ చిత్రశిల్పకళలను బోపించిరి. ఇట్టి సంస్కరములను బేర్కొనుటకు లెక్కకు మిక్కిలిగ గలవు. కాన బౌద్ధులును, జైనులును హిందువులకు ప్రియమైన దేవులను భక్తితో జూచుట వింత కాదు.

బౌద్ధమతజాతకకథలలో షడ్దంతజాతక మొకటి కలదు. ఆకాలమున హిమాలయ పర్వతములందు సంచరించుచుండిన గజరాజు తన్ను పూర్వజన్మమున నవమానపరచెనని భావించి యాదంతిని బట్టి తెమ్మనియు, దాని దంతములు వింతకాంతుల నీనుచుండుటవలన వాటిని సేకరింపవలెననియు కాశీమహారాణి తన సేవకుల కాజ్ఞాపించెను. కాని వేటకాండ్రా

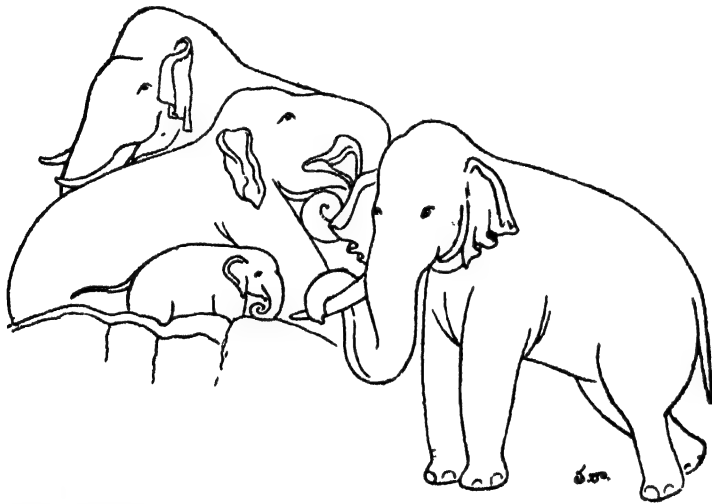
దంతములను దీయజాలకపోయిరి. గజరాజు బోధిసత్వుడగుటచే శాంతమును వహించి తన దంతములను తానే తీసి యాసేవకుల కర్పించుటకు పూనుకొనెను. ఈవార్త నారాణి విని, దంతములను చూచి, తాను చేసిన యపరాధమును గ్రహించి, విషాదముతో మరణించెను. ఈకథను తెలియజేయు మహాచిత్ర మొకటి అజంత పవ నేడవ గుహయందు గలదు. దాని పూరితమై మరణించు సమయమున దన భర్తపై జేరబడియున్న రాణి, అమికుచారములను జేయుచున్న పరిచారకలు, ఏనుగును బట్టి తెచ్చిన మృగములు, వారివెంట వచ్చిన యేనుగులు సద్భుతముగ

విషాదము సత్యంబనిపుణముగ నామహాచిత్ర కారుడు చిత్రించెను. రచన యెంత స్వాభావికముగ నున్నదో పాఠకులకు విశదము.

బౌద్ధముగమున తొలుదొల్ల బౌద్ధ విగ్రహ మెచ్చటను లేక యుండెను. బుద్ధుని దేవునిగ నారాధించుట భావ్యమని బౌద్ధమత స్థులకు తోచినప్పటికిని విగ్రహస్థాపన పేధింపబడెను కాన కొన్ని చిహ్నములవలన బుద్ధ భగవానుని శిల్పచిత్రముల దు సూచించుచుండిరి. బుద్ధుని జన్మమును తెలియజేయుట కేనుగు నిట్టి చిహ్నముగ నుపయోగపరిచిరి.

మతమునకు సంబంధించిన నమ్మకము

లలో గజము లింతటి ప్రాముఖ్యమును వహించియున్నప్పుడు ప్రజలకు వీటియందు గౌరవభావ ముండుటయందు వింతలేదు. ప్రజలయందు గౌరవము కలుగుటవలననే వీటి కీర్తనము కలిగియుండవచ్చును. ఏనుగు పెద్దజంతువు. దీనిశాంత మద్యతీయము. దీనిసౌందర్యము వింతయైనది. దీనినడకతో సాగసైన స్త్రీల నడకను కవులు పోల్చియు

జిత్రంబబడెను. అజంతచిత్ర మది యన్న జాలు ను—వేరుగ బాగడుట యనవసరము. కాని వాహాములుగ నెంచి యనేకవిధముల నలంకరింపించెదరు. పైన జెప్పినట్లు ప్రజల నమ్మకములను, వారిచిత్తవృత్తులను మన్నించి యుగధర్మము నాచరించిన హైందవచిత్ర కార

దేనుగులను చక్కగ చిత్రించుట, మలచియు తనహిందూత్వమును వ్యక్తపరచుట స్వాభావికము. ఏనుగు విగ్రహముల నిన్నివిధముల నింతసుందరముగ నేదేశమున నైనను రచించుట నెరుగము. ఇట్టి స్థానము నలంకరించుట కేను గన్నివిధముల నర్హత కలది.

స్వర్గమును బాలించునట్టియు, భోగముల ననుభవించుటకు పేర్కొనబడియు నింద్రుని వాహన మై రావణమును ఏనుగు, భారతీయులు చాల జంతువుల కిట్టి వైవత్వము నారోపించి యున్నారు. కాళీమహాదేవి వాహనములు కనుక పులికిని, సింహమునకును గౌరవస్థానములు కలవు. రామచంద్రునకు సహాయము చేసినవి కనుక కోతు లాదరమును వడయుచున్నవి. గరుత్మంతుడు విష్ణువుయొక్క వాహనము. నెమలి సరస్వతీ కుమారస్వాముల వాహనము. దైవత్వము లేకపోయినపైనను జంతువులు, పక్షులు మొదలగునవి హిందువులకు పవిత్రములైనవి. ఇట్టి సానుభూతియున్న దేశమున దైవత్వ మారోపింపబడిన యేనుగు యొక్క చిత్తవృత్తులను గౌరవించి భారతీయ చిత్రకారుడు చిత్రించుటయందు వింతలేదు.

అజంతయందు గల యీ చిత్రమును జూడుడు. ఇచ్చట దనకు ప్రియమైన తామర కొలనియందు దెంత యానందముగ నీ గజము విహరించుచున్నదో! అజంతగుహలవద్ద నిలువబడి యెదుటిలోయలోని వనముపై పుచూచిన యెడల చల్లని నీళ్లప్రవాహ మొకటి కానవచ్చును. అచ్చట నేడదీర్చుకొనుటకు, నానందముతో విహరించుటకు వచ్చిన గజము అజంత చిత్రకారులకు పరిచితములు. చెవులతో తాపిగ వినరుకొనుచున్నట్టియు, నీళ్లను దీల్చి మరల విడుచుచు జలక్రీడలాడుచున్నట్టియు, తదితరవిలాసములందు నిమగ్నములై యున్నట్టియు గజముల నీ చిత్రకారులు ప్రేమతోను, గౌరవముతోను జూచుచుండిరి. ఈచిత్రకారుల ననుకరించిన బాఫ్టవిహారపు చిత్రకారులును గజములను చాల చక్కగ చిత్రించిరి. (చూ. వ్యాసము చివరిచిత్రము).

సుప్రసిద్ధమైన సాంచీ స్తూపమునకు గల ద్వారములందు దేనుగుల శిల్ప చిత్రములు చక్కనివి కలవు. ద్వారముపై గల మూడు తోరణములను సుందరములైన యేనుగులు మోయుచున్నటుల గలదు. మూడవతోరణముపైనగూడ హస్తవిగ్రహములున్నవి. తూర్పుద్వారపు దిగువతోరణమున స్తూపము నారాధించుచున్నటుల, నుత్తరద్వారమున మహాబోధివృక్షమును గౌరవించుచున్నటుల నేనుగులు కలవు. ఇచ్చటి విగ్రహములన్నియు మహాసుందరములు. హిందువుల శిల్పచిత్రములందు గల గజలక్ష్మీ నీ బౌద్ధశిల్ప చిత్రములు జ్ఞప్తికి దెచ్చును.

రెంకవ శతాబ్దమున నిర్మింపబడిన బరు హాస్యము కానరా దనువారి కీ చిత్రము హుతు స్థాపమునందలి యీశిల్పచిత్ర మాష్ట్ర ప్రత్యుత్తరముగ నున్నది. దకరముగ నున్నది. కొన్ని కోతు లేనుగ

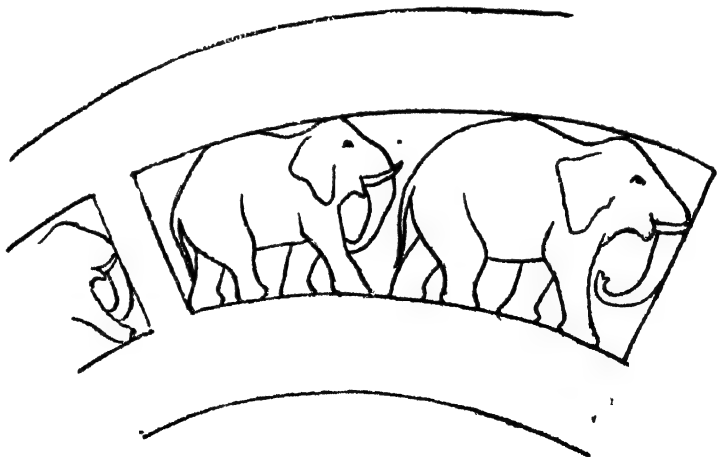
అనాదినుండియు మన చిత్రకారులు ప్రతి సుందరవస్తువు నలంకారముగ దమ చిత్రములందు వినియోగపరచియున్నారు.

స్త్రీ, ముత్యములు, తామరలు మొదలగు పుష్పములు, హంసలు మొదలగు పక్షులు—ఇట్టివన్నియు తోరణములుగ గాని, నేరువిధముగగాని తరుచు కానరా గలవు. జాతువులలో సౌందర్యమునకు బేర్గన్న గజమునుకూడ వీరిటులు నుపయోగపరచిరి. లోకమున నలంకారముగలజంతు వలంకారముకొరకునిర్మింపబడని వీరి చిత్రముల నేల యలంకరింపరాదు? క్రీ. పూ. మూడవశతాబ్దముననిర్మింపబడిన గయప్రాంతపు బరాబరుకొండలందుగల

లోకను, తుండమును, తలను చిత్రముగ త్రాళ్లతో బంధించి, ట్రిప్పి గొనిపోవుచున్న టుల నిడు గలదు. ఆనందముతో నొక కపి

లోమసు ఋషియొక్క గుహద్వారము మీద నేనుగుల తోరణ మొకటి చక్కనిది కలదు. రెండువేల సంవత్సరములకు పూర్వ

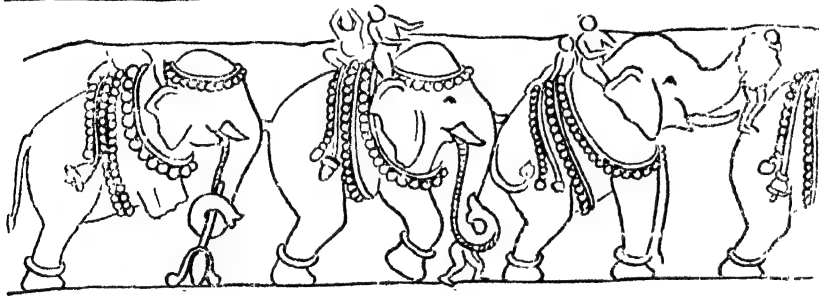
మద్దెలవాయించ, నింకొ కటి బూర నూదుచు తమ విజయమును చాటుచున్న వి. మూడు వానరములు కర్రలను బట్టుకొని, “పారి పోయితిమిని జాగ్రత్త!” అనునటుల నడచుచున్న వి. మిగిలిన త్రాడును, అంకుశములను బట్టుకొని మరియొకటి గలదు. హిందూచిత్ర చనయందు

మునుండియు శిల్పమునందు దంతి ప్రాముఖ్యమును వహించెనుట కీ చిత్రము నిదర్శనము. ఇట్టి తోరణములు హిందూ దేశమునందంతటను నిర్మింపబడిన యనేక దేవాలయములందు గలవు. శిల్పి సింహాచలమని పేరుపడిన యాంధ్ర దేశమునగల శ్రీసింహాచలదేవాలయమునందు మలచబడిన సుందరమైన యేనుగు లాంధ్రులకు పరిచితిమూను. ఇంద్రుడవ శతాబ్దియందు హాలెలిమనందు నిర్మింపబడి, శిల్పరచనకు బేరుపడిన హాయిసలేశ్వర దేవాలయమునగల యేనుగులు తోరణములు చూచి

హిందువు లలంకారప్రియులు. కాన శ్రీ పురుషులనే గాక జంతువులనుగూడ వీ రలంకరించుచుండిరి. ఇట్టి భూషణము లలంకారములలో నలంకారములుగ నుపయోగపడెను. ఈచిత్రమున నేనుగుల యలంకారములవంటివి రాజదర్బారులందున్న సమయములందు దిప్పటికిని వినియోగపడుచున్న యేనుగులను చూచిన వారికి పరిచితిమూను. మువ్వలు, గంటలు మ్రోయుచుండ నిట్టి యేనుగులు వరుసగ బోవుట కనులపండువుగ నుండును. ఇట్టి దృశ్యములు తిరుచుగ గానవచ్చు మైసూరునందు

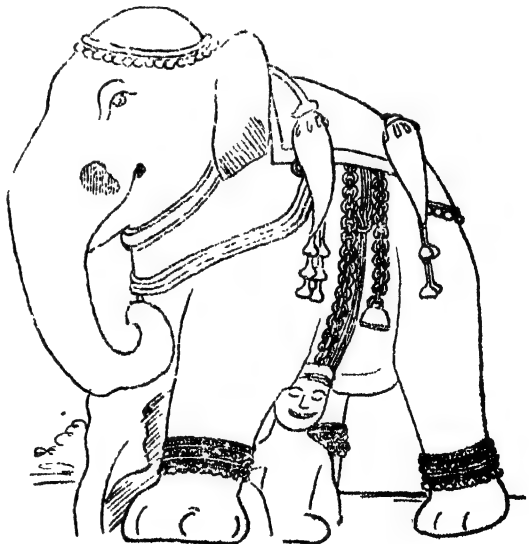

నిర్మింపబడిన యీ దేవాలయమున నేనుగు లిటుల చిత్రితమైయుండుట సహజము.

కోణార్కమునందు గల పెద్ద

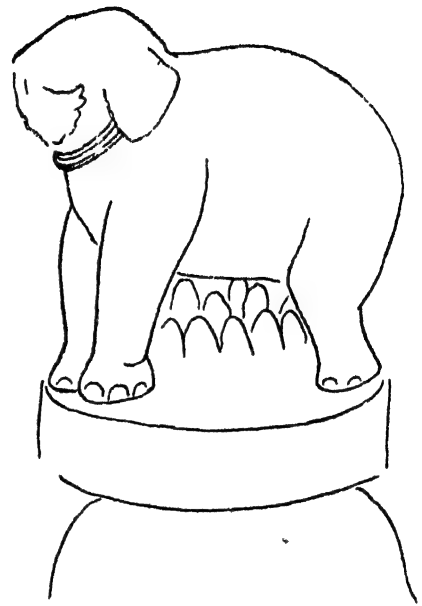
యేనుగువిగ్రహము లిటులనే యలంకృతములై

మరచిన వా రుండరు. శిల్పరచన యదృశ్యతలంకారమును చేకూర్చగల దని యీ దేవాలయమును, కోణార్కమున బాడుపడియున్న సూర్యనిదేవాలయమును లోకమునకు చాటుచున్నవి. హాయిసలేశ్వర దేవాలయపు తూర్పుభాగమునగల సుందరశిల్పితోరణములలో దిగువనున్న తోరణభాగము నెత్తి యీచిత్రపును వ్రాసితిని. ఈ యేనుగు లెంత ముద్దులనూటగట్టుచున్నవో పాఠకులకు సుగోచరము. ఇట్టి గన్న యేనుగులను చూచి యానందింపనివారెవరు?

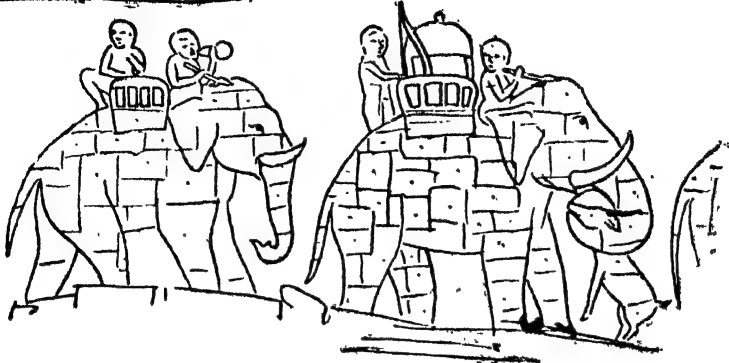
యున్నది. ఇవియున్నయు బెద్దవగుటచే నిట్టిశిల్పముల నోపికతోనిర్మించిన మహాశిల్పులకు చేతులెత్తినమస్కారము చేయవలె ననిపించును. ఏనుగులను నిర్మించుటయే కాక వాటియలంకారములనుగూడ మలచుట కెంతశ్రమ కావలెనో పాఠకులే యూహింతురుగాక. అలంకారములు లేకపోయిన నిట్టిపెద్దవిగ్రహము కైలాసదేవాలయమున గలదు కోణార్కమునందలి యేనుగులకంటె నిది యెక్కువ ప్రకృతి ననుసరించియున్నది. కొండను మీదినుంచికిచ్చి, యందుగల పెద్దరాతియందు కైలాసదేవాలయ మంతయు చెక్కబడియుండుటచే నందట్టి యేనుగు విగ్రహ ముండుట యన్భవమైన విషయము. భారతీయశిల్పి శిల్పబ్రహ్మ యనుటయందు తేల్చేక్షు లేడు. మామల్ల ఫరిమునందను పెద్దయూకారమున నతి స్వాభావికముగ నొక యేనుగు మలచబడెను. ఇదియు నతిపందరముగ నున్నది. భారతీయి సృజించిన యేహస్తి బాగుండలేదు?

పొడుగుపాటి స్తంభములపై నొకటి కాని, నాలుగు కాని సింహములను నెలకొల్పుట మన పూర్వుల యాచారమైయుండెను. యుద్ధమున చేకూరిన జయము మొదలగు చరిత్రఘటనలను స్థిరముగ లోకమునకు జాటుట కిట్టి స్తంభములను నిర్మించుచుండిరి. సింహమును స్థాపించుట యాచారమైనను, ఏనుగులయెడల భారతీయులకుగల గౌరవమును జూపుటకో యను నట్లుల సంకీర్ణ స్తంభముపై నొకగున్న యేనుగును

నిల్పిరి. ఇది సుందరవిగ్రహమైనను తుండము విరిగిపోవుటచే యాము చెడియున్నది.

హిందూ దేశమునందే కాక హిందూచిత్రరచనా సంప్రదాయములు వ్యాపించిన యన్ని దేశములందును గజముల కిట్టిగౌరవమే కలిగెను. బరుహుతుచిత్రమును పాఠకు లిదివరకు జూచియున్నారు. తొమ్మిదవ శతాబ్దియందు కాంబోడియాలో అంకోరునందు నిర్మింపబడిన మహాదేవాలయముల ప్రాకారములపై నేనుగుల చిత్రములు కలవు. ప్రాకారము చిన్న రాళ్లతో గట్టబడినను అది యలంకారరహితముగ నుండుట యాశ్చర్యులకు మనస్కరించి నది కాదు. ఏనుగులపై నెక్కి వేటజేయుచున్నటుల నీయేనుగులను చెక్కగ మలచి యామోటురాళ్లకైనను సొగసును చేకూర్చిరి. (పైపుటలోని చిత్రమును జూడుడు.)

చిత్రము లాహోరుదుర్గమున గలదు. రంగుల పెంకు లమర్చుటవలన నిది యేర్పడెను.

రాజపుత్రులు హిందువు లగుటచే తమచిత్తగువులం చేనుగులకు మంచిస్థాన

మొగలు చిత్రములందునుగూడ గజములనేకములు కలవు. తమనూతన దేశముయొక్క సంప్రదాయముల నా మొగలాయీలు మన్నించవలసివచ్చెను. జహాంగీరు చక్రవర్తి పోషణలో వ్రాయబడిన చిత్రములూ చేనుగులవేట, ఏనుగుల పోరాటము మొదలైనవి చాల సుందరముగ నున్నవి. లిపిచిత్రములందును వీగు గజాకారమును విడువరైరి.* పదునెనిమిదవ శతాబ్దమున చిత్రించబడిన యీ

మిడిరి, నవనారీకుంజరము* మొదలగు రాజపుత్ర చిత్రములు దీనికి ప్రబలమైన నిదర్శనములు జయపూరు, అయోధ్య మొదలగు రాజదర్బారులందు మన్ననలను బడపినట్టియు, అరణ్యప్రదేశమగు కంఠాయందు బెరిగినట్టియు రాజపుత్ర చిత్రకారు లేనుగులను ప్రేమించనియెడల నిక జేమించువా రెవరు?

సారనాథునా దీహస్తి చిత్రము కలదు. ముందుభాగమంతయు నేనుగుగ, వెనుకభాగము

* యీ "భారతీయ చిత్రకళ", ఆంధ్రగ్రంథమాల, చెన్నపురి.

చేపగ నుండుటకు కారణము గోచరము కాలేదు. సముద్రమథనమున వైరావతము పుట్టెను కాన నేనుగు జన్మస్థానము సముద్రమని సూచించుట కీచిత్రకారు డిటుల రచించె నేమో!

ఏనుగుల కిట్టిగౌరవముకల హిందూ దేశమును సూచించుచిహ్నముగ నేనుగురూపము నుపయోగించుట సమంజసముగ నున్నది. ఈ దేశమున వేనకువేలుగ గల సుప్రసిద్ధదేవాలయములలో నించుమించుగ నన్నిటియందు నేనుగువిగ్రహము లుండును. ఏనుగు లేక పోయినను హిందూదేవాలయములం దన్నిటియందును గజాననుని శ్రతిమ యుండక తీరదు.

ఇందు ప్రచురించిన చిత్రములు రేఖామాత్రము లగుటచే నా నిర్మాణముల సొగసు

జీవయాత్ర

౧

ఇదిగో! యీపథానాన్ కయనితునా-ని తాంతతీక్షణగ్రకంటకతతులు-అదిగో ఆవలన్ బోదునా-దుస్సహృదభూత వేదనన్ గూర్చు పాపాణవిశతి-కాక నాప్యథువిశాలమైన మార్గాంతరమున బోదునా-గమ్యసీమకు బోవదేమొ ముందుకేగదునా-నూయి-మునుపటటుల వెన్నకే బోదునా-గోయి-వెరపులేదు ఎటులబోదు నీపాపప్రక్షీప్తలాన.

౨

పైకిబోవగ సోపానపంక్తిలేదు నడుగునకు బోవ మార్గ మెయ్యెడను లేదు.

పూర్తిగ చెలియకపోయినను రచనావిధానము మాత్రము తెలియగలదు.

(పుట ౧౩౮ చూడుడు)

అంబటిపూడి నరసింహశర్మగారు

దిశల బోవగ దిక్కులే తెలియబడవు లోకము లవన్నియున్నా-రుచీకటులను మూతవడిపోయె నెటుపోదు నీతలాన.

౩

ఈ చిటుతయేటిలోపాద మిడుదునా-ప్రభూతపాతాళమున క్రుంగిపోవునేమొ ఆవనాంతరమునజేర నా-మహోగ్ర కాలసర్పాలు పైబడి కరచునేమొ ఆనునుపురాతిపై పాద మూనియుండు నా-యడుగుజార్చికిందికి ద్రోయునేమొ అంతయున్ జూడగను సంశయాస్పదమ్ము అంతమేలేనియట్టి అనంతభూమి కాలు నిలువగ తావు నిక్కముగలేదు.

ప్రాచ్యనాట్యకళ : శ్రీవాసుదేవన్ గారు

శ్రీయుతి సి. యన్. వాసుదేవనుగారు భారతీయచిత్రసంగీతకళలను భక్తిశ్రద్ధలతో నుపాసించు విద్యాప్రియులు. ఈయన కోయం బత్తూరు జిల్లాలోని పొల్లూచియందు జన్మించిరి. పాఠశాల విడిచిన తరువాత వీరు 'గంబాయి' నగరమున 'జె. జె. స్కూల్ ఆఫ్ ఆర్ట్స్' లను కళాలయమున జేరుటకై యేగిరి. అచ్చట వీరు మూడు సంవత్సరములు సమూహాని (Modelling), నర్తనము అభ్యసించి, (చెన్న పురి) అడమియ, నేపనల్ థియేట్రీకళ స్కూలులకు నచ్చివేసిరి. ఇచ్చట వీరిని జా. జె. హెచ్. కళిన్దుగారు భారతీయచిత్రకళ సభ్యునిగా ప్రోత్సహించిరి. అంత వీరు బందరు జాతీయకళాశాలకు పోయి, శ్రీమోద కుమారభట్టగారికింద కొంతకాలము వ్యాసంగము చేసిరి. కాని, వీరికి అధ్యాపకుని యుడ పూర్ణమగు సంతృప్తి కుదురలేదు.

పదవ వీరు అడయూరు కళాశాలకు తిరిగి వచ్చి కొన్ని యేండ్లు సొంతముగా కృషిసల్పిరి. ఈలోగా దివ్యజ్ఞానసమాజమున తటస్థించిన జావానాట్యవేత్తలకడ జావానాట్యము నభ్య

సించు నవకాశము వీరికి లభించినది. దానితో వీరికొక క్రొత్తజీవనము చేపడినది; వీరి సృష్టి పరత్వము క్రొత్తమూర్త్యుముట్టినది; భావజాల ము లయమయచలనములలో వ్యక్తికాంచినది.

శ్రీవాసుదేవనుగ ప్రేమిగక్కుని విగ్రహ పుష్టియు, గాంధర్వ రసజ్ఞమగు హృదయమును సహజసంపదలు. వీరి కొక ఖిల్తనుచు లేన; ఒక్కొక్కపుడు స్వయముగ నే నరుసలు కూర్చుకొని, తాము వ్యాఖ్యానింజోవు గీత ముల అంతరర్థమును సంగ్రాహముగ వ్యక్తి కరింప ననువులగుచునుచున్నారు.

శ్రీ రవీంద్రనాథుడు కలకత్తాయందు తనసంఘముతో పరిగీతములు కొన్నిటి సభన యింపవలసివదని వీరి నాహ్వానించినాడు. మొట్టమొదటిగాడే వీరు మంచికర్తి తెచ్చు కొనిరి. శ్రీవాసుదేవనుగారు నేటి ఉత్తములగు నాట్యసాధకులలోనొకరని చిత్రకళాచార్యులగు శ్రీ అవనీంద్రనాథటాగూరుగారి ఆభిప్రాయము.

వీ రిపుడు అడయూరు జాతీయదివ్యజ్ఞాన విద్యాలయమందు కళాధ్యాపకులు. చిత్రలేఖ

నము నేర్పటయే కాక వీరు విద్యార్థులను నాట్య రంగమునకు తయారుచేయుచుందురు. చిత్తములు ఈ కళానిపుణునిగూర్చియు, ఈయన పురియందు తమసంఘముతో కొన్నిప్రదర్శన సాధనాసాఫల్యమును గూర్చియు కొంత పరిములు కావించి వీరు ప్రజలమెప్పును బడసిరి. చయ మొనగగలవు. —వి. ఆర్. చిత్ర.

చిత్తూరు శ్రీరామవిలాస సభ

చిత్రము ౧

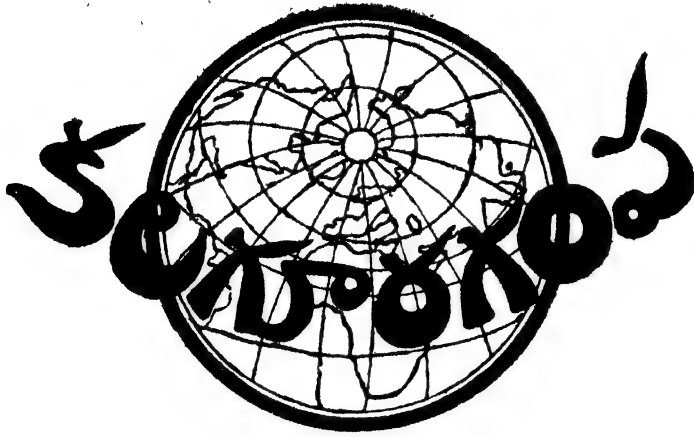
శ్రీ జంగా వెంకట సుబ్బయ్యగారు

‘మేనక’ - (‘విశ్వామిత్ర’ యందు)

౧౮౫౬

చిత్రము ౨
శ్రీ జ. శ్రీనివాసాచార్యులుగారు
'శునశ్శేపుడు' - ('విశ్వామిత్ర' యందు)

హిందూమత రహస్యములు

ప్రపంచములో క్రైస్తవమతము, బౌద్ధమతము, జైనమతము, జొరాష్ట్రమతము, మహమ్మదీయ మతము అని వివిధమతములకై ఒక్కొక్కలాతి మతనామ మండగా మర హిందువుల మతమునకు హిందూమత మని వ్యవహారములో లేదు. మనపూర్వు లాచరించిన మతము నకు సనాతనధర్మమని పేరు. దీని నొక ప్రవక్త గాని దేవునిపుత్రుడు గాని స్థాపించలేదు. సర్వజ్ఞులును దూర ద్రష్టలును అగు ఋషులు మానవాస్వభావమును గనిపెట్టి సర్వకాల సర్వదేశసమృతములగు ధర్మములను నిర్ణయించి ఆధర్మములనే అందఱును ఆచరింపదగు నని నూచించిరి. సనాతనధర్మము అహింస, సత్యము, త్యాగము మొదలగు సాధాగణధర్మములపై ఆధారపడియున్నది. తక్కిన మత ప్రచారకులవలె మనపూర్వులు అందఱును ఒకేమార్గము ననుసరింపవలయునని కాసింపరైరి. అహింస మొదలగు ధర్మములలో మన కిష్టమైన ధర్మము నాచరించినచాలు ననిరి.

ఇతరమతములకును మన హిందూమతమునకును ఎంతయో భేద మున్నది. బౌద్ధ క్రైస్తవ మహమ్మదీయ మతములు తమ ప్రవక్త లానాడేమి చెప్పినో దానిని నేటి కిని ఆచరింపవలెనని బోధించుచున్నవి. ప్రకృతి కారత్రుజ్ఞాన మభివృద్ధి యొనకొలదిని బైబిలులోని వాక్యములను కొన్నింటిని అనాదరణభావముతో చూడవలసి వచ్చెను. కేవలము అజ్ఞానాంధకారములో మునిగియున్న యూదు లకు 'దేవస్' నేనే మీకు కరణ్యుని చెప్పిన, తిగివది కాని

హేతువాదన ప్రబలిన ఈకాలములో ఆమాటలు చెల్లువా? మన హిందూమతధర్మము ఒకచట్టమునెట్టిది కాదు. పూర్వ మేరితిగ నుండెనో మనవ్యసాధలను ఇప్పుడుమాడ అట్లుంచక దేశకాలానుగుణముగా మూలనూత్రములను విశేషము మార్పుచేయకయే నడుపుకొనవచ్చును. మన మతము సత్యాన్వేషణముపై ఆధారపడి యున్నది.

మహమ్మదీయ క్రైస్తవమతావలంబకులు భగవంతుని దయాసాగరుడని వర్ణించినను అతనికి పక్షపాత మున్నట్లు మనకు తోచును. ఆమతములలో భగవంతుడు తనభక్తులనే ప్రేమించి తక్కినవారిని నిరసించునట్లు ఒక నమ్మకము గలదు. మన హిందువుల భావనాప్రకారము ఆతని కట్టి పక్షపాతములు లేవు. ఈ విషయమే త్రికృష్ణుడు భగవద్గీతలో 'స మే ద్వేహ్యోఽస్మి న ప్రియః' అని చెప్పియున్నాడు.

సనాతనధర్మము సత్యాన్వేషణముపై ఆధారపడి యుండుటచేతనే హిందువులు మతావేకులు గాక పరమతసహనమున కలవాటుపడిరి. ఇతర మతములవారు తమ ప్రవక్తలు చెప్పినవాక్యములలోని సత్యమును గుర్తింప లేక పరమతములపై దండియాత్రలు సలుపుటయే గాక దేవునిపేరిట వందలకొలది సంవత్సరములు యుద్ధములు చేసిరి. ప్రపంచమున కత్తికట్టి పోరాడని మతము మన హిందూమతమే యని చెప్పసాహసింపగలము. మన పూర్వులు ఎటుల ఆకాశమునుండి పడిననీరు సముద్రమును చేరునో అటులనే సర్వదేశసమస్కారము ఒకే దేవునికి చేరునని గ్రహించిరి. ఇట్టి యుద్దేశము కలవా

రగుటచేతనే పరమతములలోని గుణములను గ్రహించి ఎవరిమతము వా రవలంబించిన చాలును; 'స్వగ్రాంతానిధనం శ్రేయః పరగ్రాంతా భయాపహా' అని మనకు వారు బోధింప గలిగిరి.

ధర్మ మకుగంటి అధర్మము ప్రబలినపుడు భగవంతుడు ధర్మసంరక్షణార్థము అంతరము లేత్తుచుండునని మనపూర్వులు గ్రహించిరి. కేవలము దేశాంతరములే గాక శంకర రామానుజాది మతస్థాపకులు సహితము దేవదూతలని మన కొక నమ్మకము గలదు. హిందూదేశమున మతాచరణము తగ్గి వివిధమతములవారు మామామతములు గొప్పవని కలహమునకు బూనినపుడు 'మతమే మనకు పరమావధి కాదు, అది భగవంతుని చెప్పకొనునుపాయము. సాధనారూపముచేత సర్వమతములను సమానములే. నీకు తెలిసిన ధర్మములను పదియూరవంతు వాచరింపుము' అని రామకృష్ణపరమహంస కొలది సంరక్షణముల క్రిందనే బోధించినాడు. ఈమహాపురుషునిగూడ భగవదవతారమని నమ్ముచున్నాను. ఈతని బ్రయశిష్యులకు వివేకానందస్వామి సనాతనధర్మములను హిందువులే కాక విదేశీయులు సహితము ఆచరింపజచ్చునని మన హిందూమతమునకు వైకాల్యము కల్పించెను.

ప్రస్తుతకాలమున మతమునుపేరిట మనసంఘము లో ననేకదురాచారము లున్నవి. ఒకప్పుడు మన కొన్నత్యము గల్పించిన వ్యాసధర్మ నేడు నానుమాత్రా వశిష్టములై యున్నవి. ఇట్టివే మన హిందూమతసహజ గుణములని పౌరపాటుపడెనాడను. అందులన మన హిందూమతమువైనిరసనభావము మాపక సాధ్యమైనంతవరకు సంస్కరింప బూనుకొనినలయును. దేవాలయములలో బోగముమేళములు జరపుట, మూడుసార్లు భుజించిన గయావలీని తీర్థములలో పూజించుట, ఎనుబడేండ్ల వృద్ధుని వివాహమునకు సమ్మతించుట, మొదలగువానిని క్రమక్రమముగా మానవలయును. వివిధసంఘములు తమ్ముతాము కట్టుబాటుచేసికొనవలెను. దురాచారములను మాన్పుటకు కొందఱు బుద్ధిమంతులు త్యాగవంతులై నిలబడవలెను. వివిధాభిప్రాయములు కలవారు ఒకటిగా

చేరి కొన్ని ఏర్పాట్లు చేసికొని కార్యాచరణములోనికి దిగు. యే గాక భావిసంకతివారిని నూతన భావపూరితులను చేయవలయును. అట్లు మనము చేయగలిగినపుడే మనసంఘ మభివృద్ధికి రాగలుగు.

—వీరేశ్వర దీక్షితులు.

మాధవాచార్యులే విద్యార్ణవములు

స్వధర్మప్రకాశిని ప్రజోత్పత్తి సం. చైత్ర వైశాఖమున సంచికలందు సంపాదకు లిట్లు వ్రాయుచున్నారు:—

ఈ జ్యేష్ఠ శు ౧౩ శుక్రవారము (29-5-41) శ్రీమద్విద్యార్ణవబ్రహ్మచారి యారాగనము. ఈ మహాన భావుని పద్ధంతితిథి (ఫుట్టినరోజు) ఏమో మనకు తెలియదు.

సప్త్యలుగు, సుశుక్లభాష్యనిర్మాతలును, విద్యానగరసామ్రాజ్యసంస్థాపకులును అగు శ్రీమన్మాధవాచార్యులను గూర్చియు, సర్వవిషయములందు తత్సన్మతులును, సదనజన్ములను అగు సామంతాచార్య భోగవాధుల పాండిత్యమును గూర్చియు ప్రకృత మీ వ్యాసమునం దేమియు విశేషించి వ్రాయుటలేదు. విదేశీయులగు ప్లేచ్చులచేతను, జైనజంగమదివేద బాహ్యమతములవారిచేతను కలుషిత మొనర్పబడుచున్న సనాతనహిందూమతమును ఉద్ధరించుటకొఱకు తాను స్వయముగ సకలశాస్త్రసారంగతుఁ డగుటచేత అర్హులయిన పండితుల కందఱకు తగిన ఆశ్రయ మొసంగి సకలవిద్యాస్థానములందు సుబోధము లగు గ్రంథముల దానొనర్చి మార్గకొలది నిర్మింపఁజేసి, తన సహోదరుని చేత నేదభాష్యాదిగ్రంథముల రచింపఁజేసి, ఉత్తర హిందూస్థానము విదేశీయులును, విమతస్థులును అగు ప్లేచ్చులచేత ఆక్రమింపఁబడి సనాతనధర్మమునుండి ప్రమృతిని పొందినట్లే దక్షిణహిందూస్థానము కూడ అట్టి దుర్దశకు లోను గాకుండుటకయి విద్యానగరసామ్రాజ్యమును స్థాపించి తన్ములమున భరతఖండమున, వైదిక

ధర్మమును కాపాడిన అవతారపురుషునిగా మనము మాధవ విద్యారణ్యులను భావింపవలయును.

పాశ్చాత్యులగు ఇతిహాసవిమర్శకు లగువార లెప్పుడు అతాకిప్రతిభావిశేషము గల శంకరాచార్యుని హాసభావు లొనర్చిన గ్రంథములను, ద్విజ యాది కృత్యములను గాంచి ఒక సాధారణ్యుక్తి ఇంతటి పనిని చేయజాలడని తాము నిశ్చయించుకొని శంకరాచార్యు లనేకులనియు, భావ్యకర్త యొక్కడనియు, ద్విజయ మొనర్చినది మతొక్కరనియు, వేదాంతప్రకరణగ్రంథముల నొనర్చినది మతొక్కరనియు, చెప్పినట్లే శ్రీమన్మాధవాచార్యులనుగూర్చియు మాధవాచార్యులు వేఱనియు, విద్యారణ్యస్వామి లనువారు వేఱనియు కొందఱు చరిత్రకారు లనుచున్నారు. మాధవాచార్యుని గ్రంథములం దెచ్చటను విద్యారణ్యుడను నామము తన మున్నటులు గాని విద్యారణ్యుని గ్రంథములం దెచ్చటను తనకు మాధవాచార్యునామ మున్నటులు గాని సూచింపఁ బడియుండలేదు. కావున ఇరువురు ఒకరేమను లోక ప్రతీతి అజ్ఞానమూలకము గాని ప్రామాణికము గాదని యనుచున్నారు.

మొనమొన్న కలకత్తాలో నందుఁబాడువేగారిచేత ప్రకటింపఁబడుచున్న 'హిస్టోరిక్ క్వోటేషన్స్' అను గొప్ప పత్రికయం గీవిషయమై గొప్పవ్యాసము వ్రాయఁ బడియున్నది. మాధవాచార్యులు విద్యారణ్యులు ఒక్కరు కారనియు, ఇరువురు వేఱవేఱు పురుషులనియు అవ్యాసము వ్రాసిన విమర్శకుని యభిప్రాయము కాని చిరకాలమునండి పండితపామరవిభేదము లేక అందఱి చేతన విశ్వసింపఁ బడుచున్న మాధవవిద్యారణ్యకీర్త్యము భ్రమప్రమాదజన్మము కాదనియు, ప్రామాణికమేయనియు మేమిలఱువ్యాసమునందు నిర్ణయింపనున్నారము. వేము ప్రకటింపఁ దలచిన విద్యారణ్యచరిత్రయందు ఈవిషయ మై విశేషించి వ్రాసియున్నారము కావున ఇట్లు అతి సంగ్రహముగా నే నిరూపింతుము. —

మాధవాచార్యుడుగా మున్నప్పుడు వ్రాసిన గ్రంథములం దెప్పుడో తాను విద్యారణ్యుడనుపేర

యత్యాశ్రమము స్వీకరింపఁగలనని ఎన్నియో సంవత్సరములకు ముందుగా తలంచుటకే యవకాశము లేదు. కావున మాధవాచార్యగ్రంథములందు విద్యారణ్య నామము నుదాహరించి తానే విద్యారణ్యుడనని చెప్పుకొనుట అసంభవము కనుక అవిషయ ముండుటకే వీలు లేదు.

విద్యారణ్యుడయి వ్రాసిన గ్రంథములందు తాను పూర్వాశ్రమమునందు మాధవాచార్యుడనని చెప్పుకొనుట సన్యాసాశ్రమసంప్రదాయవిరుద్ధము. పృథ్వికులనువరలు యతీశ్వరుని పూర్వాశ్రమసామధామాదికమును గూర్చి ప్రశ్నించుటయు, స్వయముగా సన్యాసాశ్రమి తన పూర్వాశ్రమదేశవాసములను గూర్చి ఇతరులతోఁ జెప్పుటయు సత్త్వికులందు నిషిద్ధమయియున్నది. కనుక మాధవవిద్యారణ్యనామములతోఁగల గ్రంథములందీనామ ద్వయమునకు చేరిన వార లొక్కరే యను కంశ్లోక్తి పూర్వకప్రమాణము మనకుఁ గనంబడఁజాలదు.

౧. విద్యారణ్యకృతమని తలంపఁ బడుచున్న 'జీవన్ముక్తివిశేక' గ్రంథాతికయందు ఇట్లు వ్రాయఁ బడి యున్నది:—

శ్లో. ఏజేషాంతు సమాచారాః

ప్రాక్తాః పారాశరస్మృతౌ,

న్యాఖ్యానేఽస్మాభి రత్రాఽయం

పరపాఠో వివిద్యతే.

దీనివలన పరాశరస్మృతిన్యాఖ్యాత మాధవుడను విషయము తెవ్వ్యాఖ్యానమునకుఁ గల పరాశర మాధవీయనామముతోనే మన మెఱుంగు చున్నారము గదా! జీవన్ముక్తివిశేకకారుడు మేము పరాశరస్మృతి యందు ఈవిషయమును గుఱించి వ్రాసినామని చెప్పుట చేత ఉధేయులు ఒక్క రేయని మాత్రము తెలియవచ్చుచున్నది.

౨. నృసింహనూరి తన 'తిథి ప్రదీపిక'యను గ్రంథమునందు కాలనిర్ణయము విద్యారణ్యులు మున్నగువారి చేత వ్రాయఁబడినదని ఇట్లు వ్రాసి యున్నాడు:—

లో. అనంతచార్యవర్యులు మంత్రితా కూచిగుళ్ళనా,
విద్యారణ్యయతీంద్రాదైవ్యః నిర్ణీతః కాలనిర్ణయః.
అవిశ్వేషీకృతప్రశ్నమును దిప్తాకీయాకాకియాకా,
తమహంసస్ఫుటంవత్ప్రే ధ్యాత్వాగురుపదాంబుజమ్.

కాలనిర్ణయము మాధవాచార్యకృతమును విషయ
ము సుప్రసిద్ధము.

సమీపానూరి “మాధవాచార్యుడును, విద్యా
రణ్యుడును ఒక్కరే” యని తలంచుచున్నటుల దృఢముగు
చున్నది.

3. అహోబిలపండితుడు ‘మాధవీయధాతువృ
త్తిని’ విద్యారణ్యకృతమయిల్లు ప్రాసియన్నాడు:—

లో. వేదానాం భావ్యకర్తా విస్మయతమనివచో
ధాతువృత్తే ర్విధాతా
ప్రద్యద్విద్యావగర్భ్యాం హరిహరస్మపతే
స్సార్వభౌమత్యదాయా,
నాణీనీలాహివణీ సరసిజనిలయా
కింకరీతి ప్రసిద్ధా
విద్యారణ్యోఽగ్రగణ్యోఽథవ దఖిలగురు
శృంకరో వితతంకః.

ర. వీరమిత్రోదయ మను ధర్మకాస్త్రనిబంధన
గ్రంథకర్త యగు మిత్రమిత్రుడు పరాశరస్మృతిగ్రా
ఖ్యక విద్యారణ్యుడని తనగ్రంథమునం దిల్లు చెప్పి
యున్నాడు:—

“వ్యాఖ్యాతంచేదం శంఖవనం విద్యారణ్య
శ్రీచరణైః పరాశరస్మృతికీకాయాం ప్రైత్యకద్రవ్య
విభాగకాతే ‘స్వధృతాలంకారాదికమపి కన్యాప్రాప్నో
తీత్యాహ శంఖఇతి.”

—వీరమిత్రోదయము, పుటలు. ౫౮౩, ౬౩౨.

“విద్యారణ్యశ్రీచరణోక్తం ప్రాగ్విలీఖితం తస్మా
న్నిరిందియా ఇత్యాది క్రుతి వ్యాఖ్యానేకు శ్రీజాం
నాయగ్రహప్రతివేదత్య మేవాఽస్మాకృతేర్నాఽస్తి
ఇతి.” పరాశరమాధవీయము, చాల్యా. ౧౩, పుట ౫౩౮.

౫. ప్రయోగరత్నమాల, ఆపస్తంబాధ్వర తంత్ర
కాఖ్య, చాండపాచార్యకృతము, ఈ గ్రంథమునందు
‘వేదవ్యాఖ్యాత విద్యారణ్యస్వామి’ యని ఇట్లు గలదు:
ఇకఁడు విద్యారణ్యుని తర్వాత నుమారు ౫౦ సం.
కాలమువాఁడు:—

లో. నమా విరించివిష్ణ్వీశభేదేన పరమాత్మనః,
సర్గస్థితివివాదానాం వ్యక్తయేఽవ్యక్తమూర్తయే.
పదవాక్యప్రమాణానాం పారదృశ్యా మహామతిః,
సాంఖ్యయోగరహస్యశ్లో బ్రహ్మవిద్యాపరాయణః,
వేదార్థవిశేషికర్తా వేదవేదాంగపారవిత్,

విద్యారణ్యయతిః జ్ఞాత్వాశ్రాంతిస్సార్వక్రియాపరైః,
శ్రీచాండపార్యప్రముఖైఃవిద్యద్విర్భావైః శ్రీమైః,
వ్యాచక్ష్యేధ్వరతంత్రత్వం సమంత్రార్థమితిస్ఫుటమ్,
ప్రాథితో బహుళ శ్వాశం విశేషికర్తృ ముద్యతః,
కల్పనూతే వ్యసేకేషు సర్వత్రకు సువ్యయాత్,
ఆపస్తంబాచార్యమూత్రం ప్రధానం ప్రచురంత్యితి,
తత్సూత్రమేవ వ్యావర్తేహాత్రోద్ధాతృప్రసంగతః,
కరపూరితసర్వాకః శ్రీమాన్ హరిహరేశ్వరః,
శేషదా కామితా నాద్ధిభవం నానాస్థపాత్రయాం,
వ్యధాదపి పురాణాని మహాదానాని మేడిత,
తస్మాదధూద్యురిధామా యువబుక్కమహీపతిః,
తిష్ఠాంతానామ తస్మానీ ద్రాక్ష్యే గుణగరియనీ,
తస్మాదస్మా త్నచుధన ద్భూతః శ్రీభువంపతిః,
కర్మబ్రహ్మధ్వనీనేన కవి ర్యన కృతీకృతః,
సకదాచిద్భూపతీంద్రః పాలయన్ ధర్మకః ప్రజాః,
సంప్రాథితో ద్విజై శ్వాశం విశేషికర్తృ ముద్యతః,
విచార్య విదుషాం మధ్యే చాండపార్య మదీదితే,
వ్యాచక్ష్యేధ్వరతంత్రత్వం సమంత్రార్థమితిస్ఫుటమ్,
కింస్తుమశ్చాండపాచార్యం జాతం తత్ర మహాకరే,
వసిష్ఠారంధరీముఖ్యా యత్కులే గృహమేధినః,
విష్టవాసిన్మకులే చిన్నయార్య స్సతాంతుతః,
కామంతా గృహీణీకస్య భారద్యాజకులేఽజని,
ఆర్యాదివాతో మిధునా దుద్భవగ్నిహితా స్సతాః,
చాండపార్యదిత్యదేవ మంచపార్యభిధాస్త్రయః.

* * *

ఇతి శ్రీమద్రాజాధిరాజ రాజపరమేశ్వర శ్రీర
హరిహర మహారాజ సామ్రాజ్యధురంధర ప్రతాపవీర
యువబుక్క భూపాల క్షీరోద్ధర్మనపూర్ణచంద్రస్య రాజ
వ్యాసనాత్మికే కర్మబ్రహ్మగ్యనీనస్య శ్రీరభూపతి
భూమిపాలస్య మంత్రిణా చిన్నయార్యవందనేన ఆదిత్య
దేవమందపార్యాగజన్మనా చాండపాచార్యో విలిఖి
తాయాం ఆపస్తంబీయాధ్యగతంత్రవ్యాఖ్యానాం ప్ర
యోగరత్నమాలాయాం పరిభాషాపరిచ్ఛేదః

శ్లో. కర్మబ్రహ్మగ్యనీనస్య మంత్రిభూపతిభూపతే,
వ్యాసప్తే చాండపాచార్యోప్రకృతేదగ్ధపూర్ణిమే.

౬. మొనూరు అగ్గిలాజికలు రిపోర్టు ౧౯౦౮
సం. పేరా ౫౪ లో లెండవహరిహరిచేత క్రి ౧౩౮౬
సంవత్సరమునందు శ్రీవిద్యారణ్యులవారి సమక్షమునందు
వేదభాష్యకరణమునందు సహాయ మొనర్చినట్టి—

(౧) నారాయణ వాజపేయ యాజి

(౨) నరహరి సోమయాజి

(3) పండరిదీక్షితులు

అనుముగ్గురు పండితులకు భూదానమొసంగఁబడినటుల
గలదు. విద్యాగణ్యులవారు పూర్వాశ్రమము
నందు వేదభాష్యకర్త యగుటచేతనే వారియొడుట
నీభూదాన మిచ్చుట సబబుగ నుండవచ్చునని ఊహింపఁ
బడుచున్నది. లెండవహరిహరుని పుత్రుఁడు ఆరాపరగ
ణాకు రాజప్రతినిధియు, గవర్నరును అగు చిక్క
రాయఁడు క్రి. ౧౩౮౧ శకమునందు వైకాసమునందుఁ
గల నారాయణవాజపేయయాజి మున్నగు ముగ్గురకు
౬౦, ౪౦, ౫౦ నరహరి వార్షికాదాయముగల భూమి
నొసంగినటుల శృంగేరియందుఁ గల మత్స్యకాశాసనమువలన
తెలియుచున్నది. (మా. ఎఫి. కర్ణా, శృంగేరి. ౩౪.)

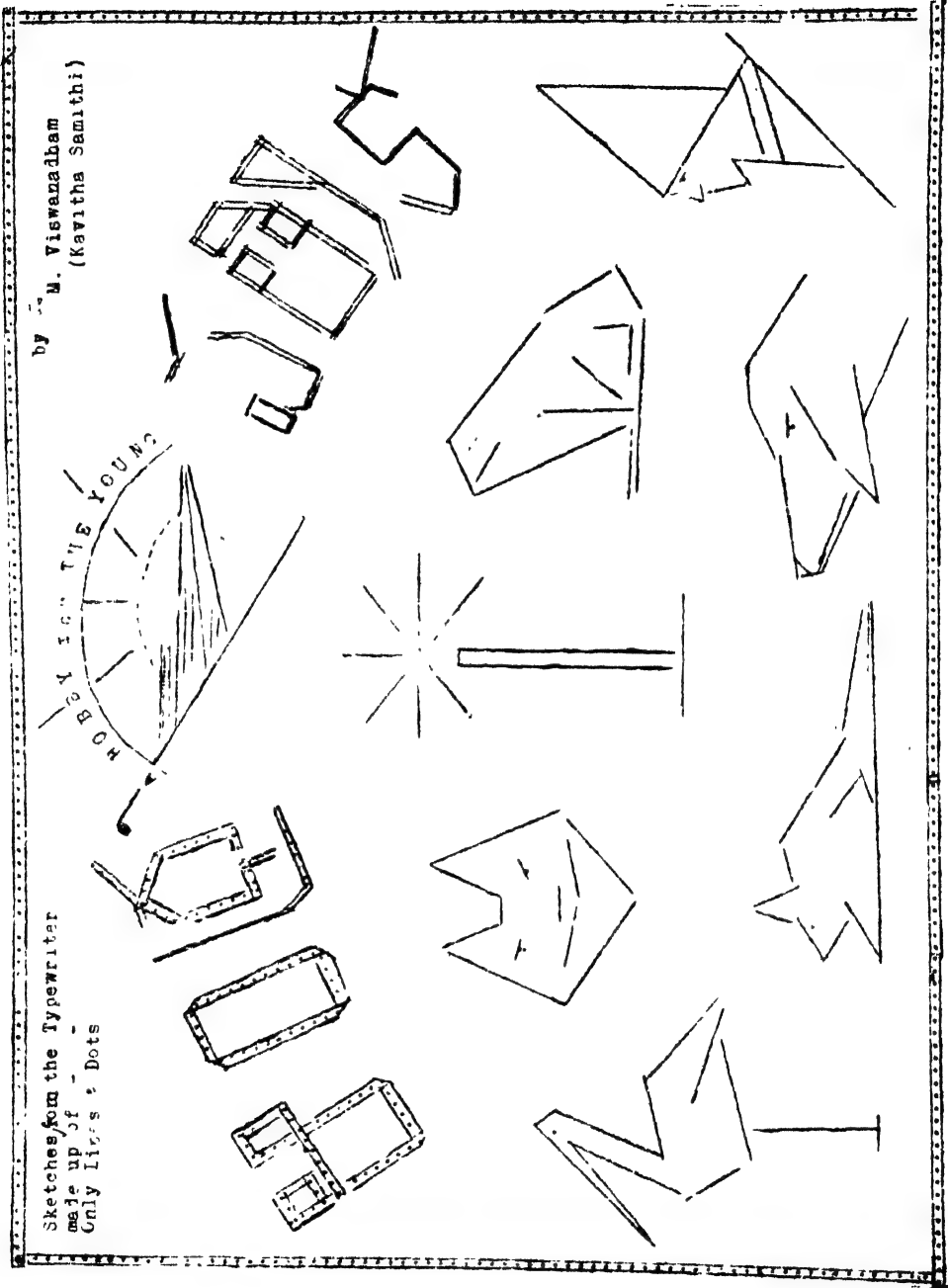
వైబ్రహ్మణ్యమాలసల విద్యారణ్యుఁడన్నా మాధ
వాచార్యులున్నా ఒక్కరేయను విషయము విద్యారణ్య
సమకాలికులును, తదనంతర కాలికులును అరు పండితుల
చేత గ్రంథములందుమాది పేర్కొనఁబడి యున్నది.
కావున మనము నిస్సంశయముగ నమ్మవచ్చును.

అపంట రామలింగేశ్వరాలయము

శిశిలమైన యీ
పురాణదేవాలయ
మును కొచ్చెర్లకోట
జూపించారు వంశము
వారు మరమ్మతు
చేయుచున్నారు. ఈ
యాలయము చెంత
నున్న తటాకమున
నొకమట్టిదిబ్బ కలదు.
అప్పుట సన్నిహితు
తపస్సుచేయుచుండె
నని యెఱిహ్యము.

పైపురైటరుతో చిత్రపటముల సమూహము

“—” రెండుచిహ్నములచేత ముద్రయింపబడినవి. వీనిని దయచేయ నొకటిన్నరఘంటకాలమయ్యెను.
చిత్రకారుడు: శ్రీ మద్దా విశ్వనాథముగారు, కవిశాసమితి.

ప్రేమసందేశము

1. ప్రేమ

సుప్రసిద్ధ ఫ్రెంచిలేఖకుడు, 'పాల్ రిచార్డు.'

జీవించుట ప్రేమించుటకే.

ప్రేమభావము, అత్యాభావము.

అనంతప్రేమయే అనంతాత్మ.

క్రిష్టిజీవనమునకు, ప్రేమ కొలతపాత్ర.

పెరుగుట అధికముగ ప్రేమించుటకు.

అధికముగ ప్రేమించువాడు అధికొన్నతుడు.

ప్రేమ జీవితపుటాత్మ.

అనందము ప్రేమకు ఆత్మ.

సాఖ్యప్రేమ ప్రేమసాఖ్యముచే గాని తీరదు.

క్షీణించెడి ప్రేమ ప్రేమ కాదు.

నేరారోపణ మొనర్చెడు ప్రేమ ప్రేమ కాదు.

ప్రేమ తనప్రకాశము నెల్లెడల గనుచుండును.

నిర్బంధించెడి ప్రేమ ప్రేమ కాదు.

ప్రేమ దేరిని స్వీకరించు—స్వగ్రమును కలిగియుండును.

లెక్కించెడి ప్రేమ ప్రేమ కాదు.

దుఃఖించెడు ప్రేమ ప్రేమ కాదు.

ప్రేమ అపజయము నెరుగదు.

ప్రేమ అత్మపుటపాకత.

ప్రేమ భగవంతుడు—భగవంతుడే ప్రేమింపగలడు.

ప్రతివ్యక్తియు తాను భగవంతుడైనంతవరకు, భగవంతుడు తనలో నున్నంతవరకు, ప్రేమింపగలడు.

ప్రేమకు బయటి భాగమున మరణ మావరించియున్నది.

ఏదే నొక యవ్యక్తియగు ప్రేమప్రభావమున గాని, ఏదియు జీవింపదు.

ప్రతి ప్రపంచమును ప్రేమకు శీంద్రము. ఈ ప్రేమ నిర్బంధింపబడి యుండుటచే, స్వేచ్ఛకొరకు యత్నించుచుండును.

ప్రతి ప్రపంచముననుభవ్యమయముకొట్టుకొనుచుండును.

అహంకారము ప్రపంచములను దుమ్మునొప్పవది. ప్రేమ హృదయము దానికి ఆకృతి నొసగినది.

ప్రేమ అహంకారముతో నిట్లున్నది—“నీయిచ్చనచ్చిన నరకము సృజించుకొనుము నే నచ్చటికి వచ్చెదను.”

కఠినతనమున నరకమున అధికతనమును ప్రేమ కలదు.

అహంకారము ప్రేమకు దగ్గరతోవ.

అహంకారి ఆకృతి పోషకుడు.

అహంకారము అహంకారికి కారాగృహాధికారి.

అహంకారము ప్రకృతికి రక్షణనొసగును, అది లేనిచో బాబసారి గుంఫలో కలసిపట్లు, ప్రతిజీవియు మిగిలికవారిలో మిశ్రమమైపోవును.

ప్రతిజీవియందలి త్యాగాన్నియే ఈశ్వరుడు.

తన్న తాను త్యజించుట మరల భగవంతు డగుట.

నీయధార్థరూపమును పొందుటకు గల ప్రతిబంధకములను త్యజించినపుడే నిన్న నీవు త్యజింపగలవు.

ఆత్మను త్యజింపకుము. ఆత్మేతరముల త్యజింపుము.

అహంకారము క్షుడ వగుట నీవిధి కాదు. గ్రుడ్డులోనుండి పిల్ల బయటికి వచ్చినట్లు, దానినుండి విడివడుట నీహక్కు.

2. ప్రేమించిన వారి నే ప్రేమించుచో—

ప్రేమించినవారిని ప్రేమించుట ఒక్కొక్కసారి దొడ్డ విషయము.

నిన్ను ప్రేమించనివారిని నీవు ప్రేమించుటయే తిరుగు జరుగుచున్నది.

ప్రేమించనివారిని జూచి జాతిపడవలెను. ప్రేమించు వారిని గాంచి భయపడవలెను.

* * *

ప్రేమయని పిలువబడుచున్నది భోగము.

భోగాన్ని అన్నిభోగము.

అహంకారపు సమిధ లేనిది ప్రేమాన్ని రగుల్కొనదు.

* * *

రెండహంకారములు కలసినప్పుడు దానిని మనుజులు ప్రేమ యందురు.

అహంకారముగల యాతిడె తిరుచు “నేను ప్రేమించుచున్నా”ననుచుండును.

“పరహిత”మనగా తలక్రిందైన అహంకారము

* * *

పొంచియున్న అహంకారము “ప్రేమ”.

కబళింపగోరుట ప్రేమపు ప్రథమావస్థయగును.

సజీవులను భక్షించుట మానవుని ధూతదియకు చిహ్నము.

* * *

ప్రేమ ద్వేషమునకు పొరుగింటినె యుండును.

ప్రేమ ద్వేషమునకు రెండవవైపు—రెండును ఒకవైపుతోనె చేయబడినవి.

ఒక్కొక్కప్పుడు ప్రేమకంటె ద్వేషమె అన్యోన్యముగ నుండును.

* * *

వియోగము నొందలేకపోవుటచే ద్వేషముకలుగుచున్నది.

సంయోగము నొందగల్గుటచే ప్రేమ జనించుచున్నది.

* * *

3. శత్రుల ప్రేమింపుము

ఒకమనుజుని ద్వేషించుట మానవత్వమును మోసగించుట.

ఒకనిని ద్వేషించుట అతనిదు శ్చెష్టలకు సహాయపడికంత దుర్మార్గము.

నీవు శత్రుల ప్రేమింపుము—నీకు శత్రువు లుండరు.

* * *

శత్రుని ప్రేమించుటయన అతని జయించుట.

నీ వాతని ప్రేమించుచో నిన్ను ద్వేషించున దెవరు? అతడు నిన్నింటిమి చేయగలడు?

ఒకానొకప్పటి నీ ప్రబలశత్రువు ఇప్పుడు నీకు గాఢ మిత్రుడు కాలేదా?

* * *

నీవిరోధులను మిత్రులకంటె ఎక్కువగా నేరుకొనము.

నేను హితుడుగ అహంకారపరివర్తనవానినె విరోధిగ అంగీకరింపుము.

నీవు ప్రేమింపగల్గిన వానితోనె పోరాడుము.

* * *

అహ! శత్రుని గల్గియుండు మంత సౌఖ్యదాయకము!

శత్రువు ఈశ్వర ప్రసాదితుడు.

ఈశ్వరుడు శత్రురూపముననే తన దివ్యసాహాయ్యము నొసగుచున్నాడు.

* * *

శత్రునిలాగూడ ‘దివ్యమిత్రము’ను గుర్తించుము.

4. దుర్మార్గుల నిరోధింపకుము

బలవంతులె నిరోధింపకుండుటకు సమర్థులు.

నీతిబోధకుడు బలహీనుల నోరిమిగ నుండి శిర్యును.

వైద్యుడు బీదవానికి, భాగ్యవంతుని పశ్యుడు చెప్పినట్లున్నది.

* * *

దుర్మార్గుల నీవు నిరోధింపనిచో, భగవంతుడే వారిని నాశముచేయక తప్పదు.

ఈశ్వరుని అగ్నికణములను వైరి మస్తకమున నుంచుట నీ
గునుజులు మంచికన మందురు.

భగవదనుజు యైనచో వైరి! నన్ను చంపుము. కాని
నీయంత నీవు చంపినచో నీకు మరణము నిశ్చయము.

* * *

దూర్భాగ్యుని సంస్కరించుట అతనిని కరుణించుట.

దూషించువానిని దూషణతోనే మరణింపనియ్య. అతని
వాదనకు అడ్డుచెప్పకుము.

నీపై అబద్ధ సాక్ష్యముచెప్పువానిని ఏమియు ననవలదు—
అని వానిని రక్షింపవచ్చుక.

* * *

నన్ను దేవనిగ దూషించువాడె నాకు మంచిన్నేహి
తుడు. అతడు నాలోపముల నేరెను జల్లెడ.

5. “విమర్శింపకుము.....”

మనుజుని విమర్శించుట దేవుని విమర్శించుటయే.

దేవుడు తనదేవత్వమును ప్రతిమనుజునిలో కడు స్వల్ప
ముగ నుంచినాడు. ఇ క మనుజుని కోపపశిత
ప్రయోజన మేమి?

* * *

మరియుకరి నాక్షేపించుట తన్ను తా నగౌరవపరచు
కొనట.

విమర్శించుట సకా అన్యాయ మొనర్చుట.

పాపమును నిరసించినచో పాపమునకంటె పతిగుడ
వడదువు.

* * *

‘కారణము’ విమర్శించును. ‘జ్ఞానము’ గమనించును.

ఎక్కువ విమర్శించుట, తక్కువగ గ్రహించుట. విమ
ర్శించుట జ్ఞానమును పోగొట్టుకొనుట.

* * *

మనుజుని లోపలి భాగమును విమర్శింపవలెను. పైభాగ
మును కాదు.

నీకున్న లోపమును విమర్శించుట కష్టము. నీకు లేని
దానిని విమర్శించుట సంభవము.

నిన్ను నీవే విమర్శించుకొనుము.

* * *

ప్రేమ లేనిచో న్యాయము లేదు.

ప్రతిసంఘమునను దానికి తగిన నేరస్థులున్నాక.

తనవంతు శేర మితవరకు నొవర్చినా డందరికంటె
అపాయకరమగు నేరస్థుడు.

* * *

కాలము న్యాయాధిపతుల కంటె శేరస్థులనె తరచు
నిర్దోషులుగ నిర్ణయించుచున్నది.

‘న్యాయాధిపతి’—తాను మరణశిక్ష విధింపబడి, ఇతరు
లకు శిక్ష చెప్పువాడు.

‘విచారణ’—ముట్టాయిలు, న్యాయాధిపతులు ఎవరు
మందు చెప్పెదరా? తేల్చుకొనట కాడెడి అట.

* * *

శేరము ననుకరించెను శిక్ష దానిని సమర్థించును.

ఎట్టిసమృత్తులగు మరణశిక్ష అక్రమపాత్యోకు పునాది.

ఒక్క శేరస్థునిపై విధింపబడిన మరణశిక్షకు ఫలితముగ,
యుద్ధములలో నేలకువేలు నిరపరాధులకు మరణ
శిక్ష విధింపబడుచున్నది.

6. “చంపరాదు”

ఎట్టి పరిస్థితులలోనైనా, ఏనెపముననా, ఎన్నడు—
చంపరాదు.

ఒకమానవుని చంపుట తనలోని మానవత్వమును చంపు
కొనట.

కెయిన్‌వలెకా, కెయిన్‌ ఫుల్క్రకు లండనును ఈశ్రవంప
మున నండ ననర్హులు.

ప్రభుత్వము శీతము నొసగని సైనికులను దొంగలందురు.

“ఖాకి”రంగు దుస్తులలో నెంత యధికముగ జరిపిన నంత
గౌరవము.

చక్కని దుస్తులు 'చక్కని' హంతకుల జేయవు.

"అనాగరకత" — మరణ యంత్రముల వీరముగ నిరప
లేకపోవుట.

* * *

హత్య ఎన్నడును వీరలక్షణము కాదు.

* * *

సయాహముగ చంపుట, ఒక్కొక్కరినిగ చంపుటకంటె

బ్రదుకుట, చంపుటకు.

గౌరవప్రదము కాదు.

అందరిలోనను జీవించుచున్నట్లు భావించువాడే నిరప
రాధి.

ఒకరి ఆజ్ఞచే చంపుట రెట్టింపు పీరికతము.

* * *

ఎన్నడును చావనివాడే, చంప హక్కు గలవాడు.

"జీవితము" — ఒకరి నొకరు చంపుకొనుట కీయబడిన

* * *

వ్యసాధి.

సమగ్ర ప్రేమకు హత్యయే లేదు.

"నాగరకత" — మరణ యంత్రసంపత్తిచే, కొద్దిమందికి

సమగ్ర ప్రేమకు మరణమే లేదు.

లభించెడి హాదా.

— నడ్ల మూడి గోపాలకృష్ణమూర్తి

బ స వ పు రా ణ ము వెల 2-8-0

గ్రంథకర్త: — పాల్కురికి సోమనాథకవి

పరిష్కర్త: — వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు

పండ్రెండవ శతాబ్దమున వెలసిన శైవమతప్రతిపాదకమగు ద్వీపదకావ్యము. ఇందు శైవ మతోద్ధారకు డగు బసవేశ్వరునియు, తత్పూర్వులు, తత్సమకాలీనులు నగు శివభక్తులయు చరిత్రములను సరసముగను, పాఠకులు మనసుకరగి తన్మయులగునట్లుగను కవి వర్ణించినాడు. గ్రంథమున మృదుమధురము లగు జానుదెనుగు పలుకుల జాలువార్చి రచనమున ముద్దులు గురిపించినాడు. గ్రంథము భిన్నభిన్నమండలములకు జేరిన పెక్కు తాళపత్రమాత్మకలతో సరిచూచి పరిష్కరింపబడినది. పాఠాంతరములు సూచింపబడినవి. పరిష్కర్త రచించిన అమూల్యమగు పీఠిక (129 పుటలు) ఇందుగలదు. ఆకాలపు టపూర్వసారస్వతచారిత్రకవిశేష ముల లెక్కకు మిక్కిలిగ నందు పరిష్కర్త యేర్చికూర్చినారు. ఆధునికకవికుమారుల కిది యత్యంతోపకారకము.

మేనేజరు: ఆంధ్రగ్రంథమాల, నెం. 7, లంబుకెట్టిపేథి, జి. టి. మద్రాసు.

౧

పల్లవి

విడుదలో - విడుదలో - విడుదలో

అను పల్లవి

అందరును ఆంధ్రులో - అందరును ఆర్యులో

చరణములు

౧. మాలలకును మాదిగలకును
ఎరుక లేనాదులకును
ఆదిమాంధ్రులైనవారి
కందరికిని విడుదలో

౨. తాగ నీళ్ల బావులూ
తానమాడే చెరువులూ
చాపకూళ్ల సత్రమూలు
సామివారి పూజలూ

౩. అందరెమ్మ పాలు యిచ్చి
అందరెయ్య బువ్వపెట్టె
కల్లిబొల్లి భేదములకు
కారణముల దెప్పరో

౪. కట్టెలన్ని మట్టివాయె
కట్టెలోది దేవుడాయె

కట్టెకట్టె నడుము మనకు
వట్టిభేద మెట్టనో

౫. నీవు నేను నీళ్లు నిప్పు
చెట్టు పుట్ట గట్టు మిట్ట
చేపజెల్ల దేవుడయితే
చెప్పరాని దెవడురో

౬. అంటరాని దేవుడంట
అంటవచ్చె దేవుడంట
చదువుకున్న వాండ్లకంటె
చాకలోండ్ల మేలురో

౭. అందరినొనట పొద్దుపొడిచె
అందరినొప్ప పొద్దు గూకె
ఎల్లవారికంటె నీవు
ఎక్కువేల చెప్పరో

౮. నిన్నుగొడితే పాలుగారి
నన్నుగొడితే నీళ్లుగారి
గొప్పకొద్ది రకము లిందు
కలవో లేవో దెప్పరో

౯. ముప్పైకోట్ల దేవతలతో
ముచ్చటయిన పున్నె భూమి
బానిసత్వ మనెడి పాడు
పంటలేల పండురో

శ్రీమతి పి. మందాకినీబాయిగారు

దక్షిణభారత హిందీప్రచారసంఘమువారి పరీక్షలలో సుత్తమ పురుష 'రాష్ట్రభాషావికారద' పరీక్షయందు
జయముగాంచిన యువతి.

ర ఘు వం శ ము

క్రానునైజ, పు ౧౭౩, వెల రు. ౦-౧౨-౦.

కాలిదాసమహావికృతమగు రఘువంశికావ్యము నందలి తొలియాఱుసర్గముల కది యాంధ్రగద్యానువాదము. నేడు నెల్లూరుయండలమున గల కవులలో పేరుగన్న శ్రీదీపాల పీఠ్యయ్యశాస్త్రిగా రనువాదకులు. కలానిధిగ్రంథమాలయందు ద్వితీయకుసుమగు నీగ్రంథము ప్రకటితమయినది. శాస్త్రిగారు మూలమున ఉద్దిగ నుండునట్లు సేరుపుతో దీని ననువదించినారు. రచనము ప్రాథమధురమయి ధాగాళముగ తీగలు వారుచున్నది. అనువాదకులు వల్లి నాథుని వ్యాఖ్యానమున గల విశేషాంశములను తెల్పింజిని వివరించినారు. మూలము నందలి ప్రాచీనదేశపదీనగరాదుల నేటి నామములను, స్థలములను నూచించినారు. ఈవివరణాదు లనువాదము విలువను పొడిగించుచున్నవి. ఈగ్రంథము స్కూలు పుస్తకముల కరగతి విద్యార్థుల వశ్యపఠనీయగ్రంథముగా జదువ దగినది. పాఠ్యగ్రంథనిర్ణాయకసంఘమువా రీగ్రంథము విలువను గుర్తింతురు గాక!

గ్రంథమునుండి మచ్చున కొకింత:—

“అం దొకవంశ గజబృంహితమవంటిధ్వని కాఁగా నాభేటాభిలాషియగు నావిలుకాఁడు కబ్బపాతియగు నిశిత భల్లము నానంకకు విడిచెను. క్షుత్రియుల కట్టిపని నిషిద్ధ మని యొఱిగియు దశరథుఁడు ధర్మమార్గము నుల్లంఘించెను. ఎంతటి ప్రాజ్ఞులైనను రక్షణీనిమిలికులైనవతటి నన నార్హమునం దడుగు వెట్టుదురుగదా! అఁక డట్లు బాణము ను పదజటయే తడవుగా నాచాయుండుడి ‘హా! తండ్రీ!’ యను వాక్రందనము విసఁబడెను. ఆ యార్తధ్వని విసఁ

బడినంతనే పంక్తిరథుఁడు వివక్షణుడై పరువెత్తి యందం దు వెదుక నొక ప్రబ్బలిసాదకు సమీపమున నొక పిన్న వాఁడు, నీటికడవఁ జేతిఁబట్టుకొని కేరఘాతమునఁ దన్ను కొనుచుఁ బడియుండుట కనుపట్టెను. ఆ కుకుమారునిఁ జూచినంతనే దశరథుని హృదయము సంతాపమున ప్రసన్న బాగునఁ బొడిచినట్లు నొచ్చెను. ఉత్తమవంశజుఁడగు నా నృపతి, గుఱ్ఱమునుండి దుమికి ‘నాయనా! నీ వేమల మువాఁడా! పని యా కుఱ్ఱువాని నడుగఁగా నాతఁడు చేతి కడవ నూతెగఁగొని కూరుచుండి, కత్తిరేమిచే మాటలు తడఁబడఁగా, ‘అయ్యా! నేనాద్యజేతిరుఁడను, తపస్వితనయుఁ డను. దయచేసి నాకీరమునుండి యీకరమును గదిలింపక యే నన్ను అంధులగు నా తిలిదండ్రుల కడఁ జేర్చు’ మ నెను. దశరథుఁ డాపనివానిని, వాని తల్లిదండ్రులకడఁ జేర్చి, తా నజ్ఞానవశమునఁ జేసినతప్పును నారితోఁ జెప్పు కొనెను. ఆమునిదంపతులు పట్టరాని దుఃఖమున మిక్కిలి విలపించి, దశరథునిచేతనే యాశరము నూడిదీయింపఁగా నా కుమారుఁడు మృతినందెను.”

మహాభారతయుద్ధకాలము

(The Age Of Mahabharata War)

క్రానునైజ ౧౦౨ పుటలు. వెల రు. ౧.

గ్రంథకర్త: నడింపల్లి జగన్నాథరావుగారు,
 బి. ఏ., బి. యల్. పక్షి, నరసారావుపేట.

ప్రాచీనభారతదేశచరిత్రము భారతయుద్ధకాల మతో ప్రారంభమగుచున్నది. ఆకాలము వివాదగ్రస్త మయి పలుపురచే పలుతెరగుల పేర్కొనబడినది. భారతము, పురాణములు, మహమ్మదీయచరిత్రకారుడగు

ఆల్పరానికథనము, నేపాళ రాజనంకావరి, గ్రహగతి, అయనగతి మున్నగువానిని పురస్కరించుకొని వివాదములకు మూలములగు ప్రమాణములను సయ్యక్తికముగ ఖండించి భారతీయుద్ధాలము క్రీ. పూ. 303౯ అనిగ్రంథకర్త సిద్ధాంతీకరించివారు. ఇక వశోకుని కాపనములను, ఆంధ్రరాజులయు తత్సమకాలీనులగు నితరరాజవంశజులయు కాపనములు పేరుకొనుకాలముల కీకాలము సరిపోవునని యీ సిద్ధాంతము సుప్రతిష్ఠితము కాగలదు. గ్రంథకర్త యిందుకు పూనుకొని తన అమూల్యపరిశ్రమను సార్థకము చేసికొనునగాక! ఈగ్రంథ మంగ్లమున గలదు.

వీరేశలింగసంస్కృతి

క్రాసుపైజి. ౧౬౦ పుటలు. వెల: రు ౧-౮-౦.

గ్రంథకర్త: రాయసం వెంకటేశ్వరు గారు, యం. ఏ., యల్. టి., గంటూరు.

ఆంధ్రగద్యవాస్థియశేకకర్తయు, గొప్ప సంఘ సంస్కర్తయు నగు వీరేశలింగమహాశయుని “శీవిత చరిత్రము” రచింపవలెనని చిరకాలమునుండి గ్రంథకర్తకుండిన యాశయము నీ కీ గ్రంథరూపమును నాల్పివది. గ్రంథకర్తకడి నుండిన కొన్ని సంవత్సరముల స్వీయదిన చర్య పుస్తకములు, వీరేశలింగమహాశయులు గారు వ్రాసిన జాబులు, పంతులుగారు, గ్రంథకర్త కలసి, ప్రయోగించి కొనసాగించిన ‘సత్యసంగ్రహి’, ‘జననాపత్రిక’ల సంపుటములు, గ్రంథకర్త యుపన్యాసములు, వ్యాసములు, గ్రంథకర్తస్వామభవము మున్నగునవి గ్రంథస్థములయగు కొధారములు. పంతులుగారిలోడ చిరకాలసాహిత్యము, వారియొడ భక్త్యాదరములు గల గ్రంథకర్త పంతులుగారి స్వభావాదులయందు గణములవలెనే దోషములను పరికించి యిందు నిర్భయముగా ప్రకటించినాడు. తాము శ్రీపంతులుగారి యాగ్రహమునకు బాక్రులగుటను చెలిపినారు. గ్రంథకర్త సత్యప్రియత కీగ్రంథము నిదర్శనము. ‘ఏకక్రియా ద్వ్యర్థకరీ’ యను న్యాయముబడి నీ గ్రంథమున శ్రీపంతులుగారి శీవితకథనముతోపాటు గ్రంథకర్త

శీవితకథనమును గలదు. వీరేశలింగమహాశయుల గురించిన వాఙ్మయమున కీది యొక యమూల్యముగు క్రొత్తపూర్వ. ఆంధ్రలోకసమాదరపాత్రమగు నీ గ్రంథమున రచనము సుగమముగ నున్నది. మహాపురుషశీవితచరిత్ర మగుటచే నిది ఉన్నతిపాఠకాల విద్యార్థులకును పాఠ్యగ్రంథముగ స్వీకరింపదగినది.

వావిళ్ల వాచకపుస్తకము

క్రాసుపైజి, తు. ౧3౧. వెల రు ౦-౬-౦.

గ్రంథకర్త: జయంతి గంగన్నగారు, బి. ఏ., యల్. టి.

ఈ పేరున నయిదు తరగతుల వాచకములు వెలువడి యివివరకే ప్రచారమున నున్నవి. ఇదియొకటి. వెనుకటివానియందులెనే బాలురకు దేశభక్తి, చరిత్రము, నీతి, విజ్ఞానము మున్నగువానియందు దంత ప్రవేశము లభించి వానిపయి నభిరుచి పొడముట కుపకరించు విషయములే యిందును గలవు. రచనము సుగ్రహముగ నున్నది. ఈపదనవాచకములు పాఠ్యగ్రంథనిర్ణాయకసంఘమువారి యామోదమును బడసినవి. ఇక పాఠశాలాధికారులే వీరి పతకమువలని లాభమును తమితమ పాఠశాలలకుంచి చెన్ని విద్యార్థులు పొందుట కనకాశము నొసంగవలెనన్నారు. ఇందుటవలన వాక్యములు కొన్ని యవ్యయము కుదురకున్నవి. కొన్ని పేలనముగ నున్నవి. భాషాప్రవేశమునకు ప్రధానగ్రంథములగు నిట్టి వాచకములయందు దిట్టి లోపములు లేకుండ గ్రంథకర్తలు చూచుకొనవలెను.

విలాసము: వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రిలు అండ్ సన్స్, ఎన్వల్ల నేడ్, చెన్నపురి.

ర సా భ రణ ము

భోజరాశీయమును, భుదోదర్శనమును రచించిన అనంతమాత్యుని దీక్షితి. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారు దీనిని క్రొత్తగ ప్రకటించినారు. (పరిమత్పత్రిక నుండి

పునర్ముద్రితము — ౧౯౩౧. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు, కాకినాడ. ధర : ౦-౮-౦.)

ఇది కేవలము రసమునుగూర్చిన గ్రంథము. ప్రథమాశ్వాసమున స్థాయిభావములక, శ్లోకములక్షయములను, విభావానుభావసాత్త్విక సంచారి భావలక్షణములను వివరించి నవరసములను నుదాహరణములను మాసినాడు కవి. అంతటితో తక్కిన రసములు నిమగ్తిమింప, శృంగారము మాత్రమే ప్రపంచిత మొనర్చి యీ గ్రంథము తనకు 'రసాభరణాత్మము సాధించుకొన్నాచినది. ఇది శ్రీ. శ. ౧౮౩౫సంవత్సరమున దేవాంకిత మొనర్పబడినది.

సంస్కృతభూమునల్లో బిగింపక, సంస్కృతివెలయు నక్కనిశైలితో, సరసభావచనతో, విషయము సుబోధమగునట్లు నిర్వహించినాడు కవి యీకృతి.

విద్యార్థి కోపల్లె శివకామేశ్వరరావు గారు (F. A. R. S., P. O. L.) తమ సమయమును ధామితో ఈసంపుటము నలంకరించినారు.

ప్రకాశకలు తమప్రతిని చెన్నపురి ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారమునందలి రెండు ప్రతులతో సరిచూపించితిమిన్నారు. పిదప 'ఇందలిపాతభేదములు చెన్నపురి..... భాండాగార ప్రతినుండి గ్రహింపబడిన'వన్నారు. ఒక్కప్రతినుండి కాదు, రెండు ప్రతులనుండియు నీబడినవి; కాని కొన్నిమాత్రమే.

'తలరన్ దైర్యము మనమునఁ
గలిగియుది ధీనాయుకానామ యగున్,
వెలయు నైర్యము చాలని
నలివెలిలోచన యధీర నామక యయ్యెన్.'

(పుట ౩౦)

అనుపద్యమున, 'వెలయు' నకు 'వెలయఁగ' అనియు, 'అధీరనామక'కు 'అధీరనాయిక' అనియు పాతభేదములు. మాదిరిపాతము ప్రా. భాండాగార ప్రతుల రెంటును లేదు. 'అధీరనాయిక' అని ఉండెదగుదానికి 'అధీరనామక' అన్నపాతముకంటె, 'అధీరనాయిక' అన్నఒప్పుగుపాతమునే స్వీకరించిన బాగుండెడిది. ఇట్టివి రుదకు పాతభేదములుగ నైన నూచింపలేదు.

'తలరన్ దైర్యము' అనుచో 'తలరు'నకు శబ్దరత్నాకరమున ౧. చలించు; ౨. చింతించు; ౩. కలఁగు; ౪. సంక్రమించు; ౫. ఒప్పు—అని అర్థము లిచ్చి, విదవ అర్థమునకు అడివము నూరకవి 'కవిజనరంజనము'నుండి ప్రయోగము చూపి, 'ఈ యర్థము'నకు నితరగ్రంథముల యందు ప్రయోగము కనబడలేదు' అని వ్రాసియున్నది. ఇపుడీ 'రసాభరణము'న ఒకప్రయోగము దొరకినదన్నమాట. ఒక ప్రతియందు 'తలరనిదైర్యము' అని ఉన్నది. 'తలరని దైర్యము' కావచ్చునేమా!

'మురహరుని యురఃస్థలి ను
స్థిరమై యవిభ్రుసముల్లసిత దరహసిత
స్ఫురిత వదనామృతాదులఁ
బొరయుచు సుఖియించులక్ష్మీ బొల్లరె వనితల్.'

(పు. ౩౫.)

ఇట్ల ప్రా. భాం. ప్రతులలో

'.....రచనామృతాదులఁ, బొరయుచు సుఖియించులక్ష్మీ బొల్లరె యువిదల్'

అని కాగితపు ప్రతియందును,

'...లక్ష్మీ బొల్లరె వనితల్'

అని తాటాకుప్రతియందును గలదు. పాతభేదమునూచింపకపాపుట యటుండ, సంస్కరణపరత్వదృష్టితోఁ జూచినను, 'బొల్లరె' యన్నది స్వీకరింపఁ దగి యుండెను. 'పాలు' యను పాతపు అకర్మకము. అది సకర్మకమై, 'పాలు' అనుర్థము నిచ్చిననే కాని యిది యిందు పొసఁగదు. అట్టి అధికారము దానికి పొసఁగదు.

౪౧ న పుటయందు—

'...సాధించు వీన నఖిల జగంబుల్'

అనుచో, 'అఖిలజగంబుల్' అని కాగితపుప్రతి. ('అఖిల జగంబుల్' అని తాటాకుప్రతి. 'అఖిల జనములన్' అని దీని సరియగు పాతము కావచ్చును)

'కన్ను లకోకమునకు గుటి
చన్నులు చూతమున కరుణపరసిజమునకుఁ

తెన్నుగ నురమది దిరిసెము

నున్నతమ స్తకము...

అనుపద్యమున 'దిరిసెము, నున్నతమ స్తకము' అనుచో పరిమళ అన్వయమే లేదు. 'కేరమున కున్నతమ స్తకము' అను కాగితపు ప్రతి పాతము అన్వయబృష్టిచే ఒప్పుచున్నది. దిరిసెమున కెంత యధికార మున్నదో కేరము నకు నంత యున్నది, ఇచ్చట చెలయుటకు. వీలయన, పై పద్యమున నిచ్చిన

'చూత మతోకంబును జల

జాతము నీలోత్పలము నెసగు విరవాదిం

తేతోజాతుని బాణములు...

అన్న జాబితాలో ఈ రెండును లేవు; వీరివచ్చినను విరవాదిప్రాసముననే. దిరిసెము పదనప్పుడు కేరమునే స్వీకరింపఁ జెల్లును; అథవా పాతభేదముగనైన నది నూచింపఁ దగును. ఇవి రెండును తిప్పుపాతములే కావచ్చును; కూడవపాతము దొరకలేదు. ఒప్పినియని రూఢిగ స్ఫురింపనపుడొకపాతమును (అందును కొంత సమంజసతి కలదానిని మాననక్కరి లేదు. అసలు పంచమకేరము, మల్లెవిరి, తర్వాత అవతరించినది: పంచకేరవివరణము "నవమాలికా" అన్న (అమరకోశ) పాతము ననుసరించి మల్లెవిరినిగూడ తెచ్చినాడు కవి.

'కూ దుడిగిందు నతోకము

వాడించును మల్లెవిరి వివర్ణత చేయుం

జూడఁగఁ జూతము తలఁపులు

జోడించును దమ్మి చింపి చూపుం గలువో.'

ఇందును

'...అవర్ణతః కేయుక్, ...చంపి చూపుల గెలువో, అని కాగితపు ప్రతియు,

'...చంపిచూపుం గలువో'

అని తాటాకుప్రతియు చెప్పుచున్నవి. 'అవర్ణత' యైనను పాఠాంతరముగ నీయవచ్చును, —తక్కినవి తప్పని వాగుగ పరిశోధించియే విడిచినా రను నమృతము పురస్కరించుకొని చూచినను,

ఫలక్రుతిపద్యమున

'...కలికాలదురితములు ఈ

పులఁ దూలును'

అనుచో,

'...ఈ, పులఁ దూరును'

అని తాటాకుప్రతియు,

'...ఈ, పులు దూలును'

అని కాగితపు ప్రతియును. శబ్దరత్నాకరము 'ఈపులు దూలు' ఇచ్చుచున్నది.

ఇవి కొన్ని.

'తలఁపు నిలుప.....' (పుట 2) అన్న

ఎత్తుగీతమున 'నిలుప'కు 'నిలుపు' అని పాఠాంతరమిచ్చినారు. కాని ప్రా. భాం. ప్రతులు రెండును 'నిలుప' అనియే యున్నది. వాని పాతమే గ్రంథిమాన నిచ్చి, తమప్రతినుండియే వేటుపాత మిచ్చినారేమో. మఱి యీపద్యము అంతట సాగలేదు.

అన్యుతిరసోదాహరణపద్యమున

(పు ౬)

'.....ఇ

ట్టలముగ నొక్కబట్టబయటం బదిలంబుగ నిల్చి పెక్కురూపుల.....'

అనుచో,

'ట్టలముగ నొక్కబయటం బదిలంబుగ నిల్చియు వాని పెక్కురూ'

అని పాతభేదమిచ్చినారు క్రింద. ఛందోల్కణమున కేని లాంగని దీనిని ఒక (భాండాగారపు) ప్రతియుం దున్నదానిని ఉన్నట్టు చూపినారు. ఈపద్యమందలివే తక్కిన ప్రాంతులు భేదములను తప్పులనికాబోలు, వదలి (దీని సరియగుపాతము 'ఎట్టలముగ వాని నొక్కబయటం బదిలంబుగ నిల్చి.....' అని యుండును.) ఈతిత్సరతి ముఖ్యములగు తావులను నిరూఢమై యుండిన బాగుండెడిది.

ప్రా. భాండాగార ప్రతులసాయము తగురీతి నుపయోగమునకు వచ్చియున్నచో, మన కింకను విపుల

ముగ వివిధపాతములు లభించి, 'సరియాపించితి' మన్న ప్రకాశకులమట బాసగా చెల్లియుండెడిది. అర్థనిర్ణయము నులభము కానియెడల భిన్నపాతముల ఆవశ్యకత యెంత యో యుండునో. కావున ప్రకాశకుల కుచులకు వోటి చ్చియు నోసరితిపోవక, అర్థస్ఫుగమునకు తోడుపడు మాతృక పాతములన్నియుపాతకునికిలభించుటయొప్పదము.

‘.....తా’

నోక్క-విధంబకామెలగుచుండు మహాత్ములఁ జెప్ప నొప్పన్. (పు. ౬.)

‘...బాలకి...’

(పు. ౯.)

ఇత్యాదులను సంస్కరణస్థానిత్యములు కన్పట్టెనని.

‘గోవిందుఁ బొదలఁగలరు...’ (పు. ౧౩.)

ఇట ‘పాదువఁగలరు’ అనియే యుండఁగ ననితోచు ను. ‘పాదుఁ’ పకర్మకముగ గోవరింపదు.

‘లలిత’ అనుటకు ‘విపిత’, ‘విటుఁడు’ అనుటకు ‘విభుఁడు’, ఇత్యాది మద్రాప్రమావాదులును సంస్కార్యములు.

‘.....నిజాచార మెడల నందినప్రేమ

త్తటి లజ్జాత్యాగము.....’

ఇట ‘ప్రేమత్వర’ కావచ్చును. (భాండాగార ప్రతు లందును ఈ ముద్రితపాతమే కానవచ్చును.)

‘తొన్న సందేహములున, లేఖకప్రమాదములను నెందును దీఱలేదు. ఒకవిధముగా నీప్రతిని లోకములో విడిచినారము’ అని ప్రకాశకులు తెలిపియే యున్నారు. ఈవిలువగల గ్రంథమున ప్రకటిత మొనర్చుటయే యెంత యు ప్రశస్తియు. వారు ఇంకను ప్రశ్నలు సంపాదించి వాని సాక్షామున రెండవముద్రాము ములీంత పరిశుద్ధ ముగఁ జేయింపనున్నారనటయు ముదానహము.

ఈగ్రంథమున విశేషము లగు ప్రయోగములు కొన్ని గలవు.

కన్కరము=కనికరము

కల్లవిరి=లేటతెల్లము, బట్టబయలు

వివ్వలి=గ్రీష్మము (1)

తొంగిచూపులు

పూనము మొ.

7/31

ఇందు ‘వివ్వలి’ నిఘంటువులఁ గానరాదు. ఎల్లప్రతులందును ఈపాతమే కలదు.

‘... ..

పువ్వుల నెపమున మవ్వంపుఁదోటలఁ

బలుమారు హరిఁ గూడి మెలఁగఁగలరు,

వివ్వలి ఘనమంచు నెన్నునితోఁ దీఁగ

చప్పగంబులఁ బొద్దు జరపఁగలరు...’

(పు. ౧౩.)

ఇట్లు ఋతువుల క్రమమున నడిచినది వర్ణనము. ఇంట వివ్వలికి గ్రీష్మమో, (ఉష్ణమో, తాపమో) అట్టి దేదియో అర్థము కావలెను. విశు + వలి—ఇట్లేగ్నడి, వలికి విరోధించుకాదన (గ్రీష్మమున) ఎత్తించెనా?

‘ఏను బ్రతుముఁ జెప్పినఁ గై

కో నీరపు కూళ విద్య కుదురై ప్రేపుత

పూనముగఁ బగ్గి (బుగ్గ) సచ్చెరు

నూనాస్తు)ంచేత ననుచు నుదిలి యదలెక్కె.’

‘ఒళ్లు హూ(పూ)నమై హూతూంది’ అను ఇట్టి వాడుకలో కన్పడు పదమే యిటను గన్పడుచున్నది. ‘కన్కర’ అను అర్థమిచ్చు ‘హూనము’ అను సాంస్కృతికమే యిట్లు వాడఁబడి అర్థాంతరము నందినా? ‘ప్రేపుత’ అను హలంతము పూర్వపద మగుటచే నిది అజాది (హూనము) అంట ఒప్పుదుగదా? ‘హూనము’న కిట్టి యర్థమున ప్రమాణమును దొరకదు. ‘పూ’ కారాదియే యనుటకు వ్యాకరణ మొప్పుదు. అసలు నిఘంటువున ఈవాడుక ‘పూనము’ నర్థమిచ్చు పదము ముడియేవియు కానరాదు. ‘పూనము’ అను నొకపదము ప్రథమమీఁద నిట్లయిన దనటకును దొరకదు. ‘హూనము’ అను రూపమును గానము. ‘హూణము’ ఏ లోకోత్తిష్ఠో, చారిత్రికవిశేషమునకో నూచకమై యిట్లవలెరించునా? ఈప్రయోగ మెట్లు సమర్థమో తిరువఁ దగినది. ఈకవి

నుడికారపుప్రేను యిట్టిప్రయోగములం బూతపూచినది కాఁబోలు.

గ్రంథస్వీకారము

I. పురాణపత్రివరము

క్రాను ౫౧ పుటలు, వెల ర అ. ప్రకాశకులు: విజయం అండ్ కంపెనీవారు, నుంగంబాకం, చెన్నపురి.

II. మిత్రలాభము, కాకోలూకీయము

(పంచతంత్రాంతర్గతములు) క్రాను ౮౪ పుటలు. ప్రకాశకులు: శ్రీనివాసరావుగారు, వేదవ్యాసముద్రాక్షరశాల, విజయనగరము.

ఈ పైరెండు గ్రంథములకు రచయిత: సాహిత్య విద్యాప్రసాద, బులుగు వేంకటరమణయ్యగారు. సహజ సులభముగ పైలితో యుగవిద్యార్థుల కుపయోగింపఁగలిగిన గ్రంథములు రెండును విరచితము లైనవి.

బాలతంత్రము (శిశుపోషణ-బాలరోగములు)

సంపాదకులు: వల్లూరు సుబ్బారావుగారు, ఎ. యస్. ఎ. సి, 'భీమగిరి', కాగ్యదర్శి, ఆంధ్రవైద్యసంఘటి, గుంటూరు. వెల రు. ౧-౮-౦.

అనాసక్తియోగము

(శ్రీమద్భగవద్గీతానువాదము)

అనువాదకుడు: ఎల్. వి. సుబ్రహ్మణ్యము గారు, ౨౬౨ పుటలు, వెల 3 అణాలు.

గ్రంథములు దొరకుదోలు: ఏజెన్ట్ శ్రీరాములు చాచరిగారు, పశువైద్యగ్రంథనిలయము, అంగలూరు.

రేఖాగణితము

(Sankara's Telugu Geometry)

క్రానుపైజా, 3౧౯ పుటలు, వెల రు. ౨-౧-౦. గ్రంథకర్త: చాగంటి భీమశంకరాచార్యుగారు.

ప్రకాశకులు: హిందూధర్మకాస్త్ర గ్రంథనిలయము, కపిలేశ్వరపురము (తూర్పుగోదావరి).

శ్రీలక్ష్మీనారాయణస్తవరాజము

క్రానుపైజాలో ౧౧ పేజీలు, మూల్యము నాలుగణాలు. సందడి నాగదాసప్రణీతము.

కృష్ణాశిల్పలోని దృష్టానుపల్లియందు వేంచేసి యుండు శ్రీలక్ష్మీనారాయణుని స్తోత్రము, గేతుము.

ప్రకాశకులు: సందడి శ్రీరామదాసుగారు, దృష్టానుపల్లి, జగ్గయ్యపేటపొట్ల (కృష్ణా).

అధర్మానుతాపశతకము

క్రాను 3౬ పేజీలు, వెల ౦-౪-౦.

కలిమహిమవలన నిపుడు లోకమున ప్రబలియుండు బాల్యవివాహనిషేధాన్యధర్మములనుండి రక్షింపఁబడు భూలోకమున నవతరింప కైలాసవాసునిగురించిన స్తోత్రము, సంస్కృతశ్లోకరూపము. ఆంధ్రతాత్పర్యమును గలదు.

గ్రంథకర్త: వేమూరి సృసింహశాస్త్రిగారు, కతావధాని, బాపట్ల.

పూజాత్రయము

(స్వధర్మప్రకాశనముబంధము)

గౌరీపూజ, కులసీపూజ, సంతానగోపాలపూజ అను పూజాత్రయముగలిగి స్త్రీలకత్యావశ్యకముగు నీ

అపాధమానము

165 ✓

1131 విమర్శనము

గ్రంథము శ్రీకనుపర్తి మార్గంజేయశర్మగారి ధర్మ పత్ని కీర్తిశేషురాలు శ్రీమతి కనుపర్తి రామమ్మగారి యభిప్రాయానుసారము వలయువారికి ఉచితముగ నొసగెదరు. వలయువారు ఈక్రిందివిలాసమునకు వ్రాత వలయును.

కనుపర్తి మార్గంజేయశర్మగారు, స్వస్థప్రకాశనీసంపాదకులు, నెం. ౮౨, పూనమల్లి హైరోడ్డు, బృందానమ, కీలుపాకుపోస్టు, మదరాసు.

సస్యదోహదము

నెం. నాలుగణాలు.

గ్రంథకర్త: మందపాటి సత్యవారాయారాజుగారు.

ప్రకాశకులు: కారదా ఆంధ్రకంపెనీ,

అనకాపల్లి (విశాఖపట్టణము).

శ్రావణగీతములు

(కావ్యమంగళ శుక్రవారపుపాటలు)

చిన్నపైజా. వెల ౧-౪-౦.

గ్రంథకర్త: గంధం సీతాపతి శర్మగారు, పునులూరు, (via) పాన్నూరు (గుంటూరుజిల్లా).

లిశ్యే అక్బర్ మహి

జమ్మిపైజా, పు. ౧౦౧౯ కాలికోతైండు. వెల ౬-౦-౦

గ్రంథకర్త: వైద్యసూర్యుడు హాసం డి. రహంతుల్లాబేగ్ సాహెబుగారు, రాజుంగడి.

పత్రికా స్వీకారము

స మ ద ర్శి ని

ప్రజోత్పత్తి ఉగాది సంచిక: ౧౯౩౧-౧౯౩౨.

ఈసంచిక శ్రీచేంకలగిరిమహారాజావారి గౌరవార్థముగ ప్రచురితమైనది. డబుల్ రాయల్ పైజా: ౧౨౨ పుటలు. ఫెదర్ వెయిటుకాగితము. ఇంకు నాలుగు తిన్నగ్గచిత్రములు గలవు. వెల: సంపాదకులకు రు ౧; ఇతరులకు ౧-౪-౦. పలువిషయముల గూర్చిన పద్యగద్యసములు కలవు.

స్వ దేశీ సా మ గ్రి

దోమతెటలు

ప్రత్యేకముగా గట్టివి. స్క్వేరైడ్ స్వదేశీ వెల ౬-౦-౦ యెంతెనాత్రమును లోనికి నొక పీలులేనట్టివి. గాలి ధారా కముగా నెచ్చుటకు పీలుగలది. నానుగా కుట్టబడి, పైస, క్రింద లాండ్స్మానుతో అండుముగా తయారుచేయబడినది.

కుచేయబడినది.

పాడపు. నెడెట్టు.	చిరముల.	సంప్రపువల.
6 అ. X 2 1/2'	రు. 4-14-0	రు. 5-12-0
6 ,, X 3'	,, 5-14-0	,, 6-14-0
6 ,, X 4'	,, 6-4-0	,, 7-4-0
6 ,, X 4 1/2'	,, 6-10-0	,, 8-6-0
7 ,, X 5'	,, 7-14-0	,, 9-8-0

ప్యాకింగ్ ఉచితము, పోస్టేజీ ప్రత్యేకము.

ఏ యితర సైజునక్ష నను, అర్జునుకు తయారుచేసి

24 గంటలలోగా పంపబడును.

Messrs. R. N. Bros & Co.,
Burman Mansions, Bara Bazaar, Calcutta.

రు. 4000

బహుమానము

“వెనెరరి” ఏనాగ్రాం నెం. ౩ రు, బ్రాన్ వద్ద పజిల్ నెం. 4 రు, తప్పిపోయిన పదములు నెం. 5 రు, వీటిని ఏర్పి వ్రాసిన వారికి.

పంపుటకు కడపటి తేదీ 1-8-1931.

కరపత్రములకు వ్రాయుడు.

యన్. కె. జె. శర్మ,

చికాకోల్, (గంజాంజిల్లా)

అమృతాంజనం డిపోవారి సుప్రసిద్ధాపదములు

అమృతాంజనము

చక్కని డబ్బితో సహా సీసా 1-కి రూ. 0 8 0

దంతచూర్ణము

డబ్బీ 1కి పెల రూ. 0 2 0; 12కి రూ. 1 4 0

ఈ దంతచూర్ణముతో పండ్లు తోముట వలన చిగుళ్లు గట్టిపడును. చిగుళ్లునుండి రక్తము కాఱకుండును. నోట దుర్గంధము లేక యుండును. పండ్లుముత్యములువలె తెల్లగా నుండును. నర్వసామాన్యముగ వాడుటకు దగియున్నది.

తామర తైలము

డబ్బీ 1కి 0 6 0. 12కి 3 8 0.

తామర ఒకవిధమైన పురుగులవలన చర్మము మీదగాని, పెండ్లుకలలోగాని, లోచర్మములోగాని, గోళ్లలోగాని పుట్టవచ్చును. పురుగులలోని భేదములబట్టి తామరలోను రెండు మూడు భేదములు గలవు.

గుర్తులు:—దురద, ఉంగరముల వంటి చుట్టు, పొక్కులు, రసి కాటుట, పెండ్లుకలు ఊడిపోవుట మొదలగునవి కొంచెముగా లేచి శరీరమందంతట వ్యాపించి నిద్రపట్టని జలయేర్పడును.

మోహినీ తైలము

5 తు|| నూనెగల సీసా 1కి రూ. 0 12 0

స్త్రీపురుషులు వాడుటకు యోగ్యమైనది.

మెదడుకు చలువజేయును, కండ్లకు చలువజేయును, పెండ్లుకలు పెరుగును, పెండ్లుకలు రాలకుండును, పెండ్లుకలు నునుపుచేరును. మనోహరముగా నుండును, నువాసన గలిగి యుండును, తలయందు చుండును పోగొట్టును,

వాసన రమ్యముగా నుండును. ముఖమునకు తేజస్సు నిచ్చును, పెండ్లుకలను చిట్ల నియ్యదు అనేక సీసాలు విక్రయము.

గజ్జికి తైలము

డబ్బీ 1-కి పెల రూ. 0 4 0. వి. పి. 0 9 0

గజ్జి, చీడ శరీరమంతట వ్యాపించి ముఖ్యముగ చిన్న పిల్లలకు విశేష బాధను గలిగించుచున్నవి. ఈ తైలమును నాలుగుపూటలు రాచిన గజ్జి, చీడ, చిలుము, జిల మొదలగు నవి నశించును. తప్పక పనిజేయును.

తేలు మందు

సీసా 1కి పెల రూ. 0 8 0 వి. పి. 0 13 0

కుట్టినచోట కొంచెము మందు పోసిన, బాధ మాయమగును. మందును గలిగియున్న, తాము బాధపడక ఇతరులకు పుణ్యము గట్టుకొనవచ్చును. ప్రతియింట నుండదగినది.

రోమహరి

డబ్బీ 1కి రూ. 0 8 0 వి. పి. తో 0 13 0

ఈ భస్మమును నీటితో కలిపి పట్టించిన రోమములు రెండునిమిషములలో మొదలంట రాలిపోవును. దీనివలన చర్మము నలుచెక్కదు, మంట యుండదు. రోమములు రాలిపోవును.

పగుళ్లకు తైలము

డబ్బీ 1-కి పెల రూ. 0 6 0. వి. పి. 0 11 0

అరికాళ్లు, అజిచేతులు, చర్మము కారకమువలన శీతగాలివలన పగిలి నీరుకారుటయు, జిలపుట్టుటయు సంభవించును. ఈతైలమును రాచిన, పగుళ్లుమాని జిల పోయి మంచి చర్మము రాగలదు. పగుళ్ల నొప్పియు నయమగును. స్వల్పక్రయము.

అమృతాంజనము డిపో, బొంబాయి. మదరాసు.

సా భి ప్రాయ వి శేష ము లు

ప్రపంచ మంతయును ప్రళయోపశకు శౌ
ల్పడుచున్న వర్తమానసందిగ్ధసమయ
మునందు సమస్తలోకమునకును సుఖప్రదమైన
ధర్మనిర్ణయమును జేయుట దుస్థరముగ నున్న
ది. ప్రపంచమునందు శాంతిసౌఖ్యములను సమ
కూర్చుటకు శాంతికాములు వారివారి సంస్కా
రమున కనుకూలముగను పురుషార్థసాధనము
లను నిర్ణయించుచున్నారు. శాస్త్రజ్ఞులు శాస్త్ర
పరిశోధనలను, సాంఘిక నేత్రులు సంఘస్యసంస్థ
లను, ఆర్థికపండితు లర్థనిర్ణయములను, మతాభి
మానులు మతసిద్ధాంతములను, రాజ్యాంగ
కోవిదులు రాజ్యాంగనిర్మాణములను, పారిశ్రా
మికులు పరిశ్రమవ్యాపకమును పురుషార్థము
నకు సాధనముగ నిర్ణయించుచు ధర్మనిర్ణయ
ములను జేయుచున్నారు. ఈపండితులు చేసిన
ధర్మనిర్ణయములు సామాన్యప్రజాహృదయము
నందు మహాసంతోభమును గలుగ జేయుచున్న
విధమును సభావ్యవహారములు, వార్తాపత్రికలు
విశదముచేయుచున్నవి. రాజ్యాంగములే పురు
షార్థమునకు లక్ష్యమైన వర్తమానయుగము
నందు పురుషార్థమునకు మూలమైన ధర్మ
లక్ష్యము లుత్తమై అర్థకామలక్ష్యములు విప
రీతము లైనవి. విపరీతమైన భాగ్యభోగలక్ష్య
ములు పరమానర్థములకు మూలము లగుచు
న్నవి. జాతులు, సంఘములు, కుటుంబములు,

వ్యక్తులు, రాజ్యాధికారులు, మతగురువులు
భాగ్యభోగములకై ధనదేవత నారాధించుచు
ధర్మదేవతను విస్మరించి మహాప్రళయమును
గలుగజేయుచున్నారు.

ధనమూల విదం జగత్

జగత్తు ధర్మమూల మగుటకు బదులు
ధనమూల మైనది. ధనార్జనమునకై వ్యక్తులు,
జాతులు సకలమును సమర్పించుచు సంతోభ
మును గలుగజేయుచున్నారు. ధర్మస్థానమును
ధన మాక్రమించినది. భర్తృహరివర్ణన “సర్వే
గుణాః కాంచన మాశ్రయంతి” సార్థకమైనది.
పండితపామరలక్ష్య మంతయును ధర్మసంరక్ష
ణమునందు గాకను ధనసంరక్షణమునందు
నినియోగపడుచున్నది. పాశ్చాత్యరాజ్యములు
ప్రపంచమునంతను నిర్మాణదౌర్ధములతో
ముంచివేయుటకు గతించిన శతాబ్దియందు
జీసిన ప్రయత్నములు విఫలము లైనను సోవి
యటురుష్యా ప్రపంచమునంతను పదేండ్లలో
హిష్యానిర్మాణములతో ముంచివేయుటకుజేయు
చున్న ప్రయత్నములు పిన్నయమును గలుగ
జేయుచున్నవి. యంత్రాలయములందు మాన
వులు బామ్మలవలెను జేసెడి పనులు మానవ
ధర్మమును సంకుచితము చేయుచున్న విధ
మనవ్యా మైనను రుష్యా యవలంబించుచున్న
మార్గము లోకమునం దంతటను జిజ్ఞాసకు

మూలముగనున్నది. పాశ్చాత్యనిర్మాణపద్ధతులు గలుగజేసిన యార్థికవిప్లవము ప్రత్యక్షముగ గోచరం బగుచున్నను రుష్యారాజ్యము నిర్మాణవిధానమునకు బూనుకొనుట మహావిప్లవమునకు మూలముగ నున్నది. ప్రపంచ మంతయును రుష్యావిధానమును ప్రతిఘటించునపుడు భావిపరిణామమును నిర్ణయించుట యసాధ్యము. వర్తమానపరిస్థితులనుపశమింపజేయుటకు హూవరుగారు నిర్ణయించినపద్ధతి ప్రశంసాపాత్రముగ నున్నది.

హూవరుగారు, అప్పలను నిలుపుచున్నది

వర్తమానసంవత్సరమునందు లోకమునం దంతటను ధరలు పడిపోయినవి; పరపతి చెడినది; ధన మంతరించినది; ప్రజలు కొనే శక్తి తగ్గిపోయినది. ఈ దురవస్థయందు హూవరుగారు అమెరికా అప్పుల నొకయేడాపుటకు జేసిన గేర్వాటులు ప్రపంచమునందంతటను నామోదమును బడసినవి. గ్రేటు బ్రిటను అమెరికావలెనే తన యప్పుల నాపుట కంగీకరించినది. దుర్భరస్థితియందున్న జర్మను దేశమున కీ యేర్పాటు గ్రుక్కను త్రిప్పుకొనుట కవకాశము నొసంగినది. ఫ్రాన్సు మాత్రము 'నసేమిరా' యని పట్టు పిడువకున్నది. ఫ్రాన్సు నావహించిన జర్మను పిశాచభయము మాత్రము విడువకుండుట విచిత్రముగ నున్నది. అమెరికాపట్టుదల, ప్రపంచ పరిస్థితులు ఫ్రాన్సునకు జ్ఞానోదయము గలుగజేయవలసియున్నవి. హూవరుగారి యేర్పాటుల నన్ని దేశములును సంగీకరించుటవలనను

ప్రపంచమునకు తాత్కాలికశాంతియు గలుగుట సహజము. వివిధదేశములందును 400 కోట్ల రూప్యములు వ్యాపారపరిశ్రమల నభివృద్ధి జేయుటకు వినియోగపడునపుడు భరతవర్షమునందును వ్యాపారపరిశ్రమ లభివృద్ధిని పొందుట కవకాశము లేర్పడగలవు.

భరతవర్షము-ఆర్థికస్థితి

ఆర్థికస్థితి బాగుపడుటకు స్వతంత్రదేశములకు గల యవకాశములు పారతంత్ర్యము ననుభవించెడి భరతవర్షమునకు గలుగజాలవు. మారకపురేటు 18 పెన్నులు, పైన్యవ్యయము, విదేశోద్యోగులు, అప్పులు, విదేశ వ్యాపారము భరతవర్షమున కార్థికస్వాతంత్ర్యావసరమును చెప్పక చెప్పుచున్నవి. విదేశవస్తుబహిష్కరణముపట్ల బ్రిటీషుప్రజలు పెట్టుచున్న మహాఘోష భారతీయుల నిస్సహాయస్థితిని సువ్యక్తము చేయుచున్నది. ఫెడరలు విధానము కార్మికస్వాతంత్ర్యమునకు కీలకముగ నున్నది. రషీయాపాయములు పారతంత్ర్యనుఖివేదిన ననుభవించుచున్న హిందూస్థానమునకు గావలయును గాని స్వాతంత్ర్యసౌభాగ్యము ననుభవించుచున్న గ్రేటుబ్రిటనున కవసరములేదు. బ్రిటీషు రాజ్యాధికారు లీ సామాన్యధర్మమును గ్రహించనంతవరకును ఫెడరలువిధానమువలననుగాని, రామ్సేమాక్డ్డాన్లుగారు చేయదలచిన ధనసాహాయ్యమువలననుగాని హిందూస్థానమునకు ప్రయోజనము గలుగజాలదు. హైందవులస్వాతంత్ర్యమువలన హిందూస్థానమునకే కాక గ్రేటుబ్రిటనున

Registered No. M. 1856.

7th OCTOBER 1931

612

హరి

సంపుట ప్రజోత్పత్తి సం. అశ్వయుజమాసము సంఖ్య ౧౦